

శ్రీ

వివర్ణాదివిష్ణుసహస్రనామావళి

ఆంధ్రపీఠిక

రచయిత.

దగ్గనాచార్యులు

మహాపాఠశాల, శాస్త్రవిశారద;

జమ్మలమండలకామధవరామశర్మ

ప. సి. కాలేజి గుంటూరు

పీఠిక

(శ్రీ) రామారాయల నానావిధ గ్రంథములలో నీవిషయము విష్ణు సహస్రనామావళి భగవదనుసంధాన మొనర్చు సాధకులకు బాగుగా నుపకరింపగలదు. భారతములోని విష్ణు సహస్రనామావళి భారతతాత్పర్యమును విశదముచేయునదిగా లోకమున ప్రసిద్ధిపొందినది. విష్ణుస్త్రియులు పాఠాంతము చేయుచున్నారు. శ్రీకృష్ణదేవుడే మహానాయకుడు. శాంతమే ముఖ్యరసము. మోక్షమే పరమపురుషార్థము. ప్రపంచవిరసావసానత్వమే ప్రధానము. ఇట్టిభారతమహార్థము విష్ణునామావళి యందును గలదు. దాని వ్యాఖ్యానించిన పెద్ద లెట్లెన్నూచించినారు. అట్టిసూచనమెయుక్తము. శంకరరచితమని లోకమును కొను విష్ణుసహస్రభాష్యమును శాంకరతత్వమునుచక్కగా గుర్తించిన రామారాయకవి యిట్లు వివర్ణాదివిష్ణుసహస్రనామావళి రచించి వ్యాఖ్యానించెను.

విష్ణునామ సహస్రముందు వినర్ణాదినామము లేబదిగలవు. అందును విశ్వపదము మొదటి కలవి పదియున్నవి. ఆరీతిని భావించిన యీరచయిత వేయినామములను వినర్ణాదికముగా రచించి యందును విశ్వపదాదినామములను రెండువందలకు పైగా నిబంధించెను. నకారమమృతబీజము. ఇకారమమృతేశ్వరీరూపము. ఈసమావేశమును కవి 'వి' వర్ణమునందు భావించినాడు. అనంతనామములుకల విష్ణుదేవునకు సహస్రనామ నిబంధనమన్నది యుపలక్షణము. కొన్ని సహస్రనామావళులలో వేయికన్న సధికముగ నామములుండుటకలదు. నామ సహస్రము మాలామంత్రము. మంత్రచైతన్యముకల మహా

నీయుల నూక్తులు మంత్రాత్మకములని ప్రామాణికుల నిశ్చయము. కావుననే ధ్యానశ్లోకములను మంత్రరూపముగా మనముమననముచేయుచున్నాము. సహస్రనామపారాయణము భక్తసంప్రదాయములోను ప్రసిద్ధముగానున్నది. ఆత్మకుండలినీ విశ్రాంతిస్థానమయిన సహస్రార చక్రవిశేషము ననుసరించి సాధకులు సహస్రనామముల ననుసంధానముచేయుదురు. అభీష్ట దేవతనానాశాహువులందున్న నానావిధాయుధములను నానాస్థానములందుంచి భావించినపుడు నానారూపము లేర్పడును. చతుర్భుజుడయిన శ్రీమహావిష్ణువు నాల్గుశాహువులందు ధరించు శంఖచక్రగదాఖడ్గములను వివిధముగా వివ్యసించి భావించినందున కేశవాది చతుర్వింశతిరూపము లేర్పడినవి. సాధకుడు తన యభీష్టానుసారమున రూపముల నెన్నుకొని ధ్యానించును. సహస్రరూపసిద్ధియు నిట్లుసంగతమయినట్లు భావింపవచ్చును. సహస్రశీర్షుడు, సహస్రసాక్షుడు, సహస్రపాదుడునయిన విరాట్పురుషుని సహస్రధాభావించుటకై సహస్రనామము లుదయించినవనియు గుర్తింపవచ్చును. ఇంక నిట్టివిషయములందలి విశేషములను సంప్రదాయ మర్యాదలనునుసరించి తెలియవలయును. మంత్రవిద్యారహస్యముల నత్యంతముగుప్తముగా నుంచవలదని, యత్యంతము ప్రకటము చేయరాదని మహామహేశ్వరులు శ్రీమదభినవగుప్తపాదులు పలికిరి.

భగవద్భావనమున ననగనివారణమును సంపత్సగపాదమును సాక్షులు కాంగ్మింతురు. అందుననే యిష్టదేవతయుగ్రరూపమున నుండుటను శాంతిరూపమున నుండుటను

పీఠిక

(శ్రీ) రామారాయల నానావిధ గ్రంథములలో నీవివ
ర్ణాది విష్ణు సహస్రనామావళి భగవదనుసంధాన మొనర్చు
సాధకులకు బాగుగా నుపకరింపగలదు. భారతములోని విష్ణు
సహస్రనామావళి భారతతాత్పర్యమును విశదముచేయునదిగా
లోకమున ప్రసిద్ధిపొందినది. విష్ణుప్రియులు పా ర య ణ ము
చేయుచున్నారు. శ్రీకృష్ణదేవుడే మహానాయకుడు. శాంతమె
ముఖ్యరసము. మోక్షమే పరమపురుషార్థము. ప్రపంచవిరసావ
సానత్వమే ప్రధానము. ఇట్టిభారతమహార్థము విష్ణునామావళి
యందును గలదు. దాని వ్యాఖ్యానించిన పెద్ద లెట్లెన్నూచించి
నారు. అట్టిసూచనమెయ్యకము. శంకరరచితమని లోక మను
కొను విష్ణుసహస్రభాష్యమును శాంకరతత్వమునుచక్కగా
గుర్తించిన రామారాయకవి యిట్లు వివర్ణాదివిష్ణుసహస్ర
నామావళి రచించి వ్యాఖ్యానించెను.

విష్ణునామ సహస్రమందు వివర్ణాదినామము లేబదిగలవు.
అందును విశ్వపదము మొదలకలవి పదియున్నవి. ఆరీతిని భా
వించిన యీరచయిత వేయినామములను వివర్ణాదికముగా
రచించి యందును విశ్వపదాదినామములను రెండువందలకు
పైగా నిబంధించెను. ఎకారమమృతబీజము. ఇకార మమృతే
శ్వరీరూపము. ఈసమావేశమును కవి 'వి' వర్ణమునందు భావిం
చినాడు. అనంతనామములుకల విష్ణుదేవునకు సహస్రనామ
నిబంధనమన్నది యుపలక్షణము. కొన్ని సహస్రనామావళు
లలో వేయికన్న నధికముగ నామములుండవలదు. నామ
సహస్రము మాలామంత్రము. మంత్రచైతన్యముకల మహా

నీయుల సూక్తులు మంత్రాత్మకములని ప్రామాణికుల నిశ్చయము. కావుననే ధ్యానశ్లోకములను మంత్రరూపముగా మనముమననముచేయుచున్నాము. సహస్రనామపారాయణము భక్తసంప్రదాయములోను ప్రసిద్ధముగానున్నది. ఆశ్మకుండలినీ విశ్రాంతిస్థానమయిన సహస్రార చక్రవిశేషము ననుసరించి సాధకులు సహస్రనామముల ననుసంధానముచేయుదురు. అభీష్ట దేవతనానాబాహువులందున్న నానావిధాయుధములను నానాస్థానములందుంచి భావించినపుడు నానారూపము లేర్పడును. చతుర్భుజుడయిన శ్రీమహావిష్ణువు నాల్గుబాహువులందు ధరించు శంఖచక్రగదాఖిద్గములను వివిధముగా విచ్యసించి భావించినందున కేశవాది చతుర్వింశతిరూపము లేర్పడినవి. సాధకుకు తన యభీష్టానుసారమున రూపముల నెన్నుకొని ధ్యానించును. సహస్రరూపసిద్ధియు నిట్లుసంగతమయినట్లు భావింపవచ్చును. సహస్రశీర్షుడు, సహస్రాక్షుడు, సహస్రపాదుడునయిన విరాటురుషుని సహస్రధాభావించుటకై సహస్రనామము లుదయించినవనియు గుర్తింపవచ్చును. ఇంకనిట్టివిషయములందలి పిశేషమును సంప్రదాయ మర్యాదలనుసరించి తెలియవలయును. మంత్రవిద్యారహస్యముల నత్యంతముగుప్తముగా నుంచవలదని, యత్యంతము ప్రకటముచేయరాదని మహామహేశ్వరులు శ్రీమదభినవగుప్తపాదులు పలికిరి.

భగవద్భావనమున ననర్థనివారణమును సంవత్సరిపాదనమును సాగఁగూని కాంక్షింతురు. అందుననే యిష్టదేవతయుగ్రరూపమున నుండుటను శాంతిరూపమున నుండుటను

భావించుటయున్నది. సాధకులందు గుప్తగూఢములైయున్న వివిధశక్తులు వికాసముపొందుటకు సహస్రనామము లుద్దిష్టము లగుచున్నవి. బెల్లంకొండరామారావుగారు సాధకుడై, యోగియై, కవియై, తాత్త్వికుడై దీనినిట్లురచించెను. ఆయా దేవతాదేశమున నాయామంత్రములు ప్రసిద్ధములైయున్నవి. నామ సహస్రముకూడ మంత్రరూపమని మంత్రచైతన్యము కలవారందురు. ఇదియంతయు మాళామంత్రము. మంత్రచైతన్యవివేకముకల మహానీయుల వాక్కులును మంత్రములు. అందుననే వాచురచించిన శ్లోకములను ధ్యానముచేయుదు ప యోగించుచున్నాము. పారాయణ చేయుచున్నాము. అనుసంధానము చేయుచున్నాము. మంత్రచైతన్యము సముల్లసింపగా యోగసమాధిలో భావించి రచించిన రా మా రా య క వి సూక్తి మాళామంత్రముగా ననుసంధానము చేయదగిన దని జాపకులుగుర్తీకరుగావుత. ఆజన్మయోగియయిన రా మా రాయని హృదయోద్వారముగా నిచ్చాది సహస్ర నామాంశి వెలువడినది. ఇందు పౌరాణిక మాలయిన సర్వ విషయములు త్రోజీకృతమాలయినవి. ఉపనిషత్తులంశలి తత్వమి దున్నది. విరాడూహనుసంధానమున్నది. అన్ని విషయములందు నాధ్యాత్మికసమన్వయము పొందెయ్యవచ్చును. స్వస్వరూపునిరమయిన రసభావమయవిశేష మిందున హృదయహృదయసంవాదము కూర్పగలదు. వేయినానుములానును విచక్షానెత్తియును సావధానముగా హేలాచారుముగా నిబద్ధించిన రా మా రాయకవి విశ్వమయును విశ్వాతిగుడయిన పిష్టువును సాక్షా

తక్కిరింపజేయుటకై దీనిని లోకమునకు సాధనముగ ననుగ్రహించెను. సాధకులకిది సముచితమయిన స్వాభీష్టమును గూర్చు గావుత.

భగవద్భావాను సంధాన మొనర్చువారల క నిష్ట నివారణ మిష్టప్రాప్తియను రెండు నభీష్టములు. కావున నే యుపాస్యదేవతయందు సర్వాయుధశోభి, నానాబాహు విరాజితము సముదగ్రమయిన రూపమొకటియు, ప్రసన్నము సర్వమంగళాస్పదము శివాత్మకము భక్తానుగ్రహపరమయిన రూపము వేరొకటియు సంభావితమగుచున్నది. సాధకుడు సాధనపథము ప్రవేశించుటకు శత్రువినాశ మానశ్శక్తికము. అతశ్శత్రువులు బహిశ్శత్రువులని ఆశత్రువులు ద్వివిధమున నుండును. ఉగ్రరూపానుసంధానమున ద్వివిధశత్రువినాశము నుకరమగును. కామక్రోధాద్యంతః శత్రువులు నశింపకపోయినచో బహిశత్రువినాశము శక్యముకాదు. అంతరమునందున్న శత్రుభావమే బయటివ్యక్తులం దాపాదితమగునని సంవిచ్ఛాస్త్రము చెప్పుచున్నది. స్వస్థుల వేదనమున సంవిత్సామాన్యమును గుర్తించుట ప్రతిభాసముతేజనము కలవారలకు మాత్రమే శక్యమగును. రామారాయకవి యట్టిస్వక్తియని నేను విశ్వసించుచు పాఠకులందరట్లు విశ్వసింప వలెనని సూచ్యసూచనమున కుత్సुकపడుచున్నాను. దృష్టశత్రురూపములై యుండు బహిరంతః శత్రువులు మానవులను వ్యాధిరూపమున పీడించును. ఆవ్యాధులను భావనాత్మకమయిన పరమకాషధమున

సశింపజేయవచ్చును. అట్టిపరమాషధమునే రామారాయకవి
వివర్ణాదిరూపమున నిందు నిరూపించెను. మంత్రవర్ణములం
దుగ్రాత్మకమయినభావనభావించుకొందరికిభీజనకముగనున్నను
దానియర్థమును భావించిద భీజనకముగనుండద. అందుననే
శాంతాత్మకమయిన రూప మనుసంధానింపవలెను. స్వభావ
శాంతము ప్రసన్నమునయిన రూపమును భావించినచో నంత
రంగములోని భావోల్లోలకల్లోల ముపశమించును. ఈ రీ తి
సహస్రనామ సంభావనమున రూపద్వయానుసంధానముకూడ
అంతరుల్లాసమున నఖండభావముపొంది యద్వయతత్వముగ నే
గోచరించును. రామారాయకవి యట్టి యద్వయతత్వము
గుర్తించియే యీవివర్ణాది సహస్రము రచించెనని సాధకులు
గుర్తింపగలరు.

సాధకుడయిన జీవుడనంత శక్తులకు కేంద్రము. అట్టి
యాతనికి శక్తివికాసము ముఖ్యము. విశ్వమయుడయిన పర
మాత్మ ననుసంధానించిననే యది సులభమగును. శక్తిచక్ర
సముల్లాసమున స్వస్వరూపము గోచరించుననుట యీనామా
వళియందు స్పష్టమయినది. “విశ్వంవిష్ణుః” అని విష్ణుసహస్ర
నామావళి ప్రారంభమగుచున్నది. “విష్ణుర్విశ్వం” అని దీని ప్రా
రంభమున్నది. విష్ణువును విశ్వమునకన్న మెరుగాభావించుట
కంటె విశ్వమునె విష్ణువుగా భావించుట యుక్తమని వివిధాశ
యములతో విశిష్టలయిన రామారాయకవులకు ప్రతిభాతమై
యుండును. విష్ణువును మొదటనుపక్రమించి యాతడు విశ్వమం

తట ననుగతుడై యుండుటను ఈనామావళి నిర్దేశించును. సామాన్యముగా నామములన్నియు నానుపూర్వితో కూడి యున్నవనుట రామారాయవ్యాఖ్యయే నిరూపించినది. “వివిధాశయాంచితః” అని యిందలి చివరినామము. శ్రీవిష్ణువే యట్టి వాడగుట కాదు. రామారాయకవియు వివిధాశయాంచితుడు. సాధకులు నామపారాయణానుసంధానమున “వివిధాశయాంచితులు” అగుదురు గావుత. ఆర్లవిద్యాసక్తులందరు విష్ణుమంత్రోపదేశము పొంది పూజావిశేషములందు దీనినుపయోగింపవచ్చును. పారాయణముచేయవచ్చును. మంత్రముపదేశము పొందనివారయినను నిత్యమీనామావళిని పఠించుదురుగావుత. సర్వదేవతలందును తనదేవతనె భావించుట, తనదేవత కితరదేవత లంగముగానున్నట్లు భావించుటయును సంప్రదాయవిశేషములును సూక్ష్మముగా నిందున్నవి. దేవీదేవుల మహాశృంగారమును రామారాయకవి సర్వభేదయుక్తముగా కీర్తించి మహాభావముద్బోధించెను. స్వదేశమతములందెకాక విదేశములనుండి వచ్చిన విమతములందును విష్ణువిభూతి ప్రదర్శించుచు రామారాయకవి నామకీర్తనముజేసెను. ఈసహస్రనామావళి కావ్యముగా ధర్మతత్వములను సూచించునదిగా, స్వానుభవము చెప్పనదిగా, భావసాధనమిచ్చునదిగా నున్నది. దీనిని సాధకులనుకూలముగ స్వీకరించి యభీష్టము పొందుదురుగాక!

రామారాయకవి జీవనచరిత మితరగ్రంథములందు విశదముగ నున్నది. వీరియీగ్రంథములు కాలగర్భమున పడిపోవు

నవుడు శ్రీకవితా వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు పట్టుదలతో
ముద్రణమునకై యత్నముచేయుట ప్రశంసాస్పదము. ముద్రణ
మునకు వలయు ద్రవ్యమిచ్చి ధర్మకర్మనిరతులయిన వదాన్యు
లును అభినందనీయులు. ఇట్టిగ్రంథములు వెలువడుట లోక
భాగ్యము. ఈనామావళి సంస్కృతపీఠములకందరకు సంతృప్తి
నిచ్చుటకై నాగరాక్షరముల ముద్రితమయినను సంస్కృతము
రాని తెలుగువారికందర కుపకరించుటకై కాలాంతరమున
తెలుగుతాత్పర్యములతో వెలయుగావుత.

శ్రీ హ య గ్రీ వా య న మః

వివరాది విష్ణు సహస్రనామావళి వ్యాఖ్యా

శ్లో॥ విష్ణు ర్విశ్వం విశ్వకర్తా విశ్వహృ ద్విశ్వపాలకః
విశ్వదూరో విశ్వగతో విశ్వాత్మా విశ్వచేతనః.

హ రిః ఓమ్

విష్ణువే నమః. శోసావిష్ణురత ఆహ-విశ్వమితి. యదేతద్దృశ్యమాన మఖిలం జగత్తదేన విష్ణుః. “సర్వం పురుషఏవేద” మితి, “సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మేతి” చ శ్రుతేః. నను జగదిదమనిత్యం కార్యత్వాద్భటవ దిత్యను మానాత్ యది విశ్వం విష్ణుస్తర్మి సకార్యభూతోఽనిత్య ఏవ స్యాదత ఆహ-విశ్వకర్తేతి. విశ్వనిమిత్తకారణం విశ్వప్రప్తేత్యర్థః. నను బ్రహ్మణా విశ్వం సృజ్యతే, దుగ్ధేణ హన్యతే, విష్ణునా రక్ష్యతే, ఇతి ప్రవాదాత్కాఢం విష్ణోర్విశ్వకర్తృత్వమితి శక్త్యా-యం - న కేవలం కర్తృత్వం, కిన్తు హర్తృత్వం వాత్మత్వఞ్చేతదుభయమపి తస్యైవేత్యాహ - విశ్వహృద్విశ్వ పాలక ఇతి. “అహం బ్రహ్మ చ శర్వశ్చ జగతః కారణమృర” మితి భాగ వతా జ్ఞగత్కారణ మేకమేవే శ్వరాత్మకం వస్తు. బ్రహ్మాదినామత్రయ-మూర్తిత్రయ - కార్యత్రయ - భాగభవతీత్యర్థః. ఏతేన యచ్చ విశ్వం యే చ విశ్వహేతవో బ్రహ్మదయస్తత్సర్వం విష్ణుకేవేతి ఫలితమ్. నను విరుద్ధ మిదముక్తం, యద్విశ్వకర్తరి విష్ణో విశ్వత్వం.న హి ఘటకర్తరి కులాలే ఘట త్వమస్తి! అత ఆహ - విశ్వదూర ఇతి. స హ్యయం కులాలాది సమాన లక్షణః, కిన్తు విశ్వవిలక్షణః, తేన విష్ణో విశ్వత్వం విశ్వకర్తృత్వఞ్చేత్వభ యమస్యైవేతి భావః. వైలక్షణ్యమేవ ప్రథమైతం విరుద్ధాన్తరమాహ - విశ్వగత ఇతి. ఏకస్మిన్విష్ణో విశ్వత్వవిశ్వకర్తృత్వ విశ్వగతత్వ యాపం విరుద్ధం ధర్మత్రయమస్యేవ. తస్య విరుద్ధబహుధర్మ సమావేశయోగ్య విశ్వ విలక్షణ వస్తుత్వాదితి భావః. విశ్వగతత్వమేవ దర్శయతి - విశ్వాత్మేతి. సర్వస్మి న్నప్యాత్మరూపే జాన్తీతి విశ్వగతత్వమస్యేతి భావః. ఆస్య విశ్వా త్మత్వే ఉపపత్తిమాహ - విశ్వచేతన ఇతి. చేతయితృత్వమాత్మధర్మ ఇతి

సార్వజనీనమ్. తథాచ - ఇదం జగద్యశ్చేతయతి స ఆత్మా విష్ణురేవేత్యర్థః. “ఏకో దేవస్సర్వభూతేషు గూఢ స్సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాస్తరా” త్యేతి శ్రుతేతి భావః. (అత్ర నవ నామాని) (౯)

విశ్వయంతా విశ్వతను ద్విశ్వవి ద్విశ్వదుర్గమః

విశ్వాశ్చేయాత్మకో విశ్వనిదానం విశ్వపావనః

౩

నను యో ఘటాదీనాం చేతయితా స జీవ ఏవ. తే చ జీవా బహవః స్వస్వదేహాదికం చేతయంతి. అతః కథ మిశ్వరస్య విశ్వచేతనత్వమత ఆచ - విశ్వయంతేతి. జీవానాం వ్యావహారికం పారమార్థికభేదేతి రూప ద్వయమస్తి. తత్ర సచ్చిదానందాత్మకం పారమార్థికరూపం భగవానేన. యత్సునర్వాన్యవహారికం వర్ణజాత్యాద్యభీమాన ప్రయుక్తం, తద్రూపవన్తో జీవా ఆనంతా ఆపి భగవత్పరతంత్రా ఏవ. అతస్తేపి స్వచ్ఛన్దేన చేతయితు మిదం న శక్తువన్తి. కిన్తు భగవదనుగ్రహేణైవ. తస్మాద్విశ్వప్రేరణో భగవా నేన విశ్వచేతయితా. అపరఞ్చ హేతుమాచా - విశ్వతనురితి. ఏక స్వాత్మనః వ్యష్ట్యభిమాని పురుషస్య స్వాంతన శరీరచేతయిత్వప్రేమేన యథా కథ ఇచ్చిత్వాన్యత్. న తు విశ్వచేతనత్వమ్. విష్ణోస్తు సమస్త్యభీమాని పురుషస్యసర్వం జగత్తుమరేవేతి స్వాంతనసర్వజగచ్ఛేతయిత్వత్వ మస్తీతి భావః. విశ్వతను త్వేహేతుమాచా - విశ్వవిదితి. యథా జీవః స్వాంతనం శరీరం స్వీయ త్వేన వేద, తథా విష్ణుర్జగత్స్వీయత్వేన వేత్రిత్యర్థః. నను స్వాత్మన స్సస్య సులభత్వా ద్విశ్వాత్మాదయం కిం విశ్వస్య సులభః ఇత్యత ఆచా - విశ్వ దుర్గమః విశ్వస్య దుప్రాప ఏవాయమ్. తత్ర హేతుమాచా - విశ్వాశ్చే యాత్మక ఇతి. విశ్వమిదం యస్య స్వరూపమేవ న వేద, తం కథం ప్రాప్నుయాదిత్యర్థః. “దేవోఽసోఽక్షా మనవో భూతమాత్రా-నాన్యన మన్యఞ్చ విమః పరం యత్ సర్వం పుమాన్వేద గుణాంశ్చ తన్తో న వేద సర్వజ్ఞ మనంతమిదే” ఇతి భాగవతాత్. అక్షేయత్వే హేతుమాచా-విశ్వ నిదానమితి. నిదానంత్యాదికారణ మిత్యమరః. ప్రధానకారణ మిత్యర్థః. “యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంతే” ఇతి శ్రుతేః స్వాపాదానం స్వస్మాత్ప్రాప్కిద్ధం వస్తు కథం జ్ఞేయం స్వా త్వస్వేతి భావః. నను నిమిత్త కారణమిశ్వర ఇతి తార్కికాః, ఉపాదానభేదేతి వేదాన్తినః. తత్ర వేదాన్తి

మతే - యథా విశ్వమిద మనృతజడదుఃఖాత్మతయా ఆశుద్ధం, తథా ఈశ్వరోఽప్యశుద్ధ ఏవ స్యాత్, మృష్టటయోరివ కార్యకారణయో సృమాన ధర్మకత్వాదితి శబ్దా-యామాహ - విశ్వపావన ఇతి. నాత్ర మృష్టట న్యాయః ప్రసారయితవ్యః, మృది ఘటోపాదానత్వమేకమేవాస్తి, న తు ఘటనిమిత్తత్వమ్. ఈశ్వరే తు విశ్వనిమిత్తత్వోపాదాన త్వయో ర్వయో సృత్వా త్వర్వవిలక్షణ ఏవాయమ్. తేనాస్మి నిశ్చయవాసనత్వమేవాస్తి న తు విశ్వవ దశుద్ధత్వమితి భావః (2 నామాని) (ఆచార్య ౧౬.)

విశ్వోదయో విశ్వలయో వివిశ్వో విశ్వపారగః

విశ్వమృగో విశ్వమయో విశ్వభు - స్విశ్వమోహనః. 3

విశ్వోపాదనత్వమేవ ప్రపంచాయతి - విశ్వోదయో విశ్వలయ ఇతి. యద్వస్తు యస్మాదుదేతి యస్మిన్లీయతే తస్య వస్తున స్తమపాదానం స్యాత్. యథా మృగ ఉదేతి, మృది లీయతే, ఘట ఇతి ఘటస్య మృదుపాదానం. “యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంతే-యేన జాతాని జీవంతి-యత్రయన్యభీసంవిశంతీతి శ్రుతేః. నను కారణే కార్యం నూత్నరూపేణ వర్తతే, నీజే వృక్షఇవేతి సిద్ధాంతాత్. కిం తథా ఈశ్వరే విశ్వమప్యస్తీత్యత ఆహ - విశ్వ ఇతి. నను జగదిదం జీవసృష్టమేవ ప్రాసాదాదివ దిత్యత ఆహ - విశ్వపారగ ఇతి. విశ్వస్యాన్తమధిగస్తుం జగదన్తఃపాతినో జీవా నశక్నుయుః, ఏక ఏవేశ్వరో జగదన్తమధిగచ్ఛతి. అత ఈశ్వరే ఏవ జగల్లీయతే ఇతి వక్తవ్యమ్. తేన స ఏవ జగదుదయస్థాన మితి భావః. నను విశ్వోదయో విశ్వలయ ఇతి నామభ్యా మాద్యన్తయో ర్విశ్వస్య ఈశ్వరే స్థితిర్దర్శితా, మధ్యే తు జగదిదం కుత్రాస్తీత్యత ఆహ - విశ్వమృగ ఇతి. మృదీవ ఘట ఈశ్వరే ఏవ జగద్వర్తతే ఇతి భావః. ఏతావతా సిద్ధమర్థమాహ-విశ్వమయ ఇతి. నిఖిలాత్మక ఇత్యర్థః. “ఏవం గజేన్ద్రముపవర్ణితీ నిర్విశేషం బ్రహ్మ దయో వివిధ లింగభేదాభిమానాః నైతే యదోపసమృపుర్నిఖిలాత్మకత్వా త్రత్రాఖిలామరమయో హరితావిరాసీ” దితి భాగవతాత్. ఈశ్వరస్య విశ్వ మయతా నామ ఇయమేవ. విశాత్మత్వ విశ్వోదయత్వ - విశ్వలయత్వ - విశ్వమృగత్వ - విశ్వతనుత్వాది ప్రయుక్తేతి బోధ్యమ్ - నను విశ్వమయ శబ్దే మయత్ కిం న్యాధే? ఉత వికారాధే? ఉత ప్రాచుర్యాధే? నాద్యః,

విశ్వమిత్యనేన సౌనరుక్త్యాత్. న ద్వితీయః, విశ్వకారణే ఈశ్వరే విశ్వకార్యత్వాసమ్భవాత్, అనిత్యత్వాది ప్రసక్త్యాచ్చ న తృతీయః, వివిశ్వైశ్చనేన వ్యాఘాతాత్. యత్ర విశ్వం సూక్ష్మతయాపి నాస్తి కుతస్తత్ర స్థూలతయా విశ్వస్యస్థితిః? ఇతి చేదుచ్యతే. ప్రాచుర్యే మయడితి. న చ స్వవచనవ్యాఘాతః. విచిత్రే భగవతి విరుద్ధధర్మసమావేశస్య సత్త్వాత్. కథ మన్యథా వివిశ్వే విశ్వమ్భరత్వం స్యాత్. ప్రాచుర్యఞ్చ కార్యతయా వార్యతయా సాల్యతయా ధార్యతయా వేద్యతయా నియామ్యతయా ఏవమాది బహు ప్రకారై ర్విశ్వస్య విష్ణో విషయే ఉచ్యమానత్వమితి బోధ్యమ్. నను విష్ణో విశ్వమయత్వమసిద్ధమ్ “సోనన్రోస్తకరః కాలోనాదిరాది కృదవ్యయః, జనం జనేన జనయ న్నారయ స్పృత్యనాన్తకం.” ఇతి భాగవతాత్ - కాల ఏవ విశ్వజన్మాదిహేతురిత్యత ఆహ - విశ్వభుగితి. యశ్చ నిత్యః కాలస్య పరమాత్మైవ. యశ్చ జన్యస్తృటి ఏమేషాదిరూప స్సకాలో విశ్వాంతః సాతిత్యేన విశ్వవదీశ్వరేజైవ భుజ్యతే. తస్మాత్ విశ్వం కాలకర్మాదిరూపం సర్వం జగద్భుజ్యే ఇతి విశ్వభుక్. ఈశ్వర ఏవ న తు కాల ఇతి భావః. నను యద్యేవ మిశ్వర ఏవ సర్వహేతుస్తస్మి మే జనాః మామయం హన్తి, మమాయం పితేత్యేవం జీవినేవ కిమితిమన్వంతే? అత ఆహ - విశ్వమోహన ఇతి. భగవన్నాయయా సర్వేపి మోహితాః తత్త్వం న విమరిత్యర్థః (౮)(౨౪)

విశ్వానన్దో విశ్వదుఃఖదూరో విశ్వసుఖప్రదః

విశ్వప్రియో విశ్వసఖో విశ్వధృద్విశ్వరూపధృత్.

4

విశ్వమయత్వాదేవ భగవానయం విశ్వానన్దః. విశ్వస్య యో య ఆనన్దోస్తి స సర్వో భగవ ద్దామ్యేవ. యథా స్వానన్దస్వాన్వత్మగామి. విశ్వస్వానన్దో విశ్వానన్దః సోఽస్యాస్త్రీ త్యర్థ ఆద్యచ్. నన్దేవం విశ్వదుఃఖప్రసక్తి రిత్యత ఆహ - విశ్వదుఃఖదూర ఇతి. నను యథా స్వదుఃఖం స్వాత్మగామి తథా విశ్వదుఃఖం విశ్వాత్మగామి కుతో న స్యాదితి చేదుచ్యతే. భగవత ఆనన్దమయత్వా త్రేజోమయే భాస్కరే తమస ఇవ భగవతిదుఃఖస్య న సంబంధ ఇతి ఆనన్దమయత్వమేవ సుఖయతి. విశ్వసుఖప్రద ఇతి. యస్స్వయం సుఖీ సోఽన్యానపి సుఖయతిత్యర్థః. “ఏవ ఏవ ఆనన్దయం” తీతి శ్రుతేః అత ఏవాయం విశ్వప్రియో విశ్వసఖశ్చ విశ్వస్య ప్రేమాస్పదం సఖా చ. సాహ

ర్థమేవ దర్శయతి - విశ్వధృదితి. కూర్మ వరాహాదిరూపేణ విశ్వం సర్వదా ధరతి పాతి వా. విశ్వమయత్వే నిదర్శనమాహ - విశ్వరూపధృదితి. కృష్ణ త్రివిక్రమాద్యవతారేషు విశ్వరూపస్య దర్శితత్వాదితి భావః (2) (30)

విశ్వక్రీడో విశ్వసేవ్యో విశ్వదో విశ్వసమ్మతః

విశ్వభోగ్యో విశ్వగుణో విశ్వచక్షు ర్విరిఞ్చిక్వత్. 5

విశ్వమయతయా భగవతః ప్రయోజనమాహ - విశ్వక్రీడ ఇతి. విశ్వేన క్రీడా యస్య సః. యథా రాజా దీవ్యత్యక్తైస్తథా భగవాన్ విశ్వేన క్రీడతి త్యర్థః. క్రీడైవాస్య ప్రయోజనమితి భావః. విశ్వేనాస్య ప్రయోజనాభావేపి విశ్వస్య అనేన ప్రయోజనమస్తీతి కృత్వా విశ్వస్యాయం సేవ్య ఏవేత్యాహ - విశ్వసేవ్య ఇతి. ప్రయోజనమేవ దర్శయతి - విశ్వద ఇతి. తృణజలకాస్త్య సస్యాదిరూపం ప్రజాపత్వాదిరూపం సర్వమపి దదాతీత్యర్థః. ప్రాణిభ్య ఇతి భావః. అతఏవ విశ్వసమ్మతః, న తు కస్యాపి ద్వేష్య ఇత్యర్థః. విశ్వమ ప్యస్య సమ్మతమేవ. భోగ్యత్వాదిత్యాహ - విశ్వభోగ్యఇతి. పరమాత్మనో భోక్తృత్వాజ్ఞగదిదం తస్య భోగ్యభూతమేవ. నను పరమాత్మా భోక్తా జగ ద్భోగ్య మిత్యేత్ర కిం నియామకమత ఆహ - విశ్వగుణ ఇతి. గుణభూతం విశ్వం గుణీతు పరమాత్మా. గుణస్య గుణిపరతన్తృత్వాద్గుణిభోగ్యత్వముచి తమ్. యథా - దేహో దేహినః భోగ్యభూతః. విశ్వం గుణో యస్య స ఇతి విగ్రహః. ఉక్తార్థే హేతుమాహ - విశ్వచక్షురితి. యథా చక్షుర్భాస్యో ఘటశ్చక్షుయో గుణభూతో భోగ్యశ్చ, తథా విష్ణుభాస్యం విశ్వం విష్ణుగ్గుణో భోగ్యశ్చ. తస్మాదయం విశ్వస్య ఘటప్రాయస్య చక్షుఃప్రాయ ఇత్యర్థః. విశ్వావభాసక ఇతి యావత్. “విశ్వాక్షం విశ్వశంభవ”మితి శ్రుతేః. నను త్రిమూర్తిమధ్యే బ్రహ్మణ ఏవ హిరణ్యగర్భత్వ విరాడ్రూపత్వాదిస్మరణాత్త నైవ విశ్వం భోగ్యం భవతీత్యత ఆహ - విరిఞ్చిక్వదితి. “యో బ్రహ్మణం విదధాతి పూర్వ”మితి శ్రుతేః (౫) (3౯)

విశ్వచక్షుర్మణ్డలస్థో విశ్వచక్షుఃప్రకాశకృత్

విశ్వో విశ్వాన్తరో విశ్వతను - ర్విశ్వప్రచోదనః. 6

నను భగవాన్ విశ్వే ఆత్మరూపేణాస్తీత్యుక్తమ్. తద్రూపస్య దుశ్చే
యత్వేచ్ఛ ప్రతిపాదితమ్. అతస్తద్భాతుమశక్యమేవ. అథభగవతో విశ్వ
రూపత్వముక్తమ్. తచ్చ మనసి దురారోపమేవ మన్దప్రజ్ఞానామ్. అతః కా
గతిర్మదానామిత్యత ఆహ - విశ్వచక్షుర్మణ్డలస్థ ఇతి. “య ఏషోఽక్షీపురుషః”
ఇతి శ్రుతేః. సర్వస్యాపి చక్షుష్యయితేన పురుషోఽస్తి స విష్ణురేవ, సచ
సులభో భ్యాతుమితి భావః. తస్య కృత్యమాహ - విశ్వచక్షుఃప్రకాశకృతిది.
యత్రైకాశబలాదేవ చక్షుర్ఘటాదికం ప్రకాశయతి, స పురుష ఇత్యర్థః
నను స్వప్రకాశస్య జీవస్య ప్రకాశబలాదేవ చక్షురాదీనాం ప్రకాశ ఇతి కి
మిశ్వరపర్యవ్తానధావనక్లేశేనేత్యత ఆహ - విశ్వ ఇతి. విశ్వో జీవః, స వస్తుత
ఈశ్వర ఏవేత్యర్థః. అవిద్యావచ్చిన్నం చైతన్యం జీవః, మాయావచ్చిన్నస్తు
ఈశ్వర ఇతి పరిభాషా. తత్ర విశేషణాంశే భేదేపి చైతన్యాంశే అభేదాదితి
భావః. యద్వా అనేన జీవేనాత్మనాను ప్రవిశ్యేతి శ్రుతేః. ఈశ్వరస్యైవ
జైవం రూపమపి విశ్వరూపవదితి భావః. కిచ్చాయం స్థూలశరీరాభిమానీ
జీవస్సాయితన చక్షురాదికం ప్రకాశయతు నాను; న పునర్విశ్వస్య చక్షు
రాదికం ప్రకాశయతుం శక్నోతి, వ్యస్థిపురుషత్వాత్. తస్మాత్ యోగ్య
జీవస్యాంతరః పురుషః పరమాత్మా స ఏవ విశ్వచక్షుఃప్రకాశకృతిది కృత్వా
ఆంతరత్వమేవాహ - విశ్వాంతర ఇతి. “య ఆత్మని తిష్ఠన్ నాత్మానమస్తరా
యమయతి యస్యాత్మా శరీర”మితి శ్రుతేరితి భావః. స్థూలశరీరాద్యభిమా
నిషు జీవేషు యదాంతరం చైతన్యం తదేవేశ్వర ఇతి బోధ్యమ్. విశ్వాంతర
త్వాదేవ విశ్వతః. విశ్వా జీవాస్తవశ్వరీరాణి యస్య స తథోక్తః. విశ్వ
తనత్వాదేవ విశ్వప్రచోదనః. శరీరిణా హి శరీరం ప్రేర్యతే. (౬) (౪౫)

విశ్వాంశో విస్మయావాసో విశ్వకల్యాణభాజనమ్

విశ్వబిమ్బా విశ్వనిధి ర్విశ్వమాయో విభామయః.

7

ఏవం విశ్వవిష్ణ్వేశ్వరీరశరీరిభావరూప నియామ్యనియామక భావరూప
సమ్మన్తద్వయముక్త్యా అథ అంశాంతిభావరూపం సంబంధమాహ - విశ్వాంశ
ఇతి. విశ్వా జీవా అంశా యన్యేతి. “మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూతస్స
నాతన” ఇతి గీతావచనాత్. నను నిరవయవయోర్జీవేశ్వరయోర్నిరంశత్వా

దంశాంశిత్వకల్పనం విచిత్రమత ఆహ - విస్మయావాస ఇతి. సర్వాత్పర్య నిలయే హరౌ కిమన్యద్విచిత్రమిత్యర్థః. నను అంశే విశ్వే యథా దుఃఖాద్య మజ్గలోపలంభస్తథా అంశినీశ్వరే పీత్యత ఆహ - విశ్వకల్యాణభాజనమితి. సర్వేషాం కల్యాణానాం ముఖ్యస్థానభూతః. నను అవిద్యాప్రతిబిమ్బిత చైతన్యం జీవః, మాయాప్రతిబిమ్బితమీశ్వర ఇతి సిద్ధాంతా త్ప్రతిబింబితత్వాంశే న కోపి విశేష ఇతి కుత ఏకస్య అమజ్జశత్వ మన్యస్య సమ జ్జశత్వ మత ఆహ - విశ్వవిమ్బఇతి. జీవానామ్రుతి బిమ్బభూతానామీ శ్వరో బిమ్బభూత ఏవ. “త్వత్ప్రభుజీవప్రియమచ్ఛినేచేన్నరహరిపూజాం కురు సతతం, ప్రతిబిమ్బబిమ్బజ్యోతివిధికుశలా బిమ్బబిమ్బజ్యోతిమాదధతే” ఇతి శక్కురోక్తేః. నను విశ్వో తైజసః ప్రాజ్ఞ ఇతి జీవస్త్రిధా. తత్ర విశ్వ తైజసోస్సంసారి త్వేనామజ్జశత్వేపి ప్రాజ్ఞ స్సమజ్జశ ఏవేత్యత ఆహ - విశ్వనిధిరితి. విశ్వా జీవా నితరాం ధీయస్తే అస్మిన్నజ్ఞానోపాధికప్రాజ్ఞే ఇతి- విశ్వనిధిః. ప్రాజ్ఞ స్స ఈశ్వర ఏవేతి భావః. నన్వేపం నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్త స్వభావస్యాసంసారిణః ప్రాజ్ఞస్య ఈశ్వరస్య కిధంజీవత్వమితి శక్కు యాం మాయయేత్యాహ - విశ్వమాయ ఇతి. విశ్వా ఇతి మాయా కప టం యస్య సః. అనేన ఈశ్వరస్య జగద్రూపత్వచ్చ మాయయైవేత్యుక్త ప్రాయమ్. విశ్వమితి మాయా యస్య స ఇతి వృత్తస్త్యస్తరాశ్రయణా త్సుఖలోక్తమితి వా. నను గ్రాహకాభావే గ్రాహ్యభావః యథా చక్షు రాద్యభావే ఘటాద్యభావః, తదేవం సుషుప్తౌ గ్రాహకాభావాద్ధ్రావ్యస్య ప్రాజ్ఞస్యాప్యభావ ఏవేత్యత ఆహ - విభామయ ఇతి. ప్రచురవిభః, స్వయప్రబుధ ఇతి యావత్. ప్రాజ్ఞ ఏవ సర్వస్య గ్రాహకః చక్షురాదికన్త తద్ధ్రావ్యమేవ. అతస్సుషుప్తౌ సౌషుప్తతమస్సుఖానుభవశాలీ ప్రాజ్ఞోస్త్యేవ. సుఖమహమస్వాప్నం, న కిచ్చిదవేదిషమితి ఉత్థితస్మృత్యా అనుభవాను మానాదిభావః. (2)

వివస్వన్మణ్డలా న్తస్థో విద్యాసుఖసదాత్మకః

వివస్వాన్విగ్రహాదితోష్ఠ్యో వివస్వద్భాసరో విభుః.

8

నను తేజోనిధిన్సూర్య ఏవేతి ప్రసిద్ధిరత ఆహ - వివస్వన్మణ్డలా న్తస్థ ఇతి. “ధ్యేయస్సదా సచిత్రమణ్డలమధ్యవర్తీ నారాయణ” ఇతి స్మృతేః.

ఏతావతా భగవదుపాసనస్య స్థానత్రయం దర్శితమ్. విశ్వమేకమాయ తనమ్ చతుర్ద్వితీయమ్ సూర్యస్తు తృతీయమితి. ఉక్తేష్వాయతనేషు వర్తమానస్యేశ్వరస్య పారమార్థికం రూపమాహ - విద్యాసుఖసదాత్మక ఇతి. సచ్చిదానందస్వరూపః. ఇదమేవేశ్వరస్య స్వరూపలక్షణమ్. తటస్థలక్షణస్తు విశ్వకర్తృత్వాద్యుక్తమేవ. నను “ఉద్యస్తమస్తం యస్తమాదిత్యమభిధ్యా యాతే”తి శ్రుతేరాదిత్య ఏవ ధ్యేయ ఇత్యత ఆహ - వివస్వానితి. స చాదిత్యో విష్ణురేవేతి భావః. ఏతేన చక్షుః, తద్గతచూషః, తదధిష్ఠాతా సూర్యోదేవః, తదస్తస్థోనారాయణశ్చేత్యే తచ్ఛుశుప్తయం విష్ణురేవేతి ప్రతిపాదితమ్. ఏవమేవేంద్రియాస్తరేష్యపూర్వాహమ్. ఉక్తమిదం చతుష్టయమపి కల్పితమేవ. వస్తుతస్య విగ్రహాదిత్యః. విగతాః గ్రహాః చంద్రాదయ అదిత్యా ద్వాదశ చ యస్మిన్ స తథోక్తః. “న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకా”ఇతి శ్రుతేరితి భావః. నను దర్శితశ్రుతో “తస్య భాసా సర్వమిదం విభా”తిత్యుక్తమ్ యత్తదసిద్ధమ్. సూర్యేణైవ సర్వస్య ఘటపటాదేః ప్రకాశ్యమానత్వాదత ఆహ - వివస్వద్భాసక ఇతి. సూర్యమణ్డలమపి భూమణ్డలతుల్యమేవ, కిన్తు భగవాన్స్తత్ర స్థిత్యా స్యతేజసా సూర్యం జగచ్చ భాసయతి. “యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్ యచ్చంద్రమసి యచ్ఛాగ్నౌ తత్రేజో విద్ధి మామక”మితి గీతావచనాదితి భావః. నన్వేకత్ర స్థితస్య తస్య కథం నిఖిలావభాసకత్వమత ఆహ - విభురితి. సమర్థస్యే శ్వరస్య కిమశక్యమితి భావః. (౬)

వికర్తనసహస్రాభో విష్వక్సేనో వికుంతగః

విద్యుత్ప్రీతామ్బరో విద్యామన్దిరో విష్టరశ్రవాః.

9

సూర్యమణ్డలాస్తర్వర్తిసో నారాయణస్య కీదృశీప్రభేత్వాకాక్షాయ మాహ - వికర్తనసహస్రాభ ఇతి. సహస్రశబ్ద అనన్త్యవాచీ. తస్య ఈశ్వరత్వమాహ - విష్వక్సేన ఇతి. విష్వక్ సర్వత్రాప్రతిహతా సేనా యస్య స తథోక్తః. అథ చతుర్థం ధ్యానాయతనమాహ - వికుంతగ ఇతి. కైకుంతనగరే భగవాన్ ధ్యేయ ఇత్యర్థః. తస్మాఽఽకృత్యాదికం సక్షేపేణాహ దశభిర్నామభిః. విద్యుత్ప్రీతామ్బరః విద్యామన్దిరః విద్యావేదవేదాక్షాదయో మన్దిరే యస్య స తథోక్తః. విష్టరశ్రవాః విష్టరమాసనవిశేషః దర్భగ్రగ్నిర్వా తత్తుల్యకర్ణః. (౭)

వినాయకో విప్రబంధు ర్విద్యుత్త్వస్మగ్ధ విగ్రహః

వియద్గజ్జాపదామౌఘజో విక్రమక్రాంతలోకకః. 10

వినాయకః ప్రభురహితః సర్వేశ్వరఇత్యర్థః. విప్రబాంధుః పైదికానాం బంధుః. విద్యుత్త్వానివ ముగ్ధస్సుందరో విగ్రహో యస్య స విద్యుత్త్వస్మగ్ధ విగ్రహః. వియద్గజ్జాయుక్తం పదామౌఘం యస్య సః తస్య సాదాఘ్నాస్తా ద్గజ్గా నిత్యం ప్రసతీత్యర్థః. విక్రమేణ పరాక్రమేణ క్రాంతా ఆక్రాంతా లోకాస్సర్వే యస్య స తథోక్తః. శేషాద్విభాషేతి కః. (౧)

విరిఞ్చినాభీకమలో వినతాతనయధ్వజః

విషాయనో విషధరస్వామిశ యో విషోదయః. 11

విరిఞ్చియుక్తం నాభీకమలం యస్య స తథోక్తః. వినతా తనయో గరుడో ధ్వజో యస్య సః. అథ పఞ్చమం స్థానమాహ - విషాయన ఇతి. విషం జలం సముద్ర ఇతి యావత్. ఆయనం స్థానం యస్య స తథోక్తః. నారాయణఇత్యర్థః. తత్ర కఞ్చిత్పరికరమాహ - విషధరస్వామిశయ్య ఇతి. శేషశాయిత్యర్థః. శేష ఏవ తస్య తదా పరికర ఇతి భావః. నను తచ్చ జలం కేన సృష్టం? యస్మిన్నయం శేతే, అత ఆహ - విషోదయ ఇతి. “అప ఏవ ససర్జాదా”వీతి స్మృతేతి భావః. (౧)

విషాపహారీ విషధిస్తోమకుక్షీర్వియత్సయః

విలయాముద్ధి విశ్రాంతో వికారరహితో విధుః. 12

తస్య కిఞ్చిత్కృత్యమాహ - విషాపహారీతి. ఉద్వేలం సాగరజల మపిబదిత్యర్థః. నాత్ర) విస్మయః కార్య ఇత్యాహ - విషధిస్తోమకుక్షీరితి. కుక్షీస్సముద్రా ఇతి భాగవతమ్. యస్య సర్వే సముద్రాః కుక్షీస్తస్య సము ద్రజలపానం కియదితి భావః. నాస్య సముద్రపానాదిభిః కోపి వికార ఇత్యాహ - వికారరహిత ఇతి. తత్ర దృష్టాంతమాహ - వియత్సయ ఇతి. విశ్వవిద్యున్మేఘాదిగ్రసత్తైర్భూ ఆకాశస్య న కోపి వికారస్తద్వదితి భావః. ఉక్తం హి - “విశ్వాకారం గగనసదృశం మేఘవర్ణం శుభాన్ల”మిత్యభి

యుక్తైః ప్రళయే తస్య కిం చేష్టితమిత్యత ఆహ - ప్రళయాముద్భవిత్తాస్త ఇతి. విత్తాన్తిరేవ చేష్టేతి భావః. కుతో విత్తాన్తికామనే ఇత్యత ఆహ - విధురితి. విదధాతి సర్వమితి విధుః. యథా జీవో జాగ్రతి సర్వం వ్యవ హారం విధాయ విత్తాన్తికామనయా సుషుప్తిష్ణుజతే, తద్వదీశ్వరోపి సర్వ జగత్సుప్తినితి సంహరైత్తాస్తస్సన్విత్తాన్తిగ్ధం ప్రళయాభ్యా స్వపితితి భావః. యద్వా అహో మహిమాస్య! యస్య సముద్రా ఏవ కుక్షిరాసన్ని త్యత ఆహ - వియత్యువ ఇతి. వియత ఇవ నాస్య మహిమ్యః పార ఇతి భావః పునః కిమస్యదస్యచేష్టితమత ఆహ - విలయాముద్భవిత్తాస్త ఇతి. విత్తాన్తిత్వాదేవ వికారరహిత శ్చాన్తాకార ఇత్యర్థః. కేన కృతోఽ యం ప్రళయాముద్భిరత ఆహ - విధురితి. యః ప్రపంచముద్భిం నిర్మమే స ఏవ ప్రళయాముద్భిమపి యదయం సర్వకర్తా ఇతి భావః. (౬)

విధిరుద్రేంద్రాదాసేరో విబుధావళిపక్షగః

విబుధేతో విధూతాఘో విరుగ్మధుక్లటభః.

13

సముద్రప్రసక్తాత్ప్రళయం కింఛిదభివర్ణ్య పునస్సింహావలో కితకేన కేషకాయినం వర్ణయతి. విధిరుద్రేంద్రా) దాసేరా యస్య సః. క్షీరసముద్రే కేషకాయినం భగవంతం బ్రహ్మదయః పరిచరన్తిత్యర్థః. కిమగ్ధమేతే పరి చరన్తిత్యత ఆహ - విబుధావళిపక్షగ ఇతి. దేవపక్షపాతిత్వాద్దేవా ఏనం సేవంత ఇత్యర్థః. అతఏవాయం విబుధేశః దేవానామిశ్వరః, కుతోస్య తాదృశవైశ్వర్యమత ఆహ - విధూతాఘ ఇతి. సర్వవిధపాపలేశరహితః. ఇంద్రాదీనాన్తు పరోత్కర్షాసహిష్ణుత్వాది దోషజన్యపాప సదృశవాన్నే దృశవైశ్వర్యమితి భావః. బ్రహ్మాదిభిస్సేవితేన బ్రహ్మాదిపక్షపాతినా కిమ నేన కృతమత ఆహ - విరుగ్మధుక్లటభ ఇతి. దేవద్యేషిణం మధుక్లట భంజి జఘానేత్యర్థః. హయగ్రీవావతారం ధృత్యేతి భావః. (౭)

విధుమణ్డలమధ్యస్థో విధుపూర్యవిలోచనః

విధుసుందరవక్త్రాబ్జో విధుహేతు హృదమ్బుజః.

14

అథ వృత్తమాయతనమ్. మధుక్లటభవాన్తా స హయగ్రీవః కుత్రేత్యా కాంక్షయామాహ - విధుమణ్డలమధ్యస్థ ఇతి. “వందేపూరితచన్ద్రమండలగత”

మితిబ్రహ్మజ్ఞపురాణాత్. ప్రాకృస్సర్వమణ్డలే, అధునా చంద్రమణ్డలే చక్రీతి
రీశ్వరస్యాభివర్ణితా. న కేవలం సూర్యచంద్రావస్య ఆలయస్థానీయా కిన్తు
నేత్రస్థానీయావపీత్యాహ - విధుసూర్యవిలోచన ఇతి. తత్తస్మణ్డలే సిద్ధి
తత్తద్వారా సర్వం పశ్యతీతి తత్తస్మేత్రత్వమస్యేతి భావః. తస్య సౌందర్యా
దికం కీర్తిచద్వర్ణయతి. విధుసుందరవక్త్రాబ్జః. వక్త్రమిహ ఫాలమ్ తదబ్జ
తుల్యం చంద్రసుందరఞ్చ. తస్మిన్కాంతిశీతలమిత్యాహ - విధుహేతుహృద
మృజ ఇతి. “చంద్రమా మనసో జాత” ఇతి శ్రుతేః, చంద్రస్య శీతలత్వ
ప్రత్యక్షాచ్చ. చంద్రేణ కార్యేణ చంద్రకారణే మనసి శీతలత్వానుమానం
సుకరమితి భావః. (౪)

విధులేఖానఖో విజ్ఞో విభయో విద్రుమాదరః

విషణ్ణాసురరాట్ట్రాతా వినాథజనరక్షణః.

15

చంద్రకళాతుల్య అస్య నఖాః. నన్వాస్తాం సౌందర్యమ్, తత్త్వమస్య
వదేత్యత ఆహ-విజ్ఞ ఇతి. విం పరమాత్మానం జానాతీతి విజ్ఞః. స్వతత్త్వం
స్వయమేవ వేదాయమ్. న తు వయమ్. అతః కథం బ్రూమ ఇత్యర్థః.
విజ్ఞ త్వే నిదర్శనమాహ - విభయ ఇతి. “ద్వితీయోద్వై భయమ్భవ” తీతి
శ్రుతేః. అద్వితీయం బ్రహ్మ యో వేద తస్య కుతో భయమ్? అతః భయత్వ
లింగేన బ్రహ్మవిత్త్వమనుమేయమితి భావః. నిదర్శనాంతర మాహ - విద్రు
మాధర ఇతి. విం పరమాత్మైవ ద్రుర్వృక్షః తస్య యా మా సంపత్ స్వయ
మృికాశత్వతేజోమయత్వోదిరూపా ఫలపుష్పదిరూపా చ తస్యా ధరః
ధర్తా. నను పరమాత్మినః సర్వసమత్వం ప్రధానలింగమ్! అయన్తు దేవపక్ష
పాతీ అతో న పరమాత్మేత్యత ఆహ-విషణ్ణాసురరాట్ట్రాతేతి. అసురరాట్
బలిః సాతాలే బలిం స్థాప్య తద్వారి తిష్ఠన్ తం రక్షతీత్యర్థః. దేవపక్షపా
తినో రాక్షసపాలనం కథం స్యాదతో నాయం పక్షపాతీతి భావః.
తథాపి వ్యవహారినిర్వాహయాస్యాపి కచ్చిత్పక్షపాత ఇత్యాహ-వినాథజనర
క్షణఇతి. విః స్వయం నాథో రక్షణో యేషాస్తే వినాథాః సాత్వన్తః, తేషాం
సాత్వతాం జనో బృహ్తం తస్య రక్షణః, కల్పవృక్షవ దయమాత్మాశ్రయం
జనం రక్షతి, తస్మాదప్య స్వాశ్రయణరూపోపాధీ రక్షణే విషయే ఆస్తితి
భావః. కథమన్యథా దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ రూపపరమాత్మ వ్యవహారిన్య
నిర్వాహస్యాదితి గూఢాశయః. (౬)

విభవో విహతారాతి - ద్విస్పష్ట కమలేక్షణః

విరిఞ్చివనితాగీతో విమృష్టమణినూపురః.

16

నన్వేకత్ర స్థితస్య కథమస్య సర్వసాత్వద్రక్షణం స్యాదత ఆహ - విభవ ఇతి. విశేషేణ సర్వత్ర భవతీతి విభవః. యత్ర యత్ర శిష్టజనోపరోధ స్తత్ర తత్ర స్వయమావిర్భవతీత్యర్థః. శిష్టరక్షణస్య దుష్టశిక్షణపూర్వకత్వా దాహ - విహతారాతిరితి. విహతాశ్చిక్షితా అరాతయశ్చత్రవో దుష్టా ఇతి యావత్, యేన సః ఏవం శత్రుశిక్షణేషి నాస్య చిత్తస్య రోషాక్రాస్తతా ప్రాకృతజనపదిత్యాహ - విస్పష్టకమలేక్షణ ఇతి - వికసితశ్వేతాబ్జతుల్య నయనః. రోషే సతి నేత్రం వ్యాఘ్రస్యేవారుణం రక్తోత్పలతుల్యం స్వాదితి భావః. అత ఏవైనం త్రిలోకవన్ద్యాపి సరస్వతీ నిత్యం గాయతీత్యాహ - విరిఞ్చివనితాగీత ఇతి. కిఞ్చ సనాతనోయం చిరాల్లోకపాలాదిభిః ప్రణ మ్యతే ఇత్యాహ - విమృష్టమణినూపుర ఇతి. నన్వృజనకిరీటోద్భృష్టమణి మయనూపురః ఆస్య పాదయో ర్నూపురాణి దేవాసురాదికిరీటమణిఘర్షణ వశాత్కిఞ్చిదుత్తేజతాని కృశాని చేతి భగవతోస్య అనాదిత్వం వ్యజ్యతే ఇతి భావః. (౫)

విద్యుద్రుచిరలక్ష్మీకో విలసత్సేరచన్ద్రికః

వికస్వరసురోర్ద్విజ పుష్పమాలానిభేక్షణః.

17

నను భగవానయం కిమద్వితీయస్సేవ్య ఉత సద్వితీయ ఇత్యత ఆహ - విద్యుద్రుచిరలక్ష్మీక ఇతి. పరమాత్మా ద్వివిధః. నిగ్గుణస్సగుణశ్చేతి. తత్ర నిగ్గుణోఽద్వితీయం బ్రహ్మైవ. సగుణస్తు సద్వితీయ ఏవ. అతో విష్ణువల్లక్ష్మీ రపి సేవ్యేవేతి కృత్వా సలక్ష్మీకో విష్ణుస్సేవ్య ఇతి భావః. నన్వయం విశ్వ సేవ్య ఏవ భవతి-తథాపి కదాయం సేవ్యః? రాజానో హి యదా ప్రసన్నా స్తదా సేవ్యా; అతః కోఽస్య సేవాసమయ? ఇత్యత ఆహ - విలసత్సేర చన్ద్రిక ఇతి. సర్వదాప్యయం సేవ్య ఏవ, సర్వదాపి ప్రసన్నత్వాత్ప్రసన్నస్య చ లింగం స్మితసహితం పదనమేవేతి భావః. ప్రసాదస్య లింగాంతర మాహం వికస్వరాణాం వికసనశీలానాం సురోర్ద్విజపుష్పాణాం మందారసుమానా-

మాలయా తుల్యాని ఈక్షణాని కటాక్షాః ధారాభూతానీతి భావః యస్య స తథోక్తః (3)

విరూపాక్షప్రియో విదవ్విధృదయామ్బుజబమ్భరః

విముక్తో విషయాసక్తో విపత్సమయబాన్ధవః. 18

ఏవం విధత్వాకేవాయం శమ్భరతీవ ప్రేమాస్పదమిశ్లాహ - విరూపాక్షప్రియ ఇతి. అథ సప్తమం స్థానమాహ - విదవ్విధృదయామ్బుజ బమ్భర ఇతి. విద్వాంసః హృదయాజ్ఞే ఏనం ధ్యాయన్తి, ఏష చ తత్ర భృజ్జవద్రమతే. “అజ్ఞాస్థమాత్రః పురుషో మధ్య ఆత్మని తిష్ఠ” తీతి శ్రుతేః (ఆత్మమనః) న చాయం జీవవత్సంసారీ పురుష ఇత్యాహ - విముక్త ఇతి. నిత్యముక్తః. తత్రలిజ్జమాహ - విషయాసక్త ఇతి. విషయేషు శబ్దాదివృత్తః. ఇదమేవ ముముక్షోస్సాధనం చేతి బోధ్యమ్. యాని సిద్ధస్య లిక్ణాని తాన్యేవ సాధకస్య సాధనానీతి న్యాయాదితి భావః. నను యత్ర కుత్రాపి వా ఆయతనే సమ్మదుద్రిక్తాః పురుషా నైవ సేవన్తే ఇత్యత ఆహ - విపత్స మయబాన్ధవ ఇతి. విపది ధనాదిమదాపగమాద్భగవతి మతిస్సాన్నిధితిభావః. “విపదస్సన్తు నశ్యశ్వద్యాసు సజ్గీర్త్యతే హరి” రితి కుస్తీప్రార్థనాత్. (౫)

విపులోరా విశాలాక్షో విపులాంసో విజిత్వరః

విమలో వితతఖ్యాతి - ర్విశ్వనామా విభీషణః. 19

తస్య రూపం కిచ్చిద్వర్ణయతి - విపులోరాః విశాలాక్షః విశాలనేత్రః విపులాంసః విజిత్వరః విజయశీలః విమలశ్శుభ్రః వితతఖ్యాతిః ప్రసిద్ధప్రఖ్యాతిః తస్య నామ కిమత ఆహ - విశ్వనామేతి. సర్వాణి నామాని తదీయాన్యేవ. “స సర్వనామా స చ విశ్వరూపః ప్రసీదతా” మితి భాగవతాత్. తస్య ప్రాభవ మాహ - విభీషణ ఇతి. విశేషేణ సర్వాణాం భీషణతీతి విభీషణః. “భీషస్మాద్వాతః పవత” ఇతి శ్రుతేరితి భావః. (౬)

విలాసీ విలసద్భూషో వివిధాయుధభాస్వరః

విశ్వమ్భరావతి - ర్విశ్వాతిక్రాంతమహిమా విధిః. 20

విలాసీ విలాసవాన్ విలసద్భూషః భూషా భూషణాని. వివిధైరాయు ధైశ్శుభ్రచక్రాదిభిర్భాస్వరః ప్రకాశనశీలః. నను కిం విష్ణుసేవయా? భూపతి

స్నేహ్యతామ్! స భువం ధనాది వా దాస్యతీత్యత ఆహ - విశ్వవృక్షరాపతిరితి. ఆయమేక ఏవ చతుర్దశభువనకుక్షేర్ధరాయాః పతిః, అన్యే తు రాజానః. పత్యాభాసా ఏవేతి భావః. కథమేతదత ఆహ - విశ్వాత్రిక్రాన్తమహిమేతి. ఆస్య మహిమా సర్వమపి జగదతిక్రమ్య వర్తతే. అతో మహామహిమా ఆయమేవ భూపతిరితి భావః. నను త్రిలోకాధిపతిరిన్ద్రః చతుర్దశలోకాధి పతిర్భూమీహేతి ప్రసిద్ధిరత ఆహ - విధిరితి. స చ బ్రహ్మ భగవతోస్యాప తారభూత ఏవ. అతోఽయమేవ బ్రహ్మపీత్యర్థః. “అత్మా జైపుత్రనామా” నీతి శ్రుతేశ్చేతి భావః. (౬) నను యథా విష్ణుర్విధిస్తథా విధిరపి విష్ణురేవ, అతో లోకాధిపతిర్విధిరేవ లోకరక్షకస్సేవ్య ఇత్యత ఆహ - ౬.

విధిత్రాతా విధితవఃఫలదో విధిదేశికః

విధిస్తుతో విధివిధుశ్రీకణ్ఠాత్మా విధిశ్వరః.

21

విధిత్రాతేతి. ఆయమాభువః - కార్యం కారణాత్మనా పరిణమతే. ఇతి కృత్వా విష్ణుర్విధిర్భవత్సేవ, కార్యస్తు న కారణాత్మనేతి విధిర్విష్ణుర్న భవతి. శ్రుతావపి అత్మా జై పుత్రనామానీతి పితా పుత్రో భవతీత్యుక్తమ్! న తు పుత్రః పితా భవతీతి, అథ య ఏవ విధిమపి రక్షతి స ఏవాస్మానపీతి కృత్వా విధిరక్షకో విష్ణురేవ సేవ్య ఇతి భావః. రక్షణమేవ ప్రపంచాయతి- విధితవఃఫలదః-విధిర్జగత్సృష్టం ప్రవృత్త స్త్రాతాశక్తస్సక్ తచ్చక్తిసమాపద నాయ భగవన్తం ప్రతి తపస్తేపే, స చ తుష్టస్తస్తే తపః ఫలం దదాపితి భాగవతమ్. విధిశక్తిప్రద ఇత్యనేన తు తపఃఫలం సుఖటీభవిష్యతి. యద్వా- విధిః పద్మే జాతస్సన్ స్వజనకం విచేతుం ప్రవృత్తః, తమప్రాప్య తదర్థం తపశ్చకార, తతస్తుష్టస్తస్తే భగవాన్ స్వలోకం దర్శయామానః; ఇతి భాగ వతమత్రాసు సన్ధేయమ్. తథా చ తపఃఫలం నామ భగవల్లోకప్రదర్శన మేవేతి బోధ్యమ్. కిచ్చ విధిదేశికః “హేబ్రహ్మన్! త్వం తపఃకురు” ఇతి విధేరుపదేశకోపి విష్ణురేవేత్యర్థః. అతఏవాయం నిత్యం విధినా స్తూయతే ఇత్యాహ - విధిస్తుత ఇతి. ఆయమేవ జీవానామివ త్రయాణామపీశ్వ రాణామస్తరాత్మేత్వాహ - విధివిధుశ్రీకణ్ఠాత్మేతి. న చ విష్ణుః కథం విష్ణో రాత్మా స్యాదితి వాచ్యమ్. మాయా వచ్చిన్నం చైతన్యం హి విష్ణుర్విధిశ్చ ముఖ్యం, తత్ర అవచ్చిన్నే శుద్ధచైతన్యం విశేష్యభూతమితి చైతన్యమాత్రస్య

అస్తరాత్మతా ఉచితా. తస్మాదీశ్వరతయా బ్రహ్మతయా చ నిర్దేశభేదా
ద్విష్ణురీశ్వరస్య విష్ణుర్బ్రహ్మ అత్మా స్వాదేవతీ భావః. న చైవం త్రయా
ణాం సామ్యం వాచ్యమిత్యాహ - విధీశ్వర ఇతి. సత్త్వరజస్తమసాం
గుణానామ్మధ్యే సత్త్వస్య ఉత్కృష్టత్వాత్సత్త్వత్తో విష్ణుర్బ్రహ్మశివ
యోదీశ్వర ఏవేతి భావః. (౬)

విధి శక్తి ప్రదో విశ్వశక్తి - రిద్ధివిమోహనః

వివిధాత్మజ్ఞానబలక్రియాశక్తి - ర్విలక్షణః.

22

విధీశ్వరత్వమేవాహ - విధిశక్తిప్రద ఇతి. విధేరపి జగత్సర్జనసామర్థ్య
మనేనైవ దత్తమిత్యయమేవ విధేరీశ్వర ఇతి భావః. న కేవలం విధిశక్తిప్రదః,
కిన్తు విశ్వశక్తిప్రద ఇత్యాహ - విశ్వశక్తిరితి. విశ్వస్య సర్వస్వాపి శక్తిర్య
స్మాత్స తథోక్తః. విధీశ్వరత్వే హేత్వస్తరమాహ - విధివిమోహన ఇతి.
కృష్ణావతారే వత్సాసహారసమయే ఇతి భావః. యది విధిరీశ్వరస్వతన్త్ర
స్సాన్త్రీత్వర్ని కుతోస్య మేవా ఇతి బోధ్యమ్. నను విధిశక్తిప్రదో విష్ణుశ్చ
త్త్వస్య శక్తిప్రదః ః ఇతి శక్త్యా-యామనవస్థారూపదోషానైవమిత్యాహ -
వివిధాత్మజ్ఞాన బలక్రియాశక్తిరితి. వివిధా బహువిధాః ఆత్మనస్సాన్విభావి
కాః జ్ఞానబలక్రియాశక్తయః యస్య స తథోక్తః. “పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ
శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా”చేతి శ్రుతేః. ఆతఏవాయం విలక్షణః
సర్వేభ్య ఇతి శేషః. (౭)

విశ్వోత్తమో విసదృశో విద్యన్ద్యో విగతవ్యయః

విమత్సరో విశ్వసిద్ధి - ర్విజితాత్మా విముక్తిదః.

23

ఆత ఏవాయం విశ్వోత్తమః విశ్వేషు పురుషేషాత్తమః శ్రేష్ఠః ఆతఏవ విస
దృశః సదృశవస్తురహితః. ఉత్తమత్వమేవ ప్రపంచయతి. విద్యన్ద్యః ద్వన్ద్య
తీతః బ్రహ్మాదయో జీవాస్తు సుఖదుఃఖాదిద్వన్ద్యోపహతా ఇతి భావః. విగత
వ్యయః అవ్యయః. బ్రహ్మాదయస్తు కల్పే కల్పే జాయంతే మ్రియంతే చ.
ఆతస్తే సవ్యయా ఏవ. విమత్సరః తే తు మాత్సర్యపికాచగ్రస్తాః. విశ్వసిద్ధిః
విశ్వాస్పర్వా అణిమాద్యా సిద్ధయో యస్య సః. తేషాస్తు కల్పిజేవ
సిద్ధయః సత్త్వశత్వపశిత్యాదయః సర్వా ఇతి భావః. విజితాత్మా జిత

మనః తే తు అస్వాధీన హృదయాః కామాదిపరిభూతత్వాదితి భావః. విముక్తిదః “మోక్షమిచ్ఛేజ్జనార్దనా”దితి మోక్షప్రదం దైవమయమేక ఏవ. తే తు సమ్మదాదిదాతార ఏవ. (౮)

విశ్వవృక్షా భారహరో విష్వద్రీచీనవైభవః

వివిధప్రాణికరుణో విద్రావితజనాంతకః.

24

విశ్వవృక్షాభారహరః భూభారభూతదుష్టనాశనః రామకృష్ణాద్యవ తారైరితి భావః. తే తు భువో భారం శమయితుం న శక్నువన్తి కథ మన్యథా భారతప్తాయామ్భువి గోరూపధారిణ్యాం బ్రహ్మలోకగతాయాం బ్రహ్మ తయా సహ విష్ణులోకం జగామ. విష్వద్రీచీనవైభవః సర్వవ్యాప్యైశ్వర్యః. తేషాస్తు వైభవం తత్తల్లోకేష్వేవేతి భావః. వివిధప్రాణికరుణః సర్వ భూతదయః సర్వసమత్వాదితి భావః. బ్రహ్మదయస్తు స్వస్వపూజకేష్వేవ దయాకాలిన ఇతి భావః. విద్రావితజనాంతకః జనాంతకో మృత్యుః యేన విద్రావితః సః “మృత్యుర్ధాపతి పచ్చమ”ఇతి శ్రుతేః. తే తు మృత్యుగ్రస్తా ఏవ. (౪)

విధూతమాయావిభవో విఖ్యాతబలపౌరుషః

వినిద్రో విజరో విత్తో విదోషో విఫలక్రియః.

25

జీవేశ్వరయోరేవ మత్యంతతారతమ్యే ప్రధానహేతుమాహ - విధూ తమాయావిభవ ఇతి. జీవాస్తు మాయాపరతంత్రా ఇతి భావః. విఖ్యాతబల పౌరుషః యస్య బలం పౌరుషం శ్రుతిస్మృత్యాదిషు విఖ్యాతం ప్రసిద్ధం సః. తే త్వల్పబలా అల్పపౌరుషాశ్చేతి భావః. వినిద్రః నిద్రారహితః. బ్రహ్మ దయస్తు నిద్రాగ్రస్తా ఏవ. విజరః జరారహితః. తే తు జరసా గ్రస్తాః. విత్తః ప్రసిద్ధః. రాజాహి ప్రసిద్ధో జీవాస్తు భృత్యా ఇవ నైవమితి భావః. విదోషః దోషలేశరహితః. నిఖలహేయ ప్రత్యనీక కల్యాణగుణైకతాసతా విష్ణువేవ, న తు జీవేష్వీతి భావః. విఫలక్రియః పూర్ణకామత్వాన్నాస్య సృష్ట్యాదిక్రియాభిః కిచ్చితఫలమ్. జీవానామపూర్ణ కామత్వాత్ తు తృడా దినివారణం భోజనాదిక్రియాఫలమస్తీతి భావః. (౭)

విజ్ఞానవాదీ విమదో విక్రోధో విజితేంద్రియః

వినేతా విశ్రుతకథో విమలాశయదర్శనః.

26

విజ్ఞానవాదీ విజ్ఞానోపగేష్టా శ్రీకృష్ణవ్యాసాదిరూపేణేతి భావః. తే తు శిష్యా ఏవ. విమదః. నాస్య పృథివ్యాదిమదః. జీవాన్తు మదగ్రస్తా ఏవ. విక్రోధః కామాహతత్వాన్నాస్య క్రోధః, కామేప్రతిష్ఠిద్ధే హి క్రోధం ఆవిర్భవేత్, జీవాన్తు కామహతా ఇతి క్రోధగ్రస్తా ఏవ. కుత ఏవమత అహ-విజితేంద్రియ ఇతి. ఇంద్రియజయే సతి కథం క్రోధాదీనామవకాశ ఇతి భావః. వినేతా శిక్షకః అజితేంద్రియాణామితి శేషః. జీవాన్తు స్వయమజితేంద్రియాః కుతః పరశిక్షణావకాశ ఏషామితి భావః. విశ్రుతకథః ఏతస్యసముద్రమథనాదికథాః జగతి విశ్రుతాః, జీవానాన్తు కా కథేతి భావః. కిచ్చాయం విమలాశయదర్శనః విమలే కామాదిరహితే ఆశయే దృశ్యత ఇతి తథోక్తః. తే తు బహిరేవోపలభ్యంతే. ఆశయే విమలీకృతే తు నైవోపలభ్యంతే. (2)

వితర్కహీనో విరుజో విభేదో విప్రియాప్రియః

విజ్వరో వికచాంభోజచరణో వినతాఖిలః.

27

వితర్కహీనః క్వాపి జ్ఞేయాంశే నాస్య సంశయః. జీవానాన్తు సర్వత్ర సంశయ ఏవ. విరుజః నిరామయః, తే తు సర్వాసస్థాస్యపి లోగాక్రాంతా ఏవ. విభేదః భేదబుద్ధిరహితః, ఆత్మస్వరూపజ్ఞత్వాదితి భావః. జీవాన్తు బ్రాహ్మణోఽహముత్తమశూద్రోఽయమథమ ఇత్యాదిభేదబుద్ధ్యాక్రాంతాః. విప్రియాప్రియః అస్య న కిచ్చిత్ప్రియం నాపి కిచ్చిదప్రియమ్. జీవానాన్తు ఇష్టం ప్రియ మనిష్ట మప్రియఃకేచితి భావః. అతఏవ విజ్వరః సంతాపరహితః జీవాన్తు “యస్మాత్ప్రియాప్రియవియోగసుయోగజన్మతాపాగ్ని నా సకలయోనిమ దహ్యామాన” ఇతి ప్రహ్లాదవచనాత్తాపవస్తవః. లోకే ఏతస్య ప్రియ మప్రియఃకృత్ స స్యాతాం నామ! లోకస్య తు ఆస్మిన్ సర్వం ప్రియమేవ, న తు కిచ్చిదప్రియమ్, తత్ర ప్రధానం ప్రియం చరణారవిన్దమేవ త్యాహ - వికచాంభోజచరణ ఇతి. అత ఏవ వినతాఖిలః సర్వేపి ప్రియతమత్వాదస్యచరణే నిత్యం వినతా భవంతి. (2)

విధికర్తా విధానజ్ఞో, విధి - ద్విధిఫలప్రదః

విధిదృష్టక్రియాభ్యర్చ్యో విధిహీనో విధిక్షయః.

28

ఏవం పురుషోత్తమత్వముపపాద్య అధాయం కర్మణా భక్త్యా జ్ఞానేన చ లభ్య ఇతి వస్తుమాదౌ కర్మమార్గం ప్రతినాదయన్ తత్ర కర్మణశ్చాస్త్రాధీనత్వాత్తచాప్తస్య ప్రామాణ్యం తత్కర్తృధీనత్వాదాదౌ శాస్త్రకర్తారం భగవత్తమేవ నిర్దిశతి - విధికర్తేతి. శాస్త్రకృత్ భ్రమప్రమాదాది నోపగన్ధానాక్రాంతః పరమేశ్వర ఏవ కర్తేతి శాస్త్రం ప్రమాణభూతమేవేతి భావః. తత్ర హేతుమాహ - విధానజ్ఞ ఇతి. యస్య కర్మణో యాదృశ్యధానం తత్సర్వమయమేవ వేద. సత్త్వస్య ఇత్యయమేవ శాస్త్రకర్తా. సహజజ్ఞశాస్త్రం కుర్యాదితి భావః. నను మీమాంసకాః కర్తృచ ప్రాప్నోతి వదన్తిత్యత ఆహ - విధితి. సర్వస్య విష్ణుమయత్వాత్కర్మస్య విష్ణురేవేత్యర్థః. మీమాంసకమతం నిరాకరోతి విధిఫలప్రద ఇతి. ఫలప్రదానస్య చేతన కార్యత్వాద చేతనస్య కర్మణః ఫలప్రదానానమ్భవాత్. జ్యోతిష్తోమాది కర్మణాం స్వగ్గాదిఫలప్రదానాచ్చ కర్మఫలప్రదో భగవానేన బ్రహ్మ, న తు జడం కర్మ ప్రాప్నోతి భావః. తాశ్చ విధివిహితాః క్రియా భగవదర్చనాయామేవోపయుజ్యేరన్నిత్యాహ - విధిదృష్టక్రియాభ్యర్చ్య ఇతి. ఇద్వాదిదేవతాస్తరార్చనస్తు ఆవివేచింశితమేవేతి భావః. నను యగ్గావయం కర్మశాస్త్రబద్ధాస్తథా ఈశ్వరోపి కిమిత్యత ఆహ - విధిహీన ఇతి. శాస్త్రబద్ధ ఇత్యర్థః. న హి శాస్త్రకర్తా శాస్త్రేణ బధ్యతే, నాపి బ్రహ్మణి శాస్త్రం ప్రవర్తతే ఇతి భావః. యస్మాదయం విధికర్తా తస్మాదేవ విధిప్రియః, విధయః విహితాని కర్మాణి ఫలాభిసంధిరహితానీతి భావః. క్రియాణి యస్య స తథోక్తః. భగవత్ప్రీత్యర్థం విహితం కర్మ కుర్యాదిత్యయం కర్మ మార్గనిష్కర్షః (2)

విధిసూత్రాబద్ధానో విధివత్కృతకర్మమః

విహితత్యాగి సంజాస్తా విహితావిహితాగతిః.

29

నచాయం త్యక్తం శక్య ఇత్యాహ - విధిసూత్రా బద్ధలోక ఇతి. “సృకర్మసూత్రగ్రథితో హి లోకః” ఇతి శాస్త్రాదితి భావః. యస్మాదవిధిశాస్త్రం తదేవ సూత్రం తేనాబద్ధః లోకః యేన స తథోక్తః. “అహర

హస్యస్యామపానీ" తేత్యాదిశాస్త్రేణ లోకమిమం కర్మమార్గే దృఢం బద్ధితవాన్ స్వయమేవ భగవానతో నాయం కర్మమార్గస్త్యాజ్యఇతిభావః. యేత్వేతన్నాగ్నస్థాస్తాన్ స్వయమేవ రక్షతీత్యాహ - విధివత్కృతకర్మస ఇతి. విధివద్యభాశాస్త్రంకృతాని కర్మాణి యైస్తాన్ జనకాదీనిత్యర్థః. వాతీతి విధివత్కృతకర్మసః. ఏతత్ప్రతిహాల శిక్షణమపీత్యాహ - విహిత త్యాగిసంశాస్తేతి. విహితత్యాగినో నాస్తికాః. తేషాం సంశాస్తా శిక్షకః యమదణ్డవద్వారేతి భావః. నను విహితత్యాగిత్యాదీశ్వరోపి దణ్డ్య ఏవే త్యత ఆహ - విహితావిహితాతిగ ఇతి. విధినిషేధా ద్వావ ప్యయమతి క్రాస్తవాన్. తే తు నాస్తికా నైవ మతస్తే దణ్డ్యా ఏవేతి భావః. జీవానా మేవ విధినిషేధా ఈశ్వరాజ్ఞాయాపా బాధకా భవతః సత్వీశ్వరస్యేతి తత్త్వమ్. (౪)

విహితాఖిలమర్యాదో విధిరుద్రాదిశాసనః

విధివత్కర్మసంగోస్తా విధివిద్యేషిభంజనః.

30

ఇయచ్చ వ్యవస్థా ఈశ్వరేణైవ కృతేత్యాహ - విహితాఖిలమర్యాద ఇతి. యథా వర్ణాశ్రమధర్మమర్యాదాః కృతాస్తథా జీవేశ్వరధర్మవ్యవస్థా ఆసీశ్వరేణైవ కృతా ఇతి భావః కిమనేన కృతాం వ్యవస్థాం సర్వే పాల యస్తీత్యత ఆహ - విధిరుద్రాదిశాసన ఇతి. బ్రహ్మదయ ఏవైతదాజ్ఞాము ల్లజ్ఞీతుం న శక్నువన్తి, కిముపరన్యే ఇతి భావః. న చైషాం కర్మణాం రక్షకాభావశ్చంక్య ఇత్యాహ - విధివత్కర్మసంగోస్తేతి. స్వయమేవ భగ వాన్ రక్షతి అతఏవ క్రాద్రాదిషు సంరక్షకస్య విష్ణోరారాధనం క్రియతే ఇతి భావః. కర్మరక్షణస్య కర్మద్యేషిశిక్షణపూర్వకత్వాదాహ - విధివిద్యేషి భజ్జనఇతి. విధివిద్యేషిణో రాక్షసాః తేషామృజ్ఞానో నాశకః, శ్రీరామావ తారే మారీచసుబాహ్వదీనాం విశ్వామిత్రసుఖద్యేషిణాం హతత్వాదితి భావః. (౪)

విధాత్మదర్శితవదో విధిలోపాపహాభిధః

విలసత్కములావతౌ విప్రదైవో వివధరః.

31

అస్మిన్నుత్తమాగ్నే ప్రథమః పాణ్ధో విధాతైవ. స చాశేనైవ భగవ త్పదం దృష్టవానిత్యాహ - విధాత్మదర్శితవద ఇతి. విధాతే దర్శితం

పదం స్వరూపం యేన స తథోక్తః. “సతే మమాస భగవాన్ మయ శీర్ష ఏవ సాక్షాత్స యజ్ఞ పురుష స్తపనీయవర్ష” ఇతి బ్రహ్మోక్తేరితి భావః. నను మస్త్రీలోప ద్రవ్యలోప క్రియాలోపాదిభిః కర్మణో దుష్కరత్వాను సనానేన లోకోయం బిభేతీత్యత ఆహ - విధి లోపాపహాభిధ ఇతి. విధా కర్మణి యే లోపాః తానపఘ్నన్తితితాదృశా అభిధా నామాని యస్య స తథోక్తః. “యస్య స్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపః పూజాక్రియాదిషు న్యూనం సమృద్ధతాం యాతి సద్యో వదేతే తమమ్యత” మితి స్మరణాదితి భావః. నను కర్మ ద్రవ్యసాధ్యం! కథం క్రియతామత ఆహ - విలసత్కమ లావక్షా ఇతి. యదపాఙ్గశా త్సామ్రాజ్యాదిలాభ ఇన్ద్రాదీనాం సా దేవీ లక్ష్మీస్వయం యస్యోరసి వర్తతే తదనుగ్రహే సతి ద్రవ్యస్య కః ప్రయాస ఇతి భావః. య ఏవం కర్మరతా స్తానయం భగవాన్ బహుమన్యత ఇత్యాహ విప్రచైవ ఇతి. విప్రా వేదాధ్యయన తదధానుస్థితారః చైవం యస్య స తథోక్తః. “చైవాధీనం జగత్సర్వం మస్త్రీధీనస్తు చైవతమ్ తస్మస్త్రం బ్రాహ్మణాధీనం బ్రాహ్మణో మమ చైవత” మితి స్మరణాదితి భావః. నను విపత్సు కథం కర్మకార్యమత ఆహ - విపద్ధర ఇతి. చైదికా నాం న కాపి విపదితి భావః. (౧౪)

విధు విద్యోతమానాబ్జో విరోచన సుదర్శనః

విద్విడ్రక్తాచితగదో వివన్నాభయ కృత్కరః.

32

కథమనేన విధయో రక్ష్యంతే పరికరహీనేవేత్యత ఆహ - విధు విద్యోతమానాబ్జః చంద్రోవద్యాసతే పాఞ్చజన్యోస్య కరే ఏకస్మిన్, అస్య స్మింస్తు సూర్యోవద్యాసతే చక్రమ్, అపరత్ర తు శత్రురక్తవ్యాస్తా కామా దకీ భాసతే, చతుర్థస్తు కరో విపన్నేభ్యోఽభయం దత్తే; అతో రక్షణ త్తమ ఏవాయమితి భావః. అనేన వివిధాయుధభాస్వర ఇతి నామ ప్రప ఇచ్చితమ్. న చ పునరుక్తిః, తత్రాయుధవిశేషణ నిర్ధారణాభావా త్తస్యా కాఙ్క్ష త్వచ్చేతి. (౧౫)

విశుద్ధ విజ్ఞాన ఘనో విజ్ఞానకలనవభుః

వితీర్ణ విమలవజ్ఞో విశ్రాణననురద్రుమః.

33

నను భృమయతి భాస్తీవ ఉరువృష్టిభి రుక్తజడానితి కర్మజడా నిస్త్యస్త
 వీవేతి కుతః కర్మమార్గ ప్రపంచన మతతహ - విశుద్ధేతి. యే కర్మణాక్షీణ
 కల్మషస్తేషాం విజ్ఞానమప్యయమేవ దిశతి. పరిశుద్ధవిజ్ఞానఘనత్వాదిత్యర్థః.
 నను భగవాన్ విజ్ఞానఘనో భవతు నామ! కిం తావతా నః. న హి రాజ్ఞ
 ధనికే సతి దరిద్రాణామృనోరథపూర్తిరత ఆహ - విజ్ఞానకలనప్రభుః. విజ్ఞా
 నం దాతుం సమర్థః “నను కూపే పశ్య పయోనిధావపి ఘటో గృహ్లాతి
 తుల్యం జలమితి న్యాయాన్నాస్మాకం విజ్ఞానగ్రహణేశక్తిః కిన్తు భగవత్స
 నిధావపి వయం పరిమితమేవ కర్మ గ్రహీతుం శక్నుమ ఇత్యత ఆహ -
 విత్తిర్ణవిమలప్రజ్ఞ ఇతి. కర్మణా క్షీణే కల్మషే సతి భగవదనుగ్రహేణ తేషాం
 విమలా ప్రజ్ఞా సా జాయతే యయా భగవదుపదిష్టం విజ్ఞానం గృహ్ణీయా
 దితి భావః. నను విజ్ఞానం దదాతు నామ! లోకే గురవోపి శిష్యేభ్యః విజ్ఞా
 నం దిశస్త్యేవ, కిన్తు ప్రజ్ఞాదానం చిత్రమిత్యత ఆహ - విక్రాణనసురద్రుమ
 ఇతి. కల్పవృక్షవదయం సర్వం దదాత్యేవ, అతో న ప్రాకృతగురుశిష్య
 న్యాయోఽత్ర సత్సాచరయితవ్య ఇతి భావః. (౪)

విధికోటిశతానన్దో వివాదావిషయో విశః

విహ్వలద్విరదత్రాతా విషాటిస్త్రవిదారణః.

34

కర్మభిరేవాస్య మహానానన్దః విధిప్రియత్వాదిత్యాహ - విధికోటి
 శతానన్దః విధికోటిభ్యశ్చ త మమితమానన్దం యస్య స తథోక్తః. భగవత్ప్రి
 త్యర్థం జన కాదిభిః కర్మసు బహుభు క్రియమాణేభు సత్సు భగవానయమతీవ
 నన్దతీత్యర్థః. నను ఈశ్వర ఏవ అస్తీతి. నాస్తీతి వివాదాక్రాంతః. కిమునః
 కర్మేతి నాస్తి కాశక్త్యాం వారయతి-వివాదావిషయ ఇతి. తత్రహేతుమాహ -
 విశ ఇతి. విశతి ప్రవిశతి రక్షణార్థం యజ్ఞాదిష్యేతి విశః, పచాద్యన్. యత్ర
 యత్ర యజ్ఞాదికం తత్ర తత్ర భగవాన్ప్రవిష్టస్సన్నస్త్యేవేతి నాస్తి వివాదావ
 కాశ ఇతి భావః. ఆధ భక్తిమార్గమవతారయన్ భక్తా భగవతో రక్ష్యస్త
 ఇత్యేత నిద్దర్శనాయాహ - విహ్వలద్విరదత్రాతేతి. భక్తరక్షణస్య అభక్త
 శిక్షణాపూర్వకత్వాదాహ - విషాటిస్త్రవిదారణ ఇతి. విషం జలం తత్రాటన్తి
 మత్స్యైవదయః తేషామిన్ద్రోగ్రాహవిశేషః తస్య విదారణః ఛేత్త “భక్తాన్తి

తుతోష భగవాన్ గజయూథపా"యేతి భాగవతాద్భక్త్యైః భగవాన్
గ్రాహనాశనపూర్వకమ్ గజేంద్రం రక్షితచానితి భావః. (౫)

వివిధాభ్యానసంసాని నిర్మాతా విశ్వతోముఖః

విష్వభృజానీశతో వికచాబ్జాయుతేక్షణః.

35

భక్తిర్ద్వివిధా - సగుణా నిగుణాచేతి. సాలగ్రామారాచితారాదిభు
భగవద్భక్త్యా యా ప్రీతిరర్చనా ఇతి సా సగుణా. ఆ స్వర్నాది భగవత్సన్
రూపం కల్పయిత్వా తద్భజనస్తు నిగుణా. తత్ర సగుణా మస్మిన్ముఖవిషయా,
నిగుణభక్తిమాన్లే చ ప్రథమ విక్రాంతిభూమి ర్విశ్వరూపమేవ. భక్తిహర్గ
మారురుక్షాణాం బృహతి విశ్వరూపే మనఃప్రవేశనస్య సుకరత్వాత్.
తతో విశ్వరూపం తావద్గర్జనీయమ్. విశ్వరూపా ఇతి బహువిధనామరూప
సంబంధస్థ మతస్తావన్నామ రూపనిర్వహణం పక్షవ్యమిత్యాహ - వివిధేతి.
బహువిధనామరూప నిర్వాహకః. ఆధవిశ్వరూపమాహ - విశ్వతోముఖః
విశ్వతస్సర్వత్ర ముఖాని యస్య సః విష్వభృజానీశతోః సర్వత్రభుజబంధ
సమూహభావో. వికచాబ్జాయుతేక్షణః వికచాబ్జాయుగ్మిని ఆయుతాని
అమితానీక్షణాని యస్యసః. (౪)

విష్వక్చిరా విష్వగజ్ఞి - ర్విష్వక్చోచ్చ్రో విసృత్వరః

విష్వగురు - ద్విష్వగురా విష్వగంతో విపుష్కరః. 36

విష్వక్ సర్వత్ర శిరాంసి అజ్ఞాయః శ్రోత్రాణి ఊరమః ఉరాంసి
కంఠాశ్చ యస్య సః. విసృత్వరః ప్రసరణశీలః, వ్యాపీతి యావత్. విపు
ష్కరః నిరాకాశః, అవకాశ రహిత ఇత్యర్థః. "సర్వతః పాణిసాదం
తత్సర్వతోక్షి శిరోముఖమ్ సర్వతశ్చైతిమగ్నోక్షే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి"
"సహస్రశీర్షా పురుషస్సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్" ఇత్యాది శ్రుతిస్మృతిభ్య
ఇతి భావః. (౫)

విద్యుత్ప్రతేకేశనిచయో విటపివ్రాతలోమః

విష్ణుపద్యాది తటిసీ నాడిగో విష్టపాకృతిః.

37

విద్యుత్ప్రతేకే మేఘా ఏవ కేశనిచయో యస్య సః, విటపివ్రాతః
వృక్షసమూహ ఏవ లోమాని యస్య సః విష్ణుపదీ గణ్ఠా, తదాది తటిన్య

ఏవ నాడ్యో యస్య సః, విష్ణుపా లో కాశ్చతుర్దశైవ ఆకృతిశ్చిర ఆదిసంస్థా
నం యస్య సః. (౪)

వివస్వత్తనయోదారదంస్త్రో విష్ణుపదాక్షికః

విన్ధ్యాదిభూమీధరాస్థి - ద్విద్యాహాసో వికమ్పనః. 38

వివస్వత్తనయో యమ ఏవ ఉదార దంస్త్రోః, దీర్ఘదంస్త్రోః, యస్య
విష్ణు పదం గగనమేవ అక్షిగోళకం యస్య, విన్ధ్యాదిభూమీధరా ఏవ అక్షిని
యస్య, విద్యా మాయైవ హాసో యస్య, వికమ్పనః అచలః పూర్ణత్వాదితి
భావః. (౫)

విబుధేశ భుజవ్రాహో వియద్వైద్యోరునాశికః

విదిక్కర్ణో విధిస్థానమాలీ - ద్విశ్వమ్భరావదః. 39

ఇన్ద్రాది లోక పాలా ఆస్య భుజాః అశ్వినౌ నాసికే వివిధా దిశో
విదిశ ఏవ కర్ణౌ యస్య. విధిస్థానం సత్యలోకో మాలీః ద్విశ్వమ్భరా భూలో
కః పదం చరణమ్ (౬)

విహగ్గమవ్యాఃరణో వియన్మథ్యో విరాడ్వపుః

విదీప్తసన్ధ్యావసనో విధృతోడు సుమస్రజః, 40

విహగ్గమాః పక్షిణ ఏవ వ్యాకరణం వ్యాహరః విచిత్రాలాప ఇతి
యావత్. యస్య సః. వియదేవ మథ్యో యస్య. ఏవం విధం విరాడ్రూప
మేవ వపుర్యస్య సః. విదీప్తా విశేషేణ దీప్తా సన్ధ్యా వసనం యస్య సః.
విధృతా ఉడూనాం నక్షత్రాణామేవ సుమానాం స్రజో మాలా యేన స
తథోక్తః. ఉక్తార్థే ప్రమాణాని “ఈశస్య కేశా నివరముపవాహా” నిత్య
దీని పద్యాని భాగవతే ద్రష్టవ్యాణి. (౭)

విదీర్ణశాణవలహో వియదమ్బునిషిక్తవత్

విలయాభిక్రృతాచామో విశ్వహారో విశృంభలః. 41

విదీర్ణః శాణో బ్రహ్మాణ్డ ఏవ పటహో యేవ సః. బ్రహ్మాణ్డాన్త రవ
కాకా భావా దితి భావః. ప్రథితమేత త్రివిక్రమావతారే. వియదమ్బునా

బ్రహ్మాణ్డోపరికర్పరే భగ్న సతి తదావరణజలం బ్రహ్మాణ్డే పతితం, తదేవ
విముదంబ్విత్కుచ్యతే. నిషిక్తా నితరాం సిక్తా పాదా యస్య సః. ప్రభృతి
గ్రహణస్య ప్రకారార్థత్వాత్పదస్య పదాదేశః. విలయాబ్ధికృతాచామః
విలయాబ్ధిరుద్వేల స్సాగరః ప్రళయ ఏవ సముద్రస్యోద్వేలత్వాదితి భావః.
తేన కృతలచామా అచమనం యేన స తథోక్తః. విశ్వాహరః విశ్వం జగ
దాహరో యస్య సః తాదృశమహాపురుషస్య సాగర ఏవాచమన స్థానీయః,
ప్రపంచావవాహరస్థానీయశ్చేతి భావః. విశ్వజ్ఞః అనగ్గః క్వాప్యస్య ప్రతి
బన్ధో నాస్తీత్యర్థః. (౫)

విస్మత్పరతమస్సిన్ధు మధ్యస్థో విగతాశయః

విలీనశక్తి-ద్విక్రాంతో విహితమాత్మసుఖాశనః.

42

ప్రసక్తాద్విశ్వరూపోప సంహరమాహ - విస్మత్పరతమస్సిన్ధు సము
ద్రస్య చ నష్టత్వాత్తదానీం తమ ఏకమేవానీత్. తస్య చ తమసో మధ్యే
భగవానేకే ఏవానీదిత్యర్థః. విగతాశయః వాసనారహితః, విలీనశక్తి స్సుప్త
శక్తిః, విక్రాంతః విక్రమం గతః, విహితమాత్మసుఖస్య నిజానందస్వాశన
మనుభవో యస్య స తథోక్తః. (౫)

విక్షేపహీనో వికృతి - ర్విగుణో విగతావృతిః

విలీనాపురుషాజ్ఞానోపాధి - ద్విశ్వపరాయణః.

43

మాయాయా అవరణ శక్తి ర్విక్షేపశక్తిశ్చేతి శక్తిద్వయమస్తి. నే
చ శక్తి భగవతి న ప్రసరతః. చిన్మయత్వాత్తస్య. వ్యవహర దశాయాన్త
ఈశ్వరో విక్షేపశక్త్యా జగత్సృష్ట్యాదికార్య కృత్. జీవస్వావరణశక్త్యా
ముచ్యతి. ఏవంస్థితే ప్రళయే పరమార్థదశాయా మిశ్వరస్య విక్షేప శక్త్య
భావమాహ - విక్షేపహీన ఇతి. అతఏవ వికృతిః కృతిరహితః. విగుణో
గుణరహితశ్చ. ఈశ్వరత్వాదావరణశక్తేః ప్రసక్తిరేవ నాస్తీత్యాహ - విగతా
వృతిరితి. నను ప్రళయే కిం బ్రహ్మ నిరుపాధిక ముత సోపాధికమ్? ఆద్య
ప్రళయే సర్వేషాం బ్రహ్మణి లయస్మరణా త్వర్వముక్తి పునః. ద్వితీయే
తు - ప్రళయేపి ప్రపంచప్రసక్తః. మాయాయాస్సత్త్వాదత ఆహ - విలీన
పురుషాజ్ఞానోపాధిః, విలీనాః పురుషా లిజ్గళిరోపాధయో జీవా యస్మిం

స్తోత్రం. విలీన పురుషం తచ్చ తదజ్ఞాన ముపాధిర్యస్య స తథోక్తః. గుణ సామ్యావస్థా ప్రకృతిరేవేహజ్ఞానమ్. అతో న ప్రపజ్ఞప్రసజ్ఞః. కాలాద్గుణ త్తోభే సత్యేన ప్రపజ్ఞోద్దయాత్. నాపి సర్వముక్తిః జీవోపాధీనా మనప్త త్యాదితి భావః. నను వ్యవహారే జీవ ఈశ్వరో జగచ్ఛ్రేణి త్రయమస్తి, తత్ర ప్రళయే జీవానామిశ్వరోపాధౌ లయ ఇత్యుక్తమ్. అథ జగతః కా గతిరత ఆహ - విశ్వపరాయణ ఇతి. విశ్వస్య పరమయనం సానం సితిరితి యావత్. యస్మిన్ స తథోక్తః. తచ్చ భూత సూక్ష్మాది రూపేణ తస్మిన్నీ శ్వరే ఏవ విలీన మిత్యర్థః. (౬)

విశ్వాదృష్ట వశత్య క్తయోగ నిద్రో విబుద్ధధీః

విశ్వాజ్జనాభి - నివిధ ప్రాణి బీజ కృతోదయః. 44

అథ కథమస్య వ్యాపారస్వీకార ఇత్యత ఆహ - విశ్వాదృష్టవశ త్యక్తయోగనిద్ర ఇతి. జీవానా మదృష్ట వశాద్భగవతా యోగనిద్రా త్యజ్యతే. యోగే త్యక్తే సతి ప్రకృత్యున్మేహో భవతి త్యాహ - విబుద్ధధీరితి. సుప్తప్రాయా ప్రకృతిః పునః ప్రబుద్ధేత్యర్థః. తతస్సస్మిన్ ప్రాగ్జీనం విశ్వం పునరబ్జుర యతి త్యాహ - విశ్వాజ్జనాభిః విశ్వాత్మకమబ్జం నాథౌ యస్య సః. వివిధప్రాణి బీజ కృతోదయః వివిధానాం ప్రాణిబీజానాం కృత ఉదయ ఆవిర్భావో యేన స తథోక్తః. (౮)

విరిఞ్శ్చిద్వి ప్రజానాథ సముత్పాదిత సత్ప్రజః

విశ్వభూరుణ్మూలకన్దో విశ్వవృద్ధి విధాయకః. 45

అథ ప్రపజ్ఞప్రసజ్ఞయతి - విరించ్యాదిభిః ప్రజానాథైః. ప్రయోజ్య కర్తృభిరుత్పాదితాస్సత్యః శోభనాః ప్రజాః యేన స తథోక్తః. ఆతఏవ విశ్వ భూరుణ్మూలకస్తః విశ్వమయస్య వృక్షస్య మూలకస్తభూతః, విశ్వమయ పద్మ నాభిత్యాదితి భావః. ఏనం విశ్వస్య సృష్టిలయహేతుత్వముక్త్యా వృద్ధి హేతుత్వమప్యాహ - విశ్వవృద్ధివిధాయక ఇతి. (3)

విచిత్రవీర్యోవిచిత్ర కృత్యో విశ్వకుటుంబకః

విచిత్రావతరో విశ్వరక్షో వహితమానసః. 46

అతఏవాస్య పీఠ్యాణి కృత్యాని చ విచిత్రాణీత్యాహ - విచిత్ర
పీఠ్యః విచిత్రకృత్య ఇతి. తత్పుత్ర పౌత్రప్రపౌత్రాది సంతత్యాక్రాంత
త్వాదిదం విశ్వం సర్వమప్యస్య కుటుమ్బమేవేత్యాహ - విశ్వకుటుమ్బక
ఇతి. నను ద్విపాద్విశేషస్య విష్ణోర్భృహ్మనుద్రేష్ట) ప్రజాపత్యాది ద్విపా
త్సంతతిరస్తు నామ. కథం క్రిమికీటాదిసంతతిరత ఆహ - విచిత్రావతర ఇతి.
విచిత్రామత్స్వకూర్మాదయో వతరా అవతారా యస్య స తథోక్తః.
విష్ణోర్భృహ్మరూపత్వాద్భృహ్మ విధ ప్రాణి సంతతి హేతుత్వముచితమితి
భావః. అవతారధారణే హేతుమాహ - విశ్వరూపహితమానస ఇతి, అవ
హితం వ్యగ్రం సావధానమితి యావత్. (౫)

విచిత్రాలయమాయేశో విశ్వసావనచేష్టితః

విద్యానిధి - రిద్వదాప్తో విరక్తజనశేవదిః.

47

నను జీవానాం విచిత్రపీఠ్య త్యాదికం కుఱో నేత్యత ఆహ -
విచిత్రాలయమాయేశ ఇతి. విచిత్రాణామాలయభూతా యా మాయాయా
ఈశస్సామ్నీ, జీవాస్తు మాయావశ్యా ఇతి భావః. సముద్రమథనసేతు
బంధనాది విచిత్రకృత్యాణాం ఫలమాహ - విశ్వసావనచేష్టిత ఇతి. విశ్వస్య
పవిత్రీకరణమేవ ఫలమితి భావః అథ జ్ఞానమార్గం వర్ణయతి. జ్ఞానమార్గ
కృదపి భగవానీవే త్యాహ - విద్యానిధిరితి. విద్యానాం వేదవేదాక్లా
దీనాః నిధిః. అత ఏవాయం విద్వదాప్తః. విమషమాప్తః ప్రియః
“ప్రియోహం జ్ఞానినోత్తర్థ” మితిగీతా. కీదృశీ ప్రీతిరిత్యత్ర దృష్టాన్త
మాహ - విరక్త జనశేవధిరితి. సంసారిణాం శేవధా యాదృశీ ప్రీతి
ర్విరక్తానాం విమషమస్మిన్ తాదృశీ ప్రీతి రిత్యర్థః. యే విద్వాంసస్తే
జ్ఞాతతత్త్వతయా సంసారే విరక్తా భవంతీతి విరక్తజ్ఞోఽత్ర విద్వద్వాచీతి
బోధ్యమ్. (౫)

విత్ప్రప్తో విరతో విస్థో విక్రీడో విదితాత్మకః

విహ తేన్ద్రియసంఘ్నారో విదితావిదితేతరః.

48

జ్ఞానమగ్నీ తావత్ జీవేశ్వరజగదాత్మ పరమాత్మనాం స్వరూ
పం జ్ఞాతవ్యమ్. తత్ర జీవేశ్వర జగన్తి ప్రతిపాదిత స్వరూపాణ్యేవ. అథ

ఆత్మ పరమాత్మనోస్వరూపం వక్తవ్యమ్. తత్ర అవిద్యోపహిత ఆత్మా, మాయోపహితః పరమాత్మేతి ఉపాధిభేద ఏవ. వస్తువుస్తు అత్యైవ పరమాత్మా. “అయమాత్మా బ్రహ్మాతి శ్రుతేః. పరమాత్మీ న స్వరూపఞ్చ సచ్చిదానందముక్తమేవ విద్యాసుఖసదాత్మక ఇతి “సత్యం జ్ఞాన మానందం బ్రహ్మాతి శ్రుతిరత్ర ప్రమాణమ్. ఏవం విధం పరమాత్మా నం యో వేద స ఈశ్వర ఏవ. విదితాత్మతత్త్వస్య ఈశ్వరస్య కిం లిజ్గ మత ఆహ - విత్పై ఇత్యాది పఞ్చనామాని. ఈశ్వరోఽయం పర మాత్మన్యేవ త్కృతః రతః సితిమాన్ క్షీణావాన్ భవతి. “ఆత్మరతిరాత్మ క్షీణ”ఇతి శ్రుతేః. నను జీవాకుత ఏవం విధా న స్యురత ఆహ - విది తాత్మక ఇతి. అనేనైకేనైవ ఆత్మస్వరూపం విదితమ్. జీవైస్తు న విదితమ్. అతో న తే విత్పై ఇత్యాది లక్షణ లక్షితా ఇతి భావః. న చ ఋషభ భరతాదిభి ర్విదితమేవేతి వాచ్యమ్. తైరపి యథావన్న విదితమేవ. యది విదితమేవేత్యాగ్ర హస్త్యై తే ఈశ్వరా ఏవ, న జీవా ఇతి బోధ్యమ్. అథ పరమాత్మతత్త్వమాహ - విహతేంద్రియ సత్కారః యత్ర చక్షురాది న్ద్రియాణాం న ప్రవృత్తిస్స ఈశ్వరః. అతఏవ విదితా విదితేతరః. “అన్యదేవ తద్విదితాదథో అవిదితా”దితి శ్రుతే రితి భావః. “విదితాఽ విదితాభ్యా న్తతృప్తిగర్భిత స్వరూపక”మితి విద్యారణ్యవచనాత్. వేది తైవ భగవాన్. న తు విదితః, నాప్యవిదితః వేద్యే ఘటే ఏవ చక్షురాది ప్రవృత్తి ర్న తు వేదితర్యాత్మవి. అతో న పరమాత్మా ఇంద్రియగోచర ఇతి బోధ్యమ్. (2)

విచారో వికలో విసాన్స్వి విపుణ్యో వివరో వియత్

విదుఃఖో విసుఖో విజ్యో వివాయుర్వివరోచనః.

49

నన్వేన మతీంద్రియం వస్తు కేన ప్రమాణేన జ్ఞేయమ్. న తాపత్రుత్య క్షప్రమాణేన - ప్రత్యక్షప్రమాణమింద్రి యమేవేతి తార్కికసమయా ద్వస్య నోస్య అతీంద్రియత్వాచ్చ. నాప్యనుమానేన - వ్యాప్తి జ్ఞానాభావాత్. పర్వతే ధూమలిక్ణా ద్వహ్నుస్సమానస్య మహాసానుభవ జన్యం యత్ర ధూమస్తత్రవహ్నిరితి వ్యాప్తిజ్ఞానం హి కారణమ్. నైవం ప్రకృతే బ్రహ్మను మానే వ్యాప్తిజ్ఞానమస్తీతి భావః. నాప్యపమానం ప్రమాణమ్. బ్రహ్మ

సద్వశద్విత్తీయవస్తునోఽభావాత్. “ఏక మేవాద్వితీయం బ్రహ్మేతి శ్రుతేతి భావః. నాపి కాదైన. జాతిక్రియా గుణాన్యతమస్య శబ్దప్రవృత్తి నిమిత్తస్య బ్రహ్మణ్యభావాత్. పృష్ట్యా భాగవతే. “బ్రహ్మసప్రహ్యణ్య నిర్దేశ్య నిర్గుణే గుణవృత్తయః కథం చరన్తి శ్రుతయ సాక్షాత్సదసతఃపరే?” ఇతి. తస్మాదప్రమాణమే వేదం బ్రహ్మేతి చేస్తేవమ్. శబ్దానాం బ్రహ్మణి ద్వేభా ప్రవృత్తిరస్తి. విధిముఖేన నిషేధముఖేన చ. తత్ర సత్యం జ్ఞానమిత్యాది శబ్దావిధిముఖేన, నిష్కలం నిష్క్రియమిత్యాది శబ్దా నిషేధముఖేన చ బ్రహ్మణి ప్రవర్తంత ఏవేతి బ్రహ్మ శబ్దప్రమాణైక వేద్యమేవ. ఉక్త్యా వ్యాసేన కాస్త్రయోనిత్యాది సూత్రముక్తవతా. తదేవమ్ విద్యాసుఖసదాత్మక ఇత్యాదిభిర్విధిముఖేన శబ్దప్రవృత్తి ర్బ్రహ్మణి దర్శితేవ. అథ నిషేధముఖేనాహ- విపాప ఇత్యాదిభిః. పాపం పుణ్యం స్వజనః పరజనః దుఃఖం సుఖ మేవ మాదిద్యద్వయం నాస్త్యస్మిన్ ఆస్య వా కలా అంశశ్చనాస్తి. ఆత ఏవ వియత్ పరమాకాశరూపః. సర్వకూన్య ఇత్యర్థః. పశ్చాద్భూతేషు మధ్యే ఆకాశస్య స్వత ఏవ కూన్యత్వాత్తద్భిన్నభూత చతుష్టయా భావమానా- విజ్య ఇత్యాదినా-నామచతుష్టయేన. జ్యో భూమిః. విరోచనోఽగ్నిః. (౧౧)

విజలో విగతస్పర్శో విరసో విగతధ్వనిః

విగతో విమహత్తత్త్వో విగతాహబ్జ్పుతి ర్విధః. 50

భూతతస్మాత్త్రా ఆపి వేత్త్యాహ - విగతస్పర్శ ఇత్యాదినా. ధ్వని శృంఖలః ప్రకృతిమహదహచ్ఛ్కారా ఆపి న సన్తీత్యాహ - విమహత్తత్త్వ ఇత్యాదినా. ధా బుద్ధిః ప్రకృతిరితి యావత్. (౮)

విరూపో విగతాభిఖ్యో విస్త్రీభావో విపారుషః

విక్షోభ్యో విమనుష్యత్వో విదైవో విగతాసురః. 51

నాస్య రూపం నామ వా, స్త్రీత్వం పుంస్త్వం క్షీణత్వం వా నాస్య, మనుష్యత్వం దేవస్వేదం దైవం దేవత్వమ్, అసురస్వేదమాసురం అసురత్వశ్చ నాస్యస్తన్తి. (౯)

విశేషో విశ్వధిక్కారశేషో విశ్వతమోరవిః

విసగ్ధో విగతా సగ్ధో విబగ్ధో విశ్వబద్ధకృత్. 52

ఉత్తాతిరిక్తశ్చేషః స నాస్తి ఏవం విశ్వస్య జగతో ధిక్కారే నిషేధే యశ్చివ్యతే స విశ్వధిక్కార శేషః. “స జై న దేవాసురమర్త్య తిర్యజ్చ త్రీన పణ్ణో న పుమాన్చ జన్తుః నాయం గుణః కర్మ న సన్న చా స నిషేధశేషో జయతాదశేష” ఇతి భాగవతమ్. నన్వేవం నిష్పి పశ్చిస్య బ్రహ్మణ స్సాక్షాత్కారః కథం స్వాత్మపశ్చిస్య ప్రతిబద్ధస్య సత్త్వదత ఆహ - విశ్వతమౌరవి రితి. విశ్వమేవ తమస్తస్య రవిః ఘటాది సాక్షాత్కారే తమః ప్రతిబద్ధకం న తు రవేస్సాక్షాత్కారే. తద్వద్విష్ణుసాక్షాత్కారే విశ్వం నైవ ప్రతిబద్ధకమితి భావః. అత ఏవ విసజ్ఞః. “అసజ్ఞోహ్యాయమురుష” ఇతి శ్రుతేః. తమసా నూర్యస్యేవ విశ్వేనాత్మనస్సజ్ఞో నాస్తీతి భావః. తథాపి నాస్య విశ్వేనాసజ్ఞః సర్వ వ్యాపిత్యాదిత్యాహ విగతాసజ్ఞ ఇతి, మాయయేతి భావః. (2)

విపాణి = ర్విపదో విశ్వగ్రాహీ విశ్వాతిగస్యదః

విచక్షు - ఓవశ్వదృ - గివశ్వశ్లోతా విగతకర్ణకః. 53

నన్వసజ్ఞస్య. కథం ససజ్ఞత్వమితి క్షక్వా విరోధాన్తరాణాం వర్ణనేన పరిహరతి - “అపాణి పాదో జవనో గృహీతా పశ్యత్యచక్షుస్సృశ్మణోత్పకర్ణ” ఇతి శృతేః. నాస్య పాణి స్తథాప్యయం విశ్వం గృహ్లాతి. నాస్య పాదౌ తథాపి విశ్వాతి క్రాన్తవేగః. నాస్య చక్షుః తథాపి విశ్వం పశ్యతి. నాస్య కర్ణౌ తథాపి విశ్వం శృణోతి. (౮)

విప్రాణో వివిధప్రాణి ప్రాణనో విమనా విభః

విశుభ్రో విద్యుదాపీత శిఖాన్తస్థో వియత్పదః. 54

నాస్య ప్రాణా స్సన్ని నాపి మనః “అప్రాణో హ్యమనాశ్శుభ్ర” ఇతి శ్రుతేః, తథాపి వివిధాన్ప్రాణినః ప్రాణయతి-జీవయతీతి తథోక్తః. నను శ్రుతిగత ప్రాణపదస్య విప్రాణపదస్య చ అర్థభేదోస్తి. అవిద్యమాన ప్రాణ ఇతి అపగతప్రాణ ఇతి చ తేన విప్రాణపదస్య మృత ఇత్యర్థః ఫలతి అతో దోష ఇతి చేన్నేవమ్. ప్రసక్తి పూర్వత్వాన్నిషేధస్య. అప్రాణపదాదపి స ఏవార్థః ప్రేతీయేత. తస్మాన్న తథా. కిన్తు యత్ర ప్రాణాదిరస్తిత్యేన భాతి తత్ర తద్భావం మృతైవేతి వివక్షితత్వాన్న

దోష ఇతి. విమనా ఇతి. మనోనిషేధేన ఇన్ద్రియప్రసక్తేరాహ. విఖ ఇతి. ఖానీ స్త్రియాణి యత్ర న సన్తి స విఖః. అత ఏవ విశుద్ధః విశేషేణ పరిశుద్ధః. అస్య స్థానమాహ-విద్యుదాపీతకిఖాన్తస్థ ఇతి విద్యుదివ ఆసమన్తా త్పీతాయా కిఖా తస్యాన్తస్థి తీతి తథోక్తః. “నీలతో యదమధ్యస్థా విద్యుల్లేఖేవ భాస్వరా. నీవారణాకవత్తస్య పీతాభాస్వత్యణూపమా తస్యాశ్శిఖాయామధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థిత” ఇతి. స్థానాన్తరమాహ - వియత్పద ఇతి. వియత్ ఖం పదం స్థానం యస్య సః “పరమే వ్యోమ” న్నితి శ్రుతేః (2)

విన్నో వినాయకాధీశో విఘ్నహర్తా వికామనః

విశ్వాసీ విశ్వజనకో విశ్వా యుష్యోపసజ్గ్రహః. 55

ఏవమాత్మ తత్త్వముపవర్ణ్య అథ పునరీశ్వరతత్త్వమేవ వర్ణయతి. విన్నఇత్యాదినా. నన్యవిచారితరమణీయ మిశ్వర తత్త్వ మిత్యత ఆహ - విన్న ఇతి. వేదైర్వేదవిద్భిశ్చ విచారిత ఏవాయమ్. కిమితి వినాయకాధీశ ఇతి. యే వివిధా నాయకాస్తే షం సర్వేషామపి అధీశః “తమిశ్వరాణామృరమృ మహేశ్వర”మితి శ్రుతితి భావః. విచారణ సమయే విఘ్నస్ఫుర్వరత ఆహ - విఘ్నహర్తేతి. ఈశ్వరస్య పరిపూర్ణకామత్వం ప్రధానలక్షణం. తస్య చ చిహ్నం కామాభావ ఏవేత్యాహ - వికామన ఇతి. క్వాపి వస్తుని నాస్య వాఙ్మ విద్యతే. ప్రాప్తత్వాత్సర్వ స్తేతి భావః. నను నిర్ఘృణేనానేన కిన్న ఇత్యత ఆహ - విశ్వాసీతి. కుతోస్యాస్మాను విశ్వాసోఽత ఆహ - విశ్వజనకి ఇతి. జనకస్య జన్యేషు విశ్వాస ఉచిత ఇతి భావః. తస్య వైభవమాహ - విశ్వాయుష్యోపసజ్గ్రహః సర్వేషా మప్యాయుష్యముపసంగృహ్లాతీతి తథోక్తః. సర్వేషి బ్రహ్మాదయ ఏతస్య పురతో జాయంతే పీయంతే చేతి సర్వాయుష్యోపసజ్గ్రహణమన్వేతి భావః. (2)

వివదమ్బుధి పోతాజ్ఞీర్విచారాసహనాకృతిః

విరాజ ద్విక్రమాదిత్యో వివశ్చిద్గళభూషణమ్. 56

సంసారసాగరోత్తారణే ఏతదజ్ఞీపోతఏవావలమ్బన మిత్యాహ - వివదితి. నను నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వభావస్యేశ్వరస్య కథ మాకృతిస్సాచ

కిం సతీ! ఉతాసతీ! ఆత ఆహ - విచారా సహనాకృతిరితి. నిరాకార
స్వేశ్వరస్య సర్వేష్యాకారా మాయిత్యాద్విచారా సహనా ఏవ.
తథాపి నాయం తిరస్కరణీయ ఇత్యాహ - విరాజద్విక్రమాదిత్య ఇతి.
యస్య విక్రమ ఆదిత్యరూపేణ విరాజతే సః. అల్పవిక్రమా రాజాన
ఏవ న తిరస్కరణీయా దణ్ణభయాత్కిమ్మునరీశ్వర ఏవంవిధ ఇతి భావః.
ఆతవీవాయం నిత్యం విద్వద్భిస్తాయతే ఇత్యాహ - విపశ్చిద్గళభూషణ
మితి. (౪)

వియచ్చత్రో విధుమయాదర్శో విశ్వమ్భరాసనః

విరోచనవ్రతీహారో విద్యున్మాలా మయామ్బరః. 57

ఈశ్వరస్య సామ్రాజ్యం వర్ణయతి. వియదేవ ఛత్రమస్య చన్ద్రో)స్య
దర్పణః. సింహాసనస్తు వసున్ధరైవ. ద్వారపాలకస్తు సహస్రకింకరః. అస్య
పట్టామ్బరస్తు విద్యున్మాలైవ. (౫)

విషరాశిస్ఫురత్పాత్రో విటనాయకకందుకః

విదికృదిక్పాలభృతో విచరద్వాయుచామరః. 58

సముద్రవీవాస్య పాత్రమ్. మేరురేవ కందుకః. విదికాం దిశాఞ్చ
పాలకా ఈశానేన్ద్రా)దయాఽస్యభృత్యాః. సహగతిర్వాయురేవ చామర
ప్రాయః. (౬)

విరోచనముఖో విప్రముఖో విధిహుతాశనః

విడూరు ర్వివిధక్షత్రబాహు - ర్విధికరాజ్ఞి)కః. 59

అగ్నిరేవాస్య ముఖమ్. అనేన చ ముఖేనాయం విధిహుతాశనః
విధినా హుతమక్షాతి అస్య చ మహాపురుషస్య ముఖే విప్రాః ఊర్వో
ర్వైశ్యాః బాహ్వోర్వివిధాని సూర్యచన్ద్రా)దివంశ్యాని క్షత్రాణి అంఘ్రో)న్య
స్తు విధికరాఃకూద్రాశ్చ బాతాః. “బ్రాహ్మణోస్య ముఖమాసీ ద్బాహు
రాజన్యః కృతః ఊరూ తదస్య యర్వైశ్యః పద్భ్యాం కూద్రో అజాయ”
తేతి శుతే. విప్రో ముఖం యస్యేత్యేవం సమానాధికరణబహుప్రీహయ
ఏవ. బ్రాహ్మణోస్య ముఖమాసీ దితి శ్రుతావపి తథా శ్రవణాత్. ఆర్ధాస్తు
ముఖబ్రాహ్మణయోజ్జ్వల్యజనకభావ ఇతి బోధ్యమ్. (౭)

విశ్వంభరాతి వర్తిష్ణ దశాజుల మహాకృతిః

విశ్వభూతమయైకాంశో వివిశ్వత్రిపదామృతః.

60

ఏతస్య పురుషస్యాకృతేః పరిమాణ మాహ - విశ్వవృక్షరాతివర్తిష్ణ దశాజుల మహాకృతిః విశ్వవృక్షరామతిక్రమ్య వర్తనశీలం దశాజులమ్ దశా నామజులనాం సమాహారో యస్యాస్మా మహతీ ఆకృతిర్యస్య స తథోక్తః “స భూమిం విశ్వతో వృత్వా ఆత్యతిస్థద్దశాజులమ్”మితి శ్రుతేః. ప్రసజ్నుపరిమాణాత్తదాకృతి పరిమాణం దశాజుల మధిక మిత్యర్థః. ఆస్య ఏకస్మిన్నంశే ఏవ సర్వే భూతాని సస్థిత్యాహ - విశ్వభూతమయైకాంశ ఇతి. ఆవశిష్టే ఆంశత్రయే కిమస్థితృత ఆహ - వివిశ్వత్రిపదామృత ఇతి. విశ్వరహితే పదత్రయే ఆమృతమస్తి. “పాదోస్య విశ్వా భూతాని త్రిపా దస్యామృతం చి” మితి శ్రుతేః.

విద్యావిద్యాసృతిక్రాంతా విబుధాహవ సద్భవిః

వివన్య విప్రసంచంత్యో వితానమయవిగ్రహః.

61

భూమాదిమాగ్లోర్భిరాది మార్గశ్చేతి మార్గద్వయ మస్తి. మృతా నాం తా కాంతర గమనే. తత్ర అర్భిరాది మాగ్లోరన శనః. విద్యామార్గశ్చ ఆన్యస్థు ఆవిద్యామార్గ స్సశనః. విద్యామార్గేణ య ఏతి స న పునరా వర్తతే. ఆన్యస్థు పునరా వర్తతే. దర్శితకర్మ భక్తి జ్ఞానమార్గ నిరతాస్తు పుమాంః విద్యామార్గ గోచరా ఏవ. సామరాస్తు ఆన్యవిషయాః భగవానీశ్వరస్తు మార్గద్వయమతిక్రాంత ఏవ. తేనైవ నిర్మితత్వా స్మార్గ ద్వయస్యేతి భావః. తదేతదాహ - విద్యావిద్యాసృతిక్రాంతేతి. ఆయమేవ పరమపురుషః పురా దేవానాం మానస యజ్ఞే పశురాసేదితి పురుషసూక్తా క్షార్గమాహ - విబుధాహవ సద్భవితి. విబుధానాం దేవానామాహవే యజ్ఞే సప్రచ్ఛేదహవిః హవ్యపశుః “యత్పురుషేణ హవిషా దేవా యజ్ఞ ముతన్వ”మితి శ్రుతేః. మానసయజ్ఞే అధికారిణ ఆహ - వివన్యవిప్రసంచన్త్య ఇతి. “వివన్యవో జాగృవాంసస్సమితత” ఇతి శ్రుతేః. పశువ్యవ్యవహారః వ్యవహారశూన్యైర్విద్యైస్సమ్యక్ చిన్తనీయః. ఆస్య శరీరమేవ యజ్ఞోప కరణాసీత్యాహ - వితానమయవిగ్రహ ఇతి. యద్యా యజ్ఞే నిత్యమయం

ప్రతిష్ఠిత ఇత్యాహ - వితానమయవిగ్రహ ఇతి. యజ్ఞ ఏవాస్య శరీర మిత్యర్థః. అథవా అయమేవ యజ్ఞస్వరూప ఇత్యాహ - వితానమయ విగ్రహ ఇతి. విగ్రహ స్వరూపమ్. (౪)

వితానకృ - ద్వితానేశో వితానాజ్ఞవ పాశనః

వితానవీతిహోత్రాత్మా వితానాయుతదుర్లభః. 62

అస్యాపి మానస యజ్ఞస్య భగవానేవ ప్రథమాచార్య ఇత్యాహ - వితాన కృదితి. స్వయమాచరన్యోన్యైరాచారయతి స ఆచార్య ఇతి. సిద్ధాంతాద్భగవానేవ ప్రథమమ్మానసం యజ్ఞం కృత్వా పశ్చాదప్రవృత్తి దిభిః కారితవానిత్యర్థః. అయమేవ తస్యాపి ప్రభురిత్యాహ - వితానేశ ఇతి. సర్వేవ్యపి యజ్ఞేషు ప్రధానాజ్ఞభూతా వపా యజ్ఞ పురుషేణ తేనైవ భుజ్యత ఇత్యాహ - వితానాంగవపాశన ఇతి. యచ్చ యజ్ఞే ఆపావనీయ గార్హపత్య దక్షిణాగ్ని నామక మగ్నిత్రయం తదవశీకర ఏవేత్యాహ - వితాన వీతి హోత్రాత్మేతి. జ్ఞాన సహితైరేవ యజ్ఞైరయం సులభః న తు జ్ఞానశూన్యైః పామరవిషయైరిత్యాహ - వితానాయుతదుర్లభ ఇతి. అత్ర వితాన శబ్దోపలక్షణయా జ్ఞానహీనవితానవాచీ, యద్వా - జ్ఞానయజ్ఞ మనోయజ్ఞ ద్రవ్యయజ్ఞాదయో బహవో యజ్ఞా స్సన్తి. తత్ర జ్ఞానయజ్ఞ ఏవ భగవత్ప్రాప్తి హేతుర్నత్వన్యే ఇతి. వితానాయుత దుర్లభ ఏవ భగ వాక్ జ్ఞానయజ్ఞాతి రిక్త యజ్ఞవాచీ వితానశబ్దోయ మత్రేతి బోధ్యమ్. (౪)

విజయీ విజయా గీతనామా విజయదాయకః

విజయా జయ తుల్యాంశో విజేతవ్య వివర్జితః. 63

ఇన్ద్ర) చంద్రాదివదస్య యజ్ఞాద్యసులభత్వాదేవ సర్వోత్కృష్టోయ మిత్యాహ - విజయీతి. విజేషేణజయ సర్వోత్కృష్టోయస్య స విజయీ. అత ఏవ పతివ్రతాపి పార్వతీ ఏతస్య నామ నిత్యం జపతీత్యాహ - విజ యాగీతనామేతి. స్వయం విజయిత్వా దేవ పరేషామయం విజయం దత్త ఇత్యాహ - విజయదాయక ఇతి. నచాయమాత్మోత్కృష్టేణ గర్విత ఇత్యాహ - విజయాజయతుల్యాంశ ఇతి. విజయాపజయా పుభావప్యస్య

సమానకక్ష్యే భవత ఏవేత్వర్థః. అంశ శబ్దోత్ర కక్ష్యావాచీ. విదితాత్మ తత్త్వత్వాదితి భావః. తథాపి సర్వమనేన జితమేవ స్వభావాదిత్యాహ - విజేతవ్య వివర్జిత ఇతి. (౫)

విశేషహీన చిద్రూపో విశిష్టో విగతాజ్ఞానః

విశేషణీభూతవిశోవో విబుధాళిసుధాకరః.

64

కుతోనేన సర్వం జిత మత అహ - విశేషహీనో చిద్రూప ఇతి. నిర్వి శేష చిన్మాత్రో హి భగవాన్. చైతన్యేన చ సర్వం వ్యాప్తమితి సిద్ధా న్తాత్. వ్యాపకేన చైతన్యేన వ్యాప్యం విశ్వం వ్యాప్తమేవేతి జితమేవేతి భావః. వ్యాపకస్య జేతృత్వం వ్యాప్తస్య జితత్వం లోకసిద్ధమేవేతి తత్త్వమ్. అత ఏవాయం విశిష్టః ఉత్తమోత్తమః తత్ర హేతుమాహ - విగతాజ్ఞాన ఇతి. నిరజ్ఞాన ఇత్యర్థః. చైతన్యస్య సర్వవ్యాపకత్వాదేన సర్వ మప్యస్య విశేషణీభూత మిత్యాహ - విశేషణీ భూతవిశ్వ ఇతి. వ్యాపకో హి విశేష్యం వ్యాప్యస్తు విశేషణ మితి భావః. నను నిర్విశేష చిన్మాత్ర స్వాత్రయణం వృధే త్యత అహ - విబుధాళి సుధాకర ఇతి. దేవేభ్యోఽ య మేవామృతం దత్తే నిత్యం చంద్రయాపేణేతి కృత్వా ఆస్మభ్యమపి తథైవ దాస్యతీతి నా స్వాత్రయణం వ్యర్థమ్. న చ నిర్విశేషస్య కథం విధు మయత్వం వ్యాపూతాదతి వాచ్యమ్. నిర్విశేషస్యాపి మాయయా విశ్వరూపత్వ మిత్యభిహితత్వాన్న హి మాయాయాం వ్యాపూతో నామ ఏతేన “సోమాఽస్మాకం బ్రాహ్మణానాం రాజేతి సోమ ఏవ సేవ్య ఇతి శక్నోసి పరాస్తా. (౫)

విశ్వకేతు మనోజ్ఞాజ్ఞో విధున్తుక ని కృన్తునః

విశ్వకేతు పితా విశ్వకేతు వైభవ వర్ధనః.

65

ఇతః ప్రాకృర్మ భక్తిజ్ఞాన మార్గత్రయం దర్శితమ్. తత్ర భక్తిమార్గే విశ్వరూప చిన్తన ప్రకారోదర్శితః స్వాధీనే తు విశ్వరూపే పురుషప్రమాణే భగవద్విగ్రహే మానసికే మనోనివేశయితవ్యమ్. తస్య చ భగవద్విగ్రహస్య అతీవ సుందరత్వా తత్ర మః స్వతఏవానాయానేన ప్రవర్తతే. సుందర స్త్రీజన ఇవే త్యాహ - విశ్వకేతు మనోజ్ఞాజ్ఞ ఇతి. మన్మథస్యేవాస్యాజ్ఞాన్మ

నోహరమ్. ఏవమతిసుకుమారమపి శత్రునిబర్హణ త్నమ మేవేత్యాహ -
విధుస్తుద నిశ్చింతన ఇతి. రాహుశ్శత్రా మోహిన్యవతారే ఇతి భావః.
నను సాక్షాన్మన్మథ ఏవ ధ్యేయః కిమున స్తత్తుల్యాంగో విష్ణురత ఆహ -
విశ్వకేతుపితేతి. పితృత్వాన్మన్మథస్యాపి స ఏవ సేవ్యః. కిమునరస్మాకమితి
భావః. ఏతదుపాసనాదేవ మన్మథస్యాపి తాదృశం జైభవమిత్యాహ -
విశ్వకేతు జైభవ వర్ణన ఇతి. వర్ణనోవృద్ధి కరః. (౪౪)

విశ్వకేతు - ర్విశ్వకేతు జయీ విశ్వప్రలోభనః

విశ్వకేతుస్మరో విశ్వకేతు విశ్వజయప్రదః.

66

విశ్వకేతుర్మన్మథోఽప్యయమేవ. ప్రదుష్మువ్రాహ్మ యావత్వా
ద్విష్ణుసేరితి భావః. నచాయం శబ్దరాదివన్మన్మథ పరతంత్ర ఇత్యాహ -
విశ్వకేతు జయీతి. తత్రహేతు మాహ - విశ్వప్రలోభనః విధియద్రేస్త్ర
మన్మథాది సర్వజగద్వచ్చకః మాయిత్యాదితి భావః. నను నాయం మన్మథ
జయీ తథాత్వే లక్ష్మీకామనాది రస్య న స్యాదత ఆహ - మన్మథమన్మథ
ఇతి. మన్మథస్యాపి రతీదేవ్యాం కామస్తీతి క్రూయతే. స చ కామః
కిం మన్మథ ఏవ, ఉతాన్యః? న మన్మథః స్వస్య స్వయం మన్మథః కథం
స్యాద్వాప్యహాత్. అతోన్యేన మన్మథ మన్మథేన భవితవ్యమ్. స చ
విష్ణుకేవ. యదుక్తం విష్ణుర్లక్ష్మ్యం కామ ఇతి. స మాయాప్రభావ ఏవేతి
భావః. విష్ణుర్లక్ష్మీ కామనాది విడమ్మనం మాయైవేతి తత్త్వమ్. నుమ
జ్జళః కశ్చిన కాజ్ఞతే హి మామితి లక్ష్మ్యేవ విష్ణోస్సస్మిన్మామా
భావస్య ప్రతిపాదితత్వాత్. అపి చ మన్మథో హి బ్రహ్మాది సర్వజగ
త్స్వామ్యుత్తి కరోతి, తచ్చ భగవదనుగ్రహదేవ, న స్వత ఇత్యాహ -
విశ్వకేతు విశ్వజయప్రద ఇతి. (౫)

విద్యాధరాది వినుతో విభూతి సముపాసితః

విభూతి భూషిత ముని - ర్విభూతి మయ విష్వహః.

67

అత ఏవ విద్యాధరాదయో గేవా ఏనం నిత్యం స్తువస్తీత్యాహ -
విద్యాధరాది వినుత ఇతి. తేపి సిద్ధికాలిన ఏవ. కుత ఏనం స్తువస్తీత్యత
ఆహ - విభూతి సముపాసిత ఇతి. విభూతీర్విద్యాధరా దయస్సేవస్తే.

ఏష తు విభూతిభిరేవ సేవ్యతే ఇతి విశేష ఇతి భావః. అత ఏవాయం స్వాక్రతా మృసీన్విభూతిభి ర్భూషయతీత్యాహ - విభూతి భూషిత ముని రితి. తత్ర ప్రధానాం భగవతో యోగసిద్ధి మాహ - విభూతి మయ విష్ణవ - ఇతి. విభూతయో విభవావతారా ధ్రువాదయః లోకోఽయమేత ద్విభవావతార ప్రచురః న హి యోగశక్తిం వినా ఏతద్భుటతే ఇతి భావః. (౪)

విభూత్యుబ్ధ స్వజనో విభూతి విభవప్రదః

విభూతి దుర్విభావాత్మా విభూతి సముదఞ్చనః. 68

ఇమాశ్చ సిద్ధయో మాయికా ఏవేతి నాస్తాకం తాను రుచి రుచితే త్యత్ర వృద్ధాచారం ప్రమాణయతి. విభూత్యుబ్ధ స్వజన ఇతి. స్వజనో ధృవాదిః విభూతిషు సిద్ధిషు ఆలుభాస్వజనా యస్య స తథోక్తః. తత్ర హేతుమాహ విభూతి విభవప్రద ఇతి. విభూతీనామయం విభవో దూరదృష్ట్యాది రూపో యస్మాదాసీత్ ఏవ సేవ్య స్తానామస్మాకం చేతి భావః. ప్రధాన హేతుమాహ - విభూతి దుర్విభావాత్మా యస్మాత్ స్వరూపం విభూతిభిర్లక్షణయా విభూతిబుద్ధైః పురుషైర్దుర్విభావ్యః మనసాపి విభావయతు మశక్యః. స తథోక్తః. తాశ్చ విభూతయోఽస్మాదేవో దితా ఇత్యాహ - విభూతిసముదఞ్చన ఇతి. (౪)

వితథేతర సజ్కుల్పో వివిక్త బహుళక్రియః

వివిక్తరూపో వివిక్తనామా విశద సద్రదః. 69

నమ కథం విభూతీనామయం స్రష్టేత్యత ఆహ - సజ్కుల్పానితి. వితథేతర సజ్కుల్పః ఆమోఘోస్య సజ్కుల్పః. “తదైతత్ బహుస్యాం ప్రజాయే” యేతి శ్రుతౌ సర్వజతోపి భగవతా సజ్కుల్పపూర్వకం సృష్టేత్వం ప్రతిపాదితమేవేతి కృత్వా విభూతీనాం స్రష్టే కా కథేతి భావః. సజ్కుల్పపూర్వకా అస్య బహ్వ్యః క్రియా అతీవ పవిత్రాః. అత ఏవ విశ్వం హవయతుం శక్నువంతీత్యాహ - వివిక్తబహుళ క్రియ ఇతి. న కేవలమస్య క్రియా ఏవ పవిత్రాః, కేవల నామాని రూపాణి చేత్యాహ

వివిక్తరూపః వివిక్తనామా ఇతి. అథ తద్విగ్రహ ప్రత్యజ్ఞసాష్టవం వర్ణయతి. విశదసద్రద ఇత్యాది నామభిః. విశదాశ్శుభ్రాస్సస్తశ్శోభనా రదా దంతా యస్య స విశద సద్రదః జీవానాన్వశుద్ధా అశోభనాశ్చ దంతా ఇతి బోధ్యమ్. ఏవ ముత్తరత్రా పూహ్యమ్. (౫)

వివిక్త చిహ్నో విస్పష్ట పద్మనూలో విశేషకీ

విటీస్త్రో శృంజ మకుటో విశదోపలకుణ్డలః.

70

వివిక్తం పవిత్రం చిహ్నం శ్రీవత్సాఖ్యం యస్య సః వికసిత పద్మా నాం మాలా యస్య సః, విశేషకం తిలకం కస్తూరీ మయమితి భావః, తస్యైవ ప్రశస్తత్వా త్రృళంసా యామినో విధానాచ్చేతి విశేషకమస్యాస్తీతి విశేషకీ. ప్రశంసాయామినః. విటీస్త్రో) మేరుస్తస్య శృంజం జామూచనదం శిఖరమివ మకుటుం కిరీటం యస్య సః. విశదోపల కుణ్డలః విశదోపలా వజ్రమణయః తేషాం కుణ్డలే యస్య సః. (౫)

విశ్వకేతు ధనుఃప్రాయ భూలతో విస్తృతాననః

విశ్వమాత్రా శయహరో విలోల మధుపాలకః.

71

విశ్వకేతోర్మనృధస్య ధనుఃప్రాయే ధమస్తుత్యే భృవౌ లతే ఇవ యస్య సః విస్తృతం విస్తీర్ణం కమల తుల్యమితి భావః. అననం యస్య విశ్వమాతుగ్లత్కృత్య అపి ఆశయం చిత్తం హరతీతి తథోక్తః. విలోలా మధుపా ఇవ అలకా యస్య. (౪)

విముగ్ధనాసికా దణ్డో విశాల హనుసుందరః

విశ్వమాత్రాధర్మ గణ్డో వినీల శక్రశుమణ్డలః.

72

విముగ్ధ సుస్థరో నాసికా దణ్డ ఇవ యస్య సః విశాలాభ్యాం హనుభ్యాం సుందరః, విశ్వమాతు రాదర్శ ఇవ గణ్డో యస్య విశేషేణ వినీలం శక్రశుమణ్డలం యస్య. (౪)

విశాలాఘ్నో రక్తరేఖో విస్తీర్ణ శ్రీకృతి శ్రవాః

విశ్వమాతృ కరగ్రాహ్యో చిబుకో విశదస్మితః.

73

విశాలయో రక్షో రాసమంతా ద్రక్షా రేఖా యస్య సః విస్తీర్ణే
శ్రీకృతీ ఇవ శ్రవణీ శ్రోత్రే యస్య. విశ్వమాత్రా కరేణ గ్రాహ్యం లాల
నీయం చిబుకం యస్య. విశ్వదం సర్వప్రదం ధ్యాతూణామితి భావః.
స్థితం యస్య. (౪)

విశాలఫాలో విషజగ్రీవో విషజరత్నధృత్

విలమ్బిహారరుక్మూర విశదోర స్థలూస్తరః.

74

విశాలమస్యఫాలమ్. గ్రీవా తు శంఖ ఇవ, సముద్రజలజం కౌస్తుభ
మణిం ధరతి. విలమ్బినాం హారాణాం ముక్తాహారాణాం రుక్మూరేణ విశ
దం శుభ్రమరస్థలూస్తరం యస్య. (౪)

విషద్రేన్ద్రాయత భుజో విషాణి రిపు మధ్యమః

వినిమ్ననాభి - రివిపులశ్రోణి - రివివిధలేఖనః.

75

విషద్రాస్సర్వాః. లేషా మిన్ద్రేశ్వరో వాసుకిర్యా. తద్వదాయతా
దీర్ఘా భుజా యస్య. విషాణి గజస్తస్య రిపు సింహ స్తస్యేవ మధ్యమా
యస్య సః. విశేషేణ నిమ్నా గభీరా నాభి ర్యస్య. విపులే విస్తీర్ణే శ్రోణి
యస్య, వివిధాని లేపనాని చందన కర్పూరాది విలేపనాని యస్య. (౫)

విన దత్స్వర్ణవలయో విద్యుద్రవ్వతతిమేఖలః

విషాణి కరముగ్ధోరు - రివిజతూణీర జంఘికః.

76

విశేషేణ నదస్త స్వర్ణమయా వలయాః కజ్జుజాని యస్య. విద్యు
ద్రవ్వతతిరివ మేఖలా యస్య. విషాణినో గజస్య కరావివ ముగ్ధా ఊరూ
యస్య. వి-రివిష్ణు-స్తస్మాజ్జాయత ఇతి విజః మన్మథః. తస్య తూణీరే ఇవ
జంఘికే యస్య సః. (౪)

విగూఢజత్రు ర్విశ్వేషు శరణ్యాజ్ఞిపయోరుహః

విసారవజ్ర చక్రాబ్జ హలకేతవజ్రధృత్పదః.

77

విగూఢ జత్రు రగుంభజత్రుః. విశ్వానాం జీవానా మౌఘస్య
బృహస్య శరణ్యే అజ్ఞిపయోరుహే యస్య. విసారో మత్స్యః. వజ్రమా

యుధం చక్రం సుదర్శనం. అబ్జం కమలం. హలః కేతుర్ధ్వజః. ఏతేషా మజ్జాశ్చిహ్నిని ధరత ఇతి తథోక్తే పదే చరణే యస్య స తథోక్తః. (౪)

విద్రుమా రక్త నఖరో వివిధా మ్నాయనూపురః

విముగ్ధ స్నిగ్ధ రక్తాజ్ఞీ తలో విసదృశాకృతిః. 78

విద్రుమపదా సమస్తా ద్రక్తా నఖరా నఖా యస్య సః, వివిధా ఆమ్నాయా వేదా ఏవ నూపురాణి యస్య సః. విముగ్ధం విశేషేణ సుందరం స్నిగ్ధం మృదుళం రక్తాజ్ఞా ఆజ్ఞీతలం పాదాభోభాగః యస్య సః. ఏవం విధత్వా దేవ ఆసదృశాకృతిః. ఏతదాకారేణ సదృశా ఆన్యా ఆకృతిః క్వాపి నాస్తీత్యర్థః. (౪)

విద్యారాజో విద్యమానో విద్యాకమలినీ రవిః

విద్యమానాగామిభూత ప్రభు - ర్విద్యాదురన్వయః. 79

“అకామస్సర్వకామో వా మోక్షకామో నా భగవన్తం సేవ”తేతి భాగవతే ప్రతిపాదితమ్. తత్ర విద్యాకామిభిరప్యయ మేవ సేవ్య ఇత్యాహ - విద్యా రాజః విద్యానాం పేదపేదాక్లాదీనామయమేవ రాజా “తుభ్యం నమో హయగ్రీవ విద్యారాజాయ విష్ణవే” ఇతి బ్రహ్మణ్ణ పురాణాత్. నను కస్మిన్కాలే అయం విద్యారాజ ఇత్యత ఆహ - విద్యమాన ఇతి. సద్రూపం కాలత్రయా బాధ్యమస్య స్వరూప మతః కాలత్రయే ప్యయ మేవ సేవ్యః. అయమేవ విద్యారజ్ఞాకో పీత్యాహ - విద్యాకమలినీ రవి రితి. యథా పద్మినీనాం రవిః, తథా విద్యానామ యమృతకాళకరః. న కేవలం కాలత్రయే ప్యయం విద్యానామేవ రాజా, కిన్తు సర్వస్వాపీత్యాహ - విద్యమానానాం వర్తమానానాం చరాచరాణాం ఆగామినాం భవిష్య తాం భూతానామ తీతానాం ప్రభుః విద్యా అపి సమగ్రమేనం న వదే యు రిత్యాహ - విద్యాదురన్వయ ఇతి. విద్యానామన్వేతు మశక్యః. “యతో వాచో నివర్తన్తే” ఇతి శుతేః. నిశ్చేష భగవత్తత్త్వం ప్రతిపాద యితుం న విద్యానామస్తీ శక్తిరితి భావః. న చ నాచాం సుతరా మవిషయ ఇతి వాచ్యమ్. కాస్త్రయోనిత్వాదితి సూత్రవ్యాకోపాత్. (౫)

విద్యావల్లి మూలకస్తో విద్యానద్ధాబ్ధిభేలనః

విద్యాలతోవఘ్న భుజో విద్యామౌఘైరుహబమ్భరః. 80

విద్యానామేవ వల్లినాం మూలకస్తః. విద్యాజన్యా యే ఆనద్ధాస్తేషా మష్టా భేలనం క్షీడనం యస్య సః విద్యానిధిత్యాదితి భావః. విద్యా నామేవ లతానా ముపఘ్నభూతో భుజో యస్య. ఏతదాశ్రయణాభావే విద్యాస్సజ్జీ-చం ప్రాప్నుయూరితి భావః. అయమేవ విద్యాసార విది త్యాహ - విద్యామౌఘైరుహబమ్భర ఇతి. విద్యాస్తేవామౌఘైరుహేషు బమ్భర తుల్యః యథా పద్మసారగ్రాహీ భ్రమరస్తథా విద్యాసారగ్రాహీ విష్ణు రితి భావః. (౪)

విద్యావద్దమరన్దాత్మా విద్యాపుష్కర చన్ద్రమాః

విద్యావినయ సమ్మన్న బ్రహ్మహస్త్యాది తుల్యధీః. 81

సోపి సాఠో భగవానేవేత్యాహ - విద్యావద్దమరన్దాత్మేతి. అయం విద్యాసు గగనే చన్ద్ర ఇవ భాతీత్యాహ - విద్యాపుష్కర చన్ద్రమా ఇతి. అస్య విద్యాసారవత్త్వే కింబిల్లిజ్జమాహ - విద్యావినయసమ్మన్నే బ్రహ్మణి బ్రాహ్మణే హస్త్యాదౌ చ తుల్యా ధీర్యస్య సః. ఆత్మనస్సర్వవృత్త సమత్వాదితి భావః. (3)

విద్యానన్దమయో విద్యానన్దబిమ్బో వివిద్యకః

విద్యాప్రదాయీ విద్యాత్మా విద్యాఫలమయాకృతిః 82

విద్యాజన్యో య ఆనన్దస్స భగవానేవ. సర్వత్రాపి ఆనన్దస్య భగ వద్రూపత్వాదితి భావః. తత్ర హేతుమాహ - విద్యానన్దబిమ్బుఇతి. బిమ్బ భూత భగవదానన్ద ఏవ విద్యావాసితే అన్తఃకరణే ప్రతిఫలితస్సృక్ విద్యా నన్ద ఇత్యుచ్యతే. బిమ్బ ప్రతిబిమ్బయో రైక్యం ప్రసిద్ధమేవేతి భావః. ఏతాశ్చ విద్యా బుద్ధావేవ న స్వరూపే సన్తీత్యాహ - వివిద్యక ఇతి. వివిద్య ఏవ వివిద్యకః. అనేనైవ విద్యా దీయన్తే రాజ్ఞా ధనమివేత్యాహ - విద్యాప్రదాయీతి. సా చ విద్యా భగవద్రూపైవేత్యాహ - విద్యాత్మేతి. సర్వస్యాపి భగవద్రూపత్వాదితి భావః. భగవద్వత్తయా విద్యయా కిమ్ఫల

మత ఆహ - విద్యాఫలమయాకృతిరితి. భగవత్స్వరూపదర్శనమేవ ఫలమితి
విద్యాయాః ఫలం భగవత్స్వరూపమేవేతి భావః. (౬)

విద్యాలక్ష్మీ త్రవాకీర్తి తుష్టిపుష్టి సతీవృతః

విక్రాంతో విహ్వలత్రాతా వియాతో వినయాన్వితః. 83

విద్యా లక్ష్మ్యదయ ఏనం మూర్తిభూయ సేవస్త ఇత్యాహ -
విద్యేతి. అనేన విద్యా కామ శ్రీకామో హ్రీకామః కీర్తికామః స్తుష్టికామః
పుష్టికామశ్చ భగవన్తమేవైనం సేవతేతి ధ్వనితమ్. అథ తస్య కాంక్షిగ్గుణా
నాహ - విక్రాంతశ్చూరః. విహ్వలత్రాతా విహ్వలానా మార్తానాం
త్రాతా రక్షకః. వియాతో ధృష్టః. పరైరప్రభృష్య ఇత్యర్థః. వినయా
న్వితః భృగ్వాదిష్టితిభావః. (౭)

విరోధహీనో విస్నేహా విగుణో విమదో విమః

విక్లమో విగతాధర్మో వివృద్ధి - ర్విపరిక్షయః. 84

న చాస్య కేమ చిద్విరోధః కేమచిచ్ఛస్నేహః, ఆత్మన ఏకత్వాది
తరస్య భూతజాతస్య జడత్వాదస్యైత్వా శ్చేతి భావః. నాయం కాలాధీన
వృద్ధిక్షయాది కాలి సత్త్వాది గుణవా నిత్యాహ - విగుణ ఇతి. శుద్ధ సత్త్వాత్మ
కత్వాన్నాస్య రజ ఆదిగుణజన్మ వృద్ధిక్షయ సంసర్గ ఇతి భావః. ఆతఏవ
విమదః అబ్రమద రహితః. నాశ్యేతచ్ఛరీరం కర్మవశాన్మృత్యులే ఇత్యాహ -
విమ ఇతి. మా మృతిః, నాప్యస్య కార్యేషు ఆయాసః. ప్రభూత శక్తిత్వా
దిత్యాహ - విక్లమ ఇతి. ధర్మాధర్మయోస్తుల్యత్వేపి లోకసంసారహాయం
ధర్మమేవానుపద్రత ఇత్యాహ - విగతాధర్మ ఇతి. ఏతచ్ఛరీరస్య నాస్తి
వృద్ధిః. నాపి పరిక్షయ ఇత్యాహ - వివృద్ధి ర్విపరిక్షయ ఇతి. అస్తిజ్ఞాయతే
వర్తతే విపరిణమతే పరిక్షయతే నశ్యతి ఇతి వదూర్మయో నాస్య దేహస్యేతి
భావః. (౮)

విస్వేదో విమలో విప్రహీనో వితు - ర్విత్త - డ్వేభా

విప్రాకృతో విభాషిణో విప్రమాణో విబద్ధనః. 85

ఆస్త్రః కల్పిత రూపప్రసక్తా నిత్యవిభూతి విగ్రహ గుణానవి
కాంక్షిదాహ - ఆస్య దేహే స్వేదో నాస్తి. చతుర్మలాదిమలాని న సస్తి.

దుర్గణో నాస్తి. తుత్తృద్భ్యం పరిభవో నాస్తి. జన్మాపి నాస్తి. దేహ
స్యాస్య. అతఏవాయమప్రాకృతః. అత ఏవ విభాషిణ్ణః దివ్యతేజోమయః.
న తు పాఞ్చభౌతికః. న చాస్య పరిమాణం విద్యతే. నాపి కాలకర్మాది
వశ్యతా యాపం జన్మమస్య విద్యతే. (౧౦)

విప్రకృష్టో వికుర్వాణో విహారీ విరళోదయః

విశామృతి-ర్విశ్రుతాత్మా వివిధామ్నాయ మృగ్యకృత్. 86

కిమిత్యేనం సర్వే న విదురత ఆహ - విప్రకృష్ట ఇతి. అవిదుషామ
తీవ దూరస్థః పునస్తస్య గుణానాహ - వికుర్వాణః సస్తుష్టమనాః విహారీ
విహరణ కీలః విరళోదయః క్వాచిత్రావిర్భావః. మత్స్యైద్యవతారాణాం
క్వాచిత్కత్వాదిభావః. విశాం జనానామృతిః విశ్రుతః ప్రసిద్ధ ఆత్మా
స్వరూపం యస్య సః. అస్మాకం కా కథా యద్వేదా ఏషైవం మృగయన్తే
ఇత్యాహ - వివిధేతి. (౭)

వివిక్త సేవినేదీయా వినాయక వివర్జితః

విదైవో విప్లవాహారా విధేయాఖిల దైవతః. 87

అవిదుషాం దూరస్థాపి విదుషాం సన్నిహిత ఏవాయ మిత్యాహ -
వివిక్తసేవినే దీయానితి. వివిక్తం విజనస్థలం సేవస్త ఇతి వివిక్త సేవినః
తేషాం సేదీయా సత్యదృష్టే గురూపదేశాదయం లభ్యః. తస్య శున.
గురుర్నాపి దైవం స్వతంత్రత్వాదిత్యాహ. వినాయకవివర్జితః వినాయకా
గురుః, విదైవః దైవం భాగధేయమ్. ఏతద్భజనే న కోపుష్పద్రవః, శత్రూది
భజన వదిత్యాహ - విప్లవాహరేతి. సర్వోపద్రవపరిహారా. నచైతదేకభజనే
అన్యదేవతానాం కోపస్యాదితి వాచ్యమ్ ఇత్యాహ - విధేయాఖిలదైవత
ఇతి. యస్య విధేయేషు కార్యేషు అఖిలాని దైవతాని వర్తన్తే సః అథా
యాం రాజసేవాయాం శిస్తద్భుత్వైదితి భావః. యద్వా - ఏతద్భజనే
నైతదమగ్రహే సతి సర్వా దేవతా భగవదాజ్ఞయా భక్తకార్యనిర్వహణం
కుర్యరేవ. కాపునస్తేషాం కోపకథేతి భావః. (౮)

వికుణ్డాలోక నిర్మాతా వికుణ్ఠో వికుణ్ఠభః

వికుణ్ఠాకూట తనయో వికుణ్ఠ నగరీపియః. 88

కాపునరస్య రాజధానీ? సా కేన వా నిర్మితేత్యత ఆహ - వికుణ్ఠ
లోక నిర్మాతా వికుణ్ఠస్య పురస్కేళః ప్రభుః పురతక్షకః క? ఇత్యతచ్ఛక్
మేవేభ్యాహ - వికుణ్ఠభ ఇతి. వికుణ్ఠకుప్రతిహతం భాః చక్రం యస్య స
తథోక్తః. కస్మిన్నవతారే నిర్మిత? ఇత్యత ఆహ - వికుణ్ఠాకూటతనయ ఇతి.
పత్నీ వికుణ్ఠా శుభ్రస్య తస్యాః కపటపుత్రః ఈశ్వరస్య జన్మాదివిడమ్బనం
కృత్రిమమేవేతి కూటశబ్దప్రయోగః. జైకుణ్ఠావతారే తస్మిన్మృత ఇత్యర్థః
వికుణ్ఠనగరీ ప్రియా యస్య సః సైవ రాజధానీతి భావః. (౫)

వికుణ్ఠాపద్మమూర్త్యా వికుణ్ఠ విభవాశ్రయః

వికుణ్ఠాలోలో వికుణ్ఠ నారీనయన చంద్రమాః.

89

సగర్వాస్తస్యాయ మతీవ ప్రకాశకర ఇత్యాహ - వికుణ్ఠా పద్మమా
ర్త్యా ఇతి. వికుణ్ఠే చ తస్మిన్ యో విభవః గజాశ్వాది సంపత్. తస్య
ఆశ్రయః ఆధాగభూతః. నిత్యమయం తస్మిన్నాసక్తః యశ్చ తత్పుర
స్త్రియః తాసామయమతీవ శేత్రానన్ద కరః యథాస్మాకం చంద్రః. (౪)

వినతా సుత సద్భావం భావకోదు - ర్విభాసకః

విలోల తులనీమాలా వికచాబ్జ విధూననః.

90

అదైకాదశభి రైవకుణ్ఠనగరే తస్య గరుడోత్సవం వర్ణయతి. ధ్యా
త్యాణాం ధ్యానసౌకర్యాయ. వినతాసుతో గరుడః తస్య సతోశ్శోభన
యోర్బాహ్వోర్భాసకా ఊరూ యస్య సః విం ఖం భాసయతి ఉత్పర
సమయే దీపాదిభి రితి విభాసకః గరుడే చలతి సతి శరీరస్య చలనాత్తత్ర
హారచలన మిత్యాహ - విలోల తులనీమాల ఇతి. గరుడమారూఢస్య తస్య
కృత్యమాహ - వికచాబ్జ విధూనన ఇతి. వికచ మబ్జమేకేన కరేణ విశేషేణ
ధునోతి విలాసార్థ మితి భావః.

విశదోపల ముక్తాఘ్ర ఛత్రధ్వయ సమశ్చితః

వినస్య దయుతచ్ఛన్మ వ్రదీపో విచలత్పటః.

91

విశదోపలా వజ్రమణయః ముక్తా మాక్తికాని తాసామౌఘస్సమూ
హః తస్య ఛత్రధ్వయం తద్వికారాత పత్రయుగళం తేన సమశ్చితః.

సమ్యక్సజితః వివస్వతాం సూర్యాణా మయుతస్య ఛద్గనా ప్రదీపా
యస్య సః ఏ కైకో దీపో ఏ కైకీ సూర్యవద్భూతీతి భావః. ఏశేషేణ
చలక్ పట ఉత్తరీయం యస్య. (3)

విధుబిమ్బ మయ ప్రాజ్య రాత్రికోడు ప్రదీపితః

విమర్దోత్తా పారగన్ధ మూర్ఛితాశా ప్రబోధనః. 92

విధు బిమ్బమయ్యాం ప్రాజ్యాయాం స్రక్పష్టాజ్యాయుక్తాయా మా
రాత్రి కా యాం యాని ఉడుని వక్షత్రాణి దీపస్థానీయాని తైః ప్రదీపితో
సీరాజితః పురస్త్రీభిరితి భావః. విమర్దోత్తో యో ౭ పారో గన్ధః పరి
మళః తేన మూర్ఛితా ఆకా దిశః ప్రబోధయతి స్వహార మణి ధ్వనిభి ర్మృజ
శవాద్య ధ్వనిభిర్వా తథోక్తః. (౨)

విశ్వమ్భరా కరామ్భాజ చామరానిల సేవితః

విద్యుద్భూషణ భూషణ శ్రీముఖేన్దు ప్రభార్చితః. 93

విశ్వమ్భరాయా భూదేవ్యాః కరామ్భాజే యశ్చమరస్తస్మావ్యో
౭నిల స్తేన సేవితః. విద్యుతాం భూషణభూతా భూషణ భూషణాని అజ్ఞే
యస్య సః. విద్యుతామివ భూషణానాం భూషణభూత మజ్ఞం యస్యా
ఇతి వా. తస్మాచ్ఛ్రీదేవ్యా ముఖస్త్యేవేన్దు నాదిప్రభయా చంద్రం రసాయిత
యా ఇతి భావః. అర్చిత స్సేవితః లిప్తఇతి. యావత్ తథోక్తః. —
ఇత్యర్థ సహస్రం నామా ని వ్యాఖ్యాతాని.—

విధ్యంస విన్యస్తభుజో విష్వక్సేనాది సంవృతః

విధ్యణ్డరేణు సజ్చార త్తమ రోమాన్ధు బాలకః. 94

అథ గరుడావరోహణం పదద్వయేనాహ - విధేర్భూహ్మణో ౭ంసే
విన్యస్తో భుజో యేన సః విష్వక్సేనః అదిపదాత్సూనస్త క్షముదాదయః
తైః స్సంవృతః పరితః. అథ విష్ణురేవ పరమేశ్వర ఇతి భాగవతమతం వ్యవ
స్థాపయితుం తదితర హైరణ్యగర్భ శైవాదిమతాని నిరాచిక్షిప్తస్తావ
ద్విష్ణో ర్మహి మానమాహ నామత్రయేణ. విధ్యణ్డా బ్రహ్మణ్డా ఏవ రేణవః

తేహం సఖ్యార్థే త్నమాణి రోమాన్థు రూపాణి జాలకాని గవాక్షా
యస్య సః “పుంస్యేవాన్థః ప్రహిః కూపః” మిత్యమరః. (3)

విశ్వమృగా రజః పుష్కరకాగణ్యా వీర్యవాన్

విష్టవత్రయ పుష్కర్య లోక విష్కమృక స్యదః. 95

విశ్వమృగాయా యో రజః పుంజః తస్మాప్యే గణకాః గణవా
కర్తారః తైరపి గణిత మశక్యం వీర్య మస్యాస్తి. విష్టవత్రయస్య భూయ
వస్యస్యోక్త త్రయస్య పృష్ఠే య ఊర్ధ్వలోకః. మహర్లోక ఇతి యావత్.
తస్య విష్కమృకః కమ్మకః స్యద్ వేగో యస్య సః. “విష్టోర్ను వీర్య
గణనాం కతమౌర్ధ్వతీహ యః పార్థివాన్యపి కవిర్విమమే రజాంసి
చస్మమృక య స్స్వరథసా సుతాత్ర పృథ్థం యస్మాత్త్రిసామ్యసదనా
దురు కమ్మ యాన” మితి భాగవత మత్రాసు సన్ధేయమ్. (౨)

విరిఞ్చి కల్పాంతసాక్షి విరిఞ్చిప్రీతివర్ధనః

విరిఞ్చియుత సాహస్ర జనకో విధిపావకః. 96

అచా హైరణ్య గర్భమతం నిరాకరోతి. ఇయన్చ తేహముపపత్తిః
“హిరణ్య గర్భ స్సమవర్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేక అసీ” ఇతి శ్రుతేః.
విరిఞ్చిరేవేశ్వరః త్రిమూర్తిషు చ స ఏవ ప్రథమతో నిర్దిశ్యతే. బ్రహ్మవిష్ణు
మహేశ్వరా ఇతి వరాహరూపీ విష్ణురుద్రాచ్ఛాస్తాదేవ జాతాః ఇతి.
అథాహ భాగవతః - విరిఞ్చిర్ను వైవమ్. తస్య మహాశక్తే అవర్జనీయ
నాశత్వాదితి. విరిఞ్చికల్పాంతసాక్షి బ్రహ్మప్రళయస్య సాక్షాద్భూతా భగవా
నేవేశ్వరః. యుష్మకమేవ విష్ణో ద్వేషః విరిఞ్చేస్తు ప్రీతిరేవేశ్వరహ -
విరిఞ్చి ప్రీతివర్ధన ఇతి. విరిఞ్చేరాత్మని ప్రీతిం వర్ధయతితి తథోక్తః. ప్రీతౌ
హేతుమాహ - విరిఞ్చీనామయుత సాహస్ర స్యాపి జనకః. జనకే జన్యస్య
ప్రీతి రుచితేతి భావః. అసేన యస్మాదనేకే బ్రహ్మణో జాతాస్య విష్ణురేవే
శ్వరో న తు బ్రహ్మ, తస్య కార్యత్వాదితి సిద్ధమ్. విరిఞ్చిరప్యేతన్నామ
జపాదేవ పూత ఇత్యాహ - విధిపావక ఇతి. విధిం పావయతితి
తథోక్తః. (౪)

విరిఞ్చి దత్తవ్రవర రక్షః ఖడ్గన వడ్డతః

విరిఞ్చి కార్యనిర్వాహా విరిఞ్చివరదైవతమ్.

97

విరిఞ్చినా దత్తః ప్రకృష్టో హో యేషాస్తేషాం రక్షసాం హిరణ్య కశిస్వాదీనాం ఖడ్గనే పడ్డతః. అనేన విరిఞ్చిరసర్వజ్ఞత్వం రక్షోభ్యో వరదానే యదనిష్టం భవేత్తస్య తేనావిదిత త్యాదితి భావః. విరిఞ్చి భక్తానా మవర్జనీయ నాశత్వేన విరిఞ్చిరనాశ్రయజీయత్వం ధ్వనితమ్. విరిఞ్చిర్యతార్థ్యం జగత్సర్వజ్ఞం తదయమేవ నిర్వహతి. తస్య తత్రా క్తత్యాదిత్యాహ - విరిఞ్చి కార్యనిర్వాహ ఇతి. విరిఞ్చిరయ మేవ పర దైవతమ్. అతోస్సౌకమపి స ఏవేత్యుచితమితి భావః. (3)

విరిఞ్చిపుత్రోప దిష్టతత్త్వో విధిహృదాలయః

వివఞ్చి శిల్పదేవర్షి సజ్జితో విధిసాహృదః.

98

విరిఞ్చిరతత్త్వ విత్త్వా తత్పుత్రేభ్య స్సనకాదిభ్య స్తత్త్వమనేనైవో పదిష్టమిత్యాహ - విరిఞ్చిపుత్రోపదిష్ట తత్త్వ ఇతి. విరిఞ్చిరపి నిత్యమముం మనసి కరో తీత్యాహ - విధి హృదాలయ ఇతి. విరిఞ్చి పుత్రో దేవర్షి ర్నారదః. తేన సమ్యగ్గీతః. యది విరిఞ్చి రేవేశ్వరస్సాస్య త్తర్షి తత్పుత్రః కథం విష్ణుం గాయే దితి భావః. విధేరపి కరణ ప్రవర్తకత్వా దయం సుహృదిత్యాహ - విధిసాహృద ఇతి. “న యస్య సఖ్యం పురుషో జైతి సఖ్య స్సఖా వసనకా సంవసతః పురేస్మి” న్నితి బ్రహ్మది జీవానాం సహజ సుహృదీశ్వర ఇతి భావః. (౪)

విధి స త్వోన్మేషకారీ విధివక్త్రాటవీహరిః

విధిలోకాతినే దీయాత్ విధిముక్తి ప్రదాయకః.

99

అస్తరాశ్మత్వాదయం విధేరపి సత్త్వ సోమ్యేషం వికాసం కరో తితి తథోక్తః. విధిర్నిత్యమముమేవ జప తీత్యాహ - విధివక్త్రాటవీహరి ఇతి. సింహో యథాబుధ్యాం విహరతి, తద్వద్విహ్లా వక్త్రేషు విష్ణు రితి భావః. ఆయమేవ భగవతోఽనంతరః సన్నిహితత్వాదిత్యాహ - విధిలో

కాతివేదీయానితి. వైకుంఠలోకస్య సత్యలోకసన్నిహితత్వాదితి భావః. యది విధిగృహ్యకస్త్యాత్మర్థి తస్య ముక్తి మయమేవ దిశతీత్యాహ - విధిముక్తి ప్రదాయక ఇతి. (౪)

విధి బంధర నాభ్యజ్ఞో విధివక్త్రాబ్జభాస్కరః

విధిలోక కృతశ్రేయా విధిబంధు - ర్విధిప్రదః 100

అస్య నాభీకమలే విధిగృహ్యజ్ఞప్రాయః. ఏతద్దర్శనా ద్భ్రహ్మణో ముఖం విసతి అనన్తాత్. స్వర్గాదిలోకానాం సజ్జర్నణముఖాగ్నినా దగ్ధత్వేపి సత్యలోకస్య అదగ్ధత్వమేత త్ప్రపయై వేత్త్యాహ - విధిలోక కృతశ్రేయా ఇతి. శ్రేయః దాహ భావ రూపః. తత్ర హేతుమాహ - విధిబంధురితి. న హి సమగ్రో బంధువిపత్తిం సహతే ఇతి భావః. ఆత ఏవ విధి ప్రదః. యద్విధేర్వాఙ్మితం తత్సర్వం దదాతి. పుత్రవాత్సల్యాదితి భావః. (౫)

విష్టపే శీకృత విధి - ర్విధిదత్తాఖిలా గమః

విధి సౌ భాగ్య సన్ధాతా విధిచేతో విశోధనః. 101

కిం విధేర్వాఙ్మితం విష్టనాదత్తమత ఆహ - అవిష్టపేతో విష్టపేః కృతః విష్టపేశీకృతో విధిర్యేన సః. విధేశ్చతుర్దశ లోకాధిపత్యం దత్త వానిత్యర్థః. కిచ్చ విధయే ఆగమా వేదా అఖిలా అప్యసేన దత్తాః. “తేన బ్రహ్మహృదాయ అదికవయే”, ఇతి భాగవతాత్. అపి చ విధేస్సౌభాగ్య సన్ధాతా సుభగత్వప్రదః. కిమేభీర్విధేశ్చైత్రమప్యనేనైవ పరిశుద్ధం కృత మిత్త్యాహ - విధిచేతో విశోధన ఇతి. “ఉత్తుజ్జరక్త విలసన్మఖచక్రవాళ జ్యోతస్సైభిరాహత మహద్భృదయాన్ధకార”మితి. భగవచ్చరణే మనసి కృతే సతి సమూలాజ్ఞాననాశా నృనః పరిశుద్ధం భవతితి భావః. (౬)

విశ్వోపశేవ్యో విశ్వానోయో విశ్వానోయో విడర్దనః

విశ్వశముఖ - ర్విరూపాక్ష జిహ్వారజస్సలీనటః. 102

న శేవలం విధిరేవాయం దర్శితీత్యా ఉపశేవ్యః. కిన్తు విశ్వస్యాశీ త్యాహ - విశ్వోపశేవ్య ఇతి. సచాయం ప్రపంచాస్త్రసాతీ విధివదిత్యాహ -

విశ్వానృతి. కారణత్వాదితి భావః. ప్రపంచస్తు నాస్మాదన్యః. కార్యస్య కారణాత్మకత్వాదిత్యాహ - విశ్వానన్య ఇతి. విశ్వమనన్యం యస్మాత్ప్రస. అథ కైవల్యతం నిరాకరోతి. కైవా హి శివ ఏవేశ్వరః విధి స్పృష్టస్య విష్ణు పాలితస్యాపి విశ్వస్య నాశకత్వాత్ ఇత్యాది వదంతి. తత్రాహ భాగవతః విద్యదనః జనార్దనః ప్రళయే ఇతి భావః. శివసూర్య వహ్ని సముద్రాదయస్తు నిమిత్తమాత్రా ఏవేతి బోధ్యమ్. నను “తన్నో రుద్ర మృడ” యేతి శ్రుతే శివ ఏవ లోకశుభకర ఇత్యుత అహ - విశ్వకముఖితి. విశ్వస్య శం సుఖం భవత్యస్మాదితి విశ్వశంభుః. “విశ్వాక్షం విశ్వశంభువ” మితి శ్రుతే. నను విష్ణుకృత శివస్తోత్ర దర్శనా ద్విష్ణుస్తుత శివ ఏవేశ్వరోఽత అహ - విరూపాక్షస్య జిహ్వారససైవ రజస్వలీ తస్యాం నటః నృత్యతీత్యర్థః. “శ్రీరామ రామ రామేతి రమే రామే మనోరమే” ఇతి మన్త దర్శనాదితి భావః. శివేన పార్వత్యై ప్రోక్తం తదితి బోధ్యమ్. (౬)

విరూపాక్ష జటాకాశ గజ్జావర్ష వలాహకః

విరూపాక్ష - శ్యా జ్ఞి - ర్విరూపాక్ష త్రిశూలదః. 103

నను పరమపావన గజ్జా శివశిరసి వర్షతే. అత అహ - విరూపాక్షస్య జటాకాశే జటావకాశే గజ్జాయా వర్షోచర్షణం యస్య స చాసౌ వలాహకో మేఘః. యథా మేఘో నభసి జలధారాం వర్షతి తద్వచ్ఛివ జటాసు గజ్జాం భగవానిత్యర్థః. గజ్జాయా విష్ణు పాదోదకత్వాదితి భావః. విరూపాక్షస్య శరణ్యో అష్టే యస్య సః. కిమర్థమమం విరూపాక్ష శ్చరణం గత ఇత్యుత అహ - త్రిశూలాయేతి. విరూపాక్షత్రిశూలదః. అనేన విష్ణవే చక్రం శివేన దత్తమితి పరాస్తమ్. (3)

విరూపాక్ష ద్విష దృష్టా - సురప్రాణ వినాశనః

విరూపాక్ష పరిత్రాతా విరూపాక్ష శుభప్రదః 104

విరూపాక్షస్య ద్విషన్ శత్రురోఽభిష్టాసురః తస్య ప్రాణానాం వినాశనః అపహర్తా అతఏవ విరూపాక్ష పరిత్రాతా విష్ణుశరణగత్యా న కేవలం శత్రుసంహార ఏవ ఫలమ్, కిన్తు పార్వతీ లాభాది శుభమపీ త్యాహ - విరూపాక్ష శుభప్రద ఇతి. (3)

విరూపాక్ష బలాధాతా విరూపాక్ష జయప్రదః

విరూపాక్ష స్మయూహర్తా విరూపాక్షేషు భూతభః, 105

న కేవలం త్రిశూలమేవ శివాయామం దదా, కిం బలమశీత్యాహ - విరూపాక్ష బలాధాతేతి. గజానకాసురాది యుద్ధేష్వేత దనుగ్రహదేవ తస్య జయ ఇత్యాహ - విరూపాక్షజయప్రద ఇతి. అహమేవ సర్వజ్ఞ స్సర్వశక్తిశ్చైత్యాకారకః పశుపత్యోగ్యోనైన సోపి పరిహృత ఏవ భస్మాసురాది సజ్జ-లే ప్విత్యాహ - విరూపాక్షస్మయా హర్తేతి. నన్వ నేన త్రిపురాణి జితానీత్యత ఆహ - విరూపాక్షేషుభూతభ ఇతి. భగవత్తే జసి బాణే భవతి సతి శివత్రైపురాణి సంహృతవాక్ న స్వత ఇతి భావః. (౪)

విరూపాక్షజయూ విభ్రా - డ్విరూపాక్ష విపక్ష హృత్

విరూపాక్ష ప్రీతిపాత్రం విరూపాక్ష మనోగతః, 106

బాణా సురాది యుద్ధేషు శివోనేన జిత ఇత్యాహ - విరూపాక్ష జయూతి. ఏవం సర్వజయిత్వా దేవాయం విభ్రాత్ విశేషేణ భ్రాజతే. యథాయం స్వాశ్రిత దేవేంద్రశత్రూక్ హన్తి, తథా స్వాశ్రిత శివశత్రూన పీత్యాహ - విరూపాక్ష విపక్షహృదితి. ఏవం రక్షకత్వాదేవ విరూపాక్షస్య విష్ణౌ మహతీ ప్రీతి రిత్యాహ - విరూపాక్షప్రీతిపాత్ర మితి. అతఏవ విరూపాక్షో నిత్యమముం మనసి ధత్తే ఇత్యాహ - విరూపాక్ష మనోగత ఇతి. (౫)

విరూపాక్షమయో విద్ధవిరూపాక్ష తమోఽశుభః

విరూపాక్షో నన్తకోటి క్షయసాక్షీ విరోధజత్, 107

యుష్మదభిమత సోపి శివో విష్ణురేవేత్యాహ - విరూపాక్షమయ ఇతి. శివస్వరూపః స్వార్థే మయత్ సర్వస్యాపి విష్ణు త్యాదితి భావః. “స బ్రహ్మ స శివ స్స హరిశ్చేంద్ర సోక్షరః పరమస్వరా”డితి శ్రుతేః ఈశ్వరస్య సాత్త్వికత్వేన భావ్యత్వా చ్చివస్య చ తమోమయ త్వాచ్చివో నేశ్వర ఇత్యాహ. విద్ధం నాశితం విరూపాక్షస్య తమోగుణజస్య

మశుభం యేన సః తథోక్తః. నను విష్ణుప్రలయే శివో జాగర్జీతి ప్రథిత
మత అహ - విరూపాక్షా నస్తకోటి త్తయసాక్షీతి. విష్ణోః పురతశ్శివా
అనస్తకోటయః త్తయం గతా ఇత్యర్థః. నన్వేపం శైవ వైష్ణవ పురాణయో
రైవేషమ్యా త్మి-మృ)మాణమత అహ - విరోధ జిదితి. సర్వేపి విరోధా
అనేనైవ పరిహృతాః శ్రీకృష్ణవతారే భగవదీతాను - “క్షరస్సర్వాణి
భూతాని కూటస్థోక్షర ఉచ్యతే ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః పరమాత్మే
త్యుదాహృతః. యస్తాత్ క్షరమతీతోహ మక్షరాదపి చోత్తమః అతోస్మి
లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమః” ఇతి విష్ణోరేవ పురుషోత్తమత్వస్య
సాపిత్వాద్దితి అత్ర విరుద్ధాన్ బలినః కేచిజ్జయన్తు నామ విరోధన్తు అయ
మేక ఏవ జితవానితి ప్రతీయతే. (౪)

విరూపనేత్ర హృదయం విరూపాక్ష పితామహః

విరూపనేత్ర సద్బ్రహ్మ ద్విరూపాక్ష ముఖోక్షిదః. 108

యథా జీవానాం వ్యావహారికం పారమార్థికభేదేతి రూపద్వయం,
తథా బ్రహ్మ శివాదీనామపి. తతశ్చ శివస్యాపి వాస్తవం రూపం విష్ణురేవ
త్యాహ - విరూపనేత్ర హృదయమితి. హృదయం తత్త్వ మిత్యర్థః.
“శివస్య హృదయం విష్ణు” రితి శ్రుతేః వ్యవహార తస్తు శివస్య పితా
బ్రహ్మ, తస్య పితా తు విష్ణు రిత్యాహ - విరూపాక్షపితామహ ఇతి.
అతఏవ విరూపనేత్రస్య సన్ బ్రహ్మః అకృత్రిమ బాస్తవః అతఏవ విరూపా
క్షాయ ఫాలనేత్రమయం దత్తవాక్ తదితః ప్రాగ్విష్ణు సాదారవిస్త గతమితి
భావః. (౪)

విరూపాక్ష సమానాత్మా విరూపాక్షాప్తసిద్ధిదః

విరూపాక్ష మహాదేవో విరూపాక్ష మహాగురుః. 109

కీన్తచ్ఛివస్య తత్త్వమ్! యద్విష్ణురితి భవానాహ, అత అహ - విరూ
పాక్ష సమానాత్మేతి. విరూపాక్షస్య విష్ణోశ్చ అత్యుత్తమభిన్నమాత్మన
ఏకరూపత్వాద్దితి భావః. విరూపాక్షాయ అప్తసిద్ధిరయమేవ దత్తవా
నిత్యాహ - విరూపాక్షాప్త సిద్ధిద ఇతి. అతఏవాయం శివస్య మహాన్ దేవః
గురుశ్చ. (౪)

విరూప నేత్రాంతరాత్మా విరూపాక్ష సమీరణః

విరూపాక్ష ఘరిజ్జేయ తత్త్వో వివిధమార్గకృత్. 110

న కేవలం దేవో గురుశ్చ బాహ్యః, కిన్త్వంతరాత్మాపి విష్ణురేవ, కుతః యతో విరూపాక్షస్య సమీరణః ప్రేరకః, అంతర్యామిత్వాది భావః. ఏతస్య తత్త్వస్తు శివేన పరిజ్ఞాతుం శక్యమేవ. శివస్య సాఙ్ఖ్యకాస్త్రజ్ఞత్వాత్. తచ్చ సాఙ్ఖ్యకాస్త్రమనేనైవ కృతమ్. న కేవలం తదేకమేవ, కిన్త్వ యోగాది కాస్త్రాణ్యప్యయమేవ చకార. ఇమాని కాస్త్రాణి హి భగవత్ప్రసప్రాప్తయే మార్గభూతాని. (౪)

విరూపాక్ష బ్రహ్మహత్యా హరభిక్షో ప్రదాపనః

విరూపాక్షో భయకరో విరూపాక్ష. విమోహనః. 111

విరూపాక్షతమోఽశుభమనేన నాశితమిత్యుక్తం, తత్ర కిఞ్చిన్ని దర్శనమాహ - విరూపాక్షేతి. తమోగుణాతిరేక వశాచ్చివేన బ్రహ్మణశ్శిరో నిహతం, తతశ్చ శివస్య బ్రహ్మహత్యానీత్. సా చ విష్ణునా లక్ష్మీకారిత భిక్షయా నివారితేతి పురాణే గాథా సాత్రానుసన్ధియా. అతఏవ విరూపాక్షస్యాభయప్రదః. నన్వద్వితీయ బ్రహ్మజ్ఞానినః కుతోస్య భయమతః, అహ - విరూపాక్షవిమోహన ఇతి. మోహినీవేన దర్శనే నేతి భావః. ఆతశ్శివస్య బ్రహ్మజ్ఞానం న సార్వత్రికం. కిన్త్వ సత్త్వోన్మేష దశాయా మేవ. అన్యదా తు కామాద్యుపహత ఏవ. కథమన్యథా మోహినీం దృష్ట్యా కామాతురస్వాదితి భావః. (3)

విరూప నేత్రోవభుక్త విషవీర్య వినాశనః

విరూపాక్ష కృతత్త్వానో విశ్వభవ్య మహాతపాః. 112

నను సత్స్వపి విష్ణస్త్వాదిషు శివేనైవ కాలమాటం భక్షితమత శ్శివ ఏవే శ్వర ఇత్యత అహ - విరూపేతి. భగవదనుగ్రహణేన తద్విషస్య వీర్యం నష్టమ్. తచ్చ విషగిళనం భగవదాజ్ఞయైవ కృతమిత్యాహ - విరూపాక్ష కృతత్త్వాన ఇతి. విరూపాక్షోపి భగవదాజ్ఞోల్లంఘనాద్భిభేత్తీత్యర్థః. నను బదరి నారాయణాదౌ విష్ణుస్తపస్తప్యతీతి ప్రథితమ్, తచ్చ తపో విరూపాక్ష

ప్రసాదముద్దిత్యైవేత్యత ఆహ - విశ్వభవ్యమహాతపా ఇతి. లోకక్షేమాయ
భగవతా తపస్తప్యతే. సత్వన్యార్థమితి భావః. (3)

విరూపాక్షప్రజారక్షో విరూపాక్షవిమోక్షదః

విరూపాక్షమతావిష్ట పాషణ్డజనతాపనః.

113

నాయం విరూపాక్షమేక మేవ రక్షితవాన్. కిన్తు తత్ప్రబా ఆపి.
సకేవలమయం శివాయ విభూత్యాదీనేవ దత్తవా, నపి తు మోక్షమపి దదా
త్వేవ. అవ్యాకృతం భాగవతోఽథ “వైష్ణవః పదం యథాహం విబుధాః
కలాత్యయే” ఇతి శివవచనాత్. య ఏతద్భాగవతం మతం విహాయ వేద
బాహ్యే తైవే పాషణ్డమతే ప్రవిష్టస్తే దణ్డస్తే యమే సేత్యాహ -
విరూపాక్షేతి. తాపనః యమదణ్డద్వారేతి భావః. (3)

విరూపాక్షలలాటాక్షీ వీతిహోతా హితప్రభః

విధిరుద్రాదికుల్యాస్త ర్వృష్ట శక్తి జలామ్బుదః.

114

నను శివే ఫాలనేత్ర మున్మీలయతి సతి మన్మథో దగ్ధః జగచ్ఛ సత్య
తీతి స ఏవేశ్వర ఇత్యేత ఆహ-విరూపాక్షేతి. శివస్య ఫాలనేత్రే యోఽగ్ని
రస్తి తస్మిన్ భగవత్తేవ స్వతేజో న్యస్తమ్. “యచ్ఛాగ్నో తత్రేజో విధి
మామక” మితి గీతావచనాత్. కిమ్బహునా బ్రహ్మరుద్రాదిషు సర్వేష్వపి
యా యా శక్తిరస్తి సా సా సర్వాపి వైష్ణవ్యేవేత్యాహ - విధీతి. విధిరుద్రా
దీనామేవ కుల్యానామల్పః సతా మస్తః పృష్ఠం శక్తిరూపం జలం యేన
స చాసావమ్బుదో మేఘః. (2)

విధిరుద్రాదిమీనౌఘ పూర్ణమాయాపయోధిః

విశ్వప్రాణాన్తరో విశ్వప్రాణా ధిమాతృచౌదివః

115

సర్వమవీదం మాయా వైభవమేవేత్యాహ - విధిరుద్రాదిభిరేవ
మీనౌఘైః పూర్ణం మాయైవ పయః జలం తస్య నిధిః. న కేవలం శివాది
శక్తిరేవైతదీయా, కిన్తు, ప్రాణశక్తిరపి. యతోయం ప్రాణేషు వర్తతే
ఇత్యాహ. విశ్వప్రాణాన్తరః సర్వప్రాణానామన్తస్థితః. కేన యాపేణే

త్యత ఆహ - విశ్వప్రాణేశ్వపి యదధిష్ఠాతృపౌరుషం పురుషకారోస్తి
తదీశ్వర ఏవ. యద్వా పురుష ఏవ పౌరుషః స్వాధీశ్. నారాయణాధిష్ఠితత్వా త్రాణానాం ప్రాణాధిష్ఠతా పురుషో విష్ణురేవేతి. (3)

వినాయకా భ్యవహృతి క్రియావిఘ్ననివారకః

వినాయకాయతాధీశ విష్ణుక్సేనోపసేవితః.

116

అథగాణపత్యమతం నిరాకరోతి, తత్ర తేషామియముపపత్తిః. వినాయక ఏవేశ్వరః. సర్వత్ర సర్వక్రియాసు ప్రథమం తస్య పూజ్యమానత్వాత్. గౌరీశంకర లక్ష్మీనారాయణవివాహయోరపి వినాయకస్యాదా నిర్విఘ్న పరిసమాప్త్యర్థం పూజితత్వాత్ ఇతి. తత్రాహ భాగవతః. ఆస్మద్విఘ్ననిరాసాయ వినాయక స్సేవ్యతా మస్మాదిభిః, స్వవిఘ్ననిరాసాయ స వినాయకః కఙ్క్షదన్యం సేవేత. స చాస్య ఈశ్వరో విష్ణురేవేత్వాహ - వినాయకేతి. వినాయకస్య అభ్యవహృతి క్రియాయాం యో విఘ్నః తస్యాయం నివారకః. కించాయం వినాయకః భగవద్దాసవర్గాను ప్రవిన్యవేత్వాహ - వినాయకేతి. వినాయకానా మయుతస్య అధీశో విష్ణుక్సేనో భృత్యవిశేషః. తేన ఉపసేవితః కల్పే కల్పే ఏకైశో వినాయక ఇతి అనన్త కల్పే వృత్తీతేషు అనన్తవినాయకా ముక్తాస్సన్తః భగవన్తం సేవన్త ఇతి అయుతపదనిర్దేశః. (అ)

వినాయక కరాభారా స్పృశితశ్రీస్వయం వృతః

వినాయకైకరదన చ్ఛేదశాన్త సుదర్శనః.

117

నను లక్ష్మీగాణపతిరితి కఙ్క్షిద్గణపతిరస్తి. తేన చ సముద్ర మథనే సముద్రాదుమ్భతా లక్ష్మీరపహృతా. తదర్థం విష్ణోర్వినాయకస్య చ మహాన్ సజ్గరోభూత్. తత్ర చ విష్ణుః పరాజితః. తతో మహతి కాశే అతిక్రాన్తే కరుణయా లక్ష్మీర్విష్ణవే పునర్దత్తేతి కాచన కథా శ్రూయతే. తస్యః కా గతిరితి శంకాయాం మృషైవ గతిరితి మనసి కృత్య నిశ్చయ మాహ - శ్రీర్దేవీ సముద్రా దుత్థితా సతీ పట్టాభిషిక్తా గజైః తత్ర గజత్వావిశేషా ద్విినాయకేనాపీత్యాహ - వినాయకేతి. కరశ్శుష్ణా తథా స్పృశిత యా క్రియా చ భగవాన్ స్వయం వృతః. దేవతాన్తరనిషేధ పూర్వ

కమితి భావః. ఏతచ్చ సర్వజేణోక్తం భాగవతే. “కృచిచ్చిరాయుర్నహి శీల మజ్గళ”మిత్యాదినా. అనేన లక్ష్యస్వయంవర ఏవ విహితః. న తు రాక్షసవిధిర్బలాదాహరణరూప ఇతి ప్రాగుక్తకథాయా ఆసత్యత్వం నూచితమ్. ప్రసక్తాంతరే విష్ణువినాయకయోరాసీ త్యజ్గర ఇత్యాహ. వినాయకస్యైకస్య రదనస్య ఛేదేన కాంతం శమం ప్రాప్తం సుదర్శనం యస్య స తథోక్తః వినాయకే త్యక్తుం భగవతా సుదర్శనే గృహీతే సతి శబ్దర విరించ్యాదయో విష్ణుం శరణం జగ్ము స్తతశ్చ కరుణయా సుదర్శనస్య అహోమత్యేన చ వినాయకస్యైకం రదనం సుదర్శనేన భగవాంశ్చిచ్ఛేద. తతశ్చబ్దరాదయో ముదితా అసన్. వినాయకస్య చ గర్వః పరిహృతః. ఏకదస్తశ్చ వినాయకోఽభూదితి భావః. (౨)

వినాయక సముద్గ్రీతో వినాయక వరప్రదః

వినాయక పరిత్రాతా వినాయక భయావహః 118

తస్మిన్నేవ యుద్ధప్రసక్తే రదనచ్ఛేదానంతరం వినాయకేనాయం స్తుతః. తస్మై చానేన పరోదత్తః బహుభోజనరూపః. తక్షాచ్యయం రక్షితవాన్. సుదర్శనకరం విష్ణుం దృష్ట్వా భీతశ్చ వినాయకః. యద్వా నృసింహవతారే విష్ణోరస్మాదగ్గజాననస్య భీతిరుచితేతి భావః. (౪)

వినాయక శరణ్యాజీ - ర్విినాయక శుభప్రదః

వినాయకోదరస్థాగ్ని జ్వాలావర్ధనమూరుతిః 119

రక్షకత్వాదేవ వినాయక ఏతస్య చరణ శరణం గత ఇత్యాహ - వినాయక శరణ్యాజీ. రితి. కుతోస్య శరణ్యాత్వమత ఆహ - శుభప్రదత్వాదితి. బహున్నభక్షణ మప్యస్య విష్ణ్వనుగ్రహదేవేత్యుక్తమ్. తమేవానుగ్రహం దర్శయతి - వినాయకేతి. జఠరాగ్నిం తస్య ప్రదీపయతి అంతస్తి తత్వాదితి భావః. (3)

విశ్వజన్తూ దరాగ్న్యత్నా విశ్వాన్నప్రతిపాదకః

విశ్వస్ఫురాపుణ్యగ్ధో విద్యుత్త్వ త్విష్వసద్రసః. 120

జఠరాగ్నిరపి స ఏవ తస్య సర్వేషాశ్చేత్యాహ - విశ్వజన్తూదరాగ్న్యత్నా. “అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః”

ఇతి గీతా. ఏవమన్నపచనస్య విష్ణుకృత్యత్వం దర్శయిత్వా అన్నదానస్యా
ప్యాహ - విశ్వాన్నప్రతిపాదక ఇతి. నను ప్రీహ్యదయో జలఞ్చప్రాణినాం
జీవనమ్, తత్ర ప్రీహ్యదీన్ పృథివీ దత్తే, జలఞ్చ విద్యుత్త్వదాదయ ఇతి,
భూజలభూతయోరేవ విశ్వాన్నప్రతిపాదకత్వం, నత్యేశ్వరస్యేత్యత ఆహ -
విశ్వమృరాయాం పృథివ్యాం యః “పుణ్యో గన్ధః పృథివ్యా” ఇతి
గీతావచనాత్. తథా యచ్చ విద్యుత్త్వమృషే జలేరసోఽస్తి ప్రాణా
ధార భూతః స ఈశ్వర ఏవ. పుణ్యో గన్ధోఽస్తి ప్రీహ్యది జన్తోదయహేతుస్స
ఈశ్వర ఏవ

విరోచనలసద్రూపం వియచ్చబ్దో విశేషద్భృతిః

విరోచనసఖస్సర్వో విధుజ్యోత్సాన్నివికాతపః.

121

న కేవలం పృథివీజలయోర్గర్భరసావేవ భగవాన్, కిన్తు తేజఆదిషు
యద్రూపాదికం తత్సర్వం భగవానేవేత్యాహ - సప్తదశనామభిః. అగ్ని
భాస్వరం యద్రూపం వియతి యశ్చబ్దః విశేష మేరౌ యా భృతిః దైర్యం,
విరోచనసఖో వాయు స్తస్మిన్ యః స్పర్శః, విధా చన్ద్రో యా జ్యోత్సాన్ని
వివిధాః కాః ద్యుతయో యస్య స విక స్సూర్యస్తస్మిన్ య ఆతిపః
తత్సర్వం భగవానేవ. “జ్ఞానమాత్మని భా నూర్వే చన్ద్రో జ్యోత్సాన్ని చ
భే భవని” రితి స్మృతిరితి భావః. (౬)

విషశేవధిగామిభ్యర్థం విశ్వజ్ఞానం వివిత్సుఖమ్

విశ్వమజ్గళమాజ్గల్యం విశ్వపూరుషపౌరుషమ్.

122

యచ్చ సముద్రే గామిభ్యర్థం, విశ్వేష్యత్మసు యత్ జ్ఞానం, వివిది
ఆత్మనేత్రరి యేత్సుఖమానందః, సర్వేష్యపి మజ్గళేషు యన్మాజ్గళ్యమ్, సర్వే
ష్యపి పురుషేషు పరశురామాదిషు యత్పౌరుషం తత్సర్వం విష్ణురేవ. (౭)

విశ్వమృరాక్షనూ విద్యుద్రుచి - ర్విక్రాంతవిక్రమః

విద్యుత్త్వదుదయో విద్యుద్భజ్గో విధువిభేదనః.

123

భువి యా త్సన్ధిః విద్యుతి యా రుచిః, విక్రాన్తేషు యో విక్రమః,
తదేతత్సర్వమిశ్వర ఏవ. ఈశ్వరస్య సర్వాత్మకత్వాదితి భావః. భగవన్మా

యాకార్యత్వాచ్చ సర్వస్య, శమ కారణం యత్రప్రకృతికం తత్రప్రకృతికం
కార్యం భవతితి నిమమాత్ యథా గజాద్గజో జాయతే, మనుష్యాన్మనుష్యః
పృథ్వాద్వృక్ష శ్చేతి అతః కోత్ర విష్ణుమాయావ కాశోఽత ఆహ - విద్యుత్త్వ
దుదయ ఇతి. వసంతే గ్రీష్మే చ నిర్మలం తావద్గగనం సర్వస్య ప్రత్యక్షమ్.
వర్షర్తా ప్రాప్తే తత్ర అకిప్తాస్తేషా జాయంతే నైతే మేఘా మేఘజ్ఞాతాః
కారణస్య మేఘస్యాదర్శనాత్. తస్మాదయం మేఘోదయో విష్ణుమాయై
వేత్త్యాహ - విద్యుత్త్వదుదయ ఇతి. విద్యుత్త్వతాముదయో యస్మాత్స
ఇతి విగ్రహ ఏవ ముత్తరత్రాపి. మేఘానాం సన్నికర్షా ద్విద్యుతో జాయ
ంతాం నామ - తాసాం క్షణభంగురత్వస్తు మాయయైవేత్త్యాహ - విద్యుద్విభజ్ఞ
ఇతి. విధోశ్చంద్రిస్య విభేదనం విభేదః పృథ్విక్షయకృతో భేదః యస్మాత్స.
అయమాశయః ముద్గరప్రహరఘటప్రధ్వంసయోర్యథా న నియత ప్రకృతి
కత్వం, తథావిద్యుద్భజ్ఞ విష్ణుమాయాదీనాశ్చేతి.

వికమ్పనో విషాది సన్నివృత్తి - ర్వివిత్పతిః

వినివృత్తి - ర్విప్రవృత్తి - ర్విభావగుగతి - ర్విదః. 124

వేర్వాయోః కమ్పనాని యస్మాత్స వికమ్పనః. విషనిధేస్సముద్రస్య
సమ్యక్ నివృత్తిర్వేలాసకాశాదితి భావః. యస్మాత్స విషనిధి సన్నివృత్తిః
విభావసో న్యూర్యస్య గతిర్యస్మాత్స విభావసుగతిః. అత్ర “మేఘోదయ
స్సాగర సన్నివృత్తి రిందోర్విభేద స్ఫురితానివాయోః. విద్యుద్విభజ్ఞోగతి
రుద్గరశ్చే ర్విష్ణోర్విచిత్రాః ప్రభవంతిమాయా” ఇత్యనుసంధేయమ్. నను
విద్యుత్ప్రవివృత్తి సముద్రనివృత్త్యాదీనాం విష్ణుమాయాహేతుకత్వముక్తమ్.
విష్ణోః ప్రవృత్తినివృత్తిః కో హేతురితి శక్త్యాం - తస్య న క్వచి
త్ప్రవృత్తి ర్నాపి నివృత్తిః, పూర్ణత్వాదిత్యాహ - వినివృత్తి ర్విప్రవృత్తి
రితి, సముద్రమథనాదివ్యస్య ప్రవృత్తి దర్శనస్తు మాయయైవేతి భావః. అత
ఏవ యే పరమాత్మ తత్త్వవిదస్తే ఏనం సేవంతే. పతిం భార్యావ - త్రప్రభుం
భృత్యరచ్చేత్త్యాహ - వినివృత్తిరితి. విం పరమాత్మానం విదస్తీతి వివిదస్సా
త్త్వజః, తేహపృతిః ప్రభుః, కిన్తేహమేతత్సేవయా ఘమత ఆహ - విక
ఇతి. విం పరమాత్మానం దదాతీతి విదః “మోక్షమిచ్ఛేజ్జనార్దనా” ఇతి
స్మృతేః. మోక్షస్య పరమాత్మత్వాచ్చేతి భావః. న చ విముక్తిద ఇత్యనేన
పునరుక్తిః, మోక్ష స్వరూపజ్ఞాపనాయ నాము ఏతస్య అవశ్యకత్వాదితి (౬)

విశ్వాధికో విటవరా త్యుచ్చితో విటధారయః

విటేంద్రో విటరాట్పుజ్యనిలయో విటవర్ధనః.

125

నను మేఘోదయాదయో మాయావిష్ణోరేవేతి కో నియమోఽత
ఆహ - విశ్వాధిక ఇతి. న హి విశ్వాస్తఃపాతి నాం బ్రహ్మాదీనాం జీవానా
మ్మాయా భవతుమర్హన్తి. తేషామేవ మాయాపరతంత్ర్యా త్క్రిస్తు విశ్వా
ధిక స్తేశ్వరస్య విష్ణోరేవేతి భావః. కింపు “అస్తర్భహిశ్చ తత్సర్వం
వ్యాప్య నారాయణస్థిత” ఇతి “ఊర్ధ్వఞ్చ నారాయణః అథశ్చనారా
యణః అస్తర్భహిశ్చ నారాయణ” ఇతి చ శ్రుతే ర్విష్ణురేవేశ్వరః. దర్శిత
శ్రుత్యర్థ నిర్ధారణాయ భగవత ఊర్ధ్వాధోస్తర్భహి ర్వాప్తిం స్ఫుటయితుం
నిదర్శనతయా సముద్రమథసప్రసజ్జమాహ - తత్రమందర భ్రమణక్షమ మాకార
మాహ - విటవరాత్యుచ్చిత ఇతి. విటవరాశ్శ్రోర్హిమవతో వా ఆత్యు
చ్చితః ఆత్యున్నతః. అథశ్చనారాయణ ఇత్యేతదాహ - విటధారయ ఇతి.
మందరస్యాధో భగవాన్కమరూపేణ వర్తమానస్తం ధరతి. సోపి మందరో
భగవానేవేత్యాహ. విటేంద్ర ఇతి. మందర ఇత్యర్థః. యద్వా విటేంద్రో
మేరురేవ. “మేరు క్షిఖరిణామహ” మితి గీతా. గీతాసు హి ఉత్కృష్ట
ముత్కృష్టముదార్థం కణ్ఠతో భగవద్రూపేణ ప్రతిపాద్య తస్మిన్నానాం
సర్వేషామపి “విప్రభ్యాహ మిదం కృత్స్న మేకాంశేన స్థితో జగ” యితి
సామాన్యేన భగవద్రూపత్వం ప్రతిపాదితమ్. తతశ్చ మేరువన్మందరోపి భగ
వానేవేత్యర్థసిద్ధమ్. ఊర్ధ్వఞ్చ నారాయణ ఇత్యేతదాహ - విటరాట్పుజ్య
నిలయ ఇతి. మందరస్య శృంగే తదాధారతయా స్థితః అస్తత్వాప్తిమాహ -
విటవర్ధన ఇతి. వాసుకి కర్షణాన్మందరస్య మధ్యే త్తయే సతి తదస్తః ప్రవేశ్య
మందరదార్ధ్యం వర్ధితవానిత్యర్థః. (౬)

విషరాణ్మథనో విద్యుత్సురస్కరకుణ్డః

విటకూటాక్రాంతభుజో విషద్రేంద్రోవికర్షణః.

126

బహిస్తద్వాప్తిమాహ - విషరాణ్మథన ఇతి. మందరస్య బహిస్స్థిత్యా
సముద్రం మథితవానిత్యర్థః. తన్మథన సామయిక భగవదాకారవైభవం భక్త
బుద్ధ్యారోహసౌకర్యాయ వర్ణయతి. విద్యుతావివ స్ఫురతీ మకరకుణ్డలే

యస్య సః మధనసంరంభాత్కుణ్డల చలనమితి భావః. భుజైర్విటస్య మస్త
రస్య కూట శ్చిఖరం ఆక్రమ్యః, ఉర్ధ్వస్థితేన విష్ణునా భుజైర్మందరకూటో
ధృతః, పతనభయాదితి భావః. విషద్రోణో వాసుకిస్తస్య వికర్షణః విశేషేణ
ఆకర్షణకరః. (౪)

విష్ణురద్యుజసన్దోహ పర్యాయాక్రాంతమందరః

విధ్వనత్కరసాహస్ర భర్తితార్కకరోత్కరః.

127

విష్ణురతా భుజసన్దోహేన పర్యాయేణ క్రమేణాక్రాంతః మందరో
యస్య సః, దక్షిణకరైస్సరాకర్షణే వామభుజా మందరం వేష్టయన్తి.
వామకరైరాకర్షణే తు దక్షిణభుజౌ ఇతి పర్యాయశబ్దార్థః. అస్య చ తదా
సహస్రం కరా ఆసక్తా. తే తు కరా న సూర్యకరవదలత్కై కృతయః కిన్తు
సూలతయా లత్కై ఏవ. అతఏవ సూర్యకిరణ సహస్రమేతత్కర సహస్రేణ
నిర్జితమేవ. తస్మాత్సూర్యవదయం సహస్రకర ఇతి వస్తుం న శక్యమితి భావః.
యద్వా విష్ణోర్భుజసహస్రే సూర్యస్య సహస్రకిరణాః పతితాస్సంతః తేషాం
శ్యావప్రభయా స్థితాత్మాదుణప్రభా బభూవుః ఇత్యాహ - విధ్వనదితి.
కరచలనాత్కృణ్ణుణచలనమితి భావః. యథా హుక్కారేణ శత్రుం భర్తు
యతి - తథా కింకరణధ్వనినా సూర్యకిరణ సహస్రమితి ధ్వనిః. ఉత్కరస్స
మాహ స్సహస్రమితి యావత్. (౨)

విచలత్కచ బృన్దాభ్రమాలాఞ్జనవపుర్ధరః

విస్తీర్ణవళిమద్రక్తకణ్ఠో విమృదితగ్రజః.

128

విచలతీకచానాం బృన్దమభ్రమాలేవ యస్య తత్తథోక్త మజ్ఞానో
భూధర ఇవ వపుర్దేహః తస్య ధరః ధర్తా అజ్ఞానాదివన్నీరే ఉన్నతే చ
భగవద్వపుషి కాదమ్మినీవ త్రుచాఘశ్చలతి మదనసంరంభాదితి భావః.
విస్తీర్ణవళియోఽస్య సస్థితి విస్తీర్ణవళిమాన్. రక్తః రాగవాక్ కణ్ఠో యస్య
సః. విమృదితా స్పృహో యస్య. (౨)

వివలత్పృథులశ్రోణి - రివిరణస్మణికి జ్ఞానః

విభ్రస్యమార్ఘ్యకాశేయో వివిధద్రుగుమాప్లుతః.

129

పుడులోఁగి స్యత్రోజిదేహో విశేషేణ వల్లలే కప్పులే. మణిమయాని
కజ్జ-కాని చ విశేషేణ రణన్తి శబ్దాయస్తే. ఊర్ధ్వకాశేయశ్చ నిభిశ్శక్తి
భిష్టో భవతి అంసనలాదితి భావః. దేవైరిస్త్రిసుప్తవివృట్టిః కృతా. యద్వా
క్షకపాశకలాని దేవతీరువు ప్పాణి మథనసంరమ్భానురేక సర్వత్రపతితాని. (౪)

వివిధస్వరసమూర్త మశ్శుగీతవినోదః॥

విషధీస్యకరోదఞ్చత్పయః క్షాలితసత్పదః.

130

యథా వల్లభ్యః క్షీణమథనారమ్భే ఆయాసానుదయాస్మనోహరిం
గాయత్ర్యో మధ్వస్యై తద్వచయం యావన్మథనమపి గాయతి. ఆయాసాభా
వాదిత్యాహ - వివిధేతి. వివిధైస్సప్తభిస్సర్వైస్సమృద్ధైః మజ్జునా మనో
హరణ గీతేన వినోదయ త్యాత్వాన మన్యాన్వా తథోక్తః. సముద్రశ్చస్య
పాదారవిందం కరతుల్యతరజ్జైః పమసామౌళయతి మథనత్వోభాదితిభావః (౨)

విభ్రమాక్రాంతవిబుధ వల్లసేదృష్టిమానసః

విస్ఫురణానవిభవ ధ్వస్తపరాప్రది కశ్మలః.

131

విభక్తైర్విలాసైరాక్రాంతాని నిబుధవల్లసీనాం స్వర్గాభీరాజ్ఞనానాం
 దృష్టయో మానసాని చ యస్య సః వల్లవ్యో సో పయోమథనసమయే దర్శ
 నీయవిభీనూ భవంతి. కిముపన్వీబాధవల్లవ్యః. తాసామపి మనోగృష్టిసాక్షీ
 విభక్తాస్త్యేత్యహో అస్య విభక్తమ ఇతి భావః. యథా భువి, తథా దివ్యపి
 కామధేనుపయోమథనార్థావల్లవ్యస్సంతి బోధ్యమ్. విస్మరతో హాసస్య
 విభవేన ధృష్టే సర్వస్య అదేక్షుః కల్పలే యస్య స తథోక్తః. భగవద్ధా
 సామృత పానాత్పరోచ్ఛిదిశ్చ త్యక్తకళ్ళరౌ బధూవతుః. (౨)

విధువక్రస్థితిజ్యోత్సాహ వర్ధిశక్తిరవారిధిః

విశిఖా పాఠనిహాన లక్ష్మీచిత్తో వినోదభాక్.

132

అలక్ష్మ్యద్విజం స్మితమ్, కిష్కిల్లక్ష్యద్విజమ్ నా సితమితి వివేకః. తత్ర హాసో వర్జితః. స్మితమాహ - విద్ధితి యథా చస్త్రే ఉదితే తస్య జ్యోత్సనయా సముద్రో వర్జితే తథా విష్ణుముఖచస్త్రే దృష్టే సతి తస్య స్మితేన

క్షీరాద్ధిర్వర్ణత ఇత్యర్థః. అనేనాబ్ధేరపి గుణాధానముక్తమ్. మథనసమయే లక్ష్మీః క్షేత్ర్యత ఆహ-విశిష్టాదివాసాన్తే ర్నిహతం లక్ష్మ్యైః సమీపస్థాయా ఇతి భావః. చిత్తం యస్య సః. సర్వమపీదం వినోదాయైవేత్యాహ వినోదభాగితి. (3)

విశ్వావస్వాదిగన్ధర్వ గీయమానగుణోహితః

విధిరుద్రేంద్రకలిత జయశబ్దో - విషార్దనః.

133

తదానీం విశ్వావస్వాదయో గన్ధర్వా ఏతస్య గుణాక్ కర్మాణి చ గాయన్తి. విధిరుద్రేంద్రాస్తు జయ జయేతి శబ్దముద్గిరన్తి. ఉత్సాహవర్ధనాయేతి భావః. ఏవం భగవతా సముద్రే మధితే సతి యుభోఽభవత్సాగరః. యో న పూర్వం దేవాసురైః ఊభయితుమశక్యః సాగరః ఊభో జలఊభ ప్రయుక్త ఏవేతి విషార్దన ఇత్యుక్తమ్. (3)

విశ్రాణనగుణాక్రాంత కామధేనుసురద్రుమః

విబుధద్యివసజ్జాగ్రన్త గతిగామీభర్యసద్గుణః.

134

నను మథనాత్పయసి యుభే సతి నవనీతం జాయతే. ప్రకృతే పయః ఊభాత్క్రిములమాసీదత ఆహ - కామధేనుః కల్పవృక్ష విరావత క్షేతి త్రయం తావజ్జాతమ్. ఏతేషాం కారణస్తు భగవానేవ. తస్య గుణాశ్చ ఏతేషు సజ్జాగ్రముణీయాః. కారణగుణానాం కార్యే సజ్జాగ్రముణిన్యా యాత్. ఏవం స్థితే కస్మిన్కార్యే కో గుణస్సజ్జాగ్రన్త ఇత్యత ఆహ - విశ్రాణనేతి. కామధేనుసురద్రుమయోరేతస్య బౌదార్యం సజ్జాగ్రన్తమ్ గతే తు గతిగామీభర్యం సజ్జాగ్రన్తమితి. అత్ర సమవాయీ కారణగుణా నామేవ కార్యే సజ్జాగ్రన్తి ర్న తు నిమిత్తకారణగుణానామితి తార్కిక సమయ విరోధః ప్రతిభాతి. తథాపి న సోత్ర ప్రసరతి. మాయాయాం సర్వసమ్భవాదితి. (అ)

విధుమణ్డలసజ్జాగ్రన్త ముఖకణ్డప్రభాకరః

విబుధాశోవ సజ్జాగ్రన్త వైశద్యవిశదశ్రవాః.

135

అస్య ముఖపద్మే యా కాన్తిస్తస్య తేజ ఏవ చన్ద్రమణ్డరే సక్తాస్తః
అనేన విధుముఖయో మహాహతార తమ్యమితి సూచితమ్. ఏతస్య కీర్తే
ర్యద్యైశదవ్యం శుభత్యమస్తి తదప్యైత్త్యవసి సజ్జాన్తమ్. విశదశబ్దోత్ప
నిర్దోషత్యవాచీ విస్తీర్ణత్యవాచీ వా. (౨)

విబుధాహార సజ్జాన్త మాధుర్యమధురాధరః.

విబుధక్షితి వామాక్షీ క్రాన్తసౌందర్యనిగ్రహః. 136

మధురే ఏతస్యాధరే యన్మాధుర్యం తదమృతే సజ్జాన్తమ్.
యదేతస్య నిగ్రహే సౌందర్యం తదప్సరస్సు సక్తాన్తమ్. విబుధక్షితిస్సర్వః.
వామాక్ష్యస్త్రైయః. (౨)

విషరత్నోపసజ్జాన్త తేజా విశ్వప్రమాణదిత్

విశ్వవ్యవస్థాసన్ధాతా విశ్వసజ్గిహ నిగ్రహః. 137

ఏతస్య తేజః కాన్తుభే చిన్తామణౌ వా సజ్జాన్తమ్. కథం దేవా
సురై రతుభితస్సాగర ఏకేన విష్ణునా తుభిత ఇత్యత ఆహ - విశ్వప్రమాణ
దిత్. సముద్రజలస్య సర్వస్య చ యద్యత్ప్రమాణం తత్సర్వమయం వేద.
న త్వన్యే. తతశ్చ లక్ష్యవిద్భిః ప్రయుక్తశ్శరో యథా లక్ష్యం త్తోభయతి,
తద్వత్ప్రమాణజ్ఞేనానేన కృతం సర్వం ప్రమేయం సఫలమ్భవతి. న త్వన్య
దితి భావః ప్రమేయం కార్యమ్ కథమస్త్రేవ ప్రమాణవిత్త్వమత ఆహ -
విశ్వవ్యవస్థాసన్ధాతేతి. సర్వేషామపి భూతానాం భౌతికానాం లోకానాం
వ్యవస్థా అనేనైవ కృతా. అతస్సర్వస్య ప్రమాణమయం వేద. అతఏవ
సర్వస్య నిగ్రహానిగ్రహయోరయమేవ శక్త ఇత్యాహ - విశ్వేతి. సజ్గి
హోఽనుగ్రహః. (౪)

విషరాత్చీకరరాక్షు చిత్రితాకారపుష్కరః

విషాక్షేద్యో విషాదాహ్యో విషధి - ర్విషనాశనః. 138

నను సముద్రమథనసమయే కిమయం తుభితోద్వేల సాగరతరంగకర
పరమ్పరాభిః పరిభూత ఇత్యత ఆహ - విషరాడితి. విషరాడపామ్పతి

స్తస్య శీకరాణామేవ ఋక్షాణాం నక్షత్రాణామేషున బృద్ధేన చిత్రితమల
జ్యోతిష్. ఆకార ఏవ పుష్కరం గగనం యస్య సః యథా గగనస్య
నక్షత్రైః. న కాపి త్కతిః ప్రత్యుతాలజ్యోతిస్తథా. శీకరైర్విష్ణుదేహస్యే
త్థ్యైః. అత ఏవాయం విషే జలేన అక్షేద్యః క్షేదయితమశక్యః. నను
సాగరా దుత్థితేన కాలమాటేన కృతోస్య పరిధన ఇత్యత ఆహ - విషా
దాహ్య ఇతి. తత్ర హేతుమాహ. విపధితి. యస్మాద్విషమానీ త్వసముద్ర
తశ్చర ఏవ. “సరితాం సాగరోస్యహ”మితి గీతావచనాత్. సముద్రగతం
మాలిన్యమేవ హి విషం, తేన కథం సముద్రస్య త్కతి స్సాన్నిధితి భావః.
యస్మాదుత్థరణాదిభిర్బుక్తమపి విషం నిర్వీర్యమృతతి తస్య కథం విషా
త్పరిధన ఇత్యాహ - విషనాశన ఇతి. భిక్తానామితి భావః. (౫)

విశ్వమాతృస్మరోక్తేషో విశ్వమాతృస్వయంవృతః

విశ్వమాతృకటాక్షాళి పీయమానపదాన్బుజః.

139

సముద్రమథనప్రసక్తాత్త దుత్పన్న లక్ష్మీస్వయంవర సామయిక భగ
వచ్ఛృంగారమాహ - భ్యాత్పబుద్ధిసౌకర్యాయ. భగవంతం విహాయ సముద్రం
గతాయా లక్ష్మ్యైః పునరుత్థానంకథ మిత్యత ఆహ - విశ్వమాతృస్మరో
క్తేష ఇతి. మదన శరద్ధితాయా స్తస్యాః పునర్భగవ ద్వరణార్థ ముత్థాన
ముచితమితి భావః. స్మరోక్తేష కార్యమాహ - విశ్వమాతృస్వయంవృతఇతి.
తస్యా భగవతి ప్రేమాతిశయమాహ - విశ్వమాతేతి. విశ్వమాతా లోక
జననీ గమా, తస్యాః కటాక్షారేవాభిర్బుక్తమరైః పీయమాన మత్యన్తాసక్త్యా
దృశ్యమానం ఆస్వాద్యమానం పదమేవాముజం యస్య స తథోక్తః.

విశ్వమాతృ సమానాత్నా విశ్వమాతృ పరీక్షితః

విశ్వమాతృ స్మితాహారో విశ్వమాతృపదాజ్జితః.

140

వస్తుతో లక్ష్మీనారాయణయోర్న కోపి భేద ఏకత్వాతత్త్వదిత్యాహ -
విశ్వమాత్రా సమానః ఆభిన్నః ఆత్మా స్వరూపం సచ్చిదానందాత్మకం
యస్య స తథోక్తః. విష్ణురేవ పరితత్త్వ మిత్యఘనంశో లక్ష్మ్యైవ పరీక్ష్య
నిర్ణీతః. అతో నాస్మా స్వాగ్రహః కార్య ఇత్యాహ భాగవతః. విశ్వ
మాతృపరీక్షిత ఇతి. అనేన యదర్థం సముద్రమథనమత్ర వర్ణితం, తత్ఫలం

విష్ణుపరతత్త్వ నిర్ణయరూపం దర్శితమితి బోధ్యమ్. యథాలక్ష్యైః విష్ణోః ప్రీతి స్తథా విష్ణో ర్లక్ష్యమపీత్యాహ - విశ్వమాత్మస్మితాహార ఇతి. విశ్వ మాతు స్మిత మమృతాదప్యధిక స్వాదమితి భావః. తదేవాహారో యస్య సః, స్మితేన లక్ష్యస్మిన్ ప్రసాదమనుమీయ పీతామృతవద్భుజం తుష్యతీత్యర్థః. తత్రప్రసాదైక ప్రవణతామాహ - విశ్వమాత్మ పదాజ్ఞితః. విశ్వమాతుః పదాభ్యామజ్ఞితత్త్వహితః వక్ష సీతి భావః. (౪)

విశ్వమాత్మకలాభూహో విశ్వమాత్రధరస్పృహః

విశ్వాద్విభోరోజకుమ్భ నాభిలేపాయితాకృతిః. 141

విష్ణోస్సైస్సభూషణమిత్యాహ - విశ్వమాత్రైవ కలా చంద్రరేఖా భూహో యస్య సః. కుతస్తాం వక్షసి భూషణత్వేన ధృతవాసత ఆహ. విశ్వ మాత్రధరస్పృహ ఇతి. వక్షోగతకాంతాధరవాసస్య సులభత్వాదితి భావః. యథాలక్ష్యైర్విష్ణువక్షసి శేలే తథా విష్ణురపి లక్ష్యవక్షసీత్యాహ. విశ్వాద్విభ కేతి విశ్వాద్విభకాయారమాయా ఉరోజకుమ్భయో రాభిలేపాయితా కస్తూరీ లేపతుల్యా ఆకృతిర్యస్య సః. (3)

విశ్వమాత్మముఖామౌభజ కస్తూరీతిలకద్వయః

విశ్వమాత్మశిరోజ్ఞాఘ మేఘమణ్డలభృత్కరః. 142

విష్ణోర్ద్వయస్మి లక్ష్యే ముఖకమలే కస్తూరీ తిలకవల్లగతి. విష్ణోర్ద్వయత్వా త్తద్వయేరపి నైల్యమత్రోత్ప్రేక్షితమ్. దృశేతి టాబంతః. భగవానయం లక్ష్యైః కేశపాశం మేఘబృందమివ కరేణ బిభర్తి. స్ఫుర్భసాఖ్యమనుభవతు మితి భావః. (౨)

విశ్వమాత్మకుచోర్ద్విధ్ర విశ్రాంతాద్భృతవారిదః

విశ్వమాత్మముఖానజ్ఞా చంద్రిమణ్డలమానదః. 143

రతిశ్రమాపనోదాయ లక్ష్యై వక్షోరుహాయుగళే అతీవ సంక్లిష్టత్వా దద్వితీయాయ మానే శయానోయం భగవాన్ ఆకాశగమనతత్తద్దేశ ప్రవ ర్షణప్రయుక్త శ్రమాపనోదాయ పర్వతేశయానో విచిత్రమేఘ ఇవ భాతి.

తాకికమేఘస్య విష్ణుసామ్యం నక్తమయుక్తమిత్యుద్భుత శబ్దప్రయోగః. విశ్రమ్య చ తత్ర భగవాన్ శన్తైరున్మీల్య నయనే తస్యా ముఖచంద్రమా లోక్య అహోనిష్కళంకోయం చంద్రబిమ్బ ఇతి బహుమానయతి. మానం సన్మానం దదాతీతి మానదః. (౨)

విశ్వమాతృముఖామౌజ పీయమానా ధరామృతః

విశ్వమాతృభుజవ్యాజి చమ్మకస్రగ్లసద్గళః. 144

న కేవలం లక్ష్మ్యై అధరే విష్ణోస్సప్తహా కిన్తు విష్వభరే లక్ష్మ్యై అపి అతః స్వోపరిశయాన శ్రీనారాయణాధరామృతం లక్ష్మీర్ముఖకమ లేన భృశమ్మిబతి. అపి చ భుజాభ్యాం విష్ణోర్గళమాలింగతి తదానీళ్ళు భగవతోరచ్ఛమ్మక మాలయైవ అలబ్ధ్యుతో భాసతి. (౨)

విశ్వమాతృకుచద్వంద్వ పీడితోరస్థలస్రజః

విశ్వమాతృదృశాభృజీ పీతహృత్పద్మ సద్రసః. 145

కిచ్చ లక్ష్మీస్సవయం గాఢమాలింగతి విష్ణుమిత్యాహ - విశ్వమా త్రితి. విశ్వమాతుః కుచద్వంద్వం పీడితా ఉరస్థలస్రజో మాలాయస్య స తథోక్తః. స్రజీతి టాబస్తశ్చబ్రుః. విశ్వమాతు దృశాభిరేవ భృజీభిః పీతః హృత్పద్మే సన్ వర్తమానః రసః ధైర్యరూప అనవో యస్య స తథోక్తః. లక్ష్మీకటాక్షనిహతస్య విష్ణోః కా నామ ధైర్యకథేతి భావః.

విశ్వమాతృకపోలాన్తః ప్రతిబిమ్బిత సన్ముఖః

విశ్వమాతృముఖామౌజ ప్రతిమాభృత్కపోలకః. 146

కస్మింశ్చిద్భస్థనవిశేషే ఉభయాయుఖ సన్నికర్షే భవతి సతి తదా నీం లక్ష్మ్యైం కపోలే భగవన్ముఖం ప్రతిఫలితమ్. భగవత్కపోలే చ లక్ష్మీ ముఖం ప్రతిఫలితమ్. కపోలయోరాదర్శతుల్యత్వాదితి భావః. అనేనాన యోర్దామృత్యం సమీచీన మితి ధ్వనితమ్. (౨)

విశ్వమాతృశిరవోభూమా కుక్కురశ్వేతితాననః

విద్రుమిన్మృతపమాన న్నాసికాహక్తికాధరః.

147

అథం జఘ్నుతుం భగవంతం మామేతి నిషేధం లక్ష్యం శిరః కమ్పనం మన్వంత్యం తదీయశ్రవణాగ్రగత వజ్రమణిఖచిత తాలస్కుసలన ప్రయుక్త శోభాభావధాన్యగమన్మఖం శ్వేతమాసీత్. తతశ్చనక్షర్ణ హితే లక్ష్యధరే భగవతా తదానీం భగవదధరః దృరాగమణిప్రభా సమ్మ రాగ్లక్ష్యే నానాగ్రావలమ్బి ముక్తాఫం ప్రసమవదరుణమాసీత్ ఇతి తస్మాద్యుమ్. (౨)

విశ్వమాతృశిరస్సగీ శ్చిష్టగజ్జాకృతాన్లనః

విశ్వమాతృశిరస్సగీ శ్చిష్టగజ్జాకృతాన్లనః

148

భగవతి లక్ష్యమూర్ధాన మాఘాతవతి సతి ఉత్పేక్షితే భాగవతః. విశ్వమాతు శ్చిరసి యా సోరీ శ్చిష్టగజ్జా యమునయాసక్తా గజ్జా అతిశయోక్త్యా ఇత్యంతః కేశబుద్ధసద్గతా సీమన్తపీఠః తస్మాం కృతః అష్టక సాన్నినం యేన స కథోక్తః దృశేతి భావః. అథవిశ్వమాతు ద్దృగన్తానా మాధయాక్షణంబలా ఉత్తరాధరా ద్విసా యస్య స తథోక్త శ్చుక్కునసమయే ఇతి భావః. (౨)

విశ్వమాతృశిరస్సగీ శ్చిష్టగజ్జాకృతాన్లనః

విశ్వమాతృశిరస్సగీ శ్చిష్టగజ్జాకృతాన్లనః

149

ఏవమభయో శ్చుక్కునానిజ్ఞవాది స్వవిశేషేషి. సమానకాలే ఉభయో రజ్జుమౌఖా నాసీత్. ఏకస్యాన్త్రుపితత్వాదిత్యాహ - విశ్వమాతుద్దృగమౌఖజయోస్సంజ్ఞోచ మున్మేషిచ్చ దత్త ఇతి. తథోక్తే ఈక్షణే యస్య సః. యదా భగవాన్మేత్రే ఉన్మీలయతి తదా లక్ష్మీర్మీయా సేత్రేనహోచయతి. యదా తు స సేత్రే నిమిలయతి తతా ప్రేమాతిశయాల్లక్ష్మీసేత్రే ఉన్మీలయతి. అతో నైకదా తయోర్వీక్షణవ్యాపార ఇత్యర్థః. యద్వా భగవతస్సూర్యేష్ట సయనత్వాదేకం సూర్యనయనం లక్ష్య సేత్రయాపంకమల మున్మేషయతి. అన్యచ్ఛుచద్దయాపం నిమేషయతి. అయచ్ఛు

భగవాన్ సురతసమృద్ధవశాత్స్వనిశ్శ్వాసవశాద్వాచలితాన్ లక్ష్మ్యై ఆలకాన్
 పునస్సుమికరోతి నైఖేరిత్యాహ - విశ్వమాత్రితి. విశ్వమాతురలకానాం య
 ఆక్షేపశ్చలనం తస్య అసహనా ఇస్తుకలాతుల్యా నఖా యస్య సః. ఆత్రాల
 కానాం తమోమయత్వాదిస్తుకలాతుల్యానాం నఖానాం తదాక్షేపాసహన
 ముచితమితి ధ్వనిః. విశ్వమాత్రలకానామితి కర్తరి ఏష్ఠీ. ఆక్షేపః పరాధవః
 ఇతి తత్రార్థః. నచ నఖానామారుజ్యాత్కథం ఇస్తుకలాతుల్యమితి
 వాచ్యమ్. ఆగ్రనఖానాం శ్వేతత్వ ప్రత్యక్షాదితి. (౨)

విశ్వమాత్రాననాదర్శ వృత్తశ్చిబుక ధృతకరః

విశ్వమాత్రోష్ఠపీయూష పానత్యక్త సుధాఘటః. 150

ప్రణయకలహే చిబుకం ధృత్వా లక్ష్మీం ప్రార్థయతీత్యాహ. విశ్వ
 మాతురాననస్యైవా ధర్మస్య దర్పణస్య వృత్తవదాచర చ్చిబుకం ధరతితి
 చిబుకధృత్ కరో యస్య స తథోక్తః. చిబుకం ధృత్వా ప్రతికూలం
 పుత్రాదిక మనునయన్తి విద్వాంస ఇతి ప్రసిద్ధమ్. తద్వత్సరత ప్రతికూలాం
 లక్ష్మీం విష్ణురపీతి భావః. సుధాయాం లక్ష్మ్యైధరామృత మాధుర్యతుల్య
 మాధుర్యాభావా ద్ధన్వంతర్యవతారే హరిణా సుధాఘట స్త్యక్తఇత్యు
 త్ప్రేక్షతే. విశ్వమాత్రోష్ఠేతి విశ్వమాత్రోష్ఠపీయూష పానేన హేతునా
 త్యక్తసుధాఘటో యేన స తథోక్తః. (౨)

వివశ్చీస్వరజి ల్లక్ష్మీగానమాధుర్యవిస్మితః

విశ్వచూత్మ స్వర్ణలతా వవన్తాయిత విగ్రహః. 151

న కేవలం లక్ష్మ్యై అధర ఏవ మధురః, కిన్తు గానమపీత్యాహ -
 వివశ్చీ వీణా తస్యాస్వరం ధ్వనిం జయతీతి జిత్. తచ్చ తల్లక్ష్మ్యై గానం
 తస్య మాధుర్యేణ విస్మిత స్పృహాత విస్మయః వసన్తయోగేన లతేవ విష్ణు
 యోగేన లక్ష్మీః పుష్పేతి. పుష్పవికసనే వికసనశ్చ లక్ష్మ్యై అనన్త ఏవేతి
 బోధ్యమ్. స్వర్ణలతేత్యనేన వసన్తస్య స్వర్ణలతా. పుష్పజననసామర్థ్యం
 నాస్తీతి వసన్తశతసాదృశ్యం విష్ణుసౌందర్యస్య వ్యజ్యతే. (౨)

విశ్వమాతృ శ్రుతిద్వంద్వ భూషణాయతభాషణః

విశ్వమాతృవచఃపుష్ప మగన్దాపూరితా శయః. 152

ఉ భావిమా రహసి కిమపి మస్త్రయేతే ఇత్యాహ. విశ్వమాతృ శ్రుతి ద్వంద్వస్య భూషణవదాచరితాని భాషణాని యస్య. విశ్వమాతృ ర్వచో రూషేషు పుష్పేషు యో మరద్దః తేన ఆసమన్తాత్పూరిత ఆశయశ్చిత్తం యస్య సః. ఆనోయ్యభాషణైరనోయ్యం హృష్టావిత్కం. (అ)

విశ్వమాతృస్వర్గపుత్రీ భూషితాజ్ఞోవశోభితః

విశ్వమాతృ మనోజ్ఞాంస లక్ష్మీలాలిత సద్భుజః. 153

ప్రేమాతి శయ్యుల్లాలనార్థం వా తామజ్ఞే ధృతవా నిత్యాహ - విశ్వమాత్రైవ స్వర్గపుత్రీ సువర్ణమయీ ప్రతిమా తయా భూషితేనాజ్ఞేన ఉపశోభితః. తాదృశామాస్తస్యా ఆజ్ఞే స్వభుజా న్యస్తవా నిత్యాహ - విశ్వమాతృ ర్మనోజ్ఞస్య అంసస్య మనోజ్ఞయో రంసయోరితి వా. “స్తనా దీనాం ద్విత్వవిశిష్టా వాతిః ప్రాయేణేతి వచనాత్. యా లక్ష్మీశ్శోభా తయా లాలితస్యైవ శోభనః భుజః యస్య సః. అనేన ఆహో భావ ద్భుజ సాన్దర్యం యల్లక్ష్మ్యంసలక్ష్మీరపి తల్లాలయతీతి ధ్వనితిమ్. (అ)

విశ్వామ్యాకరకజ్జాత సఖాభారజ్ఞిత స్తనః

విశ్వామ్బాపాదగ్గ నీలాబ్జపూజితో విశ్వమనత్రుః. 154

తాదృశీ లక్ష్మీశ్చ విష్ణోరంసే సవ్యం భుజం స్థాపయామాస. తేన లక్ష్మీకరకమల సఖ కాన్తి ద్విష్ణు దక్షిణస్తనదేశే ప్రసృతా గతీ తం స్తనం రక్తం కరోతి. న చ పుంసాం కుతః స్తన ఇతి వాచ్యమ్. “వ్యాధం హరిన్మణి వృష స్తనయోరముష్య ధ్యాయేద్దవ్యం విశదహారమరీచిగౌరవిమితి భాగ వతాత్. పుంసామపి స్తనచిహ్నమస్త్యేవ. స్తనాభోగస్తు నేతిబోధ్యమ్. లక్ష్మీరముమపాజ్ఞైరేవ నీలేనీవరైః పూజయతి. ప్రేమాతిశయాత్పశ్యతీత్య ర్థః. మన్మథస్తు తరుణీనామేవ. భగవాంస్తు విశ్వస్య సర్వస్యాపీత్యాహ విశ్వమన్మథఇతి. అతో లక్ష్మ్య అస్మిన్ కామ ఉచిత ఏవేతి భావః. (అ)

విశ్వామూర్తైశికామోదా భూణకేళి విచక్షణః

విశ్వామూర్తస్పర్శ సుఖతో విశ్వామూర్తమూర్ధచుంబినః. 155

తథా అబ్జస్థితాయా లక్ష్మ్యః కబర్యాం యం ఆమోదః తమయం భృశం జిఘ్రతి. తత్ర కుశలత్వాత్. ఆస్యాశ్చ స్పర్శేనాయమతీవ సజ్జాత సుఖః ఆస్యా మూర్ధానం చ చుమ్నతి. (3)

విశ్వామూర్తమోహపాశాభ వనమాలావిభూషితః

విశ్వామూర్తకుచకాశ్మీర రజ్జతో త్రరసత్పటః. 156

భగవతి లక్ష్మ్య అతిదీప్తో యో మోహపాశోస్తి స ఏవ భగవన్వపుషి వనమాలాకారేణ ప్రతిభాతి యద్వా భగవతో లక్ష్మ్యం యో మోహపాశోస్తి స ఏవ హృద్య మిత్యా హృదయాద్భూషితో వనమాలా యాశేణ దృశ్యతే. ఏవం మోహతిశయా దేవ అలిజ్జనసమయే లక్ష్మీ కుచకుంజుమ సంసర్గేణ మునినీ భూతమపి శోభనముపరివస్త్రం భగవాన్విహతుం నోత్సహతే. (—)

విశ్వమ్భురాలసత్పురో విశ్వామూర్తదృఢసాహృగః

విశ్వమ్భురావిశ్వమాత్మ మణ్డితో భయపార్శ్వకః. 157

ఏవం లక్ష్మ్య సహ రమమాణే భగవతి త్నమాకాలిన్యపి భూదేవీ కింఞ్చిత్కాలం త్నమామనేత్య తతస్స్వయ మతీవ విరహాతురా భగవన్తమే వోపగతే త్యాహ - విశ్వమ్భురేతి. యద్వా ఏవం భగవన్త మనుకూలనాయ కత్వేనోపవర్ణ్య అథదక్షిణనాయకత్వేన వర్ణయతుం తావ ద్ద్వితీయ భార్యా సమ్మర్ధ మస్య వర్ణయతి. విశ్వమ్భురాలసత్పుర ఇతి. విష్ణుపురసి లక్ష్మీం భృతవతి సతి స్వయం తత్పురో గన్తుమసహమానా సతి భూదేవీ విష్ణోః పృథ్వే ఏవ స్థితేత్యర్థః. కూర్మాద్యవతారేషు భువం విష్ణుః పృథ్వే ధరతితి వా భావః. స్త్రోత్రరాగమేపి విష్ణునా లక్ష్మ్యం సాహృదం నశిధిలీకృత మిత్యాహ - విశ్వామూర్తదృఢసాహృగ ఇతి. తస్యాః ప్రధానమహిషీత్వా దితి భావః. భువః కాగతి రత ఆహ - వక్షస్ఫలదబ్జస్థలాద్వా లక్ష్మీ

మహోప్య దక్షిణపార్శ్వే లక్ష్మీం వామపార్శ్వే భూమిం ధృతవా
నిత్యాహ - విశ్వమృతేతి. “శ్రీయా చ మహ్యో చ సహోపవిష్ట”మితి
బ్రహ్మణ్డ్రురాణాదితి భావః. (3)

విశ్వమృతాధృతామృతా చృత్రో విశ్వమృతాప్రియః

విశ్వమృతకరగ స్వర్ణ నాల వ్యజనవీజితః. 158

భూశ్చ లక్ష్మీశ్చాస్య కాంకాం పరిచర్యా కురుత ఇత్యత ఆహ.
భూరస్య ఊమృతజమయం చత్రం ధరతి. లక్ష్మీస్తు సువర్ణమయనాలవ్యజనేన
ఆముం వీజయతి. యథా శ్రియ స్తథా భువోప్యస్మిన్ పరమా ప్రీతిః. (3)

విశ్వమృతావిశ్వయాతృ వామసవ్యకుచగ్రహః

విశ్వమృతా విశ్వయాతృ న్యస్తైకై కామ్బుజేక్షుః. 159

ఉభయత్రసమానాస్య చ ప్రీతిరిత్యాహ. మధ్యే స్థితో భగవాన్మృతజ
ద్వయం శ్రీయో భువశ్చ అంసయోః ప్రసారయిత్వా వామపార్శ్వస్థితాయా
భూదేవ్యా వామం కుచం వామకరేణ గృహ్లాతి, దక్షిణపార్శ్వస్థితాయాఽ
దేవ్యాశ్చ దక్షిణం కుచం దక్షిణకరేణ గృహ్లాతి. తథా వామం నయనం
భువి న్యస్తం. దక్షిణం లక్ష్మ్యాం. ఉభే అపి ఏకదైవ ఉభయనేత్రా
పాక్షాభ్యాం పశ్యతీత్యర్థః. (౨)

విశ్వమృతా సముల్లాసో విశ్వమృతమానవర్ధనః

విశ్వమృతానునయాభిజ్ఞో విశ్వమృతానచనానుగః. 160

లక్ష్మ్యాహృదయమృరీక్షీతుం యదా భగవాన్ భూదేవీం స్తుత్యా
దిభిస్సమ్యగుల్లాసయతి, తదా లక్ష్మ్య మానః ప్రవర్ధతే “స్త్రీణామిన్ద్ర్యా
కృతః కోటో మానోఽన్యసంగిని ప్రీయే” ఇతి తల్లక్షణమ్. తతశ్చ
తస్యామాన మపాకర్తం తామయమయనయతి మృగుమధురవచన రచనాభిః
ప్రణిపాతైశ్చ. ఆయమనునయే అతీవ కుశలః. అనునీతా చ సా యది
త్వమ్మద్యచనే తిగ్రసి తర్హి త్వయ్యహం ప్రసన్నా స్యామితి భగవతా సన్ని
కరోతి. తతస్తదైవ భగవాన్లక్ష్మీవచన మనుసృత్య ప్రవర్ధతే. (౪)

విశ్వమృరాశ్వమాత్మ సవ్యాసవ్యకరగ్రహః

విశ్వమృరా కృష్ణవేణీ సంసేవా సుఖతాశయః

161

తథాపి మధ్యస్థాయం భగవాన్ విశ్వంభరాయా స్సవ్యం కరం
క్రియా దక్షిణాచ్చ కరం స్వవామసవ్యకరాభ్యాం గృహ్లాతి. విశ్వమాత్మ
శిరోజ్ఞాఘమేఘమణ్డలభృత్-ర ఇత్యనేన యథా లక్ష్యైః కేశపాశం భగ
వాన్ గృహ్లాతిత్యుక్తమ్, తథా భువో పీత్యాహ. విశ్వమృరాయాః కృష్ణా
నీలా యా వేణీ కేశపాశవిశేషః తస్యాస్సంసేవయా సమ్యక్సేవయా స్పర్శ
నాఘ్రాణ చుమ్బనాది రూపయా విశ్వమృరాయాం భూమా యా కృష్ణ
వేణీ కృష్ణానదీప్రవాహా స్తస్యా స్సంసేవయా సానపానాదిరూపయేతి చ
సుఖతస్సత్వాతసుఖ ఆశయశ్చిత్తం యస్య స తథోక్తః. ఏకత్ర మదనతా
పాపగమాత్, ఆస్యత్ర అతపతాపాపగమా దధ్యాత్మికాది తాపాపగమా
దితి చా భావః. కృష్ణానదీసేవయా సర్వతాపనివృత్తిస్మరణాత్. (౨)

విశ్వమృరోపధిభుజో విశ్వామ్బాశిపూదరః

విశ్వమృరాశ్లేషిదివ్య భవ్యార్చావిగ్రహాయుతః.

162

ఏవం జాగరణసమయే త్రయాణాం స్థితిముక్త్యా నిద్రాసమయే ఆహ-
వీతస్య భుజమేవ వామమితి భావః. ఉపధిం కృత్వా విశ్వమృరా శేతే.
తథా ఏతస్య ఉదరే ఏవ కశిపా శ్రీశ్చేతే. నన్వేవం దక్షిణనాయక త్వేపి
విష్టోర్నిత్యం తదాశేషసుఖలాభో లక్ష్యైః ఏవ తదురోగతత్వాదిత్యత
ఆహ - విశ్వమృరా మాశ్లేషతీతి విశ్వమృరాశ్లేషి దివ్యం భవ్యం శుభావ
హం ఆర్చావిగ్రహాణాం వేద్య-తేజ్వర రజనాయక భద్రాద్రిరామాదీనా
మయుతం యస్య స తథోక్తః. (3)

విశ్వమృరాగర్భధాతా విశ్వమ్బాభోగవర్ధనః

విశ్వమృరాసముద్ధర్తా విశ్వామ్బానిత్యసంయుతః.

163

ఏవం దక్షిణస్య విష్ణో స్సమృద్ధాద్భవ ఏవ గర్భభావః. లక్ష్యైస్తు
భోగ ఏవ ఫలమిత్యాహ. విశ్వమృరాయాం భువి ప్రకృతౌ గర్భస్య
జగద్రూపస్య ధాతాజనకః. విశ్వమ్బాయా భోగస్సమృద్ధాప్రకృష్టనాదిర్యా

తస్య వర్ణనః వృద్ధికరః. న కేవలం భువో గర్భధాతా కిన్తు తదుద్ధారణో
పీత్యాహ. విశ్వమృభరా సముద్ధర్త్వా పరాహవతారే ఇతి భావః. విశ్వా
మృత్యా తు నిత్యమయం సాయుత ఏవ. “సా విష్ణోరసపాయీ” నీతి
స్మృతేః.

విశ్వమృభరానిత్యబద్ధు - ద్విశ్వామ్భాజన్మభూరుచిః

విశ్వమృభరాకరామ్భాజ శుకసంస్తుత సద్గుణః. 164

భువోయం సహజో బద్ధుః. భూవిష్ణోర్వివాహాది జన్యసంబంధా
భావాత్ ఇతి భావః. విశ్వామ్భాయా జన్మభూస్యముద్రస్తస్మిన్ దుచిక్ష్మ
స్య సః. “శ్వశురగృహనివాస స్వర్గతుల్యో జనానామితి వచనా దితి
భావః. భువస్తు పితైవ నాస్తి. కుతస్తత్ర విష్ణోః ప్రీతికథేతి బోధ్యమ్. విశ్వ
మృభరాయాః కరామ్భాజే కశ్చన శుకోస్తి. స చ దివ్యః తేన భగవద్గుణాః
స్తూయన్తే. “శ్వామాం విచిత్రాం శుకపద్మహస్తా”మితి శ్రుతేః. (3)

విశ్వమృభరాగర్భలీన దివ్యావధి సముద్ధరః

విశ్వమృభరాధేనువృషో విశ్వధర్మపరాయణమ్. 165

భగవానయం పృథ్వవతారే భూగర్భలీనా దివ్యావధీ స్సమ్యగుద్ధ
తవాన్. విశ్వాన్న దానారమితి భావః. ఉక్తత్వేదమస్య జనకస్య జన్య
జగద్రక్షణమ్. యదేయం భూమిగోరూపధారిణీ తదా ధర్మాత్మా భగ
వాన్ వృషరూపో భవతీత్యాహ. విశ్వమృభరా ధేనువృష ఇతి. విశ్వమృభరా
యావప ధేనోర్వృష ఏవ వృష ఇతి శ్లిష్టరూపకమ్. వృషో వృషభో
ధర్మశ్చ. అతఏవాయం విశ్వధర్మపరాయణమ్. విశ్వేషం సర్వేషాం ధర్మా
ణాం పరమయనం స్థానమ్ (3)

విరుద్ధధర్మనిర్హర్తా వివిధత్రాత్పవిగ్రహః

విశ్వమృభరాపరాధారో విశ్వేశ్శుక్తితాకృతిః. 166

ధర్మాయనత్వాదేవాంః విరుద్ధధర్మనిర్హర్తా నను లోకే కేచన
మహానుభావా రాజానోఽధర్మం నాశయంతో ధర్మం రక్షంత్యేవేత్యత
ఆహ - తే చ సర్వే భగవద్రూపా ఏవేతి. వివిధాస్త్రాంతాః రక్షణా ఏవ

విగ్రహం శరీరం యస్య సః. సర్వాశ్చత్వాదితి భావః. అత ఏవాయమేక
ఏవ విశ్వమృణాయాః పర ఉత్కృష్ట ఆధారః. నవేవం సర్వాధారం సర్వే
కిమితి న విమృశత ఆహ. విశ్వోఽచ్చిత్తాకృతిః. విశ్వేన కచ్చిత్తా ఆచాన్
దితా ఆకృతి స్సచ్చిదానందాత్మకం స్వయాపం యస్య స తథోక్తః.
యథా మిథ్యాభూతేనాపి సర్వేణాచాన్దితా రజ్జుర్నవేత్తుం శక్త్యా తథేతి
భావః. (౮)

విశ్వబీజ బ్రహ్మయోని - స్విశ్వయోని ప్రకల్పకః

ವಿಶ್ವವಿಶ್ವೇಷದೇವತೆ ವಿಶ್ವಭಾಷಾವಿಕಾರದಃ.

167

కుతః కల్పాక్షితేత్యత ఆహ - విశ్వమేవ లీజం యస్మిం స్రవచ్ఛ్చక్ష్మ్యై
ప్రకృతిరేవ యోని ర్యస్య స తథోక్తః. “మమ యో నిర్మూపద్భు”
శ్చేష్టా గీతావచనాత్. ఏతత్పుకృతిజన్యత్వా ద్విశ్వస్య విశ్వేనైతద్వాకార
అచ్ఛాదిత ఇతి భావః బ్రహ్మయోనిత్వాదేవాయం సర్వయోనిన్ కల్పయతి
త్యాహ. విశ్వయోనిప్రకల్పక ఇతి. “విష్ణుర్లోనిం కల్పయ”తీతి శ్రుతే
రితి భావః. ఆతప్రవాయం సద్విదేవేశ్వర ఇతి వస్తుం తావద్విశ్వేదేవానా
మప్యయమేవేశ్వర ఇత్యాహ. విశ్వేషం సర్వేషం దశానామితి భావః.
విశ్వేదేవానాం పురూరవార్ధ్వవాదీనాం దేవ ఈశ్వరః ఉపలక్షణమిదం
సిద్ధసాధ్యాదీనామ్. ఈశ్వర్యద్విస్య ఏవ, స్వయోనిత్వాదేవాయం సర్వ
భాషాసు విశారదః. సర్వాత్మత్వాదితి భావః.

వివిధగ్రన్థవిషయో విశ్వమంత్రార్థసజ్గిహః

విషధానన్త మన్త్రార్థో విశ్వమన్తార్థిదై వతమ్.

168

నమ సర్వాసు భాషాను బహవో గ్రహస్సన్తి. తేషు చ బహవో
దేవాః ప్రతిపాదితాః. తథా పి. మైచ్చాచాం గ్రహే అహ్నా నామ దేవతా
కాచిదస్తి. నైవ సర్వేశ్వరః. హూగ్రహే శ్రువామా దేవః. స ఏవ
సర్వేశ్వరః. ఏవమస్యేవపూర్వాత్. తదేవం స్థితే విష్ణురేః స్త్రైవ సర్వ
శ్వరత్వం కథమత ఆహ - సర్వేష్వపి గ్రహేష్వయమేక ఏవ విషయః ప్రతి
పాద్యత్వాత్. తస్మాద్బలాదయశ్శబ్దా ఏవమేవ ప్రతిపాదయన్తి. అతో న
దోష ఇతి. యద్వా - సర్వేష్వపి గ్రహేషు యద్యత్ప్రమేయం యథా

తర్కే పదార్థవివేచనం, వ్యాకరణే శబ్దస్వరూప నిరూపణం, మీమాంసాయాం కర్మమార్గప్రదర్శనమేవమాదితత్పర్యం భగవానేవ. సర్వస్వరూపత్వాది భావః. న కేవలం విషయః, కిన్తు వ్యాఖ్యాతాపీత్యాహ. విశ్వేషాం మంత్రాణాం యే అర్థస్తాన్ సంగృహ్యంతీతి తథోక్తః. కిచ్చ మంత్రార్థో ప్యయమేవేత్యాహ. విశ్వేషాం మంత్రాణాం గాయత్రీ షడక్షర్యస్తాక్షర్యాదీనామర్థః వస్తుతః పరమాత్మ ప్రతిపాదకత్వాత్తేషాం మంత్రాణామితి భావః. యద్వా పదసముదాయాత్మకస్య మంత్రస్య వాక్యతయా వాక్యస్య పదమయత్వేన సర్వపదాభిధేయే భగవతి సర్వవాక్యాభిధేయతా ప్యస్త్యేవ. మంత్రాణామధిదైవత్వాదుమేవ. సర్వాసాం దేవతానాం గాయత్ర్యాదీనాం భగవదాత్మకత్వాదిత్యాహ - విశ్వమంత్రాధిదైవతమితి. (౪)

విగ్రహోపలసన్మంత్రో విశ్వమంత్రో ఫలప్రదః

విశ్వమ్నాయమయో విశ్వమంత్రాది ర్విశ్వమంత్రోన్మత్. 169

మంత్రాత్పయమేవేత్యాహ - విగ్రహోపలసన్ తా భాసమానో మంత్రః మూర్తిమాన్ వేద ఇత్యర్థః. మంత్రాణాం వేదగతత్వాది భావః. సర్వేషామపి మంత్రాణాం యద్యత్ఫలం విద్యాధనాది తత్పర్యం తత్తదేవ తాన్తరాత్మనా ఆనైనైవ దీయతే. తతోయం విశ్వమంత్రోప్రదః. సర్వేషామేదా భగవత్స్వరూపా ఏవ. భగవతో వేదమయత్వాదిత్యాహ - విశ్వమ్నాయమయ ఇతి. సర్వవేదస్వరూపః న చ విగ్రహోపలసన్మంత్రో ఇత్యనేన పునరుక్తిః. భగవానేవ వేద ఇతి వేదా ఏవ భగవానితి చ భేదాత్. యద్వా విశ్వే ఆమ్నాయాః ప్రచురం యస్మిన్నుచ్యంతే స విశ్వమ్నాయమయ ఇతి ప్రాచుర్యే మయత్, తథా చ విశ్వవేదనిధిత్వార్థః. కిచ్చ విశ్వేషాం మంత్రాణామాదిః ప్రణవోప్యయమేవ. “ఓ మిత్యే కాక్షరం బ్ర” స్మృతి శ్రుతేః. సర్వేష్యపి మంత్రేష్యయమేవ నీదతి వర్తత ఇతి విశ్వమంత్రోన్మత్, శబ్దే హ్యర్థో వర్తతే. భగవత్శ్చ మంత్రార్థ త్వస్మంత్రోన్మత్తనమితి బోధ్యమ్, నీధతేః క్విపి వాచసాన ఇతి చర్తమ్ సత్. (౫)

వివిధాస్త్రప్రయోగజ్ఞో వివిధాస్త్రమయాకృతిః

వివిధాస్త్రోప సంహారవేత్తా విశ్వాస్త్రభిజ్ఞః.

170

మస్త్రాణామేవ బీజవిన్యాసభేదేన వినియోగభేదేన చ అస్త్రత్వాత్తదస్త్రప్రయోగోప సహారాదికమయం వేదేత్యాహ - వివిధేతి. వివిధానామస్త్రాణాం బ్రహ్మస్త్రపాశుపతాస్త్ర నారాయణాస్త్ర దైవాస్త్రాదీనాం ప్రయోగం జానాతీతి తథోక్తః. తాని చాస్త్రాణి భగవద్రూపాణ్యేవ. సర్వస్య విష్ణుమయత్వాదిత్యాహ. వివిధాస్త్రమయోక్యతిరితి. యద్వా సర్వదేవమయత్వాదస్య విగ్రహే ఏవ సర్వాణ్యస్త్రాణి ప్రాచుర్యేణ సప్తీతి ప్రాచుర్యే మయత్. వివిధానామస్త్రాణామపసంహారస్య వేత్తా జ్ఞానీ స్వస్మిన్ స్వభక్తేషు వాయది పరైరస్త్రాణి ప్రయుజ్యస్తే తస్మాత్తాని సర్వాణి నిశ్శేషం నిర్మూలయతీత్యాహ. విశ్వాస్త్రభజ్జ్ఞాన ఇతి చక్రధరత్వాదితి భావః. (౪)

విశ్వాస్త్రవారణాత్మాస్త్రా విశ్వాస్త్రా స్పృశ్యవిగ్రహః

విశ్వాస్త్రబలసద్ధాతా వివిధాస్త్రసముద్భవః. 171

విశ్వాస్త్రభజ్జ్ఞాన మేవ సుప్తమాహ - విశ్వాస్త్రవరణ మాత్మనోస్త్రం చక్రాస్త్రం యస్య సః. సర్వాణీతరాణ్యస్త్రాణ్యేతస్య శరీరం స్పృష్టం న శక్నువన్తి. కఠః యతోనేనైవ అస్త్రాణాం బలమాధీయతే. భగవచ్ఛక్త్యేవ అస్త్రాణి శక్తిమన్తి, న స్వత ఇతి భావః. అపి చ సర్వాణ్యస్త్రాణ్యస్త్రాదేవ సముద్భవన్తి. న చ భృశాశ్వాది రస్త్రాణాం కారణమితివాచ్యమ్. తత్రాపి భృశాశ్వాద్యస్తరాత్మనః శ్రీవిష్ణోరేవ కారణత్వాత్. (౪)

వితథేతరవాగస్త్రా వివిధాస్త్రమహేశ్వరః

వివిధామ్నాయ నిశ్శ్వాసో విదీప్తశుతి మన్తకః. 172

కిమున రన్యేతరైరన్తైః. యస్మాదస్యవాగ్రూపమేవాస్త్ర మమోఘం సత్స్వకార్యం నిర్వహతి. యథా వాశస్త్రమస్య స్వాధీనం, తథా సర్వాణ్యస్త్రాణ్యపి యతోయం సర్వాస్త్రాణామధిపతిః ఏవస్మిన్ క్షాగత మస్త్రప్రపంచముక్త్యా అథప్రకృత మస్త్ర సంబంధమేవ వర్గయతి వివిధాశ్చమ్నాయా అస్య నిశ్శ్వాసభూతా ఏవ. “తస్య మహతో భూతస్య

నిశ్చసితమేత ద్యద్భుగ్వద” ఇత్యాది శ్రుతేః. విదీప్తాని భాసితాని శ్రుతి మస్తకాని వేదాంతా యేన స విదీప్తశ్రుతిమస్తకః. ప్రతిపాద్యేనానేన ఉపనిషదః ప్రదీపితా ఇత్యర్థః. (౪)

విశ్వవేదైక సంవేద్యో విహితామ్నాయ మస్తకః

విగ్రహాచ్ఛద్వేదవన్తి స్తుతో వివిధవేదవిత్. 173

న కేవలం వేదాంతైః కిన్తు సర్వైరపి వేదై రయమేక ఏవ ప్రతి పాద్యతే. వేదాంతాశ్చ కృతా ఆసేనైవ. వేదా ఏవ మూర్తిభూయ వన్ది. దేవం నిత్యం స్తువన్తి. సర్వాన్వేదానయమేక ఏవ వేత్తి. “వేదైశ్చ సర్వై రహమేవ వేద్యో వేదాన్తకృద్వేదవిదేవ చాహ” మితి గీతావచనా దితి భావః. (౪)

వివిధామ్నాయ సన్మాలానాయకో వివృతశ్రుతిః

విధ్యర్థవాదావిషయో విలసచ్ఛృతివల్లభః. 174

సర్వేషామామ్నాయానాం సమ్మన్ధినీ శోభనా యా మాలా పక్షి-
రేవ హరః తస్యా నాయకః సేతా ప్రధానమణిశ్చ వివృతాశ్శృతియో
యేన సః. వ్యాసవిద్యారణ్యాది రూపేణేతి భావః. విధివాక్యానామర్థవాద
వాక్యానా మయమవిషయః. కిన్తు “నేతినే” తీతి నిషేధవాక్యానామేవ
విషయః. విలసన్తీనాం నిర్వృత్తతయా స్వతఃప్రమాణతయా చ భాసమానా
నాం శ్రుతీనామయం వల్లభః ప్రియః. (౪)

విశ్వమృరా ప్రవిష్టాత్మ ధృతభూతో విలాఘవః

విధుభూతాత్మ సముప్త వివిధౌషధి మణ్డలః. 175

సను కుతోయం శ్రుతీనాం ప్రియ ఇతి శక్జ్కాయాం పురుషోత్తమ
స్యాస్య గుణానుత్తమాక్ కాంక్షిదాహ - విశ్వమృరేతి విశ్వమృరాయా
మృవిష్టే నాత్మనా స్వేన తేజసేత్యర్థః. ధృతాని భూతాని యస్య స
తథోక్తః. వేర్వాయోరివ సర్వక్రియామ లాఘవం యస్య స విలాఘవః.
విధుభూతేన చన్ద్రభూతేన ఆత్మనా సమ్యక్ పృష్టం వివిధౌషధీనాం

మణ్డలం యస్య సః. “గామావిశ్వ చ భూతాని ధారయామ్యహమోజసా పుష్టామి చాపధీస్సర్వాసామో భూత్వా రసాత్మక” ఇతి గీతావచనాత్. (3)

విశ్వానరసుతావిష్వ స్వతేజః పాచితోదనః

విరోచనసభాఃష్ట స్వశక్తుర్జ్జీవిత ప్రజః.

176

విశ్వానరసుతో వహ్నిః. తస్మిన్నావిష్టేన స్వతేజసా పాచిత మోదనం ప్రాణిభుక్తమన్నం యస్య స తథోక్తః. “అహం జైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాస్థితః వ్రాణాపాసమూయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధ”మితి గీతావచనాత్. విరోచన సభే వాయావావిష్టయా స్వశక్త్యా ఉజ్జీవితా ప్రజా యస్య స తథోక్తః. (1)

విభావసు సమావిష్వ స్వతేజో వృష్టభూతలః

విశ్వోపసజ్ఞాన్త సచ్చిత్సుఖాలతో విశ్వవిభ్రమః.

177

విభావసో నూర్యో సమావిష్టేన స్వతేజసా వృష్టం భూతలం యస్య సః. “యాభిరాదిత్యైఃపతి రశ్మిభిస్తాభిః పర్జన్యో వర్ష”మితి నూర్యతేజసో మేఘరూపత్వం శ్రుతి సిద్ధమ్. “యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్ యచ్చుష్ట”మసి యచ్చాగ్నౌ తత్రేజో విద్ధి మామక”మితి గీతయా నూర్యతేజసో భగవత్సమ్మన్థత్వం ప్రతిపాదితమితి బోధ్యమ్. కిమ్మహునా సర్వస్మిన్పపక్షేచ్చ భగవతోఽంశాస్త్రయః సచ్చిత్సుఖయావాస్సజ్ఞాన్తా ఏవ. “విశ్వమస్తేఃశ్వమ్భూతి - విశ్వం ప్రియ”మితివ్యవహారా దితి భావః. నను నిరంశస్య ఈశ్వరస్య కథ మశ్రితయమత అహ - విశ్వవిభ్రమ ఇతి. సర్వేషి విపరీతా భిమా యస్మిన్నుత్పద్యంతే స తథోక్తః. మాయయా సర్వం ఘటత ఇతి భావః. మాయాయాం సర్వసచ్చివాదితి వచనాత్. (3)

విభక్త్యర్థో విభక్తిస్థ శక్తిరూపో విభక్తికృత్

విభక్త్యగోచరవదో విభక్త్యాత్మా విభక్తిభృత్.

178

భగవతో వేదమయత్వం దర్శితమ్. తత్ర వేదో నామ పదసముదాయః. పదఞ్చ సుక్తిజన్తమ్. సుక్తిజౌ చ విభక్తిసంక్షాస్తః. అతో భగవతి విభక్తిమయత్వం చాన్ధసిద్ధమావశ్యకఞ్చ. విభక్తిమయత్వం వినా

నేదమయత్వా సమృద్ధివాదితి. కృత్యా తదేవ విభక్తిమయత్వం ప్రతిపాదయతి. విభక్త్యర్థ ఇత్యాదినా విభక్తీనాం సుసాం తిజ్ఞాం యోగః కర్మత్వకర్మత్వ సమృద్ధానత్వా పాదానత్వాది రూపః స భగవానేవ. “యస్మిన్ యతో యేన చ యస్య యస్తే యదోఽయథా కురుతే కార్యతే చ” ఇతి భాగవతే సప్తవిభక్త్యర్థానాం భగవద్రూపత్వస్య ప్రతిపాదితత్వాత్ కింఞ్చ అస్మా త్పదాదయమర్థో బోధపత్య ఇతిశ్వరసజ్జేతరూపా విభక్తిస్తా యా శక్తిః సాక్షిశ్వర ఏవ. విభక్తిః కరోతీతి విభక్తికృత్యాణిన్యాది రప్యయమేవ. సర్వాత్మత్వాదితి భావః. భగవత్స్వరూపస్య సచ్చిదానందస్య కర్మకర్మత్వా ద్యనాకాన్తత్వా ద్విభక్తీనామయ మవిషయ ఏవ. వస్తుతః విభక్తీనా మగోచరమవిషయం పదం స్వరూపం యస్యేతి విగ్రహః భగవత శ్శబ్దబ్రహ్మ రూపత్వాత్వాత్మ విభక్తయో భగవానేవ. యచ్చ విభక్తిభృత్ పదం సుబంతతి జన్తలక్షణమ్ తదపీశ్వర ఏవ. ఏతేన విభక్తిః విభక్త్యస్తమ్ పదసముదాయ శ్చేతి త్రయమ్ భగవానేవేతి భగవతశ్శబ్దబ్రహ్మరూపత్వం సుఖటమృతి పాదితమ్. (౩)

విశ్వాపోహో విశ్వవృత్తి - ద్విశ్వజ్ఞానో విభోజనః

విశ్వసృష్టి - ద్విశ్వనిద్రో విశ్వజాగరణో విదృక్. 179

నను య ఏవ స్మృతిజ్ఞానాపోహ హేతుస్స ఏవ నేదమయో నేతర ఇతి శక్త్యా-యామనైవ తద్దేతుత్వం చేత్యాహ - విశ్వాపోహ ఇత్యాది. విశ్వస్య ప్రాణిజాతస్య సర్వస్య అపోహః అపోహనమ్ వృత్తిర్వాపారః జ్ఞానమ్ స్మృతిః నిద్రా జాగరణం చేత్యేతత్సర్వం యస్మాద్భవతి స విష్ణు రేవ. “మత్తస్మృతిర్జ్ఞానమపోహన” ఇతి గీతాసు కృష్ణేనైవ ప్రోక్త త్వాత్. నను “ద్వాసుపర్ణా సయుజౌ సఖాయా సమానవృక్షం పవనస్య జాత” ఇతి శ్రుతే రేకశరీరా ధిషాత్రో ర్జ్జీవేశ్వరయోః తోయం మహాన్ భేదః? యతః అపోహఃద్వాత్రయత్వం జీవే. అపోహాది హేతుత్వమిశ్వరే చేతి. అత ఆహ. విభోజన ఇతి. ఈశ్వరస్య కర్మఫలానుభవో నాస్తి. జీవస్య తు సోస్తి. అత ఇదం జైవమ్యమితి భావః విగతం భోజనం యస్య స ఇతి విగ్రహః. అత ఏవేశ్వర సాక్షీత్వాహ - విదృగితి. “తయారేకః పిప్పలం సాద్వత్త్యస్యస్వస్సన్నభిచాకశీ” తితి శ్రుతేరితి భావః.

విశ్వప్రేమాస్పదవదో విశ్వభూతాతి వత్సలః

విశ్వరత్నోదరో విశ్వవసు జి-ద్విశ్వమంద్రిరః. 180

ఏవం విధత్వాదేవైతస్య పరమాత్మస్వరూపం సర్వేషామపి పరమ ప్రేమాస్పదమ్. అయచ్చ నోదాసీనః. కిన్తు సర్వేషు భూతేషు అతీవ వత్సలః. అతఏవాయ మృశయేపి విశ్వమిదం రత్నమివోదరే. ధృతవాన్. యథా సముద్రే రత్నం తథా ఏతదుదరే విశ్వమితి భావః. అతఏవ విశ్వ మ్భిర ఇత్యనేన న పునరుక్తి శ్చమిత్రాంతిశయ సత్త్వాత్. రత్నప్రసక్తా దాహ - విశ్వవసుజిదితి. సర్వస్మిన్పుష్పాచ్చ యత్ర యత్ర యద్యద్యస్త్యస్తీ తత్సర్వమనేన జితమ్. సర్వేశ్వరత్వాదితి భావః. న చాయం వసుజయోస్య దుష్కర ఇత్యాహ - విశ్వమంద్రిర ఇతి విశ్వమస్య మంద్రిప్రాయమ్. యథా గృహపతే ర్గృహగతం వస్తు స్వాధీనం తథా భగవతో విశ్వగతమితి భావః.

విషకేవధిజామాతా విషధిశ్వశురోత్తమః

విశ్వప్రియాబుద్ధిగురు - ర్విశ్వనూత్రకృతి ప్రియః. 181

నను రత్నగర్భా వసుస్థరేతి లోకా ద్భూదేవ్యా రత్నగర్భత్వాద్య సుస్థరత్వాచ్చ భూపతేరస్య తత్త్వముచితమేవేతి కృత్వా భగవతోస్య స్థల గతం వసు స్వాధీనమేవ. అథ కథం జలగతం రత్నాదికమస్య స్వాధీనం స్యా దత ఆహ - విషకేవధిజామాతేతి. సముద్రకన్యాయా లక్ష్మ్యైః పతి రయం యస్మాత్తస్మాత్తదీయం రత్నాదికమప్యస్య స్వాధీనమేవేతి భావః. నను తస్మి విష్ణుర్నైవేశ్వరః జామాతుశ్వశురో హి గురుః. గురోరీశ్వరత్వం సుభటమేవ. అతస్సముద్ర ఏవ విష్ణుశ్వశురత్వాదీశ్వర ఇతి శక్త్యా-యా మాహ - విషధేరపి ఉత్తమ శ్వశురోయమేవ. సముద్రప్రధానభార్యాయా గక్గాయా విష్ణుపాదాఙ్గుస్తప్రసూతత్వేన విష్ణుకన్యాత్వాత్. యచ్చ విష్ణో స్సముద్ర జామాతుత్వం తల్లోకవిడమ్మనమేక. అథవా లోకానుగ్రహార్థ మేవ. లక్ష్మ్యై జన్మాద్యభావాదితి భావః. న కేవలం సముద్రస్యైవానం గురుశ్వశురః. కిన్తు సర్వేషాం జీవానా మిత్యాహ - విశ్వప్రియాబుద్ధి గురు రితి. విశ్వానాం జీవానా మ్ప్రియాభార్యాయాః బుద్ధయః తాసాం గురుర్జనకః. మాయాకార్యత్వా ద్బుద్ధీనామితి భావః. కా సా మాయేత్యత

అహ - విశ్వం నూతే ఇతి విశ్వనూః సా చాసా ప్రకృతి ర్మాయా తస్యాః
ప్రియః ధవః. అతో నేయం ప్రకృతి ర్లక్ష్మీర్మాయా న కస్యాపి పుత్రీతి
భగవానయం న కస్యాపి జామాతేతి సిద్ధమ్. అతఏవ సర్వేశ్వరోయం
సర్వేసేవ్యః. (౪)

విశ్రవస్తన. యాగీశో విశ్రవస్సుతశేవధిః

విశ్రవస్తనయోదారధనదో విశ్రవస్సుతః. 182

సన్వకామేన సర్వకామేన మోక్షకామేన చ భగవాన్ సేవ్య
ఇత్యుక్తమ్. తదగ్నేకార్కమేవ. యశ్చ ధనకామ స్స ధనదం సేవేత. యశ్చ
సామ్రాజ్యకామ స్స ఇన్ద్రం, యః పునర్భుద్ధికామ స్స బృహస్పతిః, మిత్రే
వం తత్తదేకకామస్తం తం దేవం సేవేత్తేవేతి కథం ఏష్టో ర్విశ్వశేవ్యశ్చమత
అహ - యో ధనకామో ధనమేవ సేవే ఇత్యభిమన్యతే, స మూఢ ఏవ.
కుతః? యథా దానః ప్రభుపరతస్తః తథా కుచేరోపి విష్ణుపరతస్తా ఏవ.
సర్వేశ్వరస్య విష్ణోః కుచేరేశ్వరత్వస్య అర్థసిద్ధత్వాత్. అతః కుచేరాధి
పతిమేవ ధనార్థం సేవేత. కింఞ్చ పద్మమకున్దాదయో యే నిధయః కుచే
రస్య సన్తి తే నిధయోపి భగవానేవ. భగవతస్సర్వాత్మకత్వాత్. అపి చ
కుచేరోపి న స్యతస్సిద్ధధనః, కిన్తు భగవత్సేవాసిద్ధ ధన ఏవ. అతః కుచే
రాయ యో ధనమదా త్స ఏవాస్మభ్య మపీతి భావః. స చ కుచేరో భగ
వానేవ. భగవతస్సర్వాత్మకత్వాత్తథా చ శ్రుతిః “రాజాధిరాజాయ ప్రస
హ్యసాహినే నమో వయం వైశ్రవణాయ కుర్మహే” ఇతి. (౪)

విశ్రవస్సుత సంసేవ్యో విశ్రవస్సుబాన్ధవః

విశ్రవస్సునన్తాతా విశ్రవస్సుతకామదః. 183

యం ధనకామస్సేవితం నిశ్చినోతి స కుచేరోపి భగవన్తమేవ సేవతే
కాగతిః పునరస్మాకమ్. బాన్ధవత్వాయం కుచేరస్య బ్రహ్మణః ప్రపాత్రః,
కుచేరో విష్ణోః ప్రణపైతేతి భావః. సేవకంఞ్చ కుచేరతి నిత్యమయం
త్రాయతే రాక్షసాది భయాత్. అపి చ యోస్మాకం కామదస్తస్య కుచే
రస్యాపి భగవానేవ వాఙ్మితప్రదః. (౪)

విశ్రవస్సుతహృద్వాసో విశ్రవస్సుతచోదనః

విశ్రవస్సుత దుర్జయో విశ్రవస్సుతతోషితః.

184

కుచేరశ్చ కామదమముం నిత్యం హృది ధత్తే. యద్వా “అహమాత్మా
గుణాకేశ సర్వభూతాశయస్థితః” ఇతి గీతా వచనాత్కుచేరస్య హృదయ
గుహాయాం భగవానయమాత్మా స్థిత ఏవ. కిం కర్వంతి తత్సత ఆహ -
విశ్రవస్సుతచోదన ఇతి. అస్తర్యామిత్వాదితి భావః. నను కిమయం విష్ణుం
వేదేత్యత ఆహ - విశ్రవస్సుత దుర్జయ ఇతి. “సర్వముమాన్వేర
గుణాంశ్చ తద్జ్ఞో, న వేద సర్వజ్ఞమనంత మిదే” ఇతి భాగవతాత్కు-
చేరస్సాపి జీవాంతఃపాతిత్వాచ్చేతి భావః. కుచేరస్య చైవం చైభవం భగ-
వత్సన్తోషణాదేవత్యాహ - విశ్రవస్సుతతోషిత ఇతి. తపఃపరిభిర్భగవంతం
తోషయామానేత్యర్థః (౪)

విశ్రవస్సుత దత్తోత్త రాశో విశ్రవప్రయః

విశ్రవస్తవ యైశ్వర్య ప్రదలక్ష్మీదృగ్భిల్లః.

185

సస్తుష్టేనభగవతైవ దత్తాస్తే ఉత్తరదిక్. ఆతఏవాయం కుచేరస్య
పరమాధారః. కిం ఇచ్చ కుచేరస్యైశ్వర్యం భగవత్ప్రేరిత లక్ష్మీకటాక్షవశాదేవ.
న తు భగవత్కటాక్షాదపి, భగవత్కటాక్షస్య విషయాభివతుం కుచేరస్య
తాదృకాదృష్టాభావా దిత్యాహ - విశ్రవ ఇతి. (3)

విబుధేశ్వరదృక్పదట సహస్రామితసౌభగః

విబుధాధిపసోదర్యో విబుధాధిపపాలనః.

186

ఏవం శ్రీకామేనాపి విష్ణురేవ సేవ్య ఇత్యుక్త్వా అథసామ్రాజ్య
కామేనాపి విష్ణురేవసేవ్యః, సత్త్విన్ద్రః ఇన్ద్రసేవ్యత్వాద్విష్ణో రిత్యాహ -
విబుధేతి. సేవాసమయే భగవంత మిన్ద్ర సహస్రనేత్రైరపి పశ్యన్ సత్ప్ర
తీత్యాహ. విబుధేశ్వరస్య ఇన్ద్రస్య దృక్పదటసహస్రేపి అమితం సౌభగం
సౌందర్యం యస్య స తథోక్తః. కథం స్వర్గస్థస్యేన్ద్రస్య జైకుణ్ఠగత విష్ణు
సేవావశాశ ఇత్యత ఆహ - విబుధాధిపసోదర్య ఇతి. ఉపేంద్రావతారే

ఇతి భావః. సోదర్యస్సోదరః. సమానోదకే శయిత ఇతి యత్ కిమరం
స్వగురుయ వృగవా నిద్వాసుజత్వ మశీచకారేత్వత ఆహ - విబుధాధీన
పాలన ఇతి. ఇన్ద్రరత్నార్థమదితే స్తనయత్వేన జాతఇత్యర్థః. (3)

విబుధేన్ద్రో విబుధరా - డ్వితీర్ణ విబుధాలయః

విబుధేన్ద్రో సమాంతా విబుధేన్ద్రోవిపద్ధరః. 187

సచేన్ద్రో విష్ణుశేవ. విష్ణోస్సర్వాత్మత్వాత్. “సేన్ద్రస్సోత్తరః పరమ
స్సర్వరా” డితి శ్రుతే. ఇన్ద్రాయ చానైనైవ స్వర్గలోకో దత్తః. వామ
నావతారే ఇతి భావః. యే చ హిరణ్యశిఖరావణాదయ ఇన్ద్రశత్రవస్తేషా
మయమేవ సంహరకః. అత ఏవాయ మిన్ద్రస్య విపన్నివారణః. (౫)

విబుధేన్ద్రో విపద్ధను - ర్విబుధేన్ద్రోపసాదితః

విబుధేన్ద్రోకృతైశ్వర్యో విబుధేశ్వరకామదః. 188

విపద్ధరత్వాదేవాయ మిన్ద్రస్య విపది బంధుః. తేన చాయం నిత్యం
ప్రసాద్యతే. యదిన్ద్రస్యమహైశ్వర్యం తత్సర్వం భగవతైవ దత్తమ్. కిము
సర్వైశ్వర్యమితి, సర్వమపి వాఙ్మితజాతం భగవాన్సై దదాతి. (౪)

విబుధేన్ద్రో శతైశ్వర్యో విరోచనసుతాస్తనః

విబుధేన్ద్రోకృత శతక్రతు - ర్విబుధనాథజిత్. 189

సన్విన్దైశ్వర్యమేవ అత్యుత్కృష్టమ్! తత్ర భగవతైవ తద్గత మిత్య
క్తమ్. అథ భగవతః కీదృతైశ్వర్యమత ఆహ - శతశబ్దోఽమిత వాచీ. అమి
తశ్చేన్ద్రగణస్య యదైశ్వర్యం తావదీశ్వర సైశ్వర్యమిత్యర్థః. సన్విన్ద్రాయ
భగవతా విశ్వర్యం స్వర్గశ్చ దత్తమిత్యుక్తమ్. కిం కృత్వా తద్గతమత ఆహ -
విరోచన సుతాస్తనః విరోచనసుతో బలిచక్రవర్తి, తస్మాన్దశః బద్ధకః. బలిం
నిర్జిత్య దత్తమిత్యర్థః. న కేవలం మధ్యే హృతప్రత్యాహరణమ్, కిన్తు అదా
చపి విష్ణునైవ దత్తమిత్యాహ - విబుధేన్ద్రోకృత శతక్రతుః. యేన శతం
క్రతవోఽశ్వమేఘాః కృతాస్తస్మై భగవతా ఇన్ద్రాధిపత్యం దత్తమ్. అత
శతక్రతు మిన్ద్రోమయమేవ కరోతి. నను తర్హికిమితి సర్వై రాజభి శృతం

క్రతవో న కృతా? అత ఆహ - విబుధనాథజిదితి. యేన శతం క్రతవశ్చిక్షీర్వ్యస్తే, తస్య క్రత్యాహరణసమయే ఇన్ద్రేణ క్రతువిష్ణుః క్రియతే. యథా పృథు సగరాదీనామ్ తతశ్చతే ఇన్ద్ర)పరాభిభూతా భవంతీతి న కోపి శతక్రతు స్సాన్వీత్. తమిన్ద్రం జేతున్తు భగవానయమేక ఏవ త్నమతే. యతోనేన కృష్ణావతారే సాక్షాద్విన్ద్రః పరాజితో గోవర్ధనోన్ధరణసమయే, అతః ఆయమేక ఏవేన్ద్ర)జితే. రావణపుత్రాదే రిన్ద్ర)జిత్వన్తు శాసాదిప్రయుక్తం త్నజికమేవ. (౪)

విబుధాధీల్పక్షపాతో విబుధస్త్రీ (వణర్తితః

విబుధస్త్రీలతోవహూ విబుధేశ్వరసాహ్యకృత్. 190

స్వకృతత్వా దిన్ద్రస్య తస్మిన్విష్ణుః పక్షపాతః స్నేహోస్తి. దేవా జ్ఞనా అపూరనశ్చ నిత్యము పెన్ద్రమముం ప్రతిసృత్యన్తి. యా చ దేవానా మిన్ద్రాదీనాం శ్రీస్సమ్మదస్తి, తస్యా ఏవ లతాయా భగవానయముపన్ను భూతః. భగవదాశ్రయాభావే దేవానాం సముద్రాక్షపైర్నాన్యత ఏవేతి భావః. అతఏవాయ మిన్ద్రస్య సర్వదా సాహ్యం సహస్థితిం సాహాయ్యమితి యావత్ కరోతీతి. (౪)

విబుధేన్ద్రాయధ స్థాత్మజేజా విబుధ దీపనః

విబుధాహరిత సుధో విబుధోత్సాహ వర్ధనః. 191

నను శక్తస్యేన్ద్రస్య కిం విష్ణుసాహేయ? యదయం వజ్రాయుధేన పుత్రాదీన్ స్వయమేవ జహూనేత్యత ఆహ - విబుధేన్ద్రస్యాయుధే వక్త్రే తిష్ఠతీతి స్థమాత్మనస్తేజో యస్య సః. దధ్యజ్ఞుని సశ్చితభగవద్విషయ తప స్సారమయత్వా ద్వజ్రస్యేతి భావః. న కేవలమాయుధే భగవత్తేజో స్తి, కిన్తు దేవేవ్యపీత్యాహ - విబుధదీపన ఇతి. విబుధాః దేవాః దీపయతి లేజః పౌరుషాది ప్రదానేన భాసయతీతి తథోక్తః. దీపనమేవాహ - విబుధా హరిత సుధః విబుధైరాహరితా పాయితా సుధా యేన స తథోక్తః. దేవే భ్యోఽమృతం దత్వా తేషాం త్పుత్రృడాదిభాధా నివార్య తాః. దీపయా మానేత్యర్థః, కిన్చ తేషాముత్సాహ మప్యయమేవ వర్ధయతి అన్తరాత్మ త్యాదితి భావః. (౪)

విబుధాసురసక్త్రామ జయఃక్షీత సమంజితః

విబుధాన్యజ్జ మార్తణ్డో విబుధేంద్రపురోహితః. 192

ఏవమపి యదాదేవాః ప్రబలాః మాలినుమాలి కాలనేమ్యాదీన్ రాక్షసాన్ హస్తం న శక్నువన్తి, తదా భగవాన్ స్వయమేవ చక్రధరస్సన్. దేవాసురయుద్ధే ప్రవిశ్య రాక్షసాన్స్తత్వా జయలక్ష్మీం గృహ్లాతి. అత ఏవాయం దేవముఖమూపకమూనాం సూర్యధూతః. అపి చ దేవేంద్రోపి భగవతోన్య ఉపదేశాదేవ కృత్యేషు ప్రవర్తతే. న స్వబుద్ధ్యేత్వాహ - విబుధేంద్రపురోహితః పురః ఆగ్రే హితం ధత్తే కరోతితి పురోహితో గురు రుపదేశకః. (3)

విబుధాచార్య సంశాస్తా విబుధాచార్యదేశికః

విబుధాచార్యచంస్తుభ్యో విబుధాచార్యమానదః. 193

అథ బుద్ధికామో బృహస్పతిం సేవతేతి మతం నిరాకుర్వన్ కథమిన్ద్రస్య విష్ణుః పురోహితః? బృహస్పతిరేవేత్యత ఆహ - విబుధాచార్య సంశాస్తేతి. యో బృహస్పతేరపి కాసకస్స ఏవ ఇన్ద్రాస్యాపీత్యుచితమితి భావః. మతశ్చాసకోఽత ఆహ - దేశికత్వాదితి. బృహస్పతే రప్యయమేవ గురుః. అతఏవ విబుధాచార్య సంస్తుత్యః బృహస్పతినా నిత్యం స్తూయతే. స్తుతిఫల మాహ - విబుధాచార్య మానద ఇతి. ఏవం భగవద్భక్తత్వా ద్భగవచ్చిన్య త్వాదేవ బృహస్పతేర్లోక సమ్మానః. (౪)

విబుధద్రుమ సంతాన పుష్పలక్ష్మీనిషేవితః

విబుధద్రుమ మూలస్థో విబుధద్రుమ జన్మకృత్. 194

నను ఔదార్యే అతీవ ప్రసిద్ధః కల్పతరుస్స ఏవ సేవ్య స్సర్వార్థ ప్రదత్త్వాత్తస్యేత్యత ఆహ - విబుధద్రుమాణాం మద్దారాదీనాం పఞ్చవిధా నాం తయాణాం సంతానస్య సమాహస్య పుష్పాణాం లక్ష్మ్యై సంపదా దేవ్యా చ నితరాం సేవితః యమేవ కల్పవృక్షాదయ స్సేవస్తే స ఏవ సేవ్య ఇతి భావః. పుష్పలక్ష్మీః కథమముం సేవేత? దూర్ఘమత ఆహ - విబుధ

ద్రుమమాలస్థ ఇతి. కిచ్చ దేవతరూణామశ్యయ మేవ జన్మహేతురత స్తేషా మస్మాకం చాయమేవ సేవ్య ఇత్యాహ - విబుధద్రుమజన్మకృదితి. (3)

విబుధధ్వజినీసాలో విశాఖామితవీర్యదః

విశాఖాతనయత్తాతా విశాఖాహృదయాన్తరః 195

నను భగవతి విశ్వసేవ్యత్వమసిద్ధమ్. యతోయం విబుధపక్ష పాత్యపి విబుధానేవ తారకాసురాత్తాతు మశక్యః అతఏవ విబుధాః కుమార స్వామినం నిషేవ్య తేన తారకాసురభయాత్తాతాః. తస్మాన్య ఏవ విబుధా నాం సేవ్య స్స ఏవ షణ్ముఖోఽస్మాః మహీత్యేతత్కృమాగమృతం నిరా కరోతి సప్తదశనామభిః విబుధధ్వజినీసాలః దేవసేనానామయమేవసాల కః. విష్ణోరేవ సర్వరక్షకత్వాత్. యది సేనానీరగ్నిభూర్భూ ఇతి తోశా త్కుమారస్యైవ దేవసేనాపతిత్వ మిత్యాగ్రహ స్తర్హి కుమారస్య తారకా సుర భయాదేవసేనా స్తాస్మితుం యద్యోగం. తద్విష్ణునైవ దత్తమిత్యాహ - విశాఖామితవీర్యద ఇతి. అపి చ యది దేవసేనాసాలకః కుమారస్తర్హి కుమార పాలకో విష్ణుర్భవతీతి విష్ణోరేవ కుమారస్య దేవసేనా యాశ్చసాలకత్వం వక్త్రముచిత మిత్యాహ - విశాఖాతనయత్తాతేతి. విశాఖానక్షత్రజాతః కుమార ఇతి కుమారస్య విశాఖాతనయత్వమ్. కిచ్చ యస్మాదయ మస్త ర్యామీ తతః కుమారస్యాప్యస్తరాజైవ విష్ణురితి విష్ణుపరతన్త్ర ఏవ కుమార ఇత్యాహ - విశాఖాహృదయాన్తర ఇతి. (౪)

విశాఖావిన్యస్త నిజతేజా విజితతారకః

విశాఖాద్భుత దర్పాభి కుమ్భభూ - ర్విబుధోదయః 196

అస్తరాత్మా చాయం విష్ణుస్త్వీయం తేజో న్యస్తవాన్ కుమారే. తేన చ తేజసా తారకాసురో నిజితః. అతస్తారకజిత్త్వం వస్తుతో విష్ణో రేవ. “స యస్య సఖ్యం పురుషో జాతి సఖ్యస్సఖా వసన్ సంవసతః పురేస్మిన్” నితి భాగవతోత్సర్వ జీవాః భగవతస్సఖాయః. భగవాన్ శరీ రేష్టయ ప్రవర్తకత్వాది సఖ్యమమీషాం కరోతి. ఏతే చ తన్నవిదుః. అతః జీవవిశేషేణ కుమారేణ భగవతా కృతం తేజ అది దానరూపం సఖ్యం వజ్జాతమ్. తతశ్చ కుమారస్య మహాన్ గర్వ అసీ న్మయానామ సర్వాజేయ

స్తారణో జితః. అతో న కోపి మత్తుల్యపీర్యః పురుషో లోకే ఇతి. స చ గర్వశ్శీమతా విష్ణునా పరశురామావతారే నిరాకృత ఇత్యాహ - విశాఖా ద్భుత దర్పాద్భి కుమ్భభూరితి. విశాఖస్య అద్భుతో దర్పమయో యోఽభి స్తస్య కుమ్భభూరగస్త్యః అగస్త్యస్య సముద్రపాయిత్యాదితి భావః. అనేన చ పరశురామ కర్తృక కమారవిజయవృత్తా నైన తారకాసుర విజయార్థం తత్సమయే ఏవ కుమారే విష్ణులేజో నిహితమ్. న త్వస్యత్రేతి స్పష్టికృతమ్. అథ యద్యయం కుమార స్సర్వదాపి దేవరక్షక స్సాన్యత్త్రి దేవాస్సత్య స్మిన్ కిమితి హిరణ్యకశిపు రావణాదివధాయ విష్ణుమన్యం శరణం పాప్ను యుః? అతో నాస్య దేవరక్షకత్వం నియతమ్. తతో దేవానాం రాక్షస జయాది ప్రయుక్తోఽభివృద్ధి ర్విష్ణు కృపావశాదేవ. న తు కుమారాది త్యాహ - విబుధోదయ ఇతి. (ర)

విశాఖమక్రఖాశ్రాంతగీత వద్గుణభూషణః

విశాఖాతనయ వ్యూహ సేనాపాలన పణ్డితః.

197

విబుధానామివాత్మనో పుష్కలయహేతుత్వా ద్విష్ణుం కుమారషడ్భి రపి ముఖైస్తాన్వీత్యాహ - విశాఖస్య షడ్భిర్ముఖై రశ్రాంతం గీతాషడ్గుణా ఏవ భూషణావి యస్య స తథోక్తః విశ్వరథం వీర్యం యశః శ్రీః జ్ఞానం వైరాగ్యక్షేపితి గుణాష్టత్. భాగవత మిదమేకైకం గుణం విశాఖస్యైకైకం ముఖం నిత్యం గాయతి. భగవానయం కుమారమేకమేవ న త్రాయతే. కిస్త్య నస్తానిత్యాహ - విశాఖాతనయానాం వ్యూహస్సమూహ ఏవ సేనా తస్యాః పాలనే పణ్డితః. యథా దేవ సేనాపతిః కుమార స్థథా కుమార సేనాపతి ర్విష్ణు రిత్యర్థః. అనన్తకోటి బ్రహ్మాణ్డనాయకస్య విష్ణోః ఏకైక బ్రహ్మాణ్డనర్గత స్వర్గలోకస్థ దేవసేనాపత్య నన్తకోటి పరిపాలకత్వ ముచితమితిభావః. (అ)

విశాఖాసుత విద్యాదో విశాఖాసుతచోదనః

విశాఖప్రీత హృదయో విశాఖపరిపూజితః.

198

న కేవల మృదులకః కుమారస్య, కిన్త విద్యాప్రదో గురుశ్చేత్యాహ - విశాఖసుతవిద్యాద ఇతి. న కేవలం గురుః కిన్త ప్రేరణోపీత్యాహ - విశాఖా సుతచోదన ఇతి. అన్తర్యామిత్యాదితి భావః. యథా కుమారమతావిష్టా

నాం భగవతి విష్ణౌ ద్వేన స్తథా కుమారస్య న. కిన్తు భక్తిరేవ. అతః కుమారే
భక్తే భగవతః ప్రీతిరేవేత్యాహ. విశాఖప్రీతహృదయః విశాఖే ప్రీతం ప్రీతి
శాలి హృదయం యస్య సః. కుతః ప్రీతిరత ఆహ - విశాఖసరిపూజిత ఇతి.
విశాఖోనిత్యమయం భక్త్యాపూజయతి తతోన్మిన్ క్రితి రీక్వరన్యేతిభావః. (౪)

విశాఖనిర్దమ్భబంధు - ద్విశాఖపంధై వతమ్

విశాఖపరమోదార తపోవల్లీఫలచందః.

199

యథా బ్రహ్మగుదేంద్రాణాం తథా కుమారస్యాపి భగవాన్ అకృ
త్రిమబద్ధః, పరదైవతేషు. విశాఖసమ్మన్థిన్యాః పరమమత్కృష్టముదారం
మహత్ యత్తపః తద్రూపిణ్యా వల్ల్యా లతాయాః ఫలప్రదః భగవదను
గ్రహదేవ కామారం తపః ఫలితమ్. (3)

విక్తై తవ తపోయాపో : దోషతపఆశ్రయః

విదర్శన తపః ప్రాప్యో వివిఘ్నసుతపః ప్రియః.

200

నాయం కుమారస్యైవ తపఃఫలదః. కిన్తు సర్వేషామపి. తత్ర చ న
కేవలం తపఃఫలదః, కిన్తు తపోపీత్యాహ. విక్తైతవ మకృత్రిమం ఫలాభిసన్ధ్యా
దిరహితమితి భావః. తపః కృచ్ఛుచ్ఛాన్దాయణాదిలక్షణమ్. తద్రూపోశా
సర్వస్యాపి భగవద్రూపత్వేన తపసోపి భగవద్రూపత్వాదితి భావః. అయ
మేవ విదోషస్య తపస ఆశ్రయశ్చ. విః పరమాత్మా దృశ్యతే యేన తేన
తపసా చిత్తైకాగ్ర్యలక్షణేన ప్రాప్తం శక్య ఇత్యయమేవ తపసః ఫలంఽ.
వివిఘ్నం విఘ్నానుపహతం శోభనం తపః యేషాస్తేషాం ప్రియః. తేషు
ప్రియ ఇతి వా. తే ప్రియా యన్యేతి వా. తప ఏవ ప్రియం యన్యేతి వా.
వివిఘ్నసుతపః ప్రియః తస్మా ద్భగవానయం తపోమయ ఇతి భావః. (౪)

విషాధీశో విషాధీశచేతః కమలభాస్కరః

విషాధీశప్రతీచీదో విషేషజ్ఞానదాయకః,

201

నను తపోమయోపి భగవానయం జ్ఞానేనైవ ప్రాప్తం శక్యః. న
తపసా. “నాన్యః పథా విద్యతేఽయనా”యేతి శ్రుతేః. తచ్చ జ్ఞానం వరు

ణోపాసనయా నీధ్యతి. భృగువల్యాం వరుణేన భృగోర్జ్ఞానోపదేశస్య కృత త్వాత్. వరుణస్య చ ఉత్తమ జ్ఞానిత్వాదతో వరుణసేవా కార్యేత్యత ఆహ - స చ వరుణో భగవానేవ జ్ఞానినో బ్రహ్మత్వాత్. వరుణస్యాపి హృది భగవద్రూపస్ఫురణాదేవ తాదృశో వికాస ఇత్యాహ. విషాధీశ చేతః కమలభాస్కుర ఇతి. విషాధీశోఽప్పతి ర్వరుణః. ఆకామాయమోక్ష కామాయాపి వరుణాయ భగవతా ప్రతీచీదిగ్దత్తా కృపయేత్వాహ - విషా ధీశప్రతీచీద ఇతి. తస్య చ వరుణస్య భగవానేవ గురుః. అతః విష్ణురేవ జ్ఞానా ర్థమపి సేవ్యః. కిమవాస్తర వరుణసేవయా. (౪)

విషాధీశాస్తరారామో విషాధీశహృదీశ్వరః

విషాధీశ్వరవిజ్ఞాత తత్త్వో విషపతి ప్రియః.

202

జ్ఞానప్రదమముమేవ వరుణో నిత్యం హృది సన్ధతే. అత ఏతస్య హృదయం విష్ణుపరతన్త్రమేవ. యదయం విష్ణుస్తత్త్వం జ్ఞాతవానతో విష్ణో రయమతీవప్రియః విషపతిః ప్రియో యస్యేతి బహువ్రీహిః. యద్వా విష్ణు రాత్మేతి విష్ణుతత్త్వం యదయం వేద ఆత్మా సర్వస్య ప్రియ ఇతి తద్వరు ణస్య విష్ణురతీవ ప్రేమాస్ఫుద భూతః. (౪)

వివిక్తద్వారనవక బ్రహ్మవత్తన భాసనః

విస్రుతామృత సమ్పూర్ణ బ్రహ్మపుర్యస్తరుజ్వలః.

203

సాఙ్గ్యవద్యోగస్యాపి భగవత్ప్రాప్త్యపాయత్వా ద్యోగమవతారయతి. తావద్యోగనామ చిత్తవృత్తినిరోధః. స చ నిరోధ ఆత్మని కార్యస్తస్య చాత్మనస్థితిమాహ. వివిక్తం పరస్పరాసంక్లిష్టం ద్వారాణాం నవకం చతుర్దయ శోత్రద్వయ నాసి కాద్వయ వక్త్రగుడమేఢ్రనామకమితి భావః. యస్య తద్బ్రహ్మణః పరమాత్మనః పత్తనం శరీరం తద్భాసయతీతి తథోక్తః. తదేవ భంగ్యస్తరేణ వదతి. బ్రహ్మపత్తనం విశిషష్టం. విస్రుతేన సమ్పూర్ణచన్ద్ర మణ్డలాద్భిలేన అమృతేన సమ్పూర్ణాయాః బ్రహ్మపుర్యా అస్తర్మభ్యే ఉజ్జ్వ లో భాసమానః “అష్టాచక్రా నవద్వారా దేవానాం పూరయోధ్యా యో జైతాంబ్రహ్మణో వేద అమృతేనామృతామృతీ” మితి శ్రుతేరితి భావః. (౨)

విశుద్ధచక్రనిలయో విశుద్ధారి దృగర్చిః

విశుద్ధచక్రావేశితాసుప్రాప్యో వివిధచక్రకృత్. 201

విశుద్ధచక్రం ధూమధ్యవర్తి చక్రవిశేషః తన్నిలయో యస్య సః. విశుద్ధారిణి విశుద్ధచక్రే దృగ్దృష్టిర్యేషా నైరర్చితస్సేవితః. విశుద్ధచక్రే అవేశితా అసవో యైస్తైః ప్రాప్తుః శక్యః “భృగ్వర్మధ్యే ప్రాణమావేశ్య సమ్యక్ స తం పరం పురుషముపైతి దివ్య” మితి శ్రుతేః. వివిధాని మూలా ధారాదీని చక్రాణి కరోతీతి వివిధచక్రకృత్. అనేన అతీవ కృపాశురయ వ్యగ్రవాక్, జీవానాం ముక్తియోగ్యం చక్రకాలిపురం దత్వా తత్ర చ చక్రే స్వయం స్థిత్యా అముం మాం యూయం భజతేతి బోధయిత్వా జీవా స్మృచయతీతి వ్యజ్యతే. (ర)

వివిక్తపట్నక్రపుర స్వామీ వివిధచక్రగః

విశుద్ధచక్రోపరిస్థ పూర్ణచంద్రో విశుద్ధదృక్. 205

వివిక్తాని పట్నక్రాణి యస్య తస్య పురస్య జేహస్య స్వామీ ప్రభుః. ఈశ్వర పరతన్త్రత్వాద్దేహేంద్రియా దీనామ్ నాయం విశుద్ధే ఏకస్మిన్మేవ లం పర్తతే, కిన్తు సర్వేష్యపి చక్రేష్విత్యాహ - వివిధచక్రగ ఇతి. విశుద్ధ చక్రోపరిస్థః పూర్ణచంద్ర బింబాయమేవ. సహస్రారచక్రే షోడశకలాపరి పూర్ణః పరమాత్మా వర్తత ఇతి తత్పిదానాత్. భగవానపి నిజానందాయ స్వశ రీరస్థవిశుద్ధచక్రే దృష్టిమాన్భవత్సేవేత్యాహ - విశుద్ధదృగితి. (ర)

విధుభాస్వన్నాడికాన్త క్షుషుమ్నాగ్రతలాలయః

వివిక్తోత్థాపితాహీన్ద్రో స్రుతామృతవసత్ప్రియః. 206

విధోశ్చంద్రస్య నాడికా పిఙ్గళా, భాస్వతన్నూర్యస్య నాడికా ఇదా, తయోరన్తర్మధ్యే క్షుషుమ్నా నామ్నా నాడీ వర్తతేతస్యా అగ్రతలం. బ్రహ్మరద్ధానామకం తస్మిన్నాలయో నివాసో యస్య. వివిక్తే విజనసలే. స్థిత్యా ధేయోగినః అహీన్ద్రం కుఙ్కులనామాన ముత్థాపయిత్వా తతః కుఙ్కులీనస్సకాశా నిస్సృతమమృతం పిబన్తి, తాదృశాస్సన్తః విద్వాంసః ప్రియా యస్య సః. లేషాం ప్రియ ఇతి వా. (అ)

విరతస్వాంతకమలవ్రతీతో వితముః ప్రభః

విగురానుభవాకారో విశ్వశూన్య విచక్షణః.

207

ఏవం విధానాం స్వాంతకమలం విరతం నిర్వాన్యపారం భవతి, ప్రాణ నిరోధేన వృత్తినిరోధాదితి భావః. తత్ర చ భగవానయం ప్రతీయతే. “యదో పరామా మనసోనామ రూపరూపస్య దృష్టస్మృత సమృహిమత్. య ఈయతే కేవలయా స్వసంస్థయా హంసాయ తస్మై శుభిషద్భవేనమ” ఇతి భాగవతాత్ - తదానీం తస్మాం పరమార్థదశాయాం కింరూపో భగవా? నిత్యత ఆహ - వితముఃప్రభ ఇతి. సర్వోపరమాత్మ మస్తేజశ్చేత్కుభయం శిష్యతి. తచ్చ ద్వయం నాస్మిన్నస్తి. “న తేజో న తమస్తత” మితి స్మృతేః తస్మిం కిం శూన్యం భగవాన్? నేత్యాహ - విగురానుభవాకార ఇతి. విగతే పరే అనుభవిత్రనుభావ్యే యస్య స చానా వసుభవ ఏవాకారో యస్య స తథోక్తః. కేవలానుభవాత్మక ఇత్యర్థః. ఆశూన్యత్వే హేతుమాహ - విశ్వ శూన్య విచక్షణ ఇతి. సర్వశూన్యస్య సాక్షి. అయమృచః. తదానీం శూన్య మస్తీతి యేన జ్ఞాతం, తస్య సత్త్వత్కృథం శూన్యత్వమాత్మన ఇతి. యది కేశాపి న జ్ఞాతమితిచ్యుతే తస్మి శూన్య మిదమసాక్షిక మసత్యమేవ స్యాదితి భావః. (౪)

వివికల్ప సమాధ్యాత్మా వివికల్ప సమాధిభాక్

వివికల్ప సమాధ్యాస్యో వివికల్ప సమాధిదృక్.

208

యోగస్య యమనియమాసన ప్రాణాయామప్రత్యాహారధ్యానధారణ సమాధయోఽష్టాంగాని. యమాదయో ధారణాంతాః (త్ర స్తతః) దర్శితా ఏవ సమాధిస్తు ద్వివిధః. సవికల్పకో నిర్వికల్పశ్చేతి. తత్ర నిర్వికల్పసమాధి ర్నామచతుష్టయేన దర్శితః. నిర్వికల్ప సమాధిః, తద్వాస్తురుషః, తత్ప్రాప్యః పరమాత్మా, తద్దోష్టా కేవలాత్మా, ఇత్యేతచ్చతుష్టయమపి విష్ణురేష. (౪)

వికల్పితసమాధిస్థ పురుషాజ్ఞేయ సత్పదః

వివిక్తసచ్చిత్సుఖాత్మా విశ్వమాయాదురన్వయః.

209

సవికల్పసమాధిస్థాః పురుషాస్తు నాస్య వాస్తవం స్వరూపం జ్ఞాతుం శక్నువన్తి. నను కిం సమాధిక్లేశేన? విశ్వమస్తి - విశ్వంభూతి - విశ్వమిమియ - మిత్రత్య యస్సచ్చిత్సుఖాంశః స పరమాత్మా, తద్విన్నాంశస్తు విశ్వ, మితి వివిద్య భగవన్తం సుఖేన జానీయాదితి శక్కాయామహా యస్తాద్యో దివ్యజ్ఞానీ స సాక్షాదీశ్వర ఏవ. న హ్యన్యేషామిదం జ్ఞానమ్ క్వాపి సులభం స్వాదిత్యాహ - వివిక్తసచ్చిత్సుఖాత్మేతి. వివిక్తాని సచ్చిత్సుఖాని యేన స తత్త్వానునో యస్య సః. యో మనసా సచ్చిత్సుఖాని విశ్వతో వివేచయతి స ఇత్యర్థః. నను విశ్వే సజ్జీర్ణోయమాత్మా కథం విశ్వతః పృథక్కర్తుం శక్య ఇత్యత ఆహ - విశ్వమాయాదురస్వయ ఇతి. విశ్వమేవ మాయా మాయా కార్యత్వాదితి భావః. తస్యా దురస్వయః దుస్సమ్మగ్నః నాస్య విశ్వ సాక్ష్యరమిత్యర్థః. (3)

వికల్పితదభావానాకలితో విలయోదయః

విద్యావిద్యోప్రాధిహీనో విద్యావిద్యావ్రకల్పనః.

210

నను యం త్వమాత్మానం పదసీ, స సవికల్పా వా? నిర్వికల్పా వా? యది సవికల్పస్తర్హి సోపనిత్య ఏవ. యది నిర్వికల్పస్తర్హి స కథం తవ నాక్యస్య విషయో భవేత్? ఇతి శక్కాయునిహరతి. వికల్పితదభావా నాకలితః వికల్పేన తదభావేన నిర్వికల్పేన చ అనాకలితః అనంస్తుప్తః. ఆయమాకయః, సత్యం త్వదుక్తరీత్యా భగవతి నిర్వికల్పే యథామద్వైక్యం న ప్రసరతి, తథా త్వద్వికల్పాపి. త్వయా హ్యత్మా సవికల్పా వా నిర్వి కల్పా వేతి వికల్పితమ్. తస్య చ వికల్పస్య నిర్వికల్పే బ్రహ్మణి ప్రవృత్తిర్న సమ్భవతి. అత స్త్రైత్వికస్తైవాసిద్ధత్వా న్నాస్తిమదుత్తరావకాశ ఇతి. “వికల్పితదభావాభ్యా మనంస్తుప్తైర్మిత్రవస్తుని, వికల్పితత్వ లక్ష్యత్వ సమ్మన్ధాద్యాస్తు కల్పితా” ఇతి విద్యారణ్యాచార్య వచనాత్. నను ఐస్తుతో వికల్పాద్యనాకలితేఽస్మిన్మాయయాపి కథం తత్కలనమితి శక్కాయాం యా మాయా భగవతి నిర్విపక్షే ప్రపచ్చమేవ కల్పయతి, తస్యా వికల్పాది కలనం కియదిత్యాహ - విలయోదయ ఇతి. వేదాకాశస్య లయ ఉదయశ్చ యస్మిన్ యస్మాచ్చ స తథోక్తః. విదిత్యుపలక్షణం వాయ్వాదీనామ్. విద్యా భగవతి ఖం కల్పితం, ఖాత్తు వాయ్వాదికం క్రమేణ జాతమితి

వేదేభస్య గ్రహణమ్. “అత్తన ఆకాశస్సముద్భవః, ఆకాశాద్వాయు ద్వాయోరగ్ని” ఇతి సంభూతిశ్రుతేరితి భావః. యద్యస్మాజ్జ్ఞాయతే, తత్తస్మిన్నేవలీయత ఇతి ఖస్య భగవత్సేవ కారణే లయః. నన్వాత్మా ద్వివిధః అవిద్యోపహితో మాయోపహితశ్చేతి. తత్ర కం త్వం విష్ణుం వదనీత్యత ఆహ. విద్యావిద్యో సాధిహీనః ఉపాధిద్వయరహితం చిన్మాత్రమేవాహం విష్ణుం వదామి. ఉపహితత్వరూపధర్మస్య నిర్విశేషత్వవ్యాపూతహేతు త్వాత్. బ్రహ్మ హి నిర్విశేషమ్. నన్వేవం నిరుపాధే రబ్ధిహ్మణః కథమపహితత్వమత ఆహ - విద్యావిద్యాప్రకల్పన ఇతి. విద్యావిద్యయో ర్మాయావిద్యయోః ప్రకర్షణ కల్పనా యస్మిన్ సః. కల్పనికమేవ బ్రహ్మణ ఉపహితత్వమ్. ఉపాధేరేవ కల్పితత్వాదితి భావః. (౪)

విశేషహీనచిద్రూప మాయాకల్పిత దేహభావ

వివాదావిషయావార్య మాయో విప్రకృతిప్రభః 211

బ్రహ్మణి ఉపాధికల్పనా పూర్వముక్తాఅథునా ఔపాధిక దేహకల్పన మాహ - విశేషహీనే నిర్విశేషే చిద్రూపే బ్రహ్మణి యా మాయా తయా కల్పితం చతుర్ముఖత్వాది విశిష్టం దేహం వైష్ణవం శరీరం భజతీతి భావః. అయమేవేశ్వరః యో మాయయా కల్పితః. “జీవేశానాభావేన కళో” తీతి శ్రుతే. నన్వవిద్యయా జీవః మాయయా ఈశ్వరశ్చ కల్పిత ఇతి హి తన సిద్ధాంతః. భవతు బ్రహ్మణి మాయా కేన కల్పితా? నిర్విశేషే బ్రహ్మణి మాయాపి కథమాసీత్? అత ఆహ - వివాదావిషయావార్యమాయః భగవత ఇయం మాయా వివాదస్య విషయభూతా న భవతి. నాపి శపథేన నివారితం శక్యా ఆతో మాయాయామేవంవిధవిఃల్పనా న సమ్యగస్తి. సర్వాత్మరప్రమయత్వాత్తస్యా ఆతో బ్రహ్మణి స్వకాతే ఇయం మాయా స్వత ఏవ భవతి. “మాయా చావిద్యా చ స్వయమేవ భవత” ఇతి శ్రుతే. నాపి మాయయా మాయా కార్యణ జగతా వా బ్రహ్మణస్సవిశేషత్వమ్. విస్తృతజాలికమాయయా తత్కార్యగర్భర్వనగరేణ వా గగనస్య సరూపత్వా భావాదితి బోధ్యమ్. నన్వేవం కల్పితత్వా విశేషజ్ఞేపతుల్య ఏవేశ్వరోఽపీత్యత ఆహ - విప్రకృతిప్రభ ఇతి. ప్రకృతేర్మాయాయః ప్రభా సామత్వేన మోహకత్వరూపం యత్ర విహతం స ఈశ్వరః. యస్తు ప్రకృతిపర

తస్మాస్మి జీవః. న హి కల్పితత్వమాత్రేణ సామ్యం వస్తుం శక్యమ్ ఐంద్రి
జాలికకల్పిత గన్ధర్వనగర తదధిష్ఠాత్మపురుషాణామివేతి భావః. (3)

విషునాద్యపరిచ్ఛేదో విభావర్యాదికల్పనః

విభావర్యాద్యవయవ వత్సరాత్మక చక్రకృత్. 212

కింఞ్చ జీవనన్నాయం త్రివిధపరిచ్ఛేదకాలిత్యాహ - విషువశబ్దో లక్ష
ణయా కాలసామ్యవాచీ. ఆదిపదార్థేశవస్తుగ్రహణమ్. కాలేన దేశేన
వస్తునా చ పరిచ్ఛేత్తుమశక్యః. సగ్వదేశసర్వకాలవృత్తిత్వాత్సర్వవస్తురూప
త్వాచ్ఛేత్వరస్యేతి భావః. ఏవం మాయామయ ఈశ్వర ఆదౌ కాలమేవ
కల్పితవానితి వస్తుమాదౌ దివారాత్రకల్పనామాహ. విభావర్యాదికల్పనః
ఆదిపదార్థివాగ్రహణమ్. సర్వం సజ్జలయ్యాహ - విభావర్యాదయోఽవ
యవా యస్య తద్వత్సరాత్మకం సంవత్సరరూపం చక్రం కరోతితి
తథోక్తః. (3)

వినిరోధాబ్జచక్రోరు వేగాత్తపురుషాయువః

విశ్వత్ప్రాణాత్మచరణ ప్రసన్నధ్రువసద్గతిః. 213

భగవతా కృతమిదం కాలచక్రం క్వాప్యప్రతిహతమిత్యాహ విని
రోధస్య విశ్వజలస్య అబ్జచక్రస్య ఉరుణా వేగేన ఆత్మమపహృతం పురుషా
యుషం పురుషాణామాయుశ్శతవర్ష పరిమితమితి భావః యస్య స తథోక్తః.
అథకాలచక్రాద్భేదం జనమాశ్వాసయతి. విశ్వప్రాణాం ప్రపంచురణం
అత్మనో విష్ణోశ్చరణం పపన్నానాం ప్రతిపత్తిం గతానాం ధృవా శాశ్వతీ.
కాలచక్రాహతేత్యర్థః అతఏవ సతీ శోభనా గతిః గమ్యస్థానమ్ పరమృద
మితి యావత్. యస్మాత్స తథోక్తః. అత్ర దృష్టాంతయా ధృవాఖ్యభాగ
వతవృత్తాంతః ప్రతీయతే. తథా హి తాదృశం చరణం ప్రపన్నస్య ధ్రువస్య
సతీ నిత్యాగతిర్యస్మాత్స ఇతి. (౨)

విభ్రమత్కాలనేమిఘ్నో విషువో విషువవ్రభుః

వికాలచక్రవదగో వివస్వద్భ్రముణాతిగః.

214

మత ఏతదేకాశ్రయణాత్సద్గతిరత ఆహ. విభ్రమస్తం విశేషేణ
చలస్తం కాలసేమిం కాలచక్రం హస్తీతి తథోక్తః. స చ కాలో భగవానే
నేత్యాహ - విభువ ఇతి. కాల ఇత్యర్థః. కాలస్య భగవదాజ్ఞా, రూపత్వా
భగవానేవ కాలస్య ప్రభురిత్యాహ-విభువప్రభురితి. పరమపదే తు నాస్తి
కాలచక్రప్రవృత్తిః, తత్ర సూర్యాభావాత్. అపి చ సూర్యో హి భ్రమణ
వేగేన అస్మదాదీనామాయుః కలయతి, భగవాంస్తు తతోప్యధికవేగః,
అత సస్మిన్నాస్సర్యశక్తిః న ప్రభవతీత్యాహ - వివస్వద్భ్రమణాతిగ ఇతి. వివ
స్వతో భ్రమణమతిగచ్ఛతీతి తథోక్తః. (౫)

వివస్వదాయుఃకలనో వివస్వత్పుత్రశాసనః

వివస్వత్తనయోదార దణ్డసాశాహితవధః.

215

అతఏవాయం సూర్యస్యాస్యాయుః కలయతి సజ్జ్యతి. నను ఇహ
లోకే ధర్మమధర్మం వా కృత్వా మర్త్యా అవశ్యం మ్రియంతేతతః పరలోకే
యేషాం ధర్మమధర్మం పరిశీల్య ఏతానవశ్యం యమశ్శిక్షయతి, తదధునైవ
యమ ఏవాస్మాభిరాశ్రయణీయ ఇతి కాలప్రసక్తాదవతీర్ణాం యమసేవాశ
క్త్యాం నివారయతి. వివస్వత్పుత్రశాసనః యమస్యాపి య ఏవ కాస్తా స
ఏవ అస్మాకమపీతి వృధైవాన్తరయమసేవేతి భావః, యమో హి కాలదణ్డ
కాలసాశాఖ్యామమాభ్యాం బలినః పురుషాన్ దణ్డయతి, తయోశ్చ
యమదణ్డసాధనయోర్న స్వతశ్చక్తిః, కిన్తు భగవత్తేజసైవేత్యాహ. వివస్వ
త్తనయస్య సూర్యపుత్రస్య యమస్య సమ్బద్ధినోః ఉదారయోర్మహతోః
దణ్డసాశయోరాహితా వ్యస్తాప్రభా యేన స తథోక్తః. అతో న యమా
న్నాపి తద్దణ్డాన్నాపి తత్సాకాదభగవతేన శ్చేత్తస్యమితి భావః. (3)

వికలాకాష్ఠాదిసత్యకాలో విశ్వోత్తరావధః

విపూర్వో విప్రతీచీకో విధిలోకాదిదక్షిణః.

216

అథ యో నిత్యః కాలస్య ఈశ్వర ఏనేత్యాహ కలాకాష్ఠాదిసహితో
యస్సత్యః కాలస్య ఈశ్వర ఏవ. అయిచ్చ విష్ణుర్నిత్యలీలారూపవిధూతి
ద్వయవాక్. తత్ర లీలావిధూతిః ప్రపణ్ణితైవ. అథ యశ్చనిత్యవిధూతిర్నా
రాయస్స హి పరమపదే పరమవ్యోమ్ని అప్రాకృతే దివ్యైశ్చక్షుః పరతే.

తస్మిన్ జీవః. స హి కల్పితత్వమాత్రేణ సామ్యం వస్తుం శక్యమ్ బద్ధం
జాలికకల్పిత గన్ధర్వనగర తదధిష్ఠాత్మపురుషాణామివేతి భావః. (3)

విమనాద్యపరిచ్ఛేదో విభావర్యాదికల్పనః

విభావర్యాద్యవయవ వత్సరాత్మక చక్రకృత్.

212

కింఞ్చ జీవనన్నాయం త్రివిధపరిచ్ఛేదకాలీత్యాహ - విమనశబ్దో లక్ష
ణయా కాలసామ్యవాచీ. అదిపదాద్దేశవస్తుగ్రహణమ్. కాలేన దేశేన
వస్తునా చ పరిచ్ఛేదుమశక్యః. సగ్వదేశసర్వకాలవృత్తిత్వాత్సర్వవస్తురూప
త్వాచ్ఛేత్సరస్యేతి భావః. ఏవం మాయామయ ఈశ్వర ఆదౌ కాలమేవ
కల్పితవానితి వస్తుమాదౌ దివారాశ్రయకల్పనామాహ. విభావర్యాదికల్పనః
అదిపదాద్దివాగ్రహణమ్. సర్వం సజ్జలయ్యాహ - విభావర్యాదయోఽవ
యవా యస్య తద్వత్సరాత్మకం సంవత్సరరూపం చక్రం కరోతితి
తథోక్తః. (3)

వినిరోధాబ్జచక్రోరు వేగాత్తపురుషాయువః

విశ్వత్ప్రాణాత్రచరణ ప్రసన్నధ్రువసద్గతిః

213

భగవతా కృతమిదం కాలచక్రం క్వాప్యప్రతిహతమిత్యాహ విని
రోధస్య విశ్వజలస్య అబ్జచక్రస్య ఉరుణా వేగేన అత్తమపహృతం పురుషా
యువం పురుషాణామాయుశ్చతస్స పరిమితమితి భావః యస్య స తథోక్తః.
అథకాలచక్రాద్భీతం జనమాశ్వాసయతి. విశ్వప్రాణాం ప్రపంచాకరణం
ఆత్మనో విష్ణోశ్చరణం పపన్నానాం ప్రతిపత్తిం గతానాం ధృవా శాశ్వతీ.
కాలచక్రాహతేత్థర్థః ఆతవీవ సతీ శోభనా గతిః గమ్యస్థానమ్ పరమృద
మితి యావత్. యస్మాత్స తథోక్తః. అత్ర దృష్టాంతతయా ధృవాఖ్యభాగ
వతపృత్తాంతః ప్రతీయతే. తథా హి తాదృశం చరణం ప్రపన్నస్య ధ్రువస్య
సతీ నిత్యాగతిర్యస్మాత్స ఇతి. (౨)

విభ్రమత్కాలనేమిథ్నో విమనో విమనవ్రభుః

వికాలచక్రవదగో వివస్వద్భృమణాతిగః.

214

మత ఏతదేకాశ్రయణాత్సద్గతిరత ఆహ. విభ్రమస్తం విశేషేణ
చలస్తం కాతనేమిం కాలచక్రం హస్తీ తథోక్తః. స చ కాలో భగవానే
వేత్త్యాహ - విభవ ఇతి. కాల ఇత్యర్థః. కాలస్య భగవదాజ్ఞా, యావత్వా
ద్భగవానేవ కాలస్య ప్రభురిత్యాహ-విభవప్రభురితి. పరమపదే తు నాస్తి
కాలచక్రప్రవృత్తిః, తత్ర నూర్యాభావాత్. అపి చ నూర్యో హి భ్రమణ
వేగేన అస్మదాదీనామాయుః కలయతి, భగవాంస్తు తతోవ్యధికవేగః,
అతస్తస్మిన్సూర్యశక్తిః స ప్రభవతీత్యాహ - వివస్వద్భ్రమణాతిగ ఇతి. వివ
స్వతో భ్రమణమతిగచ్ఛతీతి తథోక్తః. (౫)

వివస్వదాయుఃకలనో వివస్వత్సతకాసనః

వివస్వత్తనయోదార దణ్డపాశాహితవ్రభః.

215

అతఏవాయం నూర్యస్యాస్యాయుః కలయతి సజ్ఞాతి. నను ఇహ
లోకే ధర్మమధర్మం వా కృత్వా మర్త్యా అవశ్యం మ్రియంతేతతః పరలోకే
యేషాం ధర్మమధర్మం పరిశీల్య ఏతానవశ్యం యమశ్శిక్షయతి, తదధునైవ
యమ ఏవాస్మాభిరాశ్రయణీయ ఇతి కాలప్రసక్తాదవతీర్ణాం యమసేవాశ
క్త్యాం నివారయతి. వివస్వత్సతకాసనః యమస్యాపి య ఏవ కాస్తా స
ఏవ అస్మాః మపీతి వృధైవాన్తరయమసేవేతి భావః, యమో హి కాలదణ్డ
కాలపాశాఖ్యామమేషాభ్యాం బలినః పురుషాన్ దణ్డయతి, తయోశ్చ
యమదణ్డసాధనయోర్న స్వతశ్శక్తిః, కిన్తు భగవత్తేజసైవేత్త్యాహ. వివస్వ
త్తనయస్య నూర్యపుత్త్రస్య యమస్య సమ్మన్వినోః ఉదారయోర్మహతోః
దణ్డపాశయోరాహితా వ్యస్తాప్రభా యేన స తథోక్తః. అతో న యమా
న్నాపి తద్దణ్డాన్నాపి తత్పాశాద్భగవతేన భేత్తవ్యమితి భావః. (3)

వికలాకాష్ఠాదిసత్యకాలో విశ్వోత్తరావదః

విపూర్వో విప్రతీచీకో విధిలోకాదిదక్షిణః.

216

అథ యో నిత్యః కాలస్య ఈశ్వర ఏవేత్త్యాహ కలాకాష్ఠాదిరహితో
యస్సత్యః కాలస్య ఈశ్వర ఏవ. అయం విష్ణుర్నిత్యలీలారూపవిభూతి
ద్వయవాక్. తత్ర లీలావిభూతిః ప్రపంచితైవ. అథ యశ్చనిత్యవిభూతిర్నా
రాయణస్య హి పరమపదే పరమవ్యోమ్ని ఆప్రాకృతే దివ్యవైకుణ్ఠే వర్తతే.

తచ్చ పదం కుత్రేత్యత ఆహ - విశ్వోత్తరాపదః. విశ్వస్మాదప్యత్తరస్యాం
దిశి పదం సానమ్ యస్య సః. యస్మాదుపరి న కిచ్చేదస్తి తదస్య పదమి
శ్యర్థః. సోత్తరమితి యావత్. తస్య చ పదస్య పూర్వా దిక్ నాస్తి,
ప్రతీచీ దిక్ నాస్తి, సూర్యాభావాదితి భావః. యద్వా - తస్యాః పూర్వ
స్యాం దిశి ప్రతీచ్యాం వా కిమపి నాస్తి. అతఏవేద మసదృశమితి భావః.
విధిలోకాదయస్తు ఆస్య దక్షిణస్యాం దిశి వర్తంతే ఇత్యాహ - విధిలోకా
దయో దక్షిణా యస్య స తథోక్తః. పదతద్వతోరభేదాన్యవసాయాది
యముక్తిః. (౫)

వివస్వద్విధుతారాది భ్రమణాగోచరాలయః

విధ్యాదిమచ్చింశుమార చక్రనిత్యభ్రమావహః.

217

పూర్వాద్యభావే హేతుం కణ్ఠత ఏవాహ - వివస్వతో నిఘ్నస్తా
రాణాం నక్షత్రాణామాదిపదాత్కుజాదిగ్రహాణాచ్చ భ్రమణానామగో
చరః అవిషయ ఆలయః యస్య స తథోక్తః, తత్ర హేతుమాహ - విధ్యా
దయో యస్మిన్ తద్విచ్చింశుమారాఖ్యం చక్రం తస్య నిత్యం భ్రమం
భ్రమణమావహతీతి తథోక్తః. భగవత్పదాధారాదేవ శింశుమారచక్రమధః
పతనరహితం సద్భ్రమితి నిత్యమ్ యచ్చింశుమారచక్రభ్రమణా స్వపాతి
తజ్జగత్సూర్యాదిభ్రమణవిషయ, మన్యత్తు - పరమపదమితి భావః. (౨)

విశ్వామిత్రాదిసప్తరి పూజితద్రువలోకకృత్

విశ్వామిత్రాదిసప్తరి దత్తజ్యోతిర్మయక్షితః

218

విశ్వామిత్రో భవిష్యత్సప్తర్షివృతమో ఋషిః స ఆదిర్యోషాస్తేస్సప్త
ర్షిభిః శశిష్టాదిభిః పూజితం ధ్రువలోకం ధ్రువస్య నివాసం కరోతీతి తథో
క్తః. భగవతః పదం ధ్రువపదాదన్యదేవ. ధ్రువమణ్డలమేవ సప్తర్షయో నిత్యం
ప్రదక్షిణీకుర్వన్తి, న తు పరమపదమతో న తద్ధ్రువపదతుల్యం, కింతు తస్మా
దప్యపరితనమేవేతి భావః. తేభ్యశ్చ సప్తర్షిభ్యో భగవతైవ జ్యోతిర్మయం
స్థానం దత్తమ్. సప్తర్షిమణ్డలస్య పృథక్సత్వాదితి భావః. అత్ర దైవస్వరూప
స్వస్తరే శశిష్టాదయచ్చ ప్రముషయః, భవిష్యతి మన్వస్తరే తు విశ్వామిత్రా
దయ స్సప్తర్షయ ఇతి బోధ్యమ్. (౩)

వివిక్తనక్షత్రపథో వివిద్గన్గాధునీధరః

వివస్వత్స్వస్దనాధానో విధులోకరసావహః.

219

నిత్యవిభూతివర్ణనాయ ప్రవృత్తోపి భాగవతో ధృవమణ్డలప్రచక్షా
దాహ - అనేనైవ నక్షత్రమాగ్లోపి వివిచ్య కృతః. ఆయమేవ మన్దాకినీ
ప్రవాహస్యాప్యాధారః. సూర్యరథస్యాప్యయమేవ ధర్తా. కృతధర్మాశ్చస్త్రే
లోకం గత్వా తత్ర రసం భుక్త్వా జీవన్తి. స చ రసశ్చంద్రే భగవతైవ
కృతః. అనేన సూర్యచంద్రమణ్డలనిర్మాతాపి భగవానేతేతి ధ్వన్యతే. (౪)

విద్యుద్వివస్వద్వరుణాద్యాతివాహికకల్పకః

విరోచనజ్యోతిరాద్యాపునరావృత్తి మార్గకృత్.

220

భగవానయం స్వభక్తాన్ స్వలోకం గమయితుం స్వయమేవాతి
వాహికాన్ కల్పయామాస. తే చ సూర్యవరుణవిద్యుదాదయః. అతివా
హికా నామ పాణ్ధాన్యామాద్ధామాస్తరం యే నయన్తి తే. అతినాహయన్తి
పాణ్ధానిత్యాతివాహికాః. “అగ్నిర్జోతిరహశ్శుక్లష్టణ్మాసా ఉత్తరాయణ”
మితి యోర్భిరాదిమాగ్లోపి సోపి భగవతైవ కృతః. అత్రాగ్నాదిపదాని
తదధిదేవతాబోధకానీతి బోధ్యమ్. విస్తరస్తు భాష్యాదావనుసంజేయః. (౨)

విధూతకలుషోదార భక్తదత్తాత్మయావకః

విమానప్రవరానీత భక్తదర్శనకౌతుకః.

221

న కేవలమయం పరమపదస్య మార్గం అతివాహికాంశ్చేత్యభయం
నిర్మమే, కిన్తు పరమపదపాశ్శేభ్యో నిజం యాపమపి దదాతి. తతశ్చ తానాత్మ
యాపిణో భక్తాన్ స్వీయేనైవ విమానేన స్వలోకం ప్రత్యానీతానభ్యాగచ్ఛ
త్యుత్కృష్ణాతికయాదిత్యాహ. విమానప్రవరానీతానాం భక్తానాం దర్శనే
కౌతుకం యస్య సః తథోక్తః. (౨)

విధిరుద్రాదిసత్కార తుష్టభక్తప్రియంవదః

విద్యుదమ్బరసచ్చఙ్గ చక్రభక్తగణావృతః.

222

తేషాం పరమపదపథికానాం మధ్యేమార్గం బ్రహ్మరుద్రేంద్రాది సత్కారలాభస్యాత్. తతశ్చ తువ్యన్తి భక్తాః. తాంశ్చ పరమపదమ్ని ప్రాప్తౌ భగవానయం స్వాగతం పృచ్ఛతి. తతశ్చ విద్యుత్తుల్యమమృతం వస్త్రమ్ శోభనే శజనక్తే చ యేషాస్తేర్భక్తకారయం పరివేష్టితో భవతి. (అ)

విముక్తనిత్యముక్తాత్మనేవితో విచ్యుతిస్యః

విముక్తనయనానన్దో విముక్తహృదయప్రియః.

223

తత్రచపరమపదే ముక్తా నిత్యముక్తాశ్చేతి ద్వివిధాః పురుషాస్సన్తి, ముక్తాస్తు దర్శితాః. నిత్యముక్తాస్తు నిత్యసూరయోఽనన్తగుడవిష్వక్సేనా దయః. తైర్వివిధైరప్యాత్మభిః పురుషైః పురుషోత్తమోఽయం నేవ్యతే. ఏవం స్వాశ్రితమోచనాదేవ భగవానయ మచ్యుత ఇతి ప్రసిద్ధనామా భవతి త్యాహ - విచ్యుతిస్యక ఇతి. విగతాచ్యుతిర్భంశో యేషాస్తే విచ్యుతయః. స్వకాస్మీన్వియా యస్య స తథోక్తః. ఆశ్రితాన్న చ్యావ. యతీత్యచ్యుత ఇతి పుష్పత్పత్రేరితి భావః. ముక్తాశ్చ భగవన్తం దృష్ట్వా సుఖితనేత్రా భవన్తి. యతోఽయస్తేషాం హృదయప్రియః మనసోఽతీత ప్రియః. (ర)

విముక్తహృదయారామో విముక్తోక్తాత్మతత్త్వకః

విముక్తజనసంవాదీ విముక్తజనతర్పణః.

224

అతఏవ తేషాం హృదయా న్యత్రనిత్యమాసమన్తాద్రమస్తే. తేషాం హృదయేష్వయం రమత ఇతి వా. తేభ్యశ్చాయ మ్పరమాత్మన స్సన్విస్య తత్త్వం విదితమపి పునః పునర్వదతి. ఏవంరూపేణ తైశ్చాయం సంవాదం కరోతి. ఏవం సంవాదాదినా తానయం తర్పయతి. ఏతేన సగుణముక్తిత్రైత్రం జైకుంజతానాం ముక్తానాం తత్ర కింకృత్యమితి శక్తా సుష్ట ప్రత్యుక్తా. (ర)

విరజాలోయనంసర్గా ప్రాకృతాత్మకృతస్వకః

విరజాతీరకాన్తార విహృతో విరజాప్రియః.

225

అథ పరమపదే భగవతో విహరమాహ-పరమపదస్య పరిఘాభూతా. విరజా నామ కాచిద్దివ్యా నదీ వర్తతే. తస్మాన్తీరే తులస్యాదిమయం కాన్తా

రమన్తి. తత్ర విహృతం విహతో భగవతో స్వాన్తి. అతఏవ భగవానయం
విరజాప్రియః విరజా ప్రియా యన్యేతి బహుప్రీహిః విరజాయః ప్రియ ఇతి
తత్పురుషో వా. విరజాచైభవమాహ - విరజాతోయస్య సంసర్గేణ అప్రా
కృతః ఆత్మా దేహః యేషున్తే అప్రాకృతాత్మానః. అతథాభూతాస్తథా
భూతాః కృతా ఇతి అప్రాకృతాత్మకృతాః స్వకా భక్తా యేన స తథోక్తః.
యస్య స ఇతి వా. భక్తా హి మనుష్యదేహం త్యక్త్వా దివ్యం దేహ మాక్రిత్య
విమానప్రవరమారుహ్య సూర్యమణ్డలాదీనతీత్య తత్ర తత్ర తైస్త్వైః పూజితాః
క్రమేణ సత్యలోకమప్యతీత్య తతో విరజాతీరం గత్వా తత్ర విరజాయాం
నిమజ్జ్య త ఇచ్చ దేహముత్సృజ్య అప్రాకృతం భగవద్దేహతుల్యం దేహం
భజన్తే ఇతి తత్త్వమత్రానుసంధేయమ్. (౪)

విరజాతీరతులసీ వనదేవీనిషేవితః

విరజాతోయకణభాక్సుగన్ధి వవనార్పితః.

227

విరజాయాస్తస్వాన్తిరే తులసీవనమన్తి. తదధిష్ఠాత్రి చ కాచన దేవీ
ఆన్తి. వనాధిష్ఠాత్మవనదేవతావత్. సా చ దేవీ ప్రకృతే తులసీయ. తయా
యం నితరాం సేవ్యతే. తత్ర చ వసే విరజానీకరధారి శోభనగంధశ్చ సుఖ
స్పృహో వాయుర్భగవంతం సేవతే. (౨)

విరజాతోయకవట సచ్చిదాన్తవిగ్రహః

విరజా విరజాతోయసుస్నాతో విరజావతిః.

228

విరజాతోయానాం కపటేన యేసచ్చిదానన్తాస్త ఏవ విగ్రహశ్శరీరం
యస్య సః. విష్ణోర్జలమయా తనుర్విరజా. విరజాజలన్త సచ్చిదానన్తమయ
మిత్యర్థః. అతఏవ విరజాపి భగవానేవ. యశ్చతస్యాం సుస్నాతసోపి
భగవానేవ. నవ్యాన్యస్య ఈదృగైశ్వర్యం సమ్భవతితి భావః. నదీనాం భువి
నాగరః పతిః. విరజాయాన్తు భగవానేవ. విష్ణుగామినీత్వాద్విరజాయాః. (౪)

విరజోర్మిచ్చటాడోలావిహారి విరజాన్తరః

విరజాదేవతాకేళి ర్విరజావిభ్రమాశయః.

229

విరజాయాం యా ఊర్విచ్ఛటా తస్యాం ఙోలాయామివ విహరోఽస్మాస్తీతి తథోక్తః. విరజానద్యధిష్ఠాత్రీ తేవతాపి విరజైవ. గంగాప్రవాహాధిష్ఠాతృగంగాదేవతావత్. తస్యా అస్తరః హృద్గతః తస్యా మనోహర ఇత్యర్థః. అతఏవ విరజాదేవతయాసహ కేలిః క్రీడా యస్య సః. విరజాయాదేవతావిభృమాశృక్లారచేష్టితాని ఆశయే హృది యస్య సః. విరజావిభ్రమాక్రాంతహృదయత్వాదయం విరజయాసహ క్రీడతీత్యర్థః.

విరజామీననయనా కరాలిజ్జితకన్ధరః

విరజావర్తనాభీదృ-గ్విరజాపులినాశ్రయః.

230

మీనే ఇవ నయనే యస్యాస్మా మీననయనా శ్రీ. మీనా ఏవ నయనాని యస్యాస్మా మీననయనా నదీతి చ. విరజైవ మీననయనా విరజేతి మీననయనేతి చ తస్యాః కరాభ్యాం హస్తాభ్యాం కరైస్తరజ్జేర్జితి చ అలిజ్జితః కన్ధరో గళో యస్య స తథోక్తః. విరజానదీతరజ్జైః విరజాదేవీ కరాభ్యాం ఏతస్య కంఠాలిజ్జనం కరోతీత్యర్థః. విరజాయానద్యా దేవ్యాశ్చ అవర్త ఏవ నాభీ అవర్త ఇవ నాభీ చ తస్యాం దృగ్దృష్టిర్యస్య సః. విరజాయానద్యాః పులినమాశ్రయో యస్యా విరజాయా దేవ్యాః పులినమతిశయోక్త్యా జఘనమాశ్రయో యస్యేతి చ. (3)

విరజాకుచకంజాతకోశ గృధ్ను కరద్వయః

విరజావిహగ్రేణీకాఞ్చీ విఘటనోత్కరః.

231

విరజాయాః కుచతుల్యయోః కంజాతకోశయోర్గృధ్ను అసక్తం కరద్వయం యస్య సః. విరజాయా విహగ్రేణీరేవ కాఞ్చీ తస్యాః విఘటనః ఉత్కర ఉపప్రసారితః కరో యస్య సః. కరావృపరి ప్రసార్య తాశ్చభృనిం కుర్వతి భగవతి విహగ్రేణీవిఘటితేత్యర్థః. అత్ర విరజాయాః కుచా గృహ్లాన్ కరేణ కాఞ్చీం విఘటయతి రత్యర్థమితి భవని. (—)

వికుణ్ఠలక్ష్మీమకూల విరజామ్బువిలోలనః

విరజామ్బుఖకంజాత చమ్బునో విరజోదయః

232

జైమన్తనగరీ లక్ష్మ్యో దుమాలమివ భాతి. విరజాతోయమ్ తత్ర భగవతో విశేషేణ లోలనం ఖేలనం విరజాయా ముఖసానీయం కింఛిత్కజ్జతం భగవాన్ ప్రేక్షా చుమ్బతి. యథా కామీ కామిన్యా వస్త్రం చాలయిత్వా ముఖం చుమ్బతి, తద్వదితి భావః విరజాయా ఉదయోఽభివృద్ధిర్యస్మాత్సః. (3)

విరజాభవనక్రీడా నిర్జితప్రేయసీగణః

విరజాజలగూఢాత్మా విరజాఽక్లేదితామ్బుః.

233

ఆస్యాఞ్చ విరజాజలక్రీడాయాం భగవతా లక్ష్మీసీలాధూమ్యాదిప్రియాసమాహూ జతః. తత్ర హేతుమాహ-విరజాజలగూఢాత్మేతి. ఆయమాశయః. జలక్రీడాయాం జలే మజ్జన్తి పురుషస్త్రీయశ్చ. తత్రమగ్నమదృశ్యం పురుషంయోస్త్రీగృహ్లాతి సావిజయినీ. మగ్నా మదృశ్యం స్త్రీయం యః పురుషో గృహ్లాః స విజయతి కృతసజ్జేతా స్త్రీపురుషస్తత్ర విష్ణుర్వీలాజలఞ్చ సీలమితి జలే విష్ణుర్గూఢో భవతి, అతో స స గృహీతుం శక్యతే స్త్రీభిః, లక్ష్మ్యోదయస్తు విమృత్తుల్యత్వాజ్జలమవభాసయన్త్యోద్యత్యస్తే, అతస్తాసుగ్రహ విష్ణోర్భవన్తి. తదేవం విష్ణుచా స్త్రీయో నిర్జితాభవన్తి. వచనం జలక్రీడయా ఆస్మాకమివ వస్త్రక్లేద ఇత్యాహ-విరజాఽక్లేదితామ్బుర ఇతి. విరజయా క్లేదమార్ద్రతా మప్రాపిత మమ్బురం యస్య సః వస్త్రస్య దివ్యత్వాదితి భావః. లక్ష్మ్యోదీనామప్యేవంవిధత్వం బోధ్యమ్.(3)

విరజాతీరవిహరద్వైమానిక కృతోత్సవః

విరజాజలజన్తోఽఘ ముక్తౌఘవరిపూజితః.

234

ఏవం జలక్రీడయా భగవానం విరజాతీరే విహరతాం జైమానికానాం విమానేన చరతాం భక్తానాం ముక్తవిత్తోభయాత్మకానా ముత్సవమానందాతిశయం కరోతి. విరజాజల సమ్మన్థాస్త్రినాదిజలజన్తవోపి ముక్తాభూత్వా భగవన్తం తత్ర విహరన్తం విశేషేణ పూజయన్తి. అత్ర మినాదీనాం సాలోక్య రూపముక్తిరితి బోధ్యమ్. కథమన్యథా తేషాం విరజాస్థితి స్సాద్భితి భావః. (౨)

విరజామృతపానాత్త బ్రహ్మానందపురీజనః

విరజాసలిలాధారో విరజీభూతమాయకః.

235

స్వర్గలోకే అమృతమస్తీతి స ఏవ శ్రేయానితి మన్దానామాశక్తిః - పరిహరన్నాహ - విరజాయా అమృతం జలమేవ సుధేతి శ్లిష్టరూపకమ్. తస్య పానేన హేతునా అప్తః బ్రహ్మానందః యేన స చాసౌ పురీజనః జైకుణ్డ పత్తనస్థ జనః యస్య స తథోక్తః. స్వర్గే అమృతం పీత్వా జనా ఆకాశ్య తం పరిమితమేవ సుఖం భజంతే. జైకుణ్డే తు విరజాజలం పీత్వా బ్రహ్మానంద మనుభవంతి. అతో విరజామృతం సర్వోత్తమ మిత్యర్థః. న చ తు త్తృదాద్య భావా త్పరమ పదస్థ జనానాం కథం విరజాజలపానమితి వాచ్యమ్. బ్రహ్మా నందలాభార్థం తృదభావేఽపి తైర్విరజాజలం సకృచ్ఛీతమ్. శరీరస్య జల కోశస్య చ సత్త్వాదితి. విరజా జలస్య సచ్చిదానంద రూపత్వా తత్త్వానేన బ్రహ్మానందలాభ ఉచిత ఇతి భావః. నను చతుర్థశలోకా భూగోళేషు వర్తంతే, జైకుణ్డస్తు తదుపరీతి తత్ర భూసమ్మన్దాభావా ద్విరజా కేనాధారేణ వర్తతే ఇత్యతే అహ - విరజాసలిలాధార ఇతి. యథా మన్దాకినీ వాయ్వాధారేణ దివి వర్తతే, తథా విరజా భగవదాధారేణ జైకుణ్డే ఇతి భావః. నను కేయం విరజా యదనతిక్రమణేన జైకుణ్డప్రాప్తిరతే అహ - విరజీభూతమాయక ఇతి. భగవతో మాయైవ విరజీభూతా - స్వార్థే కమ్. న చ భగవన్నాయాయాః కథం సచ్చిదానందత్వం? విరజాజలస్య సచ్చిదానందరూపత్వవల్లనాదితి వాచ్యమ్ శుద్ధసత్త్వప్రధానాయాం ప్రపంచావాసనా శూన్యాయాం మాయా యాం భగవదీయసచ్చిదానంద స్ఫురణసత్త్వాదితి. ఏవం విరజారూపాయా భగవన్నాయాయా స్థరణం వినా న జైకుణ్డప్రాప్తిః. తత్తరణస్తు భగవదను గ్రహలబ్ధివిమానవశాదేవ. భగవదనుగ్రహస్తు భగవద్భక్త్యైవ. అతో భగవతి భక్తిః కార్యా. (3)

విరజావదతీరసో విరజాపరిఘాలయః

విరజాగాధసలిల భీతభీత విరించనః.

236

విరజాతరణం వినా కుతః పరమపదం దుర్లభమతే అహ - విరజాపద తీరస్థ ఇతి. విరజాయాః పరస్మిన్తీరే తిష్ఠ తీతి భగవదాయస్య విరజా పరి

సూర్యుని తానను. కుశలైర్యథా నదీజలం తీర్యతే తథా విరజాజలం తీర్యతామ్. కింవిమానేనేత్యా శక్ష్మా యామాహ విరజాయా అగాథా తస్మిలీ ద్వీరిచ్చనో బ్రహ్మపి భీతభీతః. కా వార్తా పునరస్మాక మితి భావః. (3)

విరజాతో యపానాస్త విద్యాభక్త జనేదితః

వినాయకధ్వజభ్రాజ ద్విమాన వరభూషణః.

237

అథ భగవానయం జలక్రీడాం సమాప్య విరజాతో యపానజైభవలబ్ధ విద్యాతీతయై శ్చక్తజస్త్రాయమానస్సౌ గయదేవ ధ్వజేన భాసమానం కచ్చన విమానప్రవరం స్వారోహేణ భూషయామానేతి రథోత్సవం వర్ణయతి. (౨)

వియద్విమానవిభ్రాజ దబలాతార కావిధుః

వికుణ్ఠ నగరీనాదీ నీరాజితవహామ్బుజః.

238

విజయదివ వికాశం విమానం, తత్ర తారకా ఇవ అబలా విభ్రాజన్తి. భగవాంస్తు తాదృశతారాయుక్తశ్చన్ద్ర ఇవ భాతి. వియద్విమానవిభ్రాజద బలాతారకాయుక్తో విధురితి మధ్యమపదలోపీ సమాసః విధుశ్చన్ద్రో విష్ణుశ్చేతి క్లేషః. మధ్యేమార్గం వికుణ్ఠనగర్యాం వర్తమానా నార్యో భగవత్పదామ్బుజం నీరాజయన్తి. (౨)

వికుణ్ఠపారీ నేత్రాభి లీయమానోత్సవాపవః

విస్పష్టే న్దీవరాభాత్రలగ్న లక్ష్మీముఖేన్దుభః

239

ఏతద్భగవద్రథోత్సవ రూపపద్మగత రసరూప ఆసవః. యద్వా భగవదుత్సవరూప ఆసవః వికుణ్ఠనగరపౌరాజనానేత్రరూపభ్రమరైః పీయతే. తా అత్యాదరణి సశ్యస్త్రితస్వమిత్యర్థః. భగవతో దేవః వికసితేంద్రియ తుల్యః తత్ర చ లక్ష్మీముఖ చన్ద్రస్మితజ్యోతాన్ని అగ్న. తతో దేవస్య విశేషరామణీయకమితి భావః. (౩)

విశ్వామ్భాహేమపుత్రీభృద్వత్సో నీలాశ్రమీతకః

విధువిమ్బావరిస్థార్కభాను విద్యోతితామ్బరః.

240

ఇంద్రసీలపీఠతుల్యే భగవతో వక్షసి నువత్తపుత్రికేవ లక్ష్మీర్భూతి.
చంద్రబిమ్బస్యేవ భగవన్మృఖస్యోపరి సూర్యవత్క్రిరీటో భూతి. తస్య చ భాను
భిస్సంస్వోస్యాకాశో భాస్యతే. (—)

వివేలాత్మక్రభాపూర నీలీకృతమహాహిమః

విషద్రమ్మూర్ధసాహస్ర రత్నా భాలేపచిత్రితః

241

తతో గరుడధ్వజవిమానమపరుహ్య భగవానయమాదిశేషశయ్యా
యాం వివేక. తతశ్చ నిర్వేలేన భగవతో దేహకాన్తిపూరణ స శేషో
నీలీకృతః. శేషస్య శిరస్సాహస్రే వర్తమానానాం రత్నానాం యా అభాః
కాన్తయః కుఙ్కుమకర్పూరాదితుల్యాః. తాసాం లేపో లేపనం లేన
చిత్రితః సజ్జాతచిత్రవర్ణః ఇతి తద్గుణద్వయమ్. (—)

విసారితైకబాహ్వగ్ర కఙ్కుణాభాఞ్చితేంద్రిః

విశ్వామ్భాకర కజ్జాత లక్ష్మీలాలితజానుకః.

242

విసారితే ఆజానుప్రసారితే ఏకస్మిన్బాహ్వగ్రే వర్తమానానాం
కఙ్కుణానామాభయ కుఙ్కుమప్రాయమా అఞ్చితా లేపితా ఇంద్రి
భగవజ్జానుసంవాహనకర్త్రీ లక్ష్మీర్యస్య సః తదేవేంద్రిరాకర్తృక జానుసంవా
హనం స్పష్టమాహ-విశ్వామ్భాయః కరకజ్జాతే యా లక్ష్మీఞ్చితా దేహి
చ తయా లాలితే జానుకే యస్య సః తథోక్తః. జానునీ యస్య స ఇతి వా.
శేషాద్విభాదితి కః. (—)

విచిత్రదివ్యాభరణాంశుకాభా సింధూదయశ్రీముఖచంద్రబిమ్బః

విష్వక్కుపాదర్శితకామపూర నభేంద్రిన్నాఙ్గుళిపాదపద్మః 243

విచిత్రాణాం దివ్యానాఞ్చ ఆభరణానామంశుకస్య వస్త్రస్య చ
అభానాం కాన్తీనాం జలస్థానీయానాం సిన్ధౌ సముద్రే ఉదయో యస్య స
తథోక్తః. క్రియో లక్ష్మ్యే ముఖరూపశ్చంద్రబిమ్బా యస్య సః శ్రీయుక్తః
ముఖచంద్రబిమ్బా యశ్శీతి వా. కాన్తి సాగరే జాతశ్చంద్రబిమ్బ ఇవ భగవతో

లక్ష్మ్యశ్చ ముఖం భాతీత్యర్థః. విష్వక్ సర్వవ్యాపిని యా కృసా తయా హేతునా దర్శితః కామాక్ పూరయతీతి కామపూరః. నక్షత్రేశ్వరుః భిన్నాః మిత్రితాః ఆఘోశయో యస్య సః. పాదపద్మః యస్య స తథోక్తః. (౨)

విశ్వాలయవ్యాపివిచిత్రగన్ధ మల్లీతులస్యముబ్బజచుమ్మితాజః
విశ్వమృరావాసితచారుగన్ధ విప్రాజనీరన్ధ్రపతద్విరేఫః. 244

విశ్వస్మిన్సర్వస్మిన్న పాశాలయే వ్యాపీ విచిత్ర గన్ధః పరిమళో యేషా నైః మల్లీ చ తులసీ చ అముబ్బజచ్చ మల్లీతులస్యముబ్బజాని తైః హారాయితై రితి భావః. చుమ్మితం వ్యాప్తమగ్గం యస్య స తథోక్తః. భక్తా మల్ల్యాది స్రగ్ధి ర్భగవన్తం పూజయన్తీత్యర్థః. విశ్వం భరయా దేవ్యా వాసితేన కర్మ రాది వాసనాద్రవ్యయుక్తేన చారుణా గన్ధేన లిప్తే అజ్ఞే నీరన్ధ్రం యథా తథా పతన్తః ద్విరేఫా దివ్యా వైకుణ్ఠగతా భ్రమరాః యస్య స తథోక్తః. యద్వా ద్విరేఫా అతిశయోక్త్యా నారీకటాక్షాః. (౨)

వివృత్తరత్నోపధి పుష్పమాలా గృహీతగన్ధాద్భుత కేశవేశః
విచిత్రభూషామ్బరవైష్ణవస్త్రీ సజ్జితనాట్యకలసస్మితాస్యః.

విశేషేణవృత్తే వర్తతే రత్నమయే ఉపధా శిరోధన్వీ శిరఆధారే వస్తుని వర్తమానాభిః పుష్పమాలాభిః గృహీతః గన్ధః యస్య స చాసా వద్భుతకేశవేశః కేశసమూహః యస్య స తథోక్తః. రత్నోపధేః కఠినత్వేన తదుపరిపుష్పమాలా ప్రదుపరి కేశవేశచ్చ స్వీయం విన్యస్య తత్ర శిర ఆధాయ శేతే ఇత్యర్థః. అత్ర పుష్పమాలాభిః కేశవేశోన వాసితః, కిన్తు తా ఏవ కేశవేశగన్ధం గృహ్లాన్తి వాసనార్థమిత్యహా భగవత్కేశవేశగన్ధ ఇతి భావః. అత ఏవ భగవతః కేశవ ఇతి నామేతి బోధ్యమ్. ప్రశంసాయాం వప్ర త్యయవిధానాత్ విచిత్రాణి భూషామ్బరాణి యాసాం తాసాం వైష్ణవ స్త్రీణాం విష్ణుభక్తాగ్గనానాం సజ్జితయుక్తస్వనాట్యస్య అకీలనేన దర్శనేన హేతునా స్మితయుక్తమాస్యం యస్య స తథోక్తః. యద్వాసజ్జితస్య నాట్యస్య చ అకలనాభ్యాం శ్రవణదర్శనాభ్యాం హేతుభ్యాం స్మితయుక్త మాస్యం యస్య స తథోక్తః. (౨)

వినాయకోదారగుపర్ణకమ్మనప్రభూతదివ్యానిలలోలితాలకః

విరిశ్చినాద్యున్మకుటప్రభార్యురీనిషిక్తపాదోవివిదాశయాశ్చితః.

వినాయకస్య గరుడస్య ఉదారయోర్మహతో శోభనయోః పర్ణ
యోః పత్రయోః కమ్మనాత్మభూతేన దివ్యేన అనితేన లోలితాచ్ఛాలితా
అలకా శుష్పర్ణకున్తలా యస్య. స తథోక్తః. విరిశ్చినో బ్రహ్మ వర్తమాన
బ్రహ్మణః పూర్వం ముక్త ఇతి భావః. వర్తమానస్తు సత్యలోక ఏవ కర్తత
ఇతి నాస్య పరమపదప్రాప్తిరితి శోభ్యమ్. అదిత్యేషాస్తేషా మున్మకుటేషు
ఉన్నతకిరీటేషు యాః ప్రభాః. యద్వా ఉన్మకుటానాం యాః ప్రభాః
తానాం దురీభిః ప్రవాహైః నిషిక్త నితరాం సిక్తా పాదా యస్య స
తథోక్తః. విమ్ ఏవంవిధం పరమాత్మానం విష్ణుం యే విదన్తి తే వివిదః
తే చ తే ఆశయా మనాంసి తేషామాశయా ఇతి వా. తైరశ్చితః ప్రాప్తః
తథా సశోపరిస్తోఽతిదూరతరోపి భగవాన్విద్యదాశయ నిత్యసన్నిహిత
ఏవేతి ఏతద్భజనేన కోపి క్రమః నాపి వైఫల్యాశ్చజ్యేతి భావః. అత్రవిద్య
ద్భిః కవిభిస్సమర్పితా ఆశయా స్సాక్షాన్మురీభూయ వైకుణ్ఠగతం భగ
వన్తం భజన్త ఇతి ధ్యనిః నను “యతో వాచో నివర్తన్తే అప్రాప్య మనసా”
సహేతి శ్రుతేః కథమృరమాత్మా మనసో విషయస్సృజితి చేన్తైకమ్.
“మనసైవాతేను ద్రుష్టవ్య” ఇతి శ్రుత్యన్తరా దవిద్యన్మనసా మేవాయామగో
చర ఇతి ప్రకృతి శ్రుత్యర్థ సజ్గోచాత్. అన్యథా సర్వమపి గురుకాస్త్రా
దికం నిరర్థకం న్యూత్. తస్మాద్విద్యాసంస్కృతేన మనసా భగవానయం
గృహీతుం శక్యత ఏవ. న హి మనసో దుర్లభం నామ! తస్మాత్ మనసా
భగవాన్ సగుణో నిర్గుణో వా విశ్వరూపః పురుషాకారోఽస్థి పరిమాణో
వా నిత్యం సంచిన్త్య స్మర్యేషామితి విశ్వసేవ్యత్వం భగవత్స్పేష్ధమేవ. (3)

వినాయకశ్రోతరథాధిరూఢస

ద్వినాయకాపాఙ్గుధామయాకృతిః

విచిత్రసాహస్రముమాధిరోహతా.

ద్వినాయకోదారగళం గుఖాదియమ్.

247

ఏవం సహస్రనామాని కృత్వా భగవతే కృతినాయకాయ సమర్ప
యతి. వినాయకో గరుడ ఏవ శ్రోతో రథః గరుడస్య ఛన్దోమయత్వాత్.

తమధిరూఢస్య సత ఉత్తమస్య కాలత్రయాబాధ్యస్య వా వినాయకస్య
విష్ణో రపాజ్ఞసుధాకటాక్షౌమృతం తస్యయా తద్వికారభూతా తత్కూర్మ
భూతేతి యావత్. విచిత్రసాహస్రసుమా విచిత్రాణి సహస్రమేవ సాహ
స్రం నామాని యస్యాం సా తథోక్తా. ఇయం కృతిః సుఖాదనాయాసేన
వినాయకోదారగళం విష్ణోర్మహాస్తం గళం అధిరోహతాత్ ఆరోహతాత్
ఇత్యాకిషి లోట్. అశీశాత్ర ప్రార్థనారూపా. యద్వా వినాయకస్య గడు
డస్య ఉదారగళమధిరోహతాత్. గరుడః కృపయా కృతిమిమాం భగవత్స
న్నిధౌ పఠత్విత్యర్థః.

పరాభవశ్శేష్ఠకమాసపూర్ణిమా

తిథౌ సమాప్తిం గమితాసకౌ కృతిః

సుఖేన రామేణ సమన్వితా హరేః

పదాబ్జయోరావిధు భాసతాంతరామ్,

అసావేవ అసకౌ కృతిః రామేణ కవినా సుఖేనానాయాసేన పరా
భవసంవత్సర శ్శేష్ఠకమాసపూర్ణిమాతిథౌ పరాభవసంవత్సర శ్శేష్ఠకమాసపూర్ణి
మాయాం తిథౌ సమాప్తిం గమితా ప్రాపితా హరేః పదాబ్జయోః సమ
న్వితా చ. అసకౌ కృతిః ఆవిధు చన్ద్రపర్యస్తం భాసతాంతరాం అతిశయేన
కోభతామ్. ఆచన్ద్రతారం వర్తతామిత్యర్థః.

పరాభవాపాదశుద్ధద్వాదశ్యామసకౌ కృతిః

రామేణ సర్వా వ్యాఖ్యాతా ప్రాపితా చ హరేః పదమ్

మూలం తావత్సూర్యం సమన్వితం ఆధునా తు సవ్యాఖ్యం మూల
మర్చితమితి నార్పితార్పణప్రసజ్ఞః.

శ్రీ హ య గీ వార్షణ మస్తు

పరాభవశ్శేష్ఠ శు ౧౫ మూలరచనాసమాప్తిః

పరాభవాపాద శు ౧౨ వ్యాఖ్యారచనాసమాప్తిః

శ్రీ హయగ్రీవాయ నమః

వి వ ర్ణా ది విష్ణు సహస్ర నామా వళిః

హరిః ఓమ్

విష్ణవే నమః

విశ్వసైన్యే నమః

విశ్వకర్త్రే నమః

విశ్వహృతే నమః

విశ్వపాలకాయ నమః

విశ్వదూరాయ నమః

విశ్వగతాయ నమః

విశ్వాత్మనే నమః

విశ్వచేతనాయ నమః

విశ్వయంత్రే నమః 10

విశ్వతనవే నమః

విశ్వవిదే నమః

విశ్వదుర్గమాయ నమః

విశ్వాజ్ఞేయాత్మకాయ నమః

విశ్వనిదానాయ నమః

విశ్వపావనాయ నమః

విశ్వోదయాయ నమః

విశ్వలయాయ నమః

విశ్వాయ నమః

విశ్వపారగాయ నమః 20

విశ్వమృరాయ నమః

విశ్వమయాయ నమః

విశ్వభుజే నమః

విశ్వమోహనాయ నమః

విశ్వానందాయ నమః

విశ్వదుఃఖదూరాయ నమః

విశ్వగుఖప్రదాయ నమః

విశ్వప్రియాయ నమః

విశ్వసఖాయ నమః

విశ్వధృతే నమః 30

విశ్వయాపధృతే నమః

విశ్వక్రీడాయ నమః

విశ్వసేవ్యాయ నమః

విశ్వదాయ నమః

విశ్వసమ్మతాయ నమః

విశ్వభోగ్యాయ నమః

విశ్వగుణాయ నమః

విశ్వచక్షుషే నమః

విరిచ్ఛక్తే నమః

విశ్వచక్కుర్మణ్ణలస్థాయ నమః
 విశ్వచక్కుఃప్రకాశకృతే నమః
 విశ్వానాయ నమః
 విశ్వాంతరాయ నమః
 విశ్వతనవే నమః
 విశ్వప్రచోదనాయ నమః
 విశ్వాంశాయ నమః
 విస్మయావాసాయ నమః
 విశ్వకల్యాణభాజనాయ నమః
 విశ్వబిమ్బాయ నమః
 విశ్వనిధయే నమః 50
 విశ్వమాయాయ నమః
 విభామయాయ నమః
 వివస్వస్మణ్ణలాంతస్థాయ నమః
 విద్వాగుఖసదాత్మకాయ నమః
 వివస్వతే నమః
 విగ్రహాదిత్యాయ నమః
 వివస్వద్భాసకాయ నమః
 విభవే నమః
 వికర్తనసహస్రభాయ నమః
 విష్వక్సేనాయ నమః 60
 వికుణ్డనాయ నమః
 విద్యుత్ప్రతామ్బరాయ నమః ,

విద్యామన్దిరాయ నమః
 విష్వరక్తవసే నమః
 వినాయకాయ నమః
 విప్రబంధవే నమః
 విద్యుత్ప్రతామ్బరవిగ్రహాయ
 నమః
 వియద్గజాపదామ్బోజాయ
 నమః
 విక్రమాక్రాంతలోకకాయ
 నమః
 విరిశ్చినాభీకమలాయ నమః
 వినతాతనయధ్వజాయ నమః
 విషాయనాయ నమః
 విషధరస్వామిశయ్యాయ నమః
 విఘోదయాయ నమః
 విషావహారిణే నమః
 విషధిస్తోమకుక్షయే నమః
 వియత్సమాయ నమః
 విలయామ్బుధివిశ్రాంతాయ
 నమః
 వికారరహితాయ నమః
 విధవే నమః 80
 విధిరుద్రేంద్రదాసేరాయ నమః

విబుధావళివక్షగాయ నమః
 విబుధేశాయ నమః
 విధూతాఘాయ నమః
 విరుగమథుకైటభాయ నమః
 విధుమణ్డలమధ్యస్థాయ నమః
 విధుసూర్యవిలోచనాయనమః
 విధుసుందరవక్త్రాబ్జాయ నమః
 విధుహేతుహృదమ్బుజాయ
 నమః

విధులేఖానఖాయ నమః 90

విజ్ఞాయ నమః

విభయాయ నమః

విద్రుమాధరాయ నమః

విషణ్ణాసురరాత్రే నమః

వినాధజనరక్షణాయ నమః

విభవాయ నమః

విహతారాతయే నమః

విస్పష్టమలేక్షణాయ నమః

విరిఞ్చివనితాగీతాయ నమః

విమృష్టమణినూపురాయ

నమః

100

విద్యుదుచిరలక్ష్మికాయనమః

విలసత్ప్రేరచన్ద్రికాయ నమః

వికస్వరసురోర్వీజపుష్ప

మాలానిభేక్షణాయనమః

విరూపాక్షప్రియాయ నమః

విద్యద్ధృదయామ్బుజ బమ్భ

రాయ నమః

విముక్తాయ నమః

విషయాసక్తాయ నమః

వివర్తనమయబాంధవాయనమః

విపులోరసే నమః

విశాలాక్షాయ నమః 110

విపులాంసాయ నమః

విజిత్త్యరాయ నమః

విమలాయ నమః

విలేతఖ్యాతయే నమః

విశ్వనామ్నే నమః

విభీషణాయ నమః

విలాసినే నమః

విలసద్భూషాయ నమః

వివిధాయుధభాస్వరాయనమః

విశ్వస్ఫురావతయేనమః 120

విశ్వాతిక్రాంతమహిమ్నే

నమః

విధయే నమః

విధిత్రాతే నమః
 విధితవఃఫలదాయ నమః
 విధిదేశికాయ నమః
 విధిస్తుతాయ నమః
 విధివిధుశ్రీకంఠాత్మనే నమః
 విధిశ్వరాయ నమః
 విధిశక్తివదాయ నమః
 విశ్వశక్తయే నమః 130
 విధివిమోహనాయ నమః
 వివిధాత్మజ్ఞానబలక్రియా
 శక్తయే నమః
 విలక్షణాయ నమః
 విశ్వోత్తమాయ నమః
 విసదృశాయ నమః
 విద్యద్వైతాయ నమః
 విగతవ్యయాయ నమః
 విమత్సరాయ నమః
 విశ్వసిద్ధయే నమః
 విజితాత్మనే నమః 140
 విముక్తిదాయ నమః
 విశ్వమృతాభారహరాయ
 నమః
 విష్ణుదీపీనవైభవాయ నమః

వివిధప్రాణికరుణాయ నమః
 విద్రావితజనాస్తకాయ నమః
 విధూతమాయావిభవాయ
 నమః
 విఖ్యాతబలపౌరుషాయనమః
 వినిద్రాయ నమః
 విజర్ణాయ నమః
 విత్తాయ నమః 150
 విదోషాయ నమః
 విఫలక్రియాయ నమః
 విజ్ఞానవాదినే నమః
 విమదాయ నమః
 విశ్రోధాయ నమః
 విజితేంద్రియాయ నమః
 వినేత్రే నమః
 విశ్రుతకథాయ నమః
 విమలాశయదర్శనాయ నమః
 వితర్కహీనాయ నమః 160
 విరుజాయ నమః
 విభేదాయ నమః
 విప్రియాప్రియాయ నమః
 విజ్వరాయ నమః
 వికచామృజచరణాయనమః

వినీతాఖిలాయ నమః
 విధిక్రేయే నమః
 విధానజ్ఞాయ నమః
 విధయే నమః
 విధిఫలప్రదాయ నమః 170
 విధిదృష్టక్రియాభ్యర్చాయ
 నమః
 విధిహీనాయ నమః
 విధిప్రియాయ నమః
 విధిసూత్రబద్ధలోకాయనమః
 విధివత్కృతకర్మచాయ నమః
 విహితత్యాగిసంశాస్త్రే నమః
 విహితావిహితాతిగాయనమః
 విహితాఖిలమర్యాదాయ
 నమః
 విధిరుద్రాదిశాసనాయ నమః
 విధివత్కర్మ పక్షోప్తే నమః
 విధివిద్వేషిభజ్జనాయ నమః
 విధాతృదర్శితవదాయ నమః
 విధిలోచాపహాభిధాయ నమః
 విలసత్కమలావక్షసే నమః
 విప్రదైవాయ నమః
 విపథరాయ నమః

విధువిద్యోతమానాబ్జాయ
 నమః
 విరోచనసుదర్శనాయ నమః
 విద్విద్రక్తాచితగదాయ నమః
 వివన్నాభయకృత్కరాయ
 నమః 190
 విశుద్ధవిజ్ఞానఘనాయ నమః
 విజ్ఞానకలనప్రభవే నమః
 వితీర్ణవిమలచక్షాయ నమః
 విశ్రాణనసురద్రుమాయనమః
 విధికోటిశతానందాయ నమః
 వివాదావిషయాయ నమః
 విశాయ నమః
 విహ్వలద్విరదత్రాతే నమః
 విషాటీంద్రవిదారణాయ నమః
 వివిధాఖ్యానసంస్థాననిర్మాతే
 నమః 200
 విశ్వతోముఖాయ నమః
 విష్వక్కుభానీకశతాయ నమః
 వికచాబ్జాయ తేక్షణాయ
 నమః
 విష్వక్చిరసే నమః
 విష్వక్జ్యాయే నమః

విష్వక్తోచ్ఛ్రతాయ నమః

విస్మత్యరాయ నమః

విష్వగురవే నమః

విష్వగురసే నమః

విష్క-క-క-కాయ నమః

విపుష్క-రాయ నమః

విద్యుత్వత్కేశనిచయాయ
నమః

విటపిప్రవాతలోమకాయ సమః

విష్ణుపద్యాదితటినీనాడీకాయ
సమః

విష్ణుపాకృతయే నమః

వివస్వతనయోదాఠ

దంష్ట్రాయ నమః

విష్ణుపదాక్షి కా య నమః

విద్యాదిభూమి ధరాస్థయే
నమః

విద్యావ:సాయ నమ:

వికమ్పనాయ నమః 220

విబుధేశ భుజనాతాయ నమః

వియదైవ్యోరున్దాసికాయ
నమః

విదిక్కర్ణాయ నమః

విధిస్థానమకాలయే నమః

విశ్వమృరాపదాయ నమః

విహజమవ్యాకరణాయ నమః

వియస్మధ్యాయ నమ్మః

నిరాడృశ్యమే నమః

విదీప్తసన్ధ్యావసనాయ నమః

విధ్యతో డునుమస్రజాయనమః

విదీర్ఘకాణపటహాయ నమః

వియదమ్బునిష్క్రవదో నమః॥

విలయాభిక్షతాచామాయ
నమః

విశ్వానరాయ నమః

విశ్వజ్ఞులాయ నమః

విస్మయరతమస్సిద్ధు

మధ్యస్థాయ సమః

విగ్రహాశయామ నమః

విలీనశ్చయో నమః

విశ్వాన్తాయ నమః

విహితాత్మసుఖాశయనాయ

చమక

విశ్వేపహీనాయ నమః

విశ్వరాయే నమః

విగుణాయ నమః

విగతావృతయే నమః
 విలీనపురుషాజ్ఞానోపాధయే
 నమః
 విశ్వపరాయణాయ నమః
 విశ్వాదృష్టవశత్యక్తయోగ
 నిద్రాయ నమః
 విబుద్ధధియే నమః
 విశ్వాబ్జనాభయే నమః
 వివిధప్రాణిబీజ
 కృతోదయాయనమః 250
 విరిజ్ఞాప్యదిప్రజానాథసము
 త్పాదితసత్ప్రజాయనమః
 విశ్వభూరుణ్మూలకందాయ
 నమః
 విశ్వవృద్ధివిధాయకాయ నమః
 విచిత్రవీర్యాయ నమః
 విచిత్రకృత్యాయ నమః
 విశ్వకుటుమ్భకాయ నమః
 విచిత్రావతరాయ నమః
 విశ్వరక్షావహితమానసాయ
 నమః
 విచిత్రాలయమాయేశాయ
 నమః

విశ్వపావనచేష్టితాయ నమః
 విద్యానిధయే నమః
 విద్వదాప్తాయ నమః
 విరక్తజనశేవధయే నమః
 విత్తుప్తాయ నమః
 విరతాయ నమః
 విస్థాయ నమః
 విక్రీడాయ నమః
 విశితాత్మకాయ నమః
 విహతేంద్రియ సజ్జారాయ
 నమః
 విశితావిశితేతరాయ నమః
 విపాపాయ నమః
 వికలాయ నమః
 విశ్వాయ నమః
 విపుణ్యాయ నమః
 విపరాయ నమః
 వియతే నమః
 విదుఃఖాయ నమః
 విదుఃఖాయ నమః
 విజ్ఞాయ నమః
 వివాయవే నమః 280
 వివిరోచనాయ నమః

విజలాయ నమః
 విగతస్పర్శాయ నమః
 విరసాయ నమః
 విగతధ్వనయే నమః
 విగన్ధాయ నమః
 విమహత్తత్త్వాయ నమః
 విగతాహఙ్మృతయే నమః
 విధాయ నమః
 విరూపాయ నమః 290
 విగతాభిఖ్యానాయ నమః
 విస్త్రీభావాయ నమః
 విపారుషాయ నమః
 విక్లబ్ధాయ నమః
 విమనుష్యత్వాయ నమః
 విదైవాయ నమః
 విగతాసురాయ నమః
 విశేషాయ నమః
 విశ్వధిక్కారశేషాయ నమః
 విశ్వత మోరయే నమః
 విసక్తాయ నమః
 విగతాసక్తాయ నమః
 విబన్ధాయ నమః
 విశ్వబద్ధకృతే నమః

విపాణయే నమః
 వివదాయ నమః
 విశ్వగ్రాహణే నమః
 విశ్వాతిగస్యదాయ నమః
 విచక్షుషే నమః
 విశ్వదృశే నమః 310
 విశ్వశ్రోత్రే నమః
 విశ్వక్లిగ్ధకాయ నమః
 నిప్రాణాయ నమః
 వివిధప్రాణిప్రాణనాయ
 నమః
 విమనసే నమః
 విభాయ నమః
 విశుభాయ నమః
 విద్యుదాపీతశిఖాస్తస్థాయ
 నమః
 వియత్పదాయ నమః 320
 పిన్నాయ నమః
 వినాయకాధీశాయ నమః
 విఘ్నహరే నమః
 వికామనాయ నమః
 విశ్వాసినే నమః
 విశ్వజనకాయ నమః

విశ్వానుశ్యోవసజ్గ్రహాయ
నమః

వివదమ్బుధిపోతాజ్ఞయే
నమః

విచారాసహనాకృతయేనమః
వీరాజద్విక్రమాదిత్యాయ
నమః

వివశ్చిద్గళభూషణాయ నమః

వియచ్చత్రాయ నమః

విధుమయాదర్శాయ నమః

విశ్వమ్భరాసనాయ నమః

విరోచనవ్రతీహారాయ నమః

విద్యున్మాత్రా
మయామ్బరాయ నమః

విషరాశీస్థురత్పత్రాయ
నమః

విటనాయకకన్దుకాయ నమః

విదిక్పదిక్పాలభృత్యా
నమః

విచరద్వాయుచామరాయ
నమః

విరోచనముఖాయనమః 340

విక్రముఖాయ నమః

విధిహుతాశనాయ నమః
విడూరవే నమః

వివిధక్షత్రబాహవే నమః

విధికరాజ్ఞికాయ నమః

విశ్వమ్భరాతివర్తిష్ఠుదశాజుల
మహాకృతయే నమః

విశ్వభూతమయైకాంశాయ
నమః

వివిశ్వత్రివదామృతాయ
నమః

విద్యావిద్యాసృతిక్తాస్తేనమః

విబుధాహవసద్ధివిషే నమః

వివన్నవిక్రసశ్చిన్ద్రాయ
నమః

వికాసమయవిగ్రహాయనమః
వితానకృతే నమః

వితానేశాయ నమః

వితానాజ్ఞవపాశనాయ నమః

వితానవీతిహోత్రాత్మనే నమః

వితానాయుతదుర్లభాయ
నమః

విజయినే నమః

విజయగీతనామ్నే నమః

విజయదాయకాయనమః 360

విజయాజయతుల్యశాయ

నమః

విజేతవ్యనివర్జితాయ నమః

విశేషహీనచిద్రూపాయనమః

విశిష్టాయ నమః

విగతాజ్ఞనాయ నమః

విశేషణీభూతవిశ్వాయ నమః

విబుధాళిగుధాకరాయ నమః

విశ్వకేతుమనోజ్ఞాక్షాయ

నమః

విధుస్తుదనికృష్టనాయ నమః

విశ్వకేతు పిత్రే నమః 370

విశ్వకేతువైభవవర్ధనాయ

నమః

విశ్వకేతవే నమః

విశ్వకేతుజయినే నమః

విశ్వప్రలోభనాయ నమః

విశ్వకేతుస్మరాయ నమః

విశ్వకేతువిశ్వజయప్రదాయ

నమః

విద్యాధరాదివినుతాయనమః

విభూతిసముపాసితాయ నమః

విభూతిభూషితమునయే నమః

విభూతిమయవిష్టపాయ నమః

విభూత్యలుబ్ధస్వజనాయనమః

విభూతివిభవప్రదాయ నమః

విభూతిద్వైభవాన్యత్రనే

నమః

విభూతిసముదజ్ఞనాయ నమః

వితథేతరసంస్కల్యాయ నమః

వివిక్తబహుళక్రియాయ నమః

వివిక్తరూపాయ నమః

వివిక్తనామ్నే నమః

విశదసద్రదాయ నమః

వివిక్తచిహ్నాయ నమః 390

విస్పష్టవద్మమాలాయ నమః

విశేషకినే నమః

విశేషస్యశృంగమకుటాయనమః

విశదోపలకుణ్డలాయ నమః

విశ్వకేతుధనుఃప్రాయ

భూతితాయ నమః

విస్తృతాననాయ నమః

విశ్వమాత్రాశయహరాయ

నమః

విలోలమధుపాలకాయ నమః

విముగ్ధనాసికాదణ్డాయ నమః
విశాలహనుసుందరాయ నమః
విశ్వమాత్రాదర్శగణ్డాయ
నమః

విసీలశ్రుమణ్డలాయ నమః
విశాలాక్ష్యైరక్తరేఖాయ
నమః

విస్తీర్ణశ్రీకృత్తిశ్రవసే నమః
విశ్వమాతృకరగ్రాహ్య
చిబుకాయ నమః

విశ్వదస్మితాయ నమః
విశాలఫాలాయ నమః
విషజగ్రీవాయ నమః
విషజరత్నధృతే నమః
విలమ్బహారకుర్పూర విశదోర
స్థలస్తరాయ నమః 410
విషధ్రేంద్రాయతభుజాయ
నమః

విషాణిరిపుమధ్యమాయ నమః
వినిమ్ననాభయే నమః
విపులశ్రోణయే నమః
వివిధవేపనాయ నమః
వినదత్స్విర్ణవలయాయ నమః

విద్యుత్స్వతతీమేఖలాయనమః
విషాణికరముగ్ధోరవే నమః
విజతూణీరజస్థి కాళాయ నమః
విగూఢజత్రవే నమః 420

విశ్వేషుశరణ్యాజ్ఞివయో
రుహాయ నమః

విసారవజ్రచక్రాబ్జహలకే
త్వజ్కధృత్పదాయనమః
విద్రుమారక్తసఖరాయ నమః
వివిధామ్నాయనూపురాయ
నమః

విముగ్ధస్నిగ్ధరత్నాజ్ఞి
తలాయ నమః
విసదృశాఃకృతయే నమః
విద్యాగాజాయ నమః
విద్యమానాయ నమః
విద్యామలిసీరవయే నమః
విద్యమానాగామిభూత
త్రభవే నమః 430

విద్యాదురస్వయాయ నమః
విద్యావల్లిమూలకన్దాయ
నమః
విద్యాన్దాభిఫేలనాయ నమః

విద్యాల్లతోపఘ్నభోజాయ
నమః
విద్యామౌఘారుహబమ్భరాయ
నమః
విద్యావద్యమరన్ద్రాత్మనేనమః
విద్యాపుష్కరచంద్రమసే
నమః
విద్యానన్దమయూయ నమః
విద్యానన్దబిమ్బాయ నమః
వివిద్యకాయ నమః 440
విద్యాప్రదాయినే నమః
విద్యాత్మనే నమః
విద్యాఫలమయూకృతయే
నమః
విద్యావినయసమ్పన్నబహ్మ
హస్త్యాదిత్యుభయేనమః
విద్యాల్క్ష్మితపాక్షీర్తితుష్టి
పుష్టిసతీవృతాయ నమః
విక్రాంతాయ నమః
విహ్వలత్రాతే నమః
వియాతాయ నమః
వినయాన్వితాయ నమః
విరోధహీనాయ నమః 450

విన్నేహాయ నమః
విధర్మాయ నమః
విగుణాయ నమః
విమూయ నమః
విక్లమాయ నమః
విగతాధర్మాయ నమః
వివృద్ధయే నమః
విపరిక్షయూయ నమః
విన్వేదాయ నమః
విమలాయ నమః 460
విసహీనాయ నమః
విక్షుధే నమః
విత్తపే నమః
విజాయ నమః
విప్రాకృతాయ నమః
విభాషిణ్డాయ నమః
విప్రమాణాయ నమః
విబంధనాయ నమః
విప్రకృష్టాయ నమః
వికుర్వాణాయ నమః 470
విహరిణే నమః
విరళోదయాయ నమః
విశామృతయే నమః

విశ్వతాత్మనే నమః
 వివిధామ్నాయమృగ్యవదే
 నమః
 వివిక్తసేవినేదీయసే నమః
 వినాయకవివిరిజ్జతాయ నమః
 విదై వాయ నమః
 విప్లవాహరే నమః
 విధేయాఖిలదైవతాయనమః
 వికుణ్ఠలోకనిర్మాతే నమః
 వికుణ్ఠేశాయ నమః
 వికుణ్ఠభాయ నమః
 వికుణ్ఠాకూటతనయాయనమః
 వికుణ్ఠానగరీపియాయ నమః
 వికుణ్ఠవద్మూర్త్యాయ
 నమః
 వికుణ్ఠవిభవాశ్రయాయ నమః
 వికుణ్ఠలోలాయ నమః
 వికుణ్ఠనారీనయనచంద్రమసే
 నమః
 వినతానుతసద్బాహుభాసకో
 రవే నమః 490
 విభాసకాయ నమః
 విలోలతులసీమాలాయనమః

వికచాబ్జవీధూననాయ నమః
 విశదోపలముక్తాఘృచ్చత్ర
 ద్వయ సమశ్చితాయ
 నమః
 వివిస్వదయుతచ్ఛక్తి
 వ్రదీపాయ నమః
 విచలత్పటాయ నమః
 విధుచిమ్బుమయప్రాజ్ఞా
 రాత్రికోడువ్రదీపితాయ
 నమః
 విమర్దోత్థాపారగన్థమూర్చ్ఛ
 తాశాన్రబోధనాయ నమః
 విశ్వమ్భరాకరామ్భాజ
 చామరానిలసేవితాయ
 నమః
 విద్యుద్భూషణభూషాజ్ఞ
 శ్రీముఖేన్దువ్రభార్చితాయ
 నమః 500
 విధ్వంసవిన్యస్తభుజాయనమః
 విష్వక్సేనాది సంవృతాయ
 నమః
 విధ్యుత్తరేణ సజ్జారక్షమ
 రోమాన్ముజాలకాయ నమః

విశ్వమృరారజః పుష్క గణకా
గణ్య ఏర్యవతే నమః
విష్టవత్రయవృష్టోర్ధ్వ లోక
విష్కమ్భకస్యదాయ
నమః

విరిశ్చికల్పాస్తసాక్షిణే నమః
విరిశ్చిప్రతిసర్ధనాయ నమః
విరిశ్చ్యయుత సాహస్ర
జనకాయ నమః

విధిపావకాయ నమః
విరిశ్చి డత్తవ్రవరరక్షఃఖణ్డన
వణ్డితాయ నమః 510

విరిశ్చి కార్యనిర్వాహాయ
నమః

విరిశ్చి కరదైవతాయ నమః
విరిశ్చి పుత్రోపదిష్టతత్త్వాయ
నమః

విధిహృదాలయాయ నమః
వివశ్చీశిల్పదేవర్షి సజ్జీతాయ
నమః

విధిసాహృదాయ నమః
విధిసత్త్వోన్మేషకారిణే నమః
విధివక్త్రాటపీహరయే నమః

విధిలోకాతినేదీయసే నమః
విధిముక్తిప్రదాయకాయ
నమః 520

విధిబమ్భరనాభ్యజ్ఞాయనమః
విధివక్త్రాబ్జ భాస్కరాయ
నమః

విధిలోకకృత్రేయసే నమః
విధిబన్ధవే నమః
విధిష్టదాయ నమః

విష్టవేశీకృతవిధయే నమః
విధిదత్తాఖిలాగమాయ నమః
విధిసాభాగ్యసన్ధాత్రే నమః
విధిచేతోవిశోధనాయ
నమః

విశ్వోపజీవ్యాయ నమః 530

విశ్వాస్సనైః నమః
విశ్వాసన్యాయ నమః

విడర్దనాయ నమః
విశ్వశమ్భవే నమః
విరూపాక్షజిహ్వరజ్జస్థి
నటాయ నమః

విరూపాక్షజటాకాశగజ్ఞా
వర్షవలాహకాయ నమః

విరూపాక్షశరణ్యాజ్ఞయే

సమః

విరూపాక్షశ్రీశూలదాయ

సమః

విరూపాక్షద్విషడ్భస్మాసుర

ప్రాణవినాశనాయ సమః

విరూపాక్షపరిత్రాతే సమః

విరూపాక్ష శుభప్రదాయ

సమః

విరూపాక్షబలాధాతే సమః

విరూపాక్ష జయప్రదాయ

సమః

విరూపాక్ష స్మయాహరే

సమః

విరూపాక్షేషు భూతభాయ

సమః.

విరూపాక్షజయినే సమః

విభ్రాజే సమః

విరూపాక్షపిపతుహృతే సమః

విరూపాక్షప్రీతిప్రాతాయ

సమః

విరూపాక్ష మనోగతాయ

విరూపాక్షమయాయ సమః

విధవిరూపాక్షతమోఽ

శుభాయ సమః

విరూపాక్షానస్తకోటితయ

సాక్షిణే సమః

విరోధజితే సమః

విరూపనేత్రహృదయాయ

సమః

విరూపాక్ష పితామహాయ

సమః

విరూపనేత్రసద్భస్మవే సమః

విరూపాక్షముఖాక్షిదాయ

సమః

విరూపాక్షసమానాత్మనే

సమః

విరూపాక్షౌప్తసిద్ధిదాయసమః

విరూపాక్షమహాదేనాయ

సమః

విరూపాక్ష మహాగురవే సమః

విరూపనేత్రాస్తరాత్మనే సమః

విరూపాక్షసమీరణాయసమః

విరూపాక్షపరిజ్ఞేయతత్త్వాయ

సమః

విరూపాక్షశరణ్యజ్యోయే
 నమః
 విరూపాక్షశ్రీశూలదాయ
 నమః
 విరూపాక్షద్విషడ్భస్మాసుర
 ప్రాణవినాశనాయ నమః
 విరూపాక్షపరిత్రాతే నమః
 విరూపాక్ష శుభప్రదాయ
 నమః
 విరూపాక్షబలాధాత్రే నమః
 విరూపాక్ష జయప్రదాయ
 నమః
 విరూపాక్ష స్మయాహరే
 నమః
 విరూపాక్షేషు భూతభాయ
 నమః
 విరూపాక్షజయినే నమః
 విభ్రాజే నమః
 విరూపాక్షశివకుహ్రాతే నమః
 విరూపాక్షప్రీతిపాత్రాయ
 నమః
 విరూపాక్ష మనోగతాయ
 నమః

విరూపాక్షమయాయ నమః
 విద్ధవిరూపాక్షతమోఽ
 శుభాయ నమః
 విరూపాక్షానస్తకోటిత్రయ
 సాక్షిణే నమః
 విరోధజితే నమః
 విరూపనేత్రహృదయాయ
 నమః
 విరూపాక్ష పితామహాయ
 నమః
 విరూపనేత్రసద్భస్మవే నమః
 విరూపాక్షముఖాక్షిదాయ
 నమః
 విరూపాక్షసమానాత్మనే
 నమః
 విరూపాక్షోష్ణసిద్ధిదాయనమః
 విరూపాక్షమహాదేవాయ
 నమః
 విరూపాక్ష మహాగురవే నమః
 విరూపనేత్రాంతరాత్మనేనమః
 విరూపాక్షసమీరణాయనమః
 విరూపాక్షవర్జిత్యంతర్వాయ
 నమః

వివిధమార్గకృతే నమః
 విరూపాక్షబ్రహ్మహత్యాహర
 భిక్షోవ్రదావనాయనమః
 విరూపాక్షోభయకరాయ
 నమః
 విరూపాక్ష విమోహనాయ
 నమః
 విరూపనేత్రోపభుక్తవిషవీర్య
 వినాశనాయ నమః 570
 విరూపాక్షకృతత్రాసాయ
 నమః
 విశ్వభవ్యమహాతపసే నమః
 విరూపాక్షవ్రజారక్షాయ
 నమః
 విరూపాక్షవిమోక్షదాయ
 నమః
 విరూపాక్షమతావిష్టపాషణ్ణ
 జనతాపనాయ నమః
 విరూపాక్ష లలాటాక్షి వీతి
 శోత్రాహితవభాయ
 నమః
 విధిరుద్రాదికుల్యాస్తర్ద్రవ్యశక్తి
 జలాస్పదాయ నమః

విధిరుద్రాదిమానాఘపూర్ణ
 మాయావయోనిధయే
 నమః
 విశ్వప్రాణాంతరాయ నమః
 విశ్వప్రాణాధిష్ఠాతృ పారు
 పాయ నమః 580
 వినాయకాభ్యవహృతిక్రియా
 విఘ్ననివారకాయ నమః
 వినాయకాయతాధీశ
 విష్వక్సేనోపసేవితాయ
 నమః
 వినాయకకరాజా^{ఞ్}రాస్నపిత
 శ్రీస్వయంవృతాయనమః
 వినాయకైకరదనచ్ఛేదశాస్త్ర
 గుదర్శనాయ నమః
 వినాయకసముద్గీతాయ నమః
 వినాయకవరప్రదాయ నమః
 వినాయక పరిత్రాత్తేనమః
 వినాయకభయావహాయ
 నమః
 వినాయకశరణ్యాజ్ఞయే
 నమః
 వినాయకశుభప్రదాయనమః

వినాయకోదరస్థాగ్ని జ్వాలా
 వర్ధనమారుతాయ నమః
 విశ్వజంతూదరాగ్నోత్తమే
 నమః
 విశ్వాన్నవతిపాదకాయ
 నమః
 విశ్వమ్భరాపుణ్యగఢాయ
 నమః
 విద్యుత్ప్వత్పుష్పసద్రసాయ
 నమః
 విరోచనలపద్రూపాయ నమః
 వియచ్చబ్దాయ నమః
 విశేషతయే నమః
 విరోచనసఖస్పర్శాయనమః
 విభుజ్యోత్సన్నయనమః 600
 వికాతపాయ నమః
 విషశేవధిగామిభ్యాయ
 నమః .
 విశ్వజ్ఞానాయ నమః
 వివిత్సుఖాయ నమః
 విశ్వమగ్గళమాజ్ఞల్యాయనమః
 విశ్వపూరుషపౌరుషాయ
 నమః

విశ్వమ్భరాక్షమాయ నమః
 విద్యుద్రుచయే నమః
 విక్రాంతవిక్రమాయ నమః
 విద్యుత్ప్వదుదయాయ నమః
 విద్యుద్భజ్ఞాయ నమః
 విభువిభేదనాయ నమః
 వికమ్పనాయ నమః
 విషనిధిసన్నివృత్తయే నమః
 వివిత్పతయే నమః
 వినివృత్తయే నమః
 విక్రవృత్తయే నమః
 విభావసుగతయే నమః
 విదాయ నమః
 విశ్వాధికాయ నమః 620
 విటవరాత్యుచ్చితాయనమః
 విటధారదాయ నమః
 విశేంద్రాయ నమః
 విటరాట్పుజ్జనిలయాయ
 నమః
 విటవర్ధనాయ నమః
 విటరాణ్మగ్ధనాయ నమః
 విద్యుత్సురస్మకరకుణ్డలాయ
 నమః

విటకూటాక్రాంతభుజాయ
 నమః
 విషధేనృవికర్షణాయ నమః
 విస్ఫురద్భుజసన్దోహపర్యా
 యాక్రాంతమందరాయ
 నమః
 విధ్వంసత్కరసాహస్రభర్త్రి
 తార్కకరోత్కరాయ
 నమః 630
 విచలత్కచబృన్దాభ్రమాలా
 జ్ఞానవపుర్థరాయ నమః
 విస్తీర్ణవళిమద్రక్తకణ్ఠాయ
 నమః
 విమృదితస్రజాయ నమః
 వివల్లత్పృథులశ్రోణయే
 నమః
 విరణస్మణికిజుగ్ధాయ నమః
 విభ్రశ్యదూర్ధ్వకౌశేయాయ
 నమః
 విబుధద్రుకుమాప్లుతాయ
 నమః
 వివిధస్వరసమ్పూర్ణ మఞ్జుగీత
 వినోదనాయ నమః

విషధీన్ద్రకరోదఞ్చుత్పయః
 త్కౌళితవిగ్రహాయ నమః
 విభ్రమాక్రాంతచిబుధవల్లరీ
 దృష్టిమానసాయ నమః
 విస్ఫురద్ధాస విభవధ్వస్తసర్పా
 ద్రిశ్మలాయ నమః
 విధువక్త్రస్మితజోత్స్నా వర్ధిత
 క్షీరివారిధయే నమః
 విశిఖాపాజ్గవిహతలక్ష్మీ చిత్రా
 య నమః
 వినోదభాజే నమః
 విశ్వావస్వాదిగన్ధర్వగీయమా
 నగుణేహితాయ నమః
 విధిరుదేన్ద్రకలితజయశబ్దా
 య నమః
 విషార్దనాయ నమః
 విశ్రాణనగుణాక్రాంత కామ
 భేషకుగ్రమాయ నమః
 విబుధద్విపసజ్ఞాన్త గతి
 గామీభర్యసద్గుణాయ
 నమః 650
 విధుమణ్డలసజ్ఞాన్తయఃఖజ్జ
 వ్రభాకలాయ నమః

విబుధాశోపసక్తాస్తవైశేద్య

విశదశ్రవసే నమః

విబుధాహారసక్తాస్త

మాధుర్యమధురాధరాయ

నమః

విబుధక్షితి వామాక్షిత్రాస్త

సౌందర్యవిహాయ నమః

వివరతోపసక్తాస్తతేజసే

నమః

విశ్వప్రమాణవిదే నమః

విశ్వవ్యవస్థాసన్ధాతేనమః

విశ్వసజ్గిహస్నిహాయ

నమః

వివరాట్ఛీరక్షాఘచిత్రితా

కారపుష్కరాయ నమః

విషాక్షేద్యాయ నమః 660

విషాదాహాయ నమః

విషధయే నమః

విషనాశనాయ నమః

విశ్వమాతృస్మితోన్మేషాయ

నమః

విశ్వమాతృప్రియంవృతాయ

నమః

విశ్వమాతృకటాక్షాళిపీయ

మానవదామ్బుజాయ

నమః

విశ్వమాతృసమానాత్మనే

నమః

విశ్వమాతృశరీక్షితాయ

నమః

విశ్వమాతృస్మితాహారాయ

నమః

విశ్వమాతృపదాక్షితాయ

నమః

670

విశ్వమాతృకలాభూషాయ

నమః

విశ్వమాతృధరస్పృహాయ

నమః

విశ్వావృక్షోరోజకుమ్భనాభి

లేపాయితాకృతయేనమః

విశ్వమాతృమఖామ్భోజ

కిస్తూరీతిలకద్వైతాయ

నమః

విశ్వమాతృశిరోజౌఘమేఘ

మణ్డలభృత్కరాయ

నమః

విశ్వమాతృశుచోర్వి ధవిశ్రా
 న్తాద్భుతానిరిదాయ సమః
 విశ్వమాతృశుభాసజ్ఞ చంద్ర
 మణ్డలమాసదాః శుభ సమః
 విశ్వమాతృశుభామౌజ
 పీయమానాధరామృతాయ

సమః

విశ్వమాతృశుభజన్యాజ
 చన్దుఃస్రగ్ధనధళాయ
 సమః

విశ్వమాతృశుచద్యస్తవీపీడి
 శోరిఃసలస్రజాయ
 సమః

680

విశ్వమాతృశుశాభ్యగ్గీపీత
 హృత్తద్విసద్రసాయసమః

విశ్వమాతృశుచోల్లాంతఃప్రతి
 బిష్పితసస్రభాయ సమః

విశ్వమాతృశుభామౌజ
 ప్రతిమాభృత్ప్రసోలకాయ
 సమః

విశ్వమాతృశ్రవోభూషా
 రుక్మూరశ్వేతితాననాయ
 సమః

విదృమాత్ప్రతపదాసన్నాసి
 కామాక్తికాధరాయ
 సమః

విశ్వమాతృశిరస్సోరీక్షిష్ట
 గజ్ఞాకృతాప్లవాయ
 సమః

విశ్వమాతృదృగ్నాభాక్షణ
 నిలోత్తరాధరాయ సమః

విశ్వమాతృదృగ్మౌజ
 సజ్కోచోన్మేషదేక్ష
 ణాయ సమః

విశ్వమాతృలకాక్షేపాసహ
 నేన్దుకలాసఖాయ సమః

విశ్వమాతృతాననాదర్శ వృన్త
 చ్చిబుకధృత్కగాయ
 సమః

690

విశ్వమాతృత్తోష్ఠపీయూష
 పానత్యక్తనుధా
 ఘటాయ సమః

వివశ్చిస్వరజిల్లక్షీ గానమా
 ధుర్యపిస్మితాయ సమః

విశ్వమాతృస్వర్ణలతావసన్తా
 గురవిగ్రహాయ సమః

విశ్వమాతృశ్రుతిద్వంద్వ
భూషణాయితభూషణాయ

నమః

విశ్వమాతృవచఃపుష్పమర
ద్వాపూరితాశయా
నమః

విశ్వమాతృస్వర్ణపుత్రీభూషి
తాజ్జీవశోభితాయ
నమః

విశ్వమాతృమనోజ్ఞాసలక్షీ
లాలితసమ్భజాయ నమః

విశ్వమ్భాకరకజ్జాత సఖా
భారతజ్ఞైస్తనాయ నమః

విశ్వమ్భాపాదనీలాబ్జపూజి
తాయ నమః

విశ్వమన్మథాయ నమః 700

విశ్వమ్భాకైశికామోదా
ఘ్రాణకేళివిచక్షణాయ
నమః

విశ్వమ్భాస్పర్శగుఘతాయ
నమః

విశ్వమ్భామూర్ధచుమ్భ
నాయ నమః

విశ్వమ్భామోహపాశాభవ
సమాలావిభూషితాయ

నమః

విశ్వమ్భాకుచకాశ్మీరరజ్జి
తోత్తరసత్పతాయ నమః

విశ్వమ్భరాలసత్పత్తాయ
నమః

విశ్వమ్భాదృఢసాహృదా
య నమః

విశ్వమ్భరావిశ్వమాతృమణ్డి
తోభయపార్శ్వకాయ
నమః

విశ్వమ్భరాధృతామ్భాజ
చ్ఛత్రాయ నమః

విశ్వమ్భరాప్రియాయ
నమః

710

విశ్వమ్భాకరగస్వర్ణవాలవ్య
జనవీజితాయ నమః

విశ్వమ్భరావిశ్వమాతృ
వామసవ్యకుచగ్రహాయ
నమః

విశ్వమ్భరావిశ్వమాతృస్మై
కైకాంబుజేక్షణాయ నమః

విశ్వమ్భరాసముల్లాసాయ
నమః

విశ్వమ్భామానవర్ధనాయ
నమః

విశ్వమ్భానునయాభిజ్ఞాయ
నమః

విశ్వమ్భా ఏచనానుగాయ
నమః

విశ్వమ్భరావిశ్వమాతృసవ్యా
సవ్యకర్త్రహాయ నమః

విశ్వమ్భరాకృష్ణవేణీ సంసేవా
సుఖతాశయానమః

విశ్వమ్భరోపధిభుజాయ
నమః 720

విశ్వమ్భాశిపూదరాయ
నమః

విశ్వమ్భరాశ్లేషిడివ్యభవ్యా
ర్చావిగ్రహాయతాయ
నమః

విశ్వమ్భరాగర్భధాత్రే నమః
విశ్వమ్భాభోగవర్ధనాయ
నమః

విశ్వమ్భరాసముద్ధరే నమః

విశ్వమ్భానిత్యసంయు
తాయ నమః

విశ్వమ్భరానిత్యబంధవే నమః
విశ్వమ్భాజ్జగదభూరుచయే
నమః

విశ్వమ్భరాకరామోజశుక
సంస్తుతసద్గుణాయ నమః

విశ్వమ్భరాగర్భలీనదివ్యోషధి
సముద్ధరాయ నమః 730

విశ్వమ్భరాధేనువృషాయ
నమః

విశ్వధర్మపరాయణాయనమః
విరుద్ధధర్మనిర్హరే నమః

వివిధతాత్మవిగ్రహాయ నమః
విశ్వమ్భరాపరాధారాయ
నమః

విశ్వకర్ణుకితాకృతయే నమః
విశ్వబీజహ్మయోనయే
నమః

విశ్వయోనిప్రకల్పకాయ
నమః

విశ్వవిశ్వేదేవదేవాయ నమః
విశ్వభాషావిశారదాయనమః

వివిధగ్రంథవిషయానాం నమః
 విశ్వమస్త్రార్థసజ్జిహ్వానాం నమః
 వివిధానస్తమస్త్రార్థాయ నమః
 విశ్వమస్త్రార్థదైవతాయ నమః
 విగ్రహకోవలసన్మస్త్రాయ
 నమః

విశ్వమస్త్ర ఫలప్రదాయ నమః
 విశ్వామ్నాయమయాయ
 నమః

విశ్వమస్త్రాదియే నమః
 విశ్వమస్త్రసత్తే నమః
 వివిధాస్త్రప్రయోగజ్ఞాయ
 నమః 750

వివిధాస్త్రమయాకృతయే
 నమః

వివిధాస్త్రోపసంహారవేత్త్రే
 నమః

విశ్వాస్త్రభజ్జ్ఞానాయ నమః
 విశ్వాస్త్ర వారణాత్మాస్త్రాయ
 నమః

విశ్వాస్త్రాస్పృశ్యవిగ్రహాయ
 నమః

విశ్వాస్త్రబలసన్మాత్రే నమః

వివిధాస్త్రసంబంధవాయ
 నమః

వితథేతరవిగ్రహాయ నమః
 వివిధాస్త్రమహేశ్వరాయ
 నమః

వివిధామ్నాయవిశ్వాసాయ
 నమః 760

విదీప్తశ్రుతమస్త్రకాయ నమః
 విశ్వవేదైకసంవేద్యాయనమః
 విహితామ్నాయ మస్త్రకాయ
 నమః

విగ్రహోచ్ఛ్చిద్వేదవద్విస్తుతాయ
 నమః

వివిధవేదవిదే నమః

వివిధామ్నాయసన్మాలా
 నాయకాయ నమః

వివృతశ్రుతయే నమః

విధ్యర్థనాదావిషయానాం
 నమః

విలసచ్ఛృతివల్లభాయనమః

విశ్వస్ఫురావ్రతిపాతృధృత
 భూతాయ నమః 770

విలాసనాయ నమః

విధుభూతాత్మసంపృష్టవివిధౌ

వధిమణ్డలాయ నమః

విశ్వానరసుతావిష్టస్వతేజః

పాచితౌదనాయ నమః

విరోచనసఖావిష్టస్వశక్తుజ్జీ

వితప్తజాయ నమః

విభావనుసమావిష్టస్వతేజో

వృష్టభూతలాయనమః

విశ్వోపనశాన్తసచ్చిత్తు

ఖాంశాయ నమః

విశ్వవిభ్రమాయ నమః

విభక్త్యర్థాయ నమః

విభక్తిస్థశక్తిరూపాయ నమః

విభక్తిస్మతే నమః 780

విభక్త్యగోచరపదాయనమః

విభక్త్యాత్మనే నమః

విభక్తిభృతే నమః

విశ్వాపాహాయ నమః

విశ్వపృథ్వే నమః

విశ్వజ్ఞానాయ నమః

విభోజనాయ నమః

విశ్వస్సృతయే నమః

విశ్వనిద్రాయ నమః

విశ్వజాగరణాయ నమః 790

విద్యుతే నమః

విశ్వప్రేమాస్పదపదాయనమః

విశ్వభూతాతివత్సలాయ

నమః

విశ్వశోద్ధరాయ నమః

విశ్వవనుజితే నమః

విశ్వమద్దిరాయ నమః

విషశేషధిజామాత్రే నమః

విషధిశ్వశురోత్తమాయ

నమః

విశ్వప్రియాబుద్ధిగురవే నమః

విశ్వసూత్రకృత్ప్రియాయ

నమః

800

విశ్రవస్తనయాధీశాయ నమః

విశ్రవస్సుతశేషధయే నమః

విశ్రవస్తనయోదారధన

దాయ నమః

విశ్రవస్సుతాయ నమః

విశ్రవస్సుతసంసేవ్యాయ

నమః

విశ్రవస్సుతబాన్ధవాయనమః

విశ్రవస్సుతసంత్రాతే నమః

విశ్రవస్సుత కామదాయ నమః
 విశ్రవస్సుతహృద్వాసాయ నమః
 విశ్రవస్సుత చోదనాయ నమః
 విశ్రవస్సుతదుర్జయాయ నమః
 విశ్రవస్సుతలోపితాయ నమః
 విశ్రవస్సుతదత్తోత్తరాశాయ నమః
 విశ్రవస్సుతత్రయాయ నమః
 విశ్రవస్తనయైశ్వర్యవిదలక్ష్మీ దృగ్జ్వలాయ నమః
 విబుధైశ్వర్యదృక్పద్మసహస్రమితసాధగాయ నమః
 విబుధాధిపసోదర్యాయ నమః
 విబుధాధిపపాలనాయ నమః
 విబుధేంద్రాయ నమః
 విబుధరాడ్విశ్రీరవిబుధాయ నమః
 విబుధేంద్రానిసంహరే నమః

810

820

విబుధేంద్రవివర్ధరాయ నమః
 విబుధేంద్రవివర్ధస్థపే నమః
 విబుధేంద్రప్రసాదితాయ నమః
 విబుధేంద్రకృతైశ్వర్యాయ నమః
 విబుధేశ్వరకామదాయ నమః
 విబుధేంద్రకృతైశ్వర్యాయ నమః
 విరోచనసుతాస్తనాయ నమః
 విబుధేంద్రకృతశత్రుతవేనమః
 విబుధనాథజితే నమః
 విబుధాధీష్టుతాతాయ నమః
 విబుధస్త్రీప్రణర్తితాయ నమః
 విబుధశ్రీలతోపహ్నాయ నమః
 విబుధేశ్వరసాహ్యకృతే నమః
 విబుధేంద్రాయుధస్థితే నమః
 విబుధదీపనాయ నమః
 విబుధాహరితసుధాయ నమః
 విబుధోత్సాహవర్ధనాయ నమః
 విబుధాసురసంహరముజయ
 లక్ష్మీసమష్టతాయ నమః

830

విబుధాస్యాబ్జమార్తణ్డాయ
 నమః 840
 విబుధేంద్రపురోహితాయ
 నమః
 విబుధాచార్యసంశాస్త్రీ నమః
 విబుధాచార్యదేశికాయ
 నమః
 విబుధాచార్యసంస్తుత్యాయ
 నమః
 విబుధాచార్యమాసదాయ
 నమః
 విబుధద్రుమసంతానపుష్పలక్ష్మీ
 నిషేవితాయ నమః
 విబుధద్రుమమూలస్థాయ
 నమః
 విబుధద్రుమజనకృతే నమః
 విబుధధ్వజినీపాలాయ నమః
 విశాఖామితవీర్యదాయ
 నమః 850
 విశాఖాతనయత్రాతే నమః
 విశాఖహృదయాస్తరాయ
 నమః
 విశాఖవిస్మయస్తనిజతేజసేనమః

విజితతారకాయ నమః
 విశాఖాద్భుతదర్పాభికుమ్భ
 భువే నమః
 విబుధోదయాయ నమః
 విశాఖషణ్మఖాశ్రాంతగీత
 వద్గుణభూషణాయ నమః
 విశాఖాతనయవ్యూహ సేనా
 పాలనకణ్డీతాయ నమః
 విశాఖానస్త విద్యాదాయ
 నమః
 విశాఖాసుతచోదనాయ
 నమః 860
 విశాఖప్రీతహృదయాయ
 నమః
 విశాఖపరిపూజితాయ నమః
 విశాఖనిర్దమ్భబంధవే నమః
 విశాఖపరదైవతాయ నమః
 విశాఖపరమోదార తపోవల్లి
 ఫలభద్రదాయ నమః
 విక్రైతవతపోదూపాయ నమః
 విదోషతపత్రయాయ నమః
 విదర్శనతపః ప్రాప్యాయ
 నమః

వివిష్ణునుతవఃప్రియాయ

సమః

విషాధీశాయ సమః 870

విషాధీశప్రతీచీదాయ సమః

విషేశజ్ఞానదాయకాయ

సమః

విషాధీశాంతరారామాయ

సమః

విషాధీశహృదీశ్వరాయ

సమః

విషాధీశ్వరవిజ్ఞాతతత్త్వాయ

సమః

విషవతిప్రియాయ సమః

వివిక్తద్వారనవికబ్రహ్మవత్తన
భాసనాయ సమః

విసృతామృతసమ్పూర్ణ

బ్రహ్మపుర్యస్తరుజ్జ్వలాయ

సమః

విశుద్ధచక్రనిలయాయ

సమః

880

విశుద్ధారిదృగ్నితాయ సమః

విశుద్ధచక్రావేశితాసుప్రా

ప్రాయ సమః

వివిధచక్రకృతే సమః

వివిక్తవట్చక్రపురస్వామినే

సమః

వివిధచక్రగాయ సమః

విశుద్ధచక్రకోవరిస్థపూర్ణ

చంద్రాయ సమః

విశుద్ధదృశే సమః

విదుభాస్వన్వాడికాంత

స్సుమమ్నాశ్రతలాల

యాయసమః

వివిక్తోత్థాపితాహీంద్రగుతా

మృత పసత్ప్రియాయ

సమః

విరతస్వాంతకమలప్రతీతాయ

సమః

890

వితమఃప్రభాయ సమః

విపరానుభవాకారాయ

సమః

విశ్వశూన్యవిచక్షణాయ

సమః

వివికల్పసమాధ్యాత్మనే

సమః

వికల్పసమాధిభాజే సమః

వివికల్పసమాధ్యాప్తాయ

నమః

వివికల్పసమాధిదృశే నమః

వికల్పితసమాధిస్థపురుషా

జ్ఞేయసత్పదాయ నమః

వివిక్తసచ్చిత్సుఖాత్మనే

నమః

విశ్వమాయా దుర్వాయాయ

నమః

900

వికల్పితతదభావనాకలి

తాయ నమః

విలయోదయాయ నమః

విద్యావిద్యోపాధిహీనాయ

నమః

విద్యావిద్యావ్రకల్పనాయ

నమః

విశేషహీనచిద్రూపమాయా

కల్పితదేహభాజే నమః

వివాదావిషయావార్య

మాయాయ నమః

విప్రకృతిప్రభాయ నమః

విమలవాద్యపరిచ్ఛేద్యాయ

నమః

విభావర్యాదికల్పనాయ

నమః

విభావర్యాద్యవయవవత్స

రాత్మకచక్రకృతే

నమః

910

వినిరోధాబ్జచక్రోరువేగాత్

పురుషాయుషాయ నమః

విశ్వత్రాణాత్మచరణప్రసన్న

ధృవసద్గతయే నమః

విభ్రమతామలనేమిఘ్నాయ

నమః

విమలనాయ నమః

విషవప్రభవే నమః

వికాలచక్రవదగాయ నమః

వివస్వద్భ్రమణాతిగాయనమః

వివస్వదాయుః కలనాయ

నమః

వివస్వత్సుతశాసనాయ నమః

వివస్వత్తనయోదార దణ్డ

పాశాహితప్రభాయ

నమః

920

వికాలాకాష్ఠాదిసత్య

కాలాయ నమః

విశ్వోత్తరావదాయ సమః
 విపూర్వాయ సమః
 విప్రతీచీకాయ సమః
 విధిలోకాదిదక్షిణాయ సమః
 వివస్వధ్విధుతారాదిభ్రమణా
 గోచరాలయాయ సమః
 విధ్వాదిమచ్ఛింశుమారచక్ర
 నిత్యభ్రమావహాయ
 సమః
 విశ్వామిత్రాది సప్తర్షిపూజిత
 భృవలోకకృతే సమః
 విశ్వామిత్రాది సప్తర్షిదత్త
 జ్యోతిర్మయక్షితయే
 సమః
 వివిక్తనక్షత్రపథాయ
 సమః 930
 వియద్గజా ధునీధరాయ
 సమః
 వివస్వత్స్వస్థనాథారాయ
 సమః
 విధులోకరసావహాయ సమః
 విద్యుద్వివస్వద్వరుణాద్యాతి
 వాహికకల్పకాయ సమః

విరోచనజ్యోతిరాద్యా
 పునరావృతిమార్గకృతే
 సమః
 విధూతకలుషోదారభక్త
 దత్తాత్రయూపకాయ
 సమః
 విమానవ్రవరాసీతభక్తదర్శన
 కాతుకాయ సమః
 విధిరుద్రాదిసత్కారతుష్ట
 భక్తప్రియంబదాయసమః
 విద్యుదమ్బరసచ్చఙ్ఖచక్ర
 గణావృతాయ సమః
 విముక్తనిత్యముక్తాత్మ
 సేవితాయ సమః 940
 విచ్యుతిస్వకాయ సమః
 విముక్తనయనానన్దాయ
 సమః
 విముక్తహృదయప్రియాయ
 సమః
 విముక్తహృదయా
 రామాయ సమః
 విముక్తోక్తాత్మ తత్త్వకాయ
 సమః

విముక్తజనసంవాదినే నమః
విముక్తజనతర్పణాయ నమః
విరజాతీరకాంతారవిహృ
తాయ నమః

విరజాప్రియాయ నమః
విరజాతోయసంసర్గాప్రాకృ
తాత్మీకృతస్వకాయ
నమః 950

విరజాతీరతులసీవనదేవీ నిషేవి
తాయ నమః
విరజాతోయకవటసచ్చిదా
నస్తవిగ్రహాయ నమః
విరజాయ నమః
విరజాతోయసున్నతాయ
నమః

విరజావతయే నమః
విరజోర్మిచ్ఛటాడోలావిహా
రిణే నమః

విరజాస్తరాయ నమః
విరజాదేవతాకేశయే నమః
విరజావిప్రభూమాశయా
నమః

విరజామీననయనాకరాలిజ్జిత

కన్ధరాయ నమః 960

విరజాకుచకజ్జాతకోశగుఢ్ను
కరద్వయాయ నమః
విరజావిహగ్రశేణీకాఞ్శీ
విఘటనోత్కరాయ
నమః

వికుణ్ఠలక్ష్మీదుకూల విర
జామ్బువిలోలనాయ
నమః

విరజాముఖకజ్జాతచుమ్బ
నాయ నమః

విరజోదయాయ నమః
విరజాభవనక్రీడానిరిత
ప్రేయసీగణాయ నమః

విరజాజలగూఢాత్మనే
నమః 970

విరజాకేడితామ్బరాయ నమః
విరజాతీరవిహరద్వైమానిక
కృతోత్సవాయ నమః
విరజాజలజస్త్రోఽఘముక్తాఘ
పరిపూజితాయ నమః

విరజామృతపానాప్తబ్రహ్మానంద
పురీజనాయ నమః

విరజాసలిలాధారాయ నమః

విరజీభూతమాయకాయ

నమః

విరజావరతీరస్థాయ నమః

విరజావరిఘాలయాయ నమః

విరజాగాధసలిలభీతభీతవిరిజ్ఞా

నాయ నమః

విరజాతోయపానాప్తవిద్య

భక్తజనేడితాయ

నమః

980

వినాయకధ్వజభ్రాజద్విమాన

వరభూషణాయ నమః

వియద్విమానభ్రాజదబలా

తారకావిధవే నమః

వికుణ్ఠనగరీనారీసీరాజిత

పదామ్బుజాయ నమః

వికుణ్ఠపౌరీశత్రాణివీయమా

నోత్సవాసవాయ నమః

విష్ణుప్రేక్షివరాభాత్రులగ్న

లక్ష్మీముఖేంద్రభాయ నమః

విశ్వామ్భాహేనుపుత్ర

భృద్వత్సోనీలాశ్మపీత

కాయ నమః

విధుబిమ్బోపరిస్థార్కభాను

విద్యోతితామ్బరాయ

నమః

వివేలాత్మప్రభాపూరసీవీకృత

మహాహిపాయ నమః

విషద్రమూర్ధసాహస్రరత్నా

భావేపచిత్రితాయ

నమః

విసారితైకబాహ్వగ్రికజ్జణా

భాఞ్చితేంద్రిరాయ

నమః

990

విశ్వామ్భాకరకజ్జాతలక్ష్మీ

లాలితజానుకాయ

నమః

విచిత్రదివ్యాభరణాంశుకా

భాసిన్దూదయశ్రీముఖ

చంద్రబిమ్బాయ నమః

విష్వక్స్రాపదర్శితకామ

పూరనఖేంద్రభిన్నాజ్ఞలి

పాదపద్మాయ నమః

విశ్వాలయవ్యాపిచిత్రగంధ

మల్లీతులస్యంబుజచుమ్మి

తాజ్ఞాయ నమః

విశ్వమృరావాసిత చారుగన్ధ
లిప్తజగీరన్ధ్రపతద్వి
రేఫాయ నమః

విచిత్రభూషామృరవైష్ణవ శ్రీ
సజ్జీనాట్యాకలనస్మితా
స్థాయ నమః

వివృత్తరతోక్షణధిపుష్పమాలా
గృహీతగ్ధాద్భుతకేశ
వేశాయనమః

వినాయకోదారగువర్ణకమ్పన
ప్రభూతదివ్యానిలలోలి
తాలకాయ నమః

విరిశ్చనాద్యున్మకుటప్రభా
ర్పురీనిషిక్తపాదాయ నమః
వివిధాశయాశ్చితాయ నమః

1000

ఇతిరామేణ విరచితా వివర్ణాది విష్ణు సహస్రనామావళి
రియం శ్రీ హయగ్రీవాయ దేవాయ సమర్పితాసీత్.

